תלמוד בבלי · ראשונים · מאירי · סדר מועד

מאירי על יומא

רבנו מנחם לבית מאיר [המאירי]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מאירי על יומא

רבנו מנחם לבית מאיר [המאירי]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מאירי-על-יומא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 6
דף ב. 7
דף ב: 9
דף ג. 10
דף ג: 10
דף ד. 10
דף ד: 11
דף ה. 11
דף ה: 12
דף ו. 13
דף ו: 15
דף ז. 16
דף ז: 17
דף ח. 17
דף ח: 18
דף ט. 19
דף ט: 19
דף י. 20
דף י: 20
דף יא. 20
דף יא: 21
דף יב. 27
דף יב: 27
דף יג. 28
דף יג: 28
דף יד. 29
דף יד: 31
דף טו. 32
דף טו: 35
דף טז. 36
דף טז: 39
דף יז: 41
דף יח. 42
דף יח: 44
דף יט. 46
דף יט: 47
דף כ. 48
דף כ: 49
דף כא. 49
דף כא: 51
דף כב. 52
דף כב: 56
דף כג. 58
דף כג: 60
דף כד. 61
דף כד: 62
דף כה. 63
דף כה: 67
דף כו. 68
דף כו: 71
דף כז. 71
דף כז: 72
דף כח. 72
דף כח: 76
דף כט. 76
דף כט: 77
דף ל. 79
דף ל: 81
דף לא. 81
דף לא: 83
דף לג. 86
דף לד. 88

דף לד: 88
דף לה: 92
דף לו: 94
דף לו: 96
דף לז: 97
דף לח: 103
דף לח: 104
דף לט: 105
דף לט: 108
דף מ: 109
דף מ: 109
דף מא: 110
דף מא: 112
דף מב: 113
דף מב: 114
דף מג: 115
דף מג: 116
דף מד: 117
דף מד: 118
דף מה: 121
דף מה: 122
דף מו: 123
דף מו: 123
דף מז: 124
דף מז: 130
דף מח: 131
דף מח: 132
דף מט: 133
דף מט: 133
דף נ: 134
דף נ: 137
דף נא: 138
דף נב: 140
דף נב: 140
דף נג: 141
דף נג: 143
דף נד: 143
דף נה: 150
דף נה: 150
דף נו: 153
דף נו: 154
דף נז: 154
דף נז: 156
דף נח: 156
דף נח: 158
דף נט: 159
דף נט: 159
דף ס: 159
דף ס: 162
דף סא: 162
דף סא: 163
דף סב: 165
דף סב: 168
דף סג: 170
דף סג: 170
דף סד: 172
דף סד: 172
דף סה: 172
דף סה: 173
דף סו: 174
דף סו: 179
דף סז: 181
דף סז: 181
דף סח: 181

דף סח. 181
דף סט. 185
דף סט: 186
דף ע. 187
דף ע: 189
דף עא. 190
דף עא: 191
דף עב. 195
דף עב: 197
דף עג. 198
דף עג: 200
דף עד. 202
דף עד: 203
דף עה. 203
דף עה: 203
דף עו. 204
דף עו: 204
דף עז: 204
דף עח. 206
דף עח: 208
דף עט. 212
דף עט: 212
דף פ. 213
דף פ: 213
דף פא. 214
דף פא: 215
דף פב. 215
דף פב: 223
דף פג. 223
דף פג: 224
דף פד. 224
דף פד: 225
דף פה. 227
דף פה: 229
דף פו. 231
דף פו: 232
דף פז. 233
דף פז: 233
דף פח. 235

הקדמה

אמר מנחם בן שלמה לבית מאיר יצ"ו זאת המסכתא ר"ל מסכת יומא היא מסדר מועד והורגלנו בלמודה אחר מסכת ראש השנה לסבה אשר זכרנו בפתיחת החיבור והיא כוללת ח' פרקים וסדרם לפי שיטתנו א' שבעת ימים ב' בראשונה ג' אמר להם הממונה ד' טרף בקלפי ה' הוציאו לו ו' שני שעירי ז' בא לו כהן גדול ח' יום הכיפורים וענין המסכתא אמנם הוא לבאר ענייני יום הכפורים בשלמות הן בענייני עבודה הן בענייני העינוי הן בענייני התפילות אלא שיתגלגלו בה קצת עניינים שבעבודה כלליים לכל יום ויום ועל זה הצד יחלקו ענייניה לארבעה חלקים הראשון לבאר בו תכונת העבודה וההנהגה שהיה כהן גדול מתנהג קודם היום השני לבאר קצת עניינים בעניין עבודה כלליים לכל יום והשלישי לבאר בו דרך פרט עבודת יום הכיפורים בבאור רחב ובשלמות הרביעי לבאר בו ענייני דברים שבעינוי וטכסיסי תפלת היום החלק הראשון יתבאר בראשון ממנה והחלק השני יתבאר בשני ממנה והחלק השלישי יתבאר בשאר הפרקים כלם עד פרק אחרון והרביעי יתבאר בפרק אחרון זהו שורש המסכתא דרך כלל אלא שיתגלגלו בה לפעמים דברים שלא מן הכוונה כעניין סוגיית התלמוד על הדרך שקדם:

והפרק הראשון ממנה אמנם ענינו לבאר בו החלק הראשון ורובו יסוב על חמשה עניינים הראשון לבאר בו מה שהיו מפרישין כהן גדול מביתו שבעה ימים קודם היום ומה שהיו מתקנין בענייניו במינוי זולתו השני בענייני גופו במה שהיה הוא צריך להתעסק באותם השבעה ומה שהיו זקני בית דין קורין לפניו ודורשין לו כדי ללמדו ולהדריכו בסדר עבודה השלישי במה שהיה מתנהג קודם היום בעניין מאכלו ומשתיו הרביעי במה שהיו הכהנים מעוררין אותו אחר שהניחוהו זקנים אלו והלכו להם החמישי לבאר קצת עניינים איזה הפרש שיש בענייני עבודה בין שאר הימים ליום זה זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיבאו בו דברים מענין מזוזה וקצת שאר דברים שלא מן הכוונה על ידי גלגול כעניין סוגיית התלמוד על הדרך שקדם וכמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה אמנם תיוחד לבאר עניין הפרשתו מביתו ומינוי זולתו אם שמא ח"ו יארע בו פסול והחל על זה ואמר שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול ללשכת פרהדרין ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו שנ' וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו היא אשתו אמרו חכמים אם כן אין לדבר סוף אמר הר"ם אמר השם ית' בשבעת ימי המלואים ומפתח אהל מועד לא תצאו וגו' ואח"כ אמר כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם ובאה הקבלה לעשות זה מעשה פרה לכפר עליכם זה מעשה יום הכפורים לפיכך

הכהן השורף את הפרה וכהן גדול העובד ביום הכפורים מפרישין אותו שבעת ימים ומפרישין אותו מאשתו כדי שלא תמצא נדה ויהיה הוא טמא שבעת ימים כמו שאמר הכתוב בבא על הנדה ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים וחכמים אומרים טומאה שכיחא מיתה לא שכיחא ואם תחוש למיתה אין לדבר סוף לפי שהוא אומר שמא תמות זאת השניה וכן השלישית וכן הרביעית והענין באמרם מיתה דלא שכיחא ר"ל שהמיתה בפתע פתאום אינה נמצאת אלא לעיתים רחוקים ואין הלכה כר' יהודה:

דף ב.

אמר המאירי שבעת ימים קודם יום הכיפורים היו מפרישין וכו' פירוש הדבר ידוע שכל עבודת יום הכיפורים לא היתה נעשית אלא בכהן גדול ואינה כשרה אלא בו כמו שיתבאר במסכת הוריות י"ב ב' ומתוך כך היו מפרישין אותו מביתו שבעת ימים קודם ליום וגודרין אותו בפרישת אשתו שמא בעוד שהוא בא עליה תמצא נדה או ספק נדה ויהא טמא טומאת שבעה ומכניסין אותו ללשכת פרהדרין לדור שם כל שבעה ולהפרישו לשם מכל טומאה ולשכה זו היתה מיוחדת לכך ועל שם הכהנים הגדולים היו קורין אותה לשכת פרהדרין ומלת פרהדרין מלה יונית וביאורה פקידים ומתחלה היתה נקראת לשכת בלוטי והיא גם כן מלה יונית מונחת על שם שרים ונכבדים ואמרו בגמ' ח' ב' שמתחלה כל ימי שמעון הצדיק ויוחנן כהן גדול שהאריכו ימים בכהונתם היו קורין אותה לשכת בלוטי כלומר לשכת השרים והנכבדים ואחר זמן זה מתוך שהיו כהנים גדולים מתנהגים ברשע והיו נענשים עד שנודע לנו ברובן שלא היו מוצאים שנתן חזרו וקראוה לשכת פרהדרין כלומר כפקידים שמתמנין משנה לשנה ופי' בגמ' מפני שהיו לוקחין אותה בדמים כמו שאמרו י"ח א' תרקבא דדינרי עיילא מרתא בת ביתוס לינאי מלכא עד דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי ובתלמוד המערב אמרו שהיו הורגים זה את זה בכשפים:

ומתקינין לו כהן אחר תחתיו ר"ל שיהא מוכן שאם יארע פסול לכהן גדול כגון שיהא רואה קרי או שתזדמן לו איזה טומאה שיהא זה משמש תחתיו ואפילו התחיל זה בעבודה ואירע לו פסול אחר שהתחיל פוסק ובא זה השני ומתחיל בעבודה ממקום שפסק ראשון ואע"פ שכבר היו מלומדים בנס זה שהרי אחד מעשרה ניסים שבבית המקדש הוא שלא אירע פסול בכ"ג לא היו רוצים לסמוך על הנס והוא שאמרו בתלמוד המערב והלא מן הניסים שנעשו בבה"מ הוא שלא אירע פסול בכהן גדול אמר ר' אבין על שם לא תנסו ויתבאר בגמ' ג' ב' שכהן זה לא היו טעון פרישת שבעה אלא אם יארע

כן היה עובד תחתיו בלא פרישה ויש חולקין בזו מפני שהם פוסקין כמאן דיליף לה ממילואים וכמו שבמילואים הפרשה היתה מעכבת כמו שיתבאר כך בזו אלא שנראה כדעת ראשון:

ור"י אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שאם תמות אשתו תהא מוכנת לו לינשא לאלתר שהרי אי אפשר לעבודת היום אלא בכהן הנשאוי שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו ואין ביתו אלא אשתו ומפרש לה בגמ' י"ג ב' בשנושאה קודם היום שאי אפשר לו שעה אחת בלא נשואין וכן צריך שלא יהא בה שעה שיהיו לו שתי נשים וכיצד עושה נושא זו השניה קודם ליום ומגרשה מעכשיו על תנאי שלא תמות אשתו ראשונה ואע"פ שאם תמות אשתו ראשונה נמצא שאין גיטה של זו גט ונמצא עובד למפרע בשתי נשים מגרש ג"כ את הראשונה מערב היום על מנת שיעשה איזה דבר ואם יראה שתהא הראשונה סמוכה למיתה יעשה אותו דבר שהתנה ונמצאת הראשונה מגורשת למפרע:

ואמרו לו א"כ אין לדבר סוף שמא תמות גם זו המוכנת אלא שרבי יהודה אינו חושש למיתת שתים ושמא תאמר ולדעת חכמים מיהא למה חששו לפסול והיה להם לומר לעצמם שאין לדבר סוף ושמא יטמא השני ג"כ מ"מ כה"ג זריז הוא וא"ת אם זריז הוא למה מתקינין כ"ש הואיל ועבדינן ליה צרה מחיים דמזדהר טפי ושמא תאמר לדעת ר' יהודה תהא התקנת האחר מועלת לו אף לזו שאם תמות אשתו יהא זה עובר תחתיו מ"מ נוח להכין לו אשה משנעביר אותו מכהונתו בלא פסול של גופו ומ"מ הלכה כחכמי' ואין חוששין למיתה אלא אם מתה אשתו יהא כהן המותקן עובר תחתיו כאלו אירע בו פסול:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שכתבנו הלכה היא ובעניין התקנת אשה הלכה כחכמים ודברים שנכנסו תחתי' בגמרא אלו הן:

כשם שהיו מפרישין כה"ג מביתו שבעת ימים קודם יום הכיפורים כך בענין פרה אדומה היו מפרישין כהן שנתמנה לשרוף את הפרה מביתו שבעת ימים קודם שריפת הפרה ואע"פ שמפי השמועה למדוה מן המקרא מדכתיב בפרשת מילואים ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים והם אותם השבעה ששימש בהם משה ונמצאו מפרישין שבעה קודם חינוכם וכתיב בי' כאשר עשה ביום הזה צוה ד' לעשות לכפר עליכם ודרשו בו לעשות אלו מעשי פרה לכפר אלו מעשי יום הכיפורים מ"מ טעם הדבר בשתיהן כדי לגדרו בפרישות אשתו שמא תמצא שהיתה נדה בשעת תשמיש ויהא טמא טומאת שבעה ושאר קרבנות מיהא הן של יחיד הן של רבים אין טעונין פרישה כלל:

ובענין פרה מיהא היו מכניסין אותו ללשכה שעל פני הבירה ר"ל שבצד המזרח בהר הבית ולא בעזרה ומקום פרישתו היה בקרן מזרחי צפוני ולשכה זו לא היו משתמשין בה אלא בכלים שאין מקבלין טומאה כגון כלי גללים ר"ל צפיעי בקר שנתייבשו וחקקן ועשאן כלים וכלי אבנים וכלי אדמה הן טיט שגבלו ויבשו בחמה ועשאו כלי הן שנטל רגב מן האדמה וחקק בה בלא גיבול ויש מי שאומר שטיט שגבלו ויבשו בחמה מקבל טומאה ואין זה כלום שאין נקרא כלי חרס אא"כ שרפו בכבשן כמו שפירשנו במס' יום טוב ומתוך כך היו קורין אותה לשכת בית אבן והחמירו בדבר זה כדי שלא לזלזל בפרה מתוך שהיו מקילין בה בענין אחר להכשיר עשייתה בטבול יום ולא עוד אלא שהיו משתדלים בכך עד שהיו מטמאין את הכהן בשרץ ומטבילין אותו כדי להתעסק בה מיד אחר טבילה כדי להוציא מלבן של צדוקים שהיו חולקין לומר שאינה נעשית אלא במעורבי השמש:

זה שהיו מעמידין אותו בלשכה שבקרן מזרחי צפוני הוא לעוררו שהפרה אע"פ שאינה טעונה צפון לא בשחיטתה ולא בשריפתה שהרי בהר המשחה היתה נעשית מ"מ הרי היא קרויה חטאת שנאמר חטאת היא וחטאת טעונה צפון ויצא לו מכונה זו שהוא צריך להזהר בה כחטאת ואם שחטה שלא לשמה פסולה כקרבן חטאת ומה שהיתה בצד המזרח הוא מפני מה שנאמר והזה אל פני אהל מועד ואהל מועד במערב וזוכר מתוך כך שהוא עומד במזרח בהר המשחה ופניו למערב ומזה כנגד בית קדשי הקדשים ואם הזה או שחטה או שרפה שלא כנגד צד המערב שבו ההיכל פסולה:

דף ב:

סדר המקראות בנגעי בתים מבולבל והענין הוא שבשעה שבא הכהן לראות את הבית ומוצא את הקירות שקערורות ירקרקות או אדמדמות מסגיר שבעה ובא לו בשביעי אם כהה או הלך קולף מקום הנגע והבית טהור פשה חולץ האבנים שהנגע בהם וקוצה העפר חוץ לעיר וטח את כל הבית ומסגירו שבוע שני מצא בו נגע כשני גריסין נותץ לא מצא בו נגע מטהרו בצפרים לא פשה בשבוע ראשון ולא כהה אלא עמד בעיניו מסגיר שבוע שני כהה או הלך לו מטהרו בצפרים פשה או עמד בעיניו לפי סדר המקראות היה לנו לומר שיתוץ אלא שאנו מדמי' פשיון זה לפש' בראשון מדמינן שיבה לביאה שנאמר בראשונה ושב הכהן ונאמר בזו ובא הכהן ואף בזו אינו נותץ אלא חולץ וקוצה וטח ומסגירו שלישית חזר בו בשני גריסין נותץ לא חזר בו מטהרו בצפרים ועיקר דבר

זה בסדר טהרות ולמדת מ"מ שדנין גזרה שוה משתי תיבות הדומות זו לזו בענין אע"פ שאינן דומות בלשון לגמרי:

דף ג.

אע"פ ששמיני עצרת רגל בפ"ע לענין פז"ר קש"ב כמו שבארנו עניינו במס' חגיגה י"ז א' מ"מ לענין תשלומי קרבן חגיגה מחשבון שאר הימים הוא נדון ומי שלא חגג ביום טוב הראשון של חג הולך וחוגג כל החג ואף בשמיני עצרת כמו שביארנו במסכת חגיגה:

דף ג:

פר ואיל של יום הכיפורים משל כ"ג הוא בא שנאמר אשר לו וכן בשבעת ימי המילואים פר ואיל שהקריבו בו משל אהרן באו ואע"פ שהוזכרו כאן בלשון פר ואיל עגל היה אלא שעגל ופר לענין זה אחד הוא ומ"מ הכל היה משל אהרן הואיל ונאמר בו קח לך עגל אבל סמי הקטורת וחצוצרות כסף אע"פ שנאמר בסמים קח לך ונאמר בחצוצרות עשה לך משל צבור היה בא ואצ"ל בקצת דברים שנאמר בהם ויקחו אליך שלא היה בא אלא מן הצבור ופר ואיל זה שהיה כ"ג מביא משלו הפר היה חטאת ונשרף והאיל היה עולה ומלבד זה היה איל אחד בא משל צבור במוסף לעולה והוא נקרא איל העם ואף הוא נזכר בפרשת אחרי מות במה שאמר ומאת עדת בני ישראל יקח וכו' ואיל אחד לעולה:

דף ד.

בכל יום ויום משבעת ימי הפרישה בין בכה"ג קודם יום הכפורים בין בכהן שנתמנה לשרוף את הפרה מזין עליו מאפר כל החטאות שהיו שם ר"ל שאם שרפו עכשיו פרה והיה שם עדיין אפר מן הראשונה שעברה קודם לה מזין עליו משתיהן וי"מ מאפר כל הפרות שנשרפו כבר שהיו נותנין מכל פרה ופרה קצת מאפרה בחיל למשמרת ואם כלה אפר שבכולם ואין שם אלא אפר פרה אחת מזין עליו ממנה כל שבעה חוץ מיום רביעי להפרשה שאינו צריך הזאה כמו שיתבאר ומגדולי המחברי' פסקו בכה"ג קודם יוה"כ שאין מזין עליו אלא שלישי ושביעי כמו שיתבאר למטה ח' א':

עד שלא נשרפה הפרה היו מזין בדם על הדרך הנאמר בפרשת מילואים משנשרפה הפרה נכנסו מים תחת דם ולא היו מזין בטומאה אלא במי חטאת אלא שהזאת מצורע היתה בדם ולא במים:

לענין ביאור זה שנאמר בתורה וישכון כבוד ד' על הר סיני ויכסהו הענן וגו' נחלקו בה ר' יוסי הגלילי ורבי עקיבא שלדעת ר' יוסי אחר מתן עשרת הדברות היא ששת ימים

אלו היו תחלה לארבעים יום שעמד משה בהר לקבל שאר התורה ופי' המקרא וישכון כבוד ד' על הר סיני אחר עשרת הדברות ויכסהו הענן למשה ששת ימים מפני שהוצרך ליכנס למחנה שכינה לקבל שאר תורה וקראו בשביעי ועלה לבדו ונמצא שעלה ונתכסה בענן ונתקדש בענן בפרישת האשה ולרבי עקיבא מעשה זה היה קודם עשרת הדברות ופי' המקרא וישכון כבוד ד' מר"ח סיון ויכסהו הענן להר ששת ימים ולא למשה שהרי עדיין לא היה שם וקראו בשביעי לקבל עשרת הדברות ולא לבדו שאף כולם שמעו אלא שחלק כבוד למשה לפרסמו בקריאה ולדברי הכל בששה בסיון ניתנו עשרת הדברות ובשביעי עלה לקבל שאר תורה וכלו ארבעים בסוף ששה עשר בתמוז וביז"ז שבר את הלוחות ושמא תאמר לרבי יוסי מיהא אם אחר ששה בסיון עמד בפרישה ששה ואח"כ עמד ארבעים הרי לא כלו עד כ"ג בתמוז ומ"מ הוא סובר ששה ימי פרישה נמנו עם אותם הארבעים:

דף ד:

ממה שנאמר בתורה ויקרא אל משה וידבר וכו' והיה די לו באמרו וידבר לבד למדנו דרך ארץ שבשעה שאדם מתחיל לדבר לחבירו ראוי לו שיקראהו תחלה ולהודיעו שהוא רוצה לדבר עמו וממה שנאמר שם לאמר כלומר שאמר לו דברים אלו על מנת שיאמרם למדנו דרך ארץ למי שאומר דבר לחבירו אע"פ שלא מסרה לו בסוד שהוא בבל יאמר אא"כ אמר לו בעל דבר שהוא אומר לו אותן הדברים בלך אמור והוא ענין אומרו נאמן רוח מכסה דבר כלומר דבר אע"פ שאינו סוד והולך רכיל מגלה סוד אע"פ שנאמר לו בסוד:

דף ה.

כל קרבנות בהמה שהיחיד מקריב בין חובה בין נדבה סומך עליהן כשהן חיים שנאמר וסמך ידו על ראש קרבנו אלא שיצאו מכלל זה מקצת קרבנות והם פסח ובכור ומעשר כמו שיתבאר במקומו אף באלו שחייב לסמוך עליהם אם עשאה לסמיכה שירי מצוה ר"ל ששיירה ולא עשאה כפר שאין הסמיכה מעכבת אלא שאין כפרתו מובחרת והוא שאמרו הרי הוא כאלו לא כפר וכפר וכן תנופה בקרבנות הטעונין תנופה אינה מעכבת וכן פרישת שבעה הנזכרת במשנה אינה מעכבת ראיה לדבר שהרי היו מתקינין לו כהן אחר ואם אירע הדבר שיצטרך זה השני לעבוד נמצא עובד בלא פרישת שבעה:

בבית ראשון שהיה שם שמן המשחה כשהיו ממנין כ"ג היו מושחין אותו ומלבישין אותו שמנה בגדים וזהו הנקרא רבוי בגדים ועושין לו משיחה זו וריבוי זה שבעה ימים קודם עבודתו יום אחר יום והוא הנקרא חינוך ואם לא היה שם שמן המשחה מרבין אותו בבגדים כל שבעה ואם עבד בתוך השבעה הואיל ונמשח ונתרבה יום אחד או נתרבה לבד יום אחד אם אין שם שמן המשחה הרי הוא כ"ג מ"מ ועבודתו כשרה:

דף ה:

פרשת מלואים הוזכרה בתורה בשני מקומות אחד דרך צווי בסדר ואתה תצוה ואחד בסיפור העשייה בצו את אהרן ויש דברים שנכתבו בעשייה ולא הוזכרו בצואה [ויש דברים שלא הוזכרו לא בצואה] ולא בעשייה והוא לבישת מכנסים ועשירית האיפה שכל כהן מקריב ביום חינוכו וכהן גדול בכל יום ודברים אלו אע"פ שלא נכתבו כולם היו מעכבים בה ואף מקרא פרשה שנצטוה לספר הענין לישראל כדכתיב ותקהל העדה פתח אהל מועד וכו' וכתיב זה הדבר אשר צוה ד' היה מעכב ובשמיני למילואים שהיה ראשון לאהרן וראשון לעבודת המזבח ור"ח ניסן קרבו בו שלשה שעירים שעיר מילואים לחנוכו של אהרן ושעיר נחשון לחנוכת המזבח ושעיר ר"ח ואהרן מצד האינות שאירע לו שרף את של ר"ח ואע"פ שאחר האינות צוהו משה לאכול את המנחה וסמך עליו ליתן לכלם דין המנחה הוא הורה לעצמו שלא נאמר לו אלא בשל מילואים ושל נחשון שהיו קדשי שעה כמנחה אבל של ר"ח שהיו קדשי דורות לא ואף הוא הודה לדבריו ונתפייס:
סדר לבישת בגדי כהונה בשעת עבודה כך הוא כהן הדיוט שהוא משמש בארבעה בגדים לובש תחלה את המכנסים ואח"כ הכתונת ואח"כ חוגר את האבנט ואח"כ צונף את המצנפת כמן כובע וכה"ג משמש בשמונה לובש את המכנסים ואחריהן כתונת ואחריה אבנט ואחריו מעיל ואחריו אפוד ואחריו חשן ואחריו מצנפת ואחריו ציץ ואבנט זה בין של כה"ג בכל השנה בין של כהן הדיוט של כלאים והוא שש ותכלת והדבר ידוע שש כיתנא תכלת עמרא אבל ביום הכפורים אבנטו של כהן גדול של בוץ לבד שנאמר ובאבנט בד יחגור:
אע"פ שזהו הסדר הנוהג לדורות לעניין ביאור מיהא סדר הלבשת הכהנים בשבעת ימי המילואים לא הוזכר במקראות בפרשת הציווי על הצד שהוזכרה בפרשת העשייה והוא שבפרשת הציווי כתוב והלבשת את אהרן את הכתונת ואת מעיל האפד ואת האפד ואת החשן ושמת המצנפת על ראשו ונתת את נזר הקדש על המצנפת הרי שהקדים אהרן לבניו בלבישת שש בגדים אלו ואח"כ כתב שם וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו

אלמא בחגירת אבנט לא היה הפסק בין אהרן ובניו אלא שחוגרם בבת אחת ר"ל בלא הפסק מלבוש אחר בנתים ואחר שחגר את כולם באבנט היה משלים את אהרן להשלימו בהלבשתו ובפרשת עשייה כתיב ויקרב את אהרן ויתן עליו את הכתנת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד וישם עליו את החושן וישם המצנפת על ראשו וישם על המצנפת את ציץ הזהב הרי שבעה בגדים לאהרן שהמכנסים לא הוזכרו כאן כמו שפי' למעלה ואח"כ כתיב ויקרב את בני אהרן וילבשם כתנות ויחגור אותם אבנט ויחבוש להם מגבעות אלמא שאחר חגירת אבנטו של אהרן השלים הלבשתו קודם חגירת אבנט לבניו ונחלקו על זה בסוגיא זו שלדעת אחד מהם חגירת אבנט היתה באהרן ובניו ביחד כמקראות של צוואה ולדעת שכנגדו אהרן ואח"כ בניו כסדר מקראות של עשייה ומתוך שהיו הדברים סתומים בא אביי ופרשם ואמר שבכתונת ומצנפת והוא הדין למכנסים שהרי אין מלבוש קודם להם אלא שלא הוזכרו כאן שלשה בגדים אלו לא נחלקו אלא באבנט שלדעת האומר חגירה כאחת היתה הי' מלביש את אהרן מכנסים וכתונת ואח"כ מלביש שני אלו לבניו וחוגר אבנט לאהרן ואבנט לבניו ומשלים אחר האבנט חמשה בגדים לאהרן ואח"כ מצנפת לבניו ולדעת האומר אהרן תחלה בכולם הלביש את אהרן בתחלה כל בגדיו על הסדר ואח"כ לבניו והקשה לדעת האומר שחגירתם כאחת כסדר הצוואה מהו שבעשייה כתי' ויחגור אותו באבנט ואח"כ ויחגור אותם אבנט ופירשה ללמד שאין אבנטו של כה"ג שוה לשל אחרים שבכהן גדול נתפרש בו שהוא כלאים ושל הדיוט לא נתפרש ולפיכך דנין בו להיות כולו של בוץ ולדעת שכנגדו חזר וכתבם ללמד בהפך ר"ל ששתיהן של כלאים וכן הלכה חוץ מאבנטו של כה"ג ביום הכיפורים כמו שכתבנו ואח"כ מפרש על מה שהוזכר בבת אחת שלא בבת אחת דוקא שאין זה באפשר למשה לבדו ופירש בה דאקדים ר"ל שלא הפסיק בין חגירת אהרן לחגירת בניו בשום מלבוש אלא שהקדימה לבד בלא הפסק מלבוש ויש גורסין דאי אקדים כלומר דבבת אחת ודאי לאו דוקא אלא הקדימה לבד שכל זמן שאתה מזקיק לבת אחת בלא הפסק אם הקדים בנים לאהרן עכב וכל שאין אתה מזקיק לבת אחת ומתיר בהפסק אף בהקדמה בדיעבד לא עכב ואין הדברים מתיישבים בה:

דף ו.

כבר ביארנו שטעם פרישת שבעה היא שמא ישמש מטתו ותמצא נדה אח"כ ויש לחוש שמא היתה נדה בשעת תשמיש כגון שנמצא דם אחר תשמיש על עד שלה מיד בכדי שיעור שתרד מן המטה ותדיח פניה של מטה שבשיעור זה היא ובועלה טמאין מספק

שמא בשעת תשמיש היה שם אלא שפטורין מן הקרבן כמו שיתבאר במקומו וכל שכן אם ימצא על שלו או על שלה מיד שבודאי נדה היתה בשעת תשמיש אלא שלא רצה לתפשה במי שנכשל כ"כ אלא בספק והרי זה מ"מ טמא טומאת שבעה מספק כדין טומאת נדה ומ"מ די לו בפרישת שבעה וא"צ לפרישת שמנה כדי שיטבול בליל שמחרתו שמיני כדין נדה שבועל נדה אף בודאי אע"פ שהוא כנדה חלוק הוא ממנה לעניין זה ורשאי הוא לטבול בשביעי כשאר חייבי טבילות שכל חייבי טבילות רשאין לטבול ביום אחרון של טומאתם וטהורים לערב כאמרם ז"ל פסחים ל"ה א' העריב שמשו אוכל בתרומה אבל נדה ויולדת אין טבילתן טבילה עד שיכלו ימי טומאתן לגמרי ויכנסו ללילה שמחרתו שמיני והוא שאמרו עליהן שטבילתן בלילה הא משעבר שביעי טובלת אף ביום מן הדין אלא שחכמים גזרו שלא לטבול ביום משום סרך בתה שתהא סבורה שהוא שביעי ותלמד ממנה כמו שיתבאר במקומו:

לענין ביאור זה ששאלו בסוגיא זו מביתו למה פירש י"מ שתבא אשתו עמו לשם ואם יבא עליה יטבול ויעריב שמשו כשאר בע"ק ודיו וא"א לפרש כן שהרי אם תבא אשתו לשם ויבא עליה הוה ליה בעל קרי ובע"ק אסור ליכנס במחנה לויה וכ"ש ללשכת פרהדרין אלא אין הענין שתבא היא לשם שאע"פ שרשאה היא ליכנס שהרי לשכה זו לא היתה קדושה בקדושת עזרה מ"מ יש לחוש שמא יזקק עליה ונעשה בעל קרי ומתוך כך פירשו בתוספות שכך היא השאלה מביתו למה פירש ילך לביתו אחר תמיד של בין הערבים ואם יארע שיעבור על פרישותו ויזקק לה יטבול ויעריב וישוב ללשכה ומ"מ נראה לי לפרש מביתו למה פירש יפרישוהו בביתו ואם יארע לו שיזקק לאשתו הרי אין לו אלא טומאת ערב ותירץ שמכח סרך טומאת שבעה נגעו בה על הדרך שביארנו:

וכן לענין ביאור זה שאמרו כי פליגי באחר אחר אבל בחד אחר מודו ליה פירש באחר אחר שלא נמצא על עד שלה אלא אחר שני שיעורין והוא אחר שיעור שתרד מן המטה ותדיח פניה של מטה ושיעור שתושיט ידה אח"כ תחת הכר או הכסת ותטול את העד ותבדוק ומאחר ששהתה כל כך אינה מטמאה את בועלה מספק אבל בחד אחר ר"ל שמצאה על עד שלה אחר שיעור אחד משני אלו אף הם מודים שמטמאה את בועלה מספק:

שכבת זרע טומאתו כשרץ שניהם אב הטומאה לטמא אדם וכלים במגע אבל לא במשא נמצא בעל קרי כטמא שרץ שניהם טמאים טומאת ערב וראשונים לטומאה ושהקרי מטמא אף ברואים לאונסו כמגע השרץ וענין טומאת ערב הוא שכל שנטמא אפי' סמוך לשקיעת החמה כל שאפשר לו לטבול קודם הערב השמש טובל ומעריב שמשו וטהור:

בועל נדה כטמא מת לטומאת שבעה ולהיות אב הטומאה ולטבול בשביעי אלא שהוא חמור מטמא מת בענין זה שטומאת המת אינה אלא במגע בגוף בטומאה ובועל נדה הוא ממטמאי משכב ומושב כנדה ויולדת וזב וזבה שמטמאין כל מה ששוכבין עליו אפי' עשר מצעות זו ע"ג זו אלא שהוא קל מהם בטומאה זו שהנדה ויולדת וזב וזבה ומצורע בצדדין ידועים במקומם משכבם ומושבם אב הטומאה אפי' עשר מצעות זו על גב זו לטמא אדם וכלים אפי' אותם התחתונים שאינו נוגע בהם אבל בועל נדה אינו מטמא משכב ומושב אלא לטמא אוכלין ומשקין אפי' משכב עליון:

דף ו:

בגמרא שאלו עד שאתה מפרישו מביתו ר"ל וכל בני אדם נכנסי' עמו תפרישהו מטומאת מת כלומר ולא יהא כל אדם נכנס עמו שמא ימות מת עליו פתאום וכן לא יהו אחיו הכהנים נוגעים בו שמא טמאי מתים הם וכמו שאמרו למטה ח' ב' בכהן השורף את הפרה שאין אחיו הכהנים נוגעים בו משום טומאת מתים או שתהא אותה לשכה חלולה מתחתיה טפח מפני קבר התהום ותירץ בה מפני שטומאת מת (דחוי') [הותרה] היא בצבור על הצדדין שיתבארו בסמוך ואפי' היה הוא עצמו טמא מת כל לעניין קרבן צבור כטהור הוא ואע"פ שיש ביוה"כ קרבן שלו הואיל וכל קרבנות היום תלויים בו קרבן צבור הוא קרוי ואף לדעת האומר דחויה אלא שהציץ מרצה ומ"מ צריכה היא לריצוי של ציץ טומאת מת לא שכיחא ואין לחוש בה:

קרבן הצבור שקבוע לו זמן כגון פסח ושל מועדות טומאת מת דחויה בהם ר"ל שכל זמן שרוב הצבור טמאים במת או שהיו הכהנים טמאים במת או שהיו כלי שרת טמאין במת יעשה בטומאה במקום שאי אפשר לעשות בטהרה ומ"מ מחזרין על הטהרה כמה שאפשר אם היו מקצת בית אב של יום טמאים ומקצתם טהורים נעשה בטהורים היו כל בני בית אב של אותו היום טמאים מחזרים על שאר בתי אבות שבאותו משמרה היו כל בני משמרה טמאים מחזרין אחר בני משמרה של שבוע הבאה וכן בכולם ולא סוף דבר בקרבנות ששיריהם בא באכילה שאלו בא בטומאה אף השיריים אין נאכלין אלא נשרפין כמו שיתבאר בסמוך אלא אף אותם שכולם כליל כל שאפשר בטהרה אינו נעשה בטומאה ואם לא נמצאו בכל משמרות שבירושלים כהנים טהורים נעשה בטמאים אלא שמ"מ צריך שיהא הציץ מרצה עליה שהרי לא הותרה לגמרי ליעשות בטומאה במקום שאפשר בטהרה אלא שהיא דחויה במקום שאין יכול ליעשות בטהרה שאין הלכה כדברי האומר היתר היא בצבור אלא כדברי האומר דחויה היא בצבור היה הצבור או

כלי שרת או הכהנים טמאים בטומאה אחרת שבגוף כגון זיבה ונדות או בשרץ ונבלה וכיוצא באלו אין מקריבין כלל ואם עשו חללו היה קרבן זה מאותן שאין זמנם קבוע כגון פר העלם דבר של צבור אינו דוחה את הטומאה שאם לא יקרב היום יקרב למחר הא כל שזמנו קבוע טומאה דחויה בו ולא סוף דבר בקרבן צבור אלא אף קרבן יחיד שקבוע לו זמן טומאת מת דחויה בו כמו שיתבאר:

אחר שטומאת מת אינה דחויה אף בקרבנות צבור במקום שאפשר בטהרה בראוי היה להזהר בפרישות כ"ג ביוה"כ שלא יהיו אחיו הכהנים נוגעין בו שמא טמאי מת הם ושלא יהיו בני אדם נכנסין אצלו שמא ימות א' מהם עליו פתאום על הדרך שביארנו למעלה אלא מתוך שטומאת מת לכהן אינה מצויה לא חששו בזה אע"פ שפר ואיל שלו מיהא קרבנות יחיד הם והיה לנו להחמיר בהם יותר מ"מ הואיל וקרבנות היום תלויים בה דינם כקרבנות היום לענין זה כמו שהתבאר ואע"פ שמזין עליו מחשש טומאת מת הזאה אין בה שום טורח:

כל קרבן הקרב בטומאה אינו נאכל אלא מקטירין ממנו הראוי להקטרה והשאר שהי' ראוי לאכילה נשרף כקדשים שנטמאו חוץ מקרבן הפסח שבא בטומאה ונאכל בטומאה הואיל ועיקר הבאתו לאכילה:

דף ז.

היה מקריב מנחה ונטמאת מביאין אחרת תחתי' ואם אי אפשר באחרת עושין בצנעה כיצד היה מקריב מנחת העומר ונטמאת בידו אם יש אחרת כגון שקצרו בלילה שיעור שני עומרים מביאין אותה ואם אין שם אחרת אומרים הוי פקח ושתוק ולא תודיע את הפסול אחר שאין בו תקנה ולא סוף דבר בזו שהיא נקמצת אבל כל שבאה בטהרה ושיריה נאכלים שראוי להביא אחרת כדי שלא יהיו שיריה באים מהיתר אכילה לשריפה אלא אף אם היה מקריב מנחת פרים ואלים של חג אע"פ שכולה כליל ונטמאת אם יש אחרת מביאין ואם לאו אומרין הוי פקח ושתוק אבל הזבחים עצמן כל שבקרבן צבור אפי' נטמא הבשר והחלב זורק את הדם ושל יחיד כל שנטמא אחד מהם ונשאר השני בטהרה זורק ואם נטמאו שניהם לא יזרוק לכתחילה ואם זרק הורצה שהציץ מרצה על כל טומאת הקרבים אבל לא על טומאת הנאכלים אלא נשרפין שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף למדת שהציץ אע"פ שהוא מרצה על טומאת הגוף שבצבור אינו מרצה על טומאת הגוף של יחיד לעולם ולא אף על קרבנות צבור שאין קבוע להם זמן אלא בשקבע להם זמן אבל מרצה דברים הקרבים בטומאה אף בקרבן

יחיד או קרבנות צבור שאין קבוע להם זמן ולא על כולם כיצד דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה וכן בחלב שנטמא שאם הקטירהו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה ויש אומרים אף במזיד:

דף ז:

ואין הציץ מרצה אא"כ הוא באותה שעה על מצחו של כה"ג אפי' הי' מונח לפניו ומוכן לו כל זמן שירצה וכן אינו מרצה על שאר הפסולין כגון נותר ופיגול וכיוצא באלו ואין צריך לומר בנשבר הציץ שאינו מרצה:

זה שנאמר בתורה בעניין הציץ תמיד אין הענין אלא בשיסיח דעתו ממנו אלא ימשמשנו תמיד ויזכור עניינו אף בתפילין אמרו חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה:

זה שאמרה תורה בציץ על המצנפת ענינו בסמוך למצנפת ולא על המצנפת ממש ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת ושם היה מניח תפילין והדבר ברור מכאן שהתפילין אין ראוי להניחם אלא על הראש ממש לא על הכובע אפי' של פשתן אע"פ ששמענו מי שהיה מקל בכך וכן ראיתי למקצת חכמים שהביאו רמז לדבר זה מתלמוד המערב ממה שאמ' שם על אחד מן החכמים שלא היה מניח תפילין בחורף מצד חולשת הראש ואלו היה רשאי להניחם על הכובע אין כאן חולשה וכבר ביארנו דבר זה במגילה:

דף ח.

כבר ביארנו למעלה שהכהן השורף את הפרה מזין עליו בכל יום מאלו השבעה מחשש טומאת מת ומ"מ רביעי שבו אין בו הזאה כלל שכל שבעת ימים יש לדונם בשלישי או שביעי חוץ מן הרביעי וזה שהראשון יש לו לדונו בשלישי שמא שני ימים קודם פרישה נטמא ויום שני יש לדונו בשלישי שמא יום אחד קודם פרישה נטמא שלישי יש לדונו בשלישי של טומאה שמא בשעת כניסתו נטמא בקבר התהום וכן חמישי יש לדונו בשביעי שמא שני ימים קודם פרישה נטמא וכן ששי ושביעי לחשבון זה אבל רביעי אין לספקו כלל לא בשלישי ולא בשביעי לא בשלישי שהרי משנכנס ללשכה אין חוששין לו ושמא תאמר עליו שהוא שביעי כגון שנטמא ג' ימים קודם פרישה א"כ שלישי בטומאה לא היה בלשכה ולא הוזה ואין הזאת שביעי מועלת כלל אלא למי שהוזה בשלישי:

שבת שבתוך השבעה אין בו הזאה שאין הזאה דוחה שבת מתוך כך הואיל ופרה אין לה זמן קבוע אין מפרישין אותו אלא ביום ד' שיהא רביעי שלו בא בשבת ולא תהא הזאה נפקעת ממנו אלא יום אחד אבל כה"ג ביום הכפורים על כרחנו בעשרה בתשרי הוא

ובשלישי בתשרי מפרישין אותו ואם יבא שבת ברביעי לפרישה אין הזאתו נפקעת אלא יום אחד שהרי רביעי ושבת אחד הן הא אם יבא שבת בשאר ימים של פרישה נפקעים שני ימים אחד משום שבת ואחד משום רביעי לפרישה:

כה"ג ביום הכפורים כבר ביארנו שמקצת הפוסקים מצריכים בדרך זה להזות עליו בכל יום אלא שרוב הפוסקים מסכימים שלא להזות עליו כלל אלא שלישי להפרשתו שאין אומרים הזאה בזמנה מצוה אלא אע"פ שמאחר הזאתו מטומאתו אין מדקדקין בכך אלא כל שלא יהא בין הזאה ראשונה לשני' יותר משלשה ימים דיו וכל זמן שהוא מתחיל למנות שבעה מזין בשלישי ושביעי ומעלה הוא שעשו בפרה ואם חל שלישי או שביעי בשבת אין בו הזאה ויראה שאם חל שלישי בשבת אין הזאה אף בשביעי שאין הזאת שביעי בלא הזאת שלישי כלום וכשם שאמרו שאין אומרין הזאה בזמנה מצוה כך טבילה בזמנה אין כאן מצוה אלא הואיל ועברו ימי מנין הטומאה הטבול לכשתרצה ויש חולקין לומר שאע"פ שאין הזאה בזמנה מצוה מ"מ טבילה בזמנה מצוה:

זו היא שיטתינו בענינים אלו ומ"מ יש פוסקים שלא נאמרו דברים שבסוגיא זו אלא לריש לקיש שלמד פרישה שבעה מסיני אבל לר"י שלמדה ממלואים הדין נותן להזות עליו כל שבעה בלא שום הפסק לא משום טהרה אלא מגזירת הכתוב והדברים נראים כדעת ראשון:

מי שהי' שם כתוב על בשרו אע"פ שאין הכתב חוצץ כגון שהיה הדיו לח הרי זה לא ירחץ ולא יסוך מצד הרשות שמא ימחק השם נזדמנה לו טבילה של מצוה הן שנאמר טבילה בזמנה מצוה הן שלא נאמר כן אינו צריך להמתין עד שיעבור מאליו אלא כורך בגד או גמי על השם שיגין עליו משטף המים אע"פ שאינו מהדק וטובל ויזהר שלא יהדק כדי שלא יחוץ וכן יזהר שלא ישפשף וכן לא יעמוד זה שהשם על בשרו במקום הטנופת וכן צריך להזהר שלא לעמוד ערום אא"כ בכריכת גמי וגדולי המחברים פרשו עצמו של דבר מטעם זה ר"ל שפירשו טעם איסור הנזכר בשמועה זו לא מחשש מחק אלא מפני שאסור לעמוד בפני השם ערום והדברים נראים כן כמו שביארנו במס' שבת פרק כתבי:

דף ח:

כהן הממונה לשרוף את הפרה בכל ימי הפרשתו לא היו אחיו הכהנים נוגעים בו כדי להרבות בטהרתו וכלי הלשכה שהיה עומד בה לא היו מקבלין טומאה כמו שביארנו למעלה מפני שמעלה עשו בפרה בכמה דברים כמו שיתבאר במקומות אחרים וכבר

ביארנו שכהן גדול קודם יום הכפרים פרישתו לקדושה ר"ל מקום קדוש והוא לשכת פרהדרין שהיתה בעזרה והממונה לשריפת הפרה פרישתו לטהרה ר"ל בלשכת בית אבן שלא היו משתמשים בה בכלים הראוים לקבל טומאה אבל לא היתה בעזרה אלא בהר הבית כמו שביארנו למעלה:

דף ט.

כבר ביארנו במסכת חולין שהלוקח תבואה מעם הארץ צריך לעשר תרומת מעשר ומעשר שני אבל לא תרומה גדולה מפני שכבר שלחו בכל גבול ישראל ומצאו שהיו מפרישין אותה מפני שהיא במיתה אבל לא היו מפרישין מעשר ראשון ולא מעשר שני ולא מעשר עני ומ"מ לא הצריכו הלוקח להפריש מעשר ראשון ולא מעשר עני שמאחר שמותרים הם לזרים אומרים ללוי ולעני הבא ראיה וטול אבל תרומת מעשר שהוא אסור לזרים ומעשר שני שאין בו הפסד אלא שמעלהו בירושלים או הוא או פדיונו ואוכלו שם חייבו להפריש ויש אומרים שאף מעשר ראשון ומעשר עני חייב אדם להפרישם אלא שמעכבם לעצמו וי"א שקורא להם שם ומ"מ הנחתומים הלוקחים חטים מעם הארץ למכור פת בשוק ולהרויח הקלו בהם ולא חייבום במעשר שני שאם תאמר שיפדהו הרי להרוחה קנהו ואין כאן ריוח וא"ת שיעלהו לירושלים וימכרהו לשם הרי הגזברים הממונים על השערים חובטין אותו עד שימכור בזול ומתוך כך לא חייבום להפריש אלא תרומת מעשר שהוא א' ממאה ואע"פ שראוי לשאול היאך יפריש תרומת מעשר בלא הפרשת מעשר כבר ביארנו דרך הפרשתו במסכת חולין פרק ראשון ומפרישה עם החלה שהוא חייב להפריש ממנה על כל פנים וליתנה לכהן שהרי יש בה חיוב מיתה כתרומת מעשר ובמקומו התבאר שהלוקח ממנו מפריש מעשר שני וכן שלא נאמרו הדברים אלא במוכר בחנותו או על פתח חנותו אבל המוכר לפלטר או בחנות הסמוכה לפלטר חייב להפריש אף מעשר שני:

דף ט:

קני יולדת אין מעכבין אותה מבעלה שאין הקרבת הקנים מעכבת אלא ביאת מקדש ואכילת בשר קודש ומה שאמרו כאן מתוך שהיו משהין את קניהן מעלה עליהם כאלו שכבום ר"ל שבשביל כך היו מתאחרות מלחזור לבעליהן ונמצאו משניאים אותן עמהן לא היה הענין אלא שאף הן היו נוהגות סלסול בעצמן שלא לחזור לבעליהן עד שיקרבו קניהן:

דף י.

אין הבית חייב במזוזה אא"כ היתה בו דירה של חול הא אם היתה בו דירה של חול אע"פ שגופו קדש חייב במזוזה מעתה כל הלשכות שבמקדש אע"פ שהיה בהן הרבה שהיתה שם דירה בלילה כמו שאמרנו בשלשה מקומות הכהנים שומרין את המקדש כולן היו פטורות מן המזוזה חוץ מלשכת פרהדרין שהיתה בו דירת חול לכהן גדול בשבעת ימי פרישה וכן שער ניקנור מפני שהוא חוץ ללשכת פרהדרין ובבית שער שלה הא למדת שכל שיש שם דירה חול אע"פ שאין אותה דירה עשויה לכל השנה הואיל ועשויה לדירה ז' ימים בשנה חייבת במזוזה בזמן דירתו ואפי' היתה אותה הדירה בע"כ של אותו הדר בה אבל לשכת בית אבן שהיו מפרישין בה כהן הממונה לשרוף את הפרה ז' ימים קודם שריפה הפרה כתבו קצת מפרשים שמאחר שאין דירתם עשויה לזמן קבוע שבשנה אלא בזמן רחוק אחת בשבוע או ביובל אין חייבת במזוזה וכן הר הבית וכל העזרות כולן פטורין:

בתי כנסיות הן של כרכים הן של כפרים וכן בתי מדרשות אם היתה שם דירה קבועה לאורחים או לחזן או לשומר בהכנ"ס חייבין במזוזה ואם לאו פטורין מפני שהן קודש:

דף י:

דירה זו צריך שתהא עשויה לדירת קבע הא לדירת עראי פטורה אף בזמן דירתה מעתה סוכה החג בחג פטורה:

וכן בית שבספינה וחנויות שבשוקים וכן חלונות של מלון הנזכרות בתלמוד המערב ור"ל פונדקאות העשויות בכרכים ללון שם עוברי דרכים לפעמי' באקראי כשאין יכולין להגיע לעיר ובמסכת סוכה ח' ב' התבאר בשתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו שהחיצונה פטורה מפני שאינה קבע:

דף יא.

כל שער שאינו פתוח לבית העשוי לדירה אם הוא עשוי ליכנס ממנו למקום אחר החייב במזוזה הרי הוא כבית שער לבית החייב ונמצא גם הוא חייב במזוזה ומה שאמרו בסוגיא זו יכול אף בית שער אכסדרה ומרפסת וכו' שמשמעו שלא יהא בית שער חייב פירושו בית שער של אכסדרה אבל בית שער של בית חייב ואין חילוק בחיוב מזוזה בין שיהא שער של יחיד בין שיהא של רבים מעתה שערי עיירות של ישראל שאין אצלם סכנה בהנחתם ושערי מבואות ושערי חצירות הואיל ובתים הפתוחים לתוכן חייבים במזוזה

אף הם חייבים והוא שנא' בשעריך לשון רבים ואם אין בתים החייבים במזוזה פתוחים לאלו אף הן פטורין וכן בכל בית שער ובאכסדרה ובמרפסת ואפילו היו עשרה שערים זה לפנים מזה וכולן צריכין לכניסת פנימי אם הפנימי חייב כולן חייבין לא היו עשויין ליכנס שם אלא לדבר אחר אע"פ שאפשר לו ליכנס ממנו לשם הואיל ועיקר עשייתן לדבר אחר פטורין ומ"מ אם היתה באותן השערים עצמם בתי דירה לאיזה דבר כגון לשומר בית האסורים או לשומר הממונה לשמור שם בלילה וכיוצא באלו חייבין וכן שער גינה הפתוח לחצר חייבת:

בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצר וכיוצא באלו פטורין מן המזוזה שאין כאן דירה היו הנשים קובעות דירתם לשם בזמן שהן מתקשטות כדי להתקשט בצניעות נעשה זה מקום דירה וחייב וכן שער גנה ודיר וכיוצא בהן פטורין אא"כ בהן בתים המחוייבים פתוחים להם:

כל בית שהוא עשוי לדברים שאינן של כבוד כגון בית הכסא ובית הטבילה ובית המרחץ אף של יחיד ובית הבורסקי ובית עיבוד העורות ובית האשפה וכיוצא באלו אפילו היתה שם דירת אדם פטורה שאין זה דירת כבוד:

נמצא שדירת חיוב צריכה ארבעה תנאים דירת אדם ודירת חול ודירת קבע ודירת כבוד ויש מוסיפין שאף הבית יהא במקום חול ואם תשיבני לשכת פרהדרין אף היא פתוחה לחול היתה ותנן כל הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות בחול תוכן חול ופונדק שעוברי דרכים ושבים נכנסים בו כגון בית המיוחד לאורחים וכיוצא בו פטורין מן המזוזה שאינו דירת קבע ומ"מ התבאר במנחות מ"ד א' שאם דר בו שלשים יום בארץ ישראל חייב משלשים ואילך:

דף יא:

יש דברים אחרים שפוטרין את הבית ממזוזה והם תלוים בציור הבית כיצד כל פתח שאינו גבוה עשרה טפחים אע"פ שהוא רחב ארבעה פטור ממזוזה וכן הדין אם אינו רחב ארבעה אע"פ שגבוה עשרה פתח שהיה גבוה יתר על עשרה ורחב ד' במקצתו אלא שהיה מתקצר למעלה ועשוי כמין צריף ואין בו רחב ארבעה אם יש ממקום שהתחיל להתחדד ולמטה גבוה עשרה ברוחב ד' חייב ואם לאו אפי' היה מקום חידודו עבה עד שאפשר לחוק בו ולהשלימו לד' פטור שאין חוקקין להשלים ר"ל שאין מחזיקין אותו בחקוק כדי להשלים את השיעור:

פתח שאינו מקורה ר"ל שאין לו איסקופה מלמעלה אלא פרוץ ועומד פטור מן המזוזה:

מגדולי המחברים כתבו שכל בית שאין בו תקרה פטור מן המזוזה ואם היה חציו שכנגד הפתח מקורה חייב ולא יראה לי כן אע"פ שבענין פתחי שימאי נאמר בגמ' שאין להם תקרה בתלמוד מנחות ל"ג ב' אנו מפרשין אותו על אסקופה עליונה ואם כדבריהם מה הוצרכו לומר בגנה ששער שלה פטור מפני שאין שם דירה והרי אינה מקורית:

יש מי שאומר שאע"פ שהיתה לה אסקופה מלמעלה אם לא היה עץ בולט דבוק לאיסקופה במשך האסקופה להיות הדלת שוקף עליו פטורה ויוצא לו כן מן ביאור מלת שיקפי האמורה במסכת מנחות ולא יראה לי כן אלא עיקר הדברים בשיקפי שיהו שם שני ספים:

בתלמוד מנחות ל"ג א' התבאר שאין קובעים מזוזה עד שיהו שם דלתות נמצא שכל שאין שם דלת פטור מן המזוזה והוא שאמרו שם ריש גלותא בנא ביתא אמר ליה רב נחמן קבע לן מזוזתא א"ל תלי דשי ברישא ויש בזו חולקים ומפרשים במלת דשי ספים ר"ל (שיהו) [שהיו] הספים שוכבים בארץ והיה מצוהו שיקבע שם מזוזה ואחר כך יעמידם במקומם וא"ל תלי דשי ברישא כלומר העמד הסיפים תחלה בבנין ואח"כ אקבענה שאם אקבענה תחלה הוה ליה עשוי וילפינן מציצית לפסול בה מן העשוי ומ"מ נראה ששתיהן פוסלות בו:

וכן התבאר שם על בית שיש לו ג' כותלים ותקרה וברוח רביעי עמודים והוא עניין חצר ואכסדרה פטור מן המזוזה שלא נעשו עמודים אלו [אלא] לחיזוק התקרה ר"ל לסמוך עליהם קורה שתהא העליה סומכת עליה וכן כתבו גדולי המחברים על (תקרים) [תקרה] שאין בית תחתיה ולא כתלים אלא שעומד' על עמודים שפטורה שאין כאן מזוזות שעמודים אלו להעמיד התקרה הם עשויים:

התבאר עוד במסכת מנחות ל"ד א' שפתח הסמוך לקרן זוית ואין שם אלא עמוד אחד וציר הפתח הוא בזוית פטור מן המזוזה:

התבאר במסכת סוכה ג' א' שכל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור מן המזוזה ומ"מ כל שהוא עגול אם יש בו כדי לרבע בו ד' על ד' חייב:

בית שאין גבוה עשרה מתוך חללו יראה לי ממסכת ב"ק פרק שור שנגח נ"א א' שאין חייב במזוזה שאינו קרוי בית אלא שלא מצאתי זה לאחד מן המחברים אא"כ סמכו בה על פתח שאינו גבוה עשרה ומ"מ אפשר שפתחה שוה לגג בגובה עשרה:

כל פתח הראוי למזוזה עפ"י התנאים שהזכרנו חייב אפילו היה של נשים ועבדים ואצ"ל על בית השותפין שהוא חייב במזוזה שהרי הזכרנו חיוב אף בפתח של כל העיר ומקום הנחתה לימין הנכנס שנאמר ביתך דרך ביאתך וכי עקר אינש כרעי' דימינא עקר ברישא

וכן כל פתח הראוי למזוזה חייב להניחה וכל הפתחי' שבבית חייבים אע"פ שרגיל לצאת ולבא באחת מהן לבד אפילו בפתח שבין בית לעלי' ואפילו של חדר פנימי אבל אם היה לו פתח בין ביתו לבית המדרש או לבהכ"נ יתבאר במנחות ל"ג א' שאינו חייב במזוזה אא"כ רגיל לצאת ולבא דרך שם וכל פתח שבין חדר לחדר ואין ידוע איזה מקום כניסה ואיזה מקום יציאה לשער בו צד ימין הולכין אחר היכר ציר ר"ל שהצד שהציר נראה ממנו נידון בדרך ביאה:

דברים אחרים שבענייני מזוזה כגון ביאור מקום קביעותה ודרך קביעותה וחיוב קביעתה על מי כולם מתבארים במסכת מנחות ולא היתה כוונתינו בכאן לגלגל דברים ממקום אחר אלא בכדי שיושלם בו ביאור עניין הפתחים שהם חייבים במזוזה:

כל מקום שיש סכנה בהנחת מזוזה לשם כגון שהיו שם גוים מצוים וסבורים עליו שהוא עושה כשפים הן של יחיד כגון שערי בתים הן של רבים כגון של שערי מדינות ומבואות פטור אפי' אין שם אלא סכנת ממון והוא ששאלו בסוגיא זו הני אבולי דמחוזא ר"ל שערי מדינת מחוזא מ"ט לא עבדי בהו רבנן מזוזה והיו סבורים לתרץ הנהו חזוק לאקרא דכובי הוא דעבידי כלומר שלא נעשו ליכנס ולצאת אלא חזוק לאקרא דכובי והוא מקום המבצר ועושין השערים תחתיו בכיפה והבנין עליהם מפני שהבנין העשוי על הכיפה חזק ביותר ואע"פ שנכנסים שם דרך אותם השערים מ"מ אין עיקר עשייתם ליכנס דרך בהם לבתי הדירה כשאר שערי מדינות וחזר ושאל ותתחייב מיהא מצד עצמה שיש בה בית דירה לשומר בית האיסורין ותירצוה משום סכנה ואע"פ שאמרו שלוחי מצוה אין ניזוקין היכא דשכיח היזיקא שאני שאין הקב"ה רוצה שיהא מוסר עצמו לסכנה ולסמוך על הנס בשביל קיום מצוה וכדכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני:

מזוזת היחיד כגון של שערי בתים צריך הוא לבדיקה שתי פעמים בשמיטה שמא נגנבה או נמחקה ממנה אות אחת או נקרעה או נתטשטשה או נרקבה ושל רבים כגון שערי עיירות ושערי מבואות אינה צריכה ליבדק אלא פעמים ביובל שאם אתה מטריחם ביותר אף הם מתרשלים בכך ונסמכים אחד על חבירו:

כשאתה מצרף כל מה שכתבנו אתה מוצא הרבה תנאים בבית קודם שתתחייב במזוזה א' שיהא בו ד' אמות על ד' אמות או שיהא ראוי לרבע בו כשיעור זה ב' שיהא גבוה עשרה ברוחב ארבעה ג' שיהא לו איסקופה מלמעלה ולדעת קצת אתה מצרף בזו שיהא בה עץ בולט שיהא הדלת שוקף עליו ד' והיא לדעת גדולי המחברים שיהא לה תקרה מצד הפתח ה' שיהיו שם דלתות ו' שיזקוף הסיפים תחלה ואח"כ יקבע המזוזה ז' שיהיו שם שני סיפים ח' דירת אדם ט' דירת קבע יו"ד דירת חול ולדעת קצת אתה מוסיף בזו

שיהא מקום חול י"א דירת כבוד י"ב שלא יהא הפתח בקרן זוית י"ג שלא תהיה עיקר עשיית המזוזות לחזוק התקרה כגון אכסדרה י"ד לדעתינו שאם יש תקרה בבית שיהא גובה חללו עשרה טפחים:

כשם שביארנו בבתי הקדש שאין חייבים במזוזה כך אין מטמאין בנגעים אף ירושלים כולה אינה מטמאה בנגעים ואין צריך לומר בית המקדש:

בית הכנסת ובית המדרש אם יש בהן בית דירה מטמאין בנגעים ואם אין בהן בית דירה אין מטמאין ואין בהן חילוק בין כפרים לכרכים ובית האשה והשותפין מטמאין ואין חוצה לארץ מיטמא בנגעים שהרי אינו קרוי אחוזתכם יש חולקין בירושלים לומר שמיטמאה בנגעים והדבר תלוי אם נתחלקה לשבטים אם לאו וכבר ביארנו דבר זה במגילה פרק בני העיר:

כבר ביארנו הרבה פעמים בתבואה שלא נתעשרה שלא הוקבעה ליאסר באכילת עראי אע"פ שנמרחה עד שיכניסנו לבית דרך הפתח והתבאר בכאן שלא כל בית קובע אלא בית העשוי לדירת קבע על הדרך שאנו מצריכין דירת קבע לעניין מזוזה מעתה סוכת החג בחג אינה קובעת ולא סוף דבר מן התורה אלא מדברי סופרים שאם תחייבהו מדברי סופרים במה שפטור מן התורה יבוא לפעמים להפריש ממנו על המחוייב מן התורה ואע"פ שעציץ שאינו נקוב חייבנו מדברי סופרים ולא חששנו בכך התם בתרי מני ציית כמו שביארנו בסוגיא זו בפירושנו ויש מקומות הרבה שאינם קובעים ואין זה מקום ביאורם:

אף לעניין איסור הוצאה לבני חצר אם לא עירבה עמהן אנו צריכים לדירת קבע ומי שהיה לו בחצר בית תבן או בית עצים או סוכת החג בחג ולא עירב עם בני חצר אינו אוסר עד שיהא לו שם מקום דירה ויש חולקין בזו ובתלמוד עירובין ע"ב ב' יתבאר בע"ה ומ"מ יושבי אהלים או סוכות שהוקפו מחיצה אין מטלטלין מזה לזה עד שיערבו כולם:

אע"פ שזהו היוצא לנו מביאור שמועה זו דרך פסק יש בקצת פירושין בביאור ברייתא של לשכות דברים מבולבלים שאני צריך להעירך בהן דרך קצרה והוא שאמרו כל הלשכות שהיו במקדש לא היו להן מזוזות חוץ מלשכת פרהדרין שבה היתה דירה קבועה לכהן גדול בשבעה ימי פרישה ושאר לשכות לא היתה בהן דירה קבועה אמר ר' יהודה והלא כמה לשכות היו שם שהיתה בהן בית דירה וכדאמרינן בשלשה מקומות כהנים שומרי' את המקדש ולא היה בהן מזוזות אלא אף לשכת פרהדרין לא היה בה חיוב מזוזה ולא הוקבעה שם אלא מתורת גזירה כדאמרינן לקמן שלא יאמרו בבית האיסורין הוא חבוש:

ושאל מאי טעמא דר' יהודה דקאמר דאין חיוב מזוזה בלשכת פרהדרין דבשלמא רבנן הא דלא אצרכו מזוזה בשאר לשכות משום דשאר לשכות לא היתה שם דירה אלא בלילה ואצרכוה בלשכת פרהדרין מתוך שהיתה שם דירה בשבעת ימי פרישה בין ביום בין בלילה אלא לר' יהודה מאיזה טעם פוטר לשכת פרהדרין מן המזוזה ותירץ קא סבר כל בית שאינו עשוי לימות החמה ולימות הגשמים אינו בית ולשכת פרהדרין לא היתה עשויה אלא לשבעה ימים וכ"ש שאר לשכות שלא היתה בהן דירה קבועה ביום ובלילה לעולם והוקשה לו מבית החורף ומבית הקיץ דאע"ג דלאו לכולא שתא עבידי איקרי ליה בית ותריץ ליה דבית החורף ובית הקיץ אקרי בית סתמא לא איקרי כלומר ולגבי מזוזה בית סתמא בעינן דכתיב על מזוזות ביתך וגו':

ואיתביה אביי לר"י ומדידיה אדידיה דהא איפכא שמעינן ליה סוכת החג בחג ר"י מחייב וחכמים פוטרין דלאו בית הוא ותני עלה מאי מחייב דקאמר בעירוב ובמזוזה ובמעשר בעירוב שאם אותה סוכה פתוחה לחצר שיש שם שאר דירות אוסרת על בני חצר אם לא עירבה עמהן וכן אם פתוחה לבית חבירו אוסרת על חבירו עד שיערב עמה במזוזה דאע"ג דלאו לימות החמה ולימות הגשמים עבידא הויא ליה בית וחייבת במזוזה ובמעשר שאם ראתה התבואה פני הסוכה הוקבעה למעשר ליאסר אף אכילת עראי עד שתתעשר כדין ראיית פני הבית וקשיא דר"י אדר"י ומיהו דרבנן אדרבנן לא קשיא אע"ג דהכא פטרי ובלשכת פרהדרין מחייבי דדלמא רבנן אחריני נינהו אי נמי רבנן ס"ל סוכה דירת עראי בעינן ולא שמה בית כלל אבל לשכת פרהדרין דירת קבע היא והויא ליה בית וכי תימא דהתם נמי לא חייב ר' יהודה מן הדין אלא מדרבנן תינח עירוב ומזוזה אלא מעשר אי מדאורייתא לא מחייב במעשר ומחייבת ליה לעשורי מדרבנן נפיק מינה חורבא שמא יפריש ממנה על המחוייב או מן המחוייב עליו ולא הוי מעשר ואע"פ שבעציץ שאינו נקוב שמעשר מדרבנן ולא חיישינן דילמא אתי לאפרושי מיניה על עציץ נקוב התם בתרי מני ציית כלומר כשנאמר לו לא תפריש מזה על זה הואיל ולא ממקום אחד יצאו שניהם מאמין הוא בכך אבל בחד מנא כי הכא לא ציית הואיל ומגורן אחד יצא הכל אין לו ציור להפריש בין ראה פני הסוכה לראה פני הבית והואיל ובמעשר ע"כ מדאורייתא עירוב ומזוזה נמי מדאורייתא וקשיא דר"י אדר"י אלא אמר אביי בשבעת ימי פרישה כ"ע לא פליגי דהואיל ואותן השבעה דירה קבועה היא חייבת במזוזה מן התורה ולא ס"ל דבית העשוי לחורף ולקיץ בעינן אלא כל שמשתמש בו בדירה קבועה חייבת במזוזה ובשאר ימות השנה הוא דפליגי רבנן מחייבי דגזרי שאר ימות השנה אטו שבעה ור' יהודה סבר לא גזרינן ואי קשיא לך א"כ אף לרבנן לא מיחייבא אלא משום גזירה ומאי האי דקאמר

ר' יהודה לעיל גזירה היתה ה"פ דברייתא דלשכות כל הלשכות שהיו במקדש לא היתה בהן מזוזה כל עיקר אף בשעת דירתן שאף בשעת דירתן לא היתה שם דירה קבועה ביום ובלילה חוץ מלשכת פרהדרין שאף בשאר ימות השנה חייבת במזוזה הואיל והיתה שם דירה חשובה בשבעת ימי פרישה וגזרינן שאר ימות השנה אטו שבעת ימי פרישה שהן מן התורה:

אמר להם ר' יהודה והלא כמה לשכות הי' שם שהיה בהם בית דירה דהואיל ודרים בהם בלילה דירה חשובה היא והיו חייבות במזוזה ולא היתה שם מזוזה אלא בשעת דירה ולא גזרינן אלא לא עשו מזוזה בלשכת פרהדרין בשאר ימות השנה מגזירת שבעה אלא מגזירה אחרת שהרואה אותה בשאר ימות השנה בלא מזוזה ולא יראו אותה בשעת פרישה יאמר שזו אינה לשכה אלא בית האסורין ואקשי ליה והא סוכת החג בחג דרבנן פטרי ואע"ג דהתם שאני דלדידהו דירת עראי היא ולא שמה דירה מ"מ הואיל ומחמרי רבנן כולי האי בלשכת פרהדרין למגזר ימות השנה אטו ז' דפרישה לגזור סוכה אטו שאר בתים דלא גרע סוכת החג בחג מלשכת פרהדרין בשאר ימות השנה ומתרץ רבא דבשאר ימות השנה כ"ע לא פליגי דפטירא לשכת פרהדרין ממזוזה ולא פליגי אלא בשבעת ימי פרישה דרבנן מחייבי ור' יהודה פוטר והא דסוכה דר"י אדר"י קשיא ודרבנן אדרבנן אי הני רבנן הוו להו הני דלשכת פרהדרין אלא דלתרווייהו איכא לתרוצינהו שפיר דסוכה טעמא לחוד ולשכה טעמא לחוד דלר"י סוכה דירת קבע בעינן והואיל ודירת קבע היא ודירה דמדעתיה הוה ליה בית גמור ולרבנן לאו בית היא דהא דירת עראי בעינן ולענין לשכה רבנן סברי הואיל ודירה קבועה היא אע"ג דלאו מדעתיה הוא בית מיקרי וחייב ולר"י הואיל ובעל כרחיה הלא לאו בית הוא ובריייתא הכי מפרשא כל הלשכות שהיו במקדש לא היתה בהן מזוזה כלל שלא היתה שם דירה קבועה שאין שם דירה אלא בלילה חוץ מלשכת פרהדרין שהיתה שם דירה קבועה אר"י והלא כמה לשכות היו שם ודירת לילה דירה קבועה היא לאחיובי במזוזה ואפ"ה היו פטורות מן המזוזה אף בשעת דירה הואיל ודירה על כרחה היא ואף בלשכת פרהדרין אני אומר כן אלא שמתורת גזירה אחרת באין בחיובה:

ואי קשיא לך לשכה שהיו מפרישין בה שורף את הפרה לרבנן אמאי לא מחייבא תרצו קצת מפרשים שלא היתה אלא דירה רחוקה אחת בשמיטה או אחת ביובל ואי קשיא לך נמי לשכת פרהדרין גופה לא לחייב במזוזה מדאמרי' לקמן מה בית שהוא חול וכו' יצאו הר הבית והלשכות והעזרות שהן קדש ואין טעונות מזוזה תרצו בה דפתוחה בחול

היתה ותנן כל הלשכות שהן בנויות [בקדש] ופתוחות בחול תוכן חול זהו ביאורה של שמועה זו ויש שפרשוה בפנים אחרים וזה עיקר:

דף יב.

כבר ביארנו במגילה שמשנגנזה צלוחית של שמן המשחה בימי יאשיה לא היה עוד חינוך לכ"ג אלא ריבוי בגדים ר"ל שלובש שמונה בשעת עבודתו וכהן הדיוט אינו לובש אלא ארבעה וריבוי בגדים זה היה לו סימן בתחלת עבודתו והיכר לכל שהוא כהן גדול והיכר או סימן זה הוא נקר' חינוך מעתה כשאירע לכהן גדול פסול קודם תמיד של שחר עם מה שיתבאר שעבודת תמיד של שחר נעשית ביום הכפורים בשמונה בגדים הואיל ואינה עבודה מיוחדת ליום נמצא כהן המתמנה תחתיו מתחנך בשמונה בגדים ומקריב תמיד של שחר וזהו חינוכו אבל אם כבר קרב הראשון תמיד של שחר ואח"כ אירע בו פסול ונמצא זה השני צריך לילך אצל פרו ולהתחיל בעבודה המיוחדת ליום הכפורים שהיא נעשית בארבעה בגדים ר"ל כתנת ומכנסי' ומצנפת ואבנט אין לנו במה לחנכו ולסמכו בתחלת עבודתו שהוא כהן גדול שהרי אף בשאר ימות השנה היה עובד בארבעה כדין עבודת כהן הדיוט ומ"מ עבודתו מחנכתו שהוא כה"ג ולא עוד אלא שיש בו סימן באבנט כמו שפירשנו שאבנטו של כה"ג בשאר ימות השנה ואבנטו של כהן הדיוט שניהם של כלאים אבל אבנטו של כה"ג ביום הכפורים הוא של בוץ:

כהן הבא להפך בצינורא ר"ל במזלג חתיכות הנתחים שעל המזבח מקרבנות שנעשו על ידו או על ידי אחר למהר עיכולן עבודה היא ואינה נעשית אלא באותן הבגדים שהקרבן נעשה וזר שהפך בצינורא חייב מיתה:

דף יב:

כל הכלים שעשה משה נתקדשו לצאת מדין כלי חול ולהכנס לקדושת כלי שרת במשיחה אבל כלים שנעשו משם ואילך לא נמשחו אלא תחילת עבודה שבהם מחנכתן לכלי שרת:

הרמת הדשן והיא מלא כף מחתה ביום עבודה היא ואינה נעשית אלא בבגדי כהונה ואע"פ שלא נכתבו בה אלא כתונת ומכנסים אף האחרים ר"ל מצנפת ואבנט בכלל והזכיר את השנים והוא הדין לאחרים וזר שעשאה לוקה אבל אינו במיתה ומ"מ צריך שיהיו פחותים מבגדים שעובד בהם בגדים שמזג בהם כוס לרבו אל יבשל בהם קדירה לרבו וי"א שלא נאמר כן אלא בהוצאת הדשן ולא יראה כן ומ"מ שחקים כשרים הם אף

לעבודה אבל אם נטשטשו מכל וכל או נקרעו או נתקצרו בפחות מכדי מדתו או נתארכו ביותר מכדי מדתו פסולים ואם נעשו צואים אין מכבסין אותם ואין מלבנין אותם אלא מניחין אותם לפתילות לבית השואבה ומכתנותיהם למנורה אבל בגדי כהן גדול שבלו טעונין גניזה וכן בגדי לבן שעובד בהם ביום הצום גונזין אותם מיד במקום שפושטן ואסורי בהנאה:

כהן שאירע בו פסול ומינו כהן אחר תחתיו למחר (כשנשחט) [כשנכשר] הראשון חוזר לעבודתו ושני כל מצות כהונה גדולה עליו הן לאיסור טומאת קרובים ולאיסור נישואי אלמנה ולעבוד בשמונה בגדים ושאם עבד בד' חילל ועבודתו פסולה אין בין זה לזה אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה שבכל יום שאין זה השני מביאן בחיי הראשון כמו שביארנו במגילה ט' ב' ומ"מ לכתחילה לא יעבוד מפני הקנאה ואם עבד בשמונה כשר בארבעה פסול ואם מת הראשון הרי זה השני מתמנה תחתיו:

דף יג.

גירושין אחד מן התנאים שאדם צריך בהם הוא שיהא בו כריתות ואם יתלה הגט בדבר אחר שיהא תולה אותו בדבר שהוא באפשר לבוא לידי כריתות בחייה אמר לה הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין כל ימי חייכי אין זה כריתות כל ימי חיי פלוני הרי זה כריתות שהרי כרת בינו לבינה וכשימות אותו פלוני לא ישאר לו עליה שום רשות ודבר זה יתבאר במקומו במסכת גיטין:

זה שביארנו במשנה שכ"ג שאינו נשאוי אינו עובד ביום הכפורים אפילו היתה לו ארוסה אינו עובד שאינה קרויה אשתו עד שתכנס וכן אם היו לו שתי נשים אינו עובד:

דף יג:

שתי יבמות הבאות מבית אחד כגון שהי' לראובן שתי נשים ומת בלא בנים ונפלו לפני שמעון אינו מיבם אלא אחת מהם שנאמר אשר לא יבנה את בית אחיו בית אחד הוא בונה ולא שנים ושלשה בתים ואם קדש את השנייה עבר בעשה כדין לאו הבא מכלל עשה וקדושיו תופסין כמו שיתבאר במקומו ולא סוף דבר שהנשואה חולצת או מתייבמת אלא אף הארוסה שנאמר החוצה כלומר אף זו שהיא עדיין בחוץ ולא נשאת לראובן הואיל ונתקדשה לו ומת ראובן חולצת או מתייבמת לשמעון ודברים אלו יתבארו במקומם בעזר השם במסכת יבמות:

כה"ג שמת לו מת מקריב אפי' בשעת אוננותו ר"ל קודם שנקבר המת אלא שאינו אוכל בקדשים ואף לערב אינו חולק בהן אבל כהן הדיוט אינו מקריב אונן ואם היה עובד ובאה לו שמועה בשעת עבודה שמת לו מת אינו צריך להפסיק אף קודם קבורה אלא יגמור ומגדולי המחברים כתבו שאינו עובד וכן אינו יוצא מבית המקדש ולא יראה לי כן:

דף יד.

המשנה השניה והכוונה בה בענין החלק השני בביאור האיך הי' הכהן מתנהג באותן ז' ימי הפרישה ואמר כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל ושאר כל הימים אם רצה להקריב מקריב שכהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש אמר הר"ם היה מרגיל עצמו בעבודה כל אלו שבעת הימים כדי שתהא נוחה עליו יום צום כפור ומקריב חלק בראש ענינו שיקריב הוא ראשון לכל המקריבין ויקריב איזה קרבן שירצה וכמו כן יאכל מן הקרבנות הנאכלות אי זה שיעור שירצה ויקח חלקו בראש ובתוספתא כיצד מקריב חלק בראש אומר עולה זו אני מקריב [מנחה זו אני מקריב כיצד נוטל חלק בראש אומר חטאת זו אני אוכל] אשם זה אני אוכל במה דברים אמורים בקדשי מקדש אבל בקדשי הגבול אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט חולקי' בשוה:

אמר המאירי כל ז' הימים הוא עושה זריקת הדם הן של תמיד השחר הן של תמיד הערב ומקטיר את הקטורת שהיו מקטירין מנה בכל יום במזבח הזהב חציו בשחרית וחציו בין הערבים ומטיב את הנרות והוא שהיו מדשנין אותם בכל יום בשחרית מאפר הפתילות שבהן ומקריב ראש ואימורים של תמידים ושאר הנתחים נעשין ע"י בני משמרה ואמר שכל עבודות הללו נעשות על ידו כדי שימצא עצמו ביוה"כ רגיל בעבודת היום ושלא ישנה הסדר ושאר כל הימים ר"ל של כל השנה אם רצה כה"ג להקריב כל קרבן שירצה מקריב ואין בני משמרה יכולין לעכב עליו ונוטל חלק בראש ר"ל שאוכל ממה שירצה בלא חלוקה אע"פ שלא הקריב ואם בא לחלוק עם בני משמר נוטל מחצה ובין כל שאר בני משמר מחצה כמו שיתבאר בגמ' י"ז ב':

זהו ביאור המשנה וכולה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

המזה ממי חטאת צריך שתהא כוונתו בשעה שהוא מטביל את האזוב בתוך כלי של מי חטאת להזות ממנו על דבר שהוא מקבל טומאה וזהו שאמרו והזה הטהור על הטמא אין דברים הללו אמורים אלא בדברים שמקבלין טומאה כלומר שתהא כוונתו בהזאתו

להזות על דבר המקבל טומאה אבל אם נתכוין בשעת הטבלת האזוב להזות על דבר שאינו מקבל טומאה אין אותה הזאה עולה לטמא עד שיחזור ויטביל:

המזה אינו צריך להטביל את האזוב בתוך הכלי שבו מי החטאת בכל הזיה והזיה אלא טובל את האזוב ומזה פעם אחר פעם עד שיגמרו כל המים שבאזוב אפי' על מאה בני אדם ועל מאה כלים וכל שנגע בו מן המים כל שהוא טהור והוא שיתכוין המזה להזות עליו שהמזה צריך להתכוין להזות על הטמא לטהרו ואם לא כיון פסל הזאתו אבל אותו שמזין עליו אינו צריך כוונה:

טבל את האזוב בכוונה שיזה ממנו על דבר שאינו מקבל טומאה כגון בהמה והזה על הטמא או על הכלי הטמא הזאתו פסולה הואיל והטבלת האזוב היתה בכוונה פסולה ואע"פ שיש עדיין מים באזוב ישנה ר"ל יחזור ויטביל האזוב פעם שניה ויתכוין להזות על האדם או על הכלי הטמא אבל אם בשעה שהטביל את האזוב נתכוין להזות על דבר המקבל טומאה או על אדם והזה מאותה טבילה על הבהמה אם נשאר מים באזוב אינו צריך לשנות אלא מזה מן הנשאר על האדם או על הכלים הטמאים שהכוונה פוסלת ולא המעשה:

זו היא שיטתנו וגירסת הספרים לשטה זו נתכוין להזות על הבהמה והזה על האדם אע"פ שיש מים באזוב יחזור וישנה על האדם והזה על הבהמה אם יש מים באזוב לא ישנה וחכמי הצרפתים גורסים בהפך ר"ל נתכוין להזות על הבהמה והזה על האדם אם יש באזוב ישנה על האדם והזה על הבהמה אע"פ שיש באזוב לא ישנה ומפרשים שאם נתכוין להזות על הבהמה והזה על האדם לא נפסלו מי חטאת שבאזוב בכוונתו הואיל ומעשה שלו על אדם הוא אלא שלא עלתה הזאה לאדם הואיל ולא כיון לו ואם יש מים באזוב ישנה עליו ר"ל על האדם באותן המים ויכוין לו וא"צ לחזור ולהטביל נתכוין על האדם והזה על הבהמה אע"פ שיש מים באזוב לא ישנה להזות על האדם באותן המים מאחר שנפלה הזאה זו על הבהמה נפסלו מי חטאת שבאזוב עד שיחזור ויטביל והדברים נראין כשטה ראשונה וכן כתבוה גדולי המחברים:

הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה טמא אף בכל שהוא טומאת ערב וטעון הערב השמש ואינו טעון כיבוס בגדים וכן הנושאם שלא לצורך הזאה טמא אף בכל שהוא ואינו טעון כיבוס בגדים נשא מהם בכדי שיעור הזאה טעון כיבוס בגדים ומגדולי המחברים כתבו כן אף במגע בכדי שיעור הזאה שטעון כיבוס בגדים ואף סוגיא זו מוכחת כדבריהם ויראה עוד מדבריהם שהנושא בפחות מכשיעור אינו טמא אלא שלא כתבוה בפירוש מזה עצמו אע"פ שנגע או נשא טהור שהרי לצורך הזאה הוא א"כ מהו

שאמרו פרה פי"ב מ"א אזוב קצר מספקו בכוש שנראין הדברים לפרש בו כדי שלא יגע במים שעל האזוב אלמא אף הוא טמא במגע אפשר שכשהוא מטביל את האזוב אינו נקרא מזה עד שיצא האזוב מן הכלי טהור שנתזו עליו צנורות של הזאה או שנפלה עליו הזאה גמורה אפי' מדעת לא טמאתו שאין זה נקרא מגע ומתוך כך לא היה כהן גדול טמא בהזאה שמזין עליו כל ז' ימי פרישה ואינו נמנע מלהקריב בסבתה אע"פ שמספק היו מזין עליו ושמא טהור היה:

כמה שיעור הזאה אם ע"ג האיש או הכלי א"צ שיעור כלל אלא כל שהוזה בו מן המים כל שהו טהור כמו שביארנו אבל בכלי שהוא מטביל את האזוב בתוכו צריך שיעור והוא שיהו שם מים בכדי שיטבלו בהן ראשי גבעולין:

דף יד:

אע"פ שבמה שספרנו במשנתנו ממה שהיה עושה כהן גדול באלו ז' הימים הקדמנו הקטרת הקטורת לדישון המנורה לא הקדמנוה אלא למקראה אבל למעשה דישון המנורה קודמת וזה שכל עבודות שבבית המקדש על ידי פייס היה זוכה הזוכה בהן וארבע פייסות היו שם הראשון היו מפייסין לתרומת המזבח החיצון ומי שזכה בו לובש בגדי הרמה והם בגדי כהונה גם כן אלא שלא היו חשובים כשאר הבגדים שהוא עובד בהם כמו שביארנו למעלה ונכנס ומחתה של כסף בידו ועולה לראש המזבח ומפנה גחלים אילך ואילך וחותה מן הגחלים וצוברן ונותנן במקום מן המזבח שבו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה ואח"כ נכנסים הכהנים וגורפין את הדשן במגרפות ומניחין אותו על התפוח עד שמוציאין אותו מחוץ לעיר כמו שיתבאר במקומו ומי שזכה בתרומת המזבח הוא מסדר את המערכה ושני גזירין למזבח וקצת שאר דברים יתבארו במקומם ואח"כ מפיסין פייס שני להעלות אברים לכבש ופייס זה שלשה עשר כהנים היו זוכים בו ולא היו מפייסין אלא כא' ומי שיצא ראשון שוחט תמיד של שחר ומכיון שזכה הוא בפייס זה זכה השני העומד בצדו ומקבל את הדם והוא זורק והשלישי מדשן מזבח הפנימי מן האפר שמאתמול לצורך הקטורת ועניין זה הוא שהיה נכנס ובידו כלי זהב הנקרא טני וחופן בידיו אפר ופחם שבתוך המזבח ונותן לתוך הטני ומכבד את השאר ומניח בהיכל ויוצא הרביעי מדשן את המנורה ומטיב את הנרות ועניין זה הוא שנכנס הוא ובידיו כלי קדש של זהב הנקרא כוז ומתקן את הנרות שלא כבו ומדשנן ואם הוצרך התיקון לכבותם מכבן ומדליקן זו מזו חוץ מנר מערבי שכבה שאין מדליקו אלא ממזבח החצון כמו שיתבאר ואותן שהוא מוצא שכבו מאליהן מוציא כל

הפתילה וכל השמן ומקנח את הנר ומחדש בו פתילה ושמן והדלקה זו עם התיקון הוא הנקרא הטבת נרות החמישי מעלה ראש התמיד (ורגליו) [ורגלו] לכבש הששי מעלה שתי הידים השביעי מעלה העוקץ והרגל השמיני מעלה החזה והגרה התשיעי מעלה שתי הדפנות העשירי מעלה הקרבים הי"א מעלה סלת הנסכים הי"ב מעלה החביתין הי"ג מעלה יין של נסכים חזרו ופייסו פייס שלישי להקטיר קטורת ואומר הממונה חדשים לקטורת ר"ל אותן שלא הקטירו קטורת מעולם אבל אותן שהקטירו כבר לא היו מפייסין בזה כמו שאמרו כ"ו א' מעולם לא שנה אדם בקטורת מפני שמעשרת בעליה והיוצא ראשון בזה הוא מקטיר את הקטורת ועניינו הוא שהוא נכנס לפנים וכלי מלא קטורת בידו ובזך שמו ונותנו לתוך הכף ואוחז את הכף בידו ונכנס ומקטיר על הסדר שהתבאר במקומו וחוזרין ומפייסין פייס רביעי להעלות האברים שהוזכרו מן הכבש למזבח הא למדת מ"מ בסידור זה שדישון המנורה קודם להקטרת הקטורת א"כ מהו שהקדים במשנה הקטרה לדישון המנורה תדע שאף במקצת הקטורת קודם וזה שבשעה שיחדנו לדישון המנורה לא הי' מדשן אלא חמש נרות והוא שבשעת שחיטת התמיד נכנס הזוכה בדישון המזבח הפנימי ומדשן והזוכה בדישון המנורה נכנס להיכל עמו וממתין עד שיזרקו את הדם ונכנס ומטיב חמשה נרות ועושין כל בני פייס שני מלאכתן ומברכין אהבת עולם ועשרת הדברות ושמע והיה אם שמוע ואמת ויציב ושים שלום כמו שביארנו במס' ברכות ומפייסין פייס שלישי ונכנס המקטיר ונכנס אחריו אותו שזכה בדישון המנורה ומטיב שתי הנרות שנשארו ויוצא עמו ונמצאת הקטרת קטורת מפסקת בין הטבה להטבה ולא כדברי האומר שזריקת דם התמיד היתה מפסקת ביניהם אבל כל הנרות היתה הטבתן קודמת לקטורת ומדכתיב בבוקר בבוקר וכו' והדר כתיב יקטירנה אלא פירוש המקרא שבשעת הטבה שניה יהא מקטיר הקטורת ר"ל שתעלה תמרתו שתהא ההקטרה קודמת להטבה עד שבשעת ההטבה תהא התימורת עולה:

דף טו.

ולענין ביאור זו שאמרו דאלת"ה בין הערבים דכתיב ביה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה ר"ל שאף הטבת הנרות בין הערבים מצות עשה מיהא מאי איכא למימר ברישא מדליק והדר מקטיר וכו' והתניא מערב עד בוקר שיתן לה מדתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בוקר ושיערו חכמים חצי לוג אף לילי תקופת טבת ולא שתהא קושיתו מכאן שאע"פ שנותן כשיעור זה אינו נמנע מהטבתן ודישונן בערב אלא שהוא מקשה ממה שאמרו אח"כ דבר אחר מערב עד בוקר אין לך עבודה שכשירה מערב עד

בוקר אלא זו בלבד ר"ל הטבת נרות שאף בלילה כשירה מה שאין כן בשאר עבודות אלמא שהיא כשירה אף בלילה וזהו אחר הקטורת שאין קטורת אלא ביום אלא על כרחך כך ביאור העניין שבשעת הדלקה תהא כבר התימורת עולה ומה ששאלו לרב פפא מ"ט לא אמר כאביי והשיבו תנא רישא הטבת שתי נרות וכו' בתמיהא הוא קודם רישא זה שנשנה בפרק זה ר"ל מה ששנו במשנתינו מקטיר קטורת ומטיב שכבר פירשנוהו על הטבת שתי נרות וסיפא מה ששנו בפרק שני כ"ה א' שהוזכרה הטבת נרות בפייס שני והוא על הטבת חמש נרות וקטורת בפייס שלישי והאיך אפשר שיזכיר הטבת שתי נרות שהיא מאוחרת קודם הזכרת הטבת חמש נרות שהיא קודמת ותירץ אביי שזו שבמשנתינו לא דקדק בה להזכירם על הסדר וזהו לשון איירויי הוא דקא מיירי ובפרק שני נקט לי' סידורא ר"ל שהזכירם על סדר עשייתם רישא וסיפא מה שהוא בשני פרקים אינו אלא מפני שפרקי מסכתא זו כולם סובבים על עניין אחד רצוף וכולם כפרק אחד:

זריקת דם עולה אינה שוה לזריקת דם חטאת וזה שזריקת דם עולה היא בשתי זריקות על שני זויות המזבח באלכסון מחוט הסיקרא ולמטה אחד מזרחית צפונית תחלה מפני שכל פונות שהוא פונה צריך שיהיו לימין המזבח והכבש היה בדרום ועולין בו מצד המערב והיה פוגע בו תחלה בקרן מזרחית דרומית ולא היה נותן בו דמים שאותו הקרן לא היה בו יסוד כמו שיתבאר ומאחר שהוא לשם צריך הוא להקיף את המזבח עד שיגיע למקום הראוי לזריקה והרי פוגע תחלה במזרחי צפוני ואע"פ שבמתן דם עולה אינו עולה לכבש שהרי על הרצפה עומד והכלי בידו ונותן את הדם דרך זריקה שהרי למטה מן החוט הם ניתנים מ"מ הואיל ובחטאת שדמיו ניתנים בעליונות הקרן צריך לעלות בכבש דרך הדרום אף בכל מתן דמים אע"פ שנתנים למטה מתחיל להקיף מדרך הדרום והוא שאמר שכל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין ומתוך כך יוצא לו מקרן זה לקרן מזרחית צפונית ונותן שם מתנה אחת כשתים ואח"כ סובב והולך למערבית דרומית ומכוין כוון יפה על הקרן שיהא הדם מקיף בשתי הרוחות והוא ענין שתי מתנות שהן ארבע ועל שתי מתנות אלו הוא אומר בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונה בא לו לקרן מערבית דרומית נותן מערבה דרומה ומ"מ ר' שמעון חולק בדבר לומר שהראשונה מתן אחת כשתים ר"ל שבא לו לקרן מזרחי צפוני ונותן מתנה אחת כשתים אבל כשבא לו למערבי דרומי נותן שתי מתנות גמורות ר"ל מערבה ואח"כ דרומה ושתיהן למטה מן הסיקרא וממה שנאמר במוספי ראש חדש שעיר עזים אחד לחטאת על עולת התמיד ועולת התמיד ודאי עולה היא ואמר רחמנא שדי ביה מעשה

חטאת כלומר מקצתו כחטאת ומקצתו כעולה ואי אפשר לומר שיעשו בה שתיהן שתים שהן ארבע כעולה וארבע גמורות כחטאת שלא מצינו דמים מכפרים שתי פעמים וכן אי אפשר לומר אחת שהיא שתים למטה מן הסיקרא כעולה ושתים גמורות למעלה שלא מצינו דמים חצים למעלה מן הסיקרא וחצין למטה אלא שמ"מ אין הלכה כדבריו אלא שתיהן שוות למתנה אחת כשתים ונעשו שתי מתנות שהן ארבע וזהו דין תמיד שבכל יום וכל קרבן עולה וכן הדין באשם ושלמים אבל חטאות הנאכלות דמן טעון ארבע מתנות גמורות כל אחת בקרן אחד מחוט הסיקרא ולמעלה:

כשם שמצוה להטיב את הנרות בשחרית על הדרך שביארנו כך בערב ולא עוד אלא שמתחילה אין מחנכין את המנורה בהדלקה אלא מבערב ונותן שם שמן כדי שיעור לילה ויום ומשעת חינוך ואילך שחרית וערבית שוים לענין זה הטבה בבוקר הטבה בערב וכולן מצוה אחת אין ביניהם הפרש אלא שאותה של שחרית תלוי זמנה בקטורת הטבת חמש קודם לקטורת והטבת שתים לאחר הקטורת ושל ערב כולם לאחר הקטורת ואם רצה אפילו בלילה וי"א שאותה של ערב היא הדלקה גמורה ונתינת שמן ובלשון מקרא העלאה ושל שחרית אינה אלא דישון ותיקון אלא שמדליק אותם שכבו ובלשון מקרא הטבה ומנאום בשתי מצות וכן י"מ שאין הדלקה בשחרית אלא אם מצאן שכבו מדשנן ומניחן חוץ משתים המזרחיים שצריכין להיות דולקות כל היום מערבי מצד עצמו ומזרחי לעשות שני לו מערבי וכדעת האומר מזרח ומערב היו עומדות כמו שביארנו בראשון של שבת ואין הדברים נראין:

עבודת יום הכפורים אינה אלא בכ"ג ומתוך שאין שחיטה וקבלה יכולין ליעשות כאחד כשהביאו לו את התמיד מקרצו במהירות ר"ל ששוחט בו רוב שנים לבד וממהר ליטול את המזרק וכהן אחר ממרק בשבילו ר"ל שגומר שחיטת הסימנין בשבילו ואין זה עבודה בכהן אחר הואיל ונשחט רובן של סימנין ודבר זה יתבאר בסדר העבודות בפרקים הבאים:

חטאות הנשרפות דמן נכנס לפני לפנים ומזין שם ופר ושעיר של יום הכפורים דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות בין בדי הארון אחת למעלה כנגד עביה של כפורת ושבעה למטה מאמצע עובי הכפורת ולמטה ולא שיכוין בהם למעלה ולמטה אלא כולן היו למעלה בין הבדים ולא נאמר למטה אלא שמפזר הזאותיו ואינו מדקדק בהן להיותן במקום אחר אלא כמצליף ר"ל המלקה שאינו מכוין להכות במקום אחד אלא שמכוין בראשונה להיותה בעליונות אותו מקום המכוון להזאה ר"ל בין הבדים ואח"כ אינו מקפיד אם ירדו אם יעלו אלא שמ"מ מכוין הוא לאותו הצד ר"ל בין הבדים כמו שיתבאר

במס' זו נ"ג ב' ואח"כ מערב שני הדמים ר"ל דם הפר ודם השעיר ומזה ארבע הזאות על ארבעה קרנות שבמזבח (החיצון) [הפנימי] וחוזר ומזה על טהרו של מזבח זה שבע פעמים וטהרו של מזבח אין פירושו נקודת אמצעו בכותליו ומלשון טיהרא שהוא חצי היום שלא מצינו דמים חצין למעלה וחצין למטה אלא פירושו גלויו של מזבח מלשון כעצם השמים לטהר ופירושו גגו של מזבח במקום המערכה שהיו מדשנין אותו ומגלין קרקעו בדישון זה ומזין לשם:

דף טו:

יסוד המזבח לא היה מקיף בארבע צידי המזבח אלא שהיה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב ואוכל במזרח אמה ובדרום אמה וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד מפני שלא היה בחלקו של טורף ר"ל בנימין כמו שמפורש בזבחים והיו בקרן מערבית דרומית שני נקבים דקים והם נקראים שיתין שהדמים הניתנים על יסוד דרומי ועל יסוד מערבי ניתנין בהם ומתערבים באמה ויוצאין לנחל קדרון וכן היא שנויה במסכת מדות פ"ג מ"ב:

כשהגיעה שעת התמיד היה הממונה והוא הסגן אומר לבני פייס שני צאו והביאו טלה מלשכת הטלאים ועניין לשכה זו הוא שהיו מבקרין טלאים לקרבנות ומעמידים בה להיותם מזומנים לקרבנות ואין פוחתין בה מששה כמו שיתבאר במקומו והיכן היתה לשכה זו בית אחד גדול היה בצד העזרה מבחוץ בצד הצפוני שבה לימין בין העזרה והחיל והיה נקרא בכללו בית המוקד מפני ששם היו מסיקין תמיד מדורות גדולות להתחמם שם הכהנים שהיו הולכים יחפים ברצפת העזרה ובית זה היה פתוח מצד אחד לעזרה ומצד הנכוחי לו פתוח לחיל והוא מקום חול וארבע לשכות קטנות היו שם בארבע רוחותיה פתוחות לבית זה כקיטוניות לטרקלין ונמצאו שתים במקום קדש והם אותם שבשני המקצועות הסמוכות לעזרה ושתים במקום חול והם אותם שבשני המקצועות שכנגדן וראשי עמודים נמוכין היו מבדילין בין של קודש לשל חול וארבע לשכות אלו מערבית דרומית לשכת הטלאים זו שהזכרנו דרומית מזרחית שם היו עושין מעשה לחם הפנים מזרחית צפונית שם גנזו בני בית חשמונאי אבני המזבח ששקצום מלכי יון והקטירו עליהם לשם ע"ז צפונית מערבית היא שדרך בה יורדים לבית הטבילה וכן היא שנויה במסכת מדות פ"א מ"ו וא"כ מה ששנינו במסכת תמיד ל' א' והלא לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית כלומר דודאי לשכת הטלאים היתה במקצוע מערבית דרומית וכן שהיתה שם לשכת החותמות ולשכת בית המוקד אין הלכה כן

ומ"מ לענין ביאור לשכת החותמות הוא שקצת המביאים מנחות וקרבנות היו לוקחים הסלתות למנחות והנסכים לקרבנות מן ההקדש והרוצה ליקח נסכים הולך אצל זה הממונה על החותמות והיו שם חותמות מורים על נסכי פר וחותמות מורים על נסכי איל וכן על נסכי כבש ונותן לו הממונה חותם אחד לפי מה שרוצה ומקבל ממנו הדמים והולך זה עם חותמו לכהן אחר שהיה ממונה על הנסכים ומראה לו חותמו והלה מוסר לו הנסכים ומקבל החותם ולשכת בית המוקד היא היתה לשכה קטנה שממנה מוציאין אש של הדיוט למערכה:

דף טז.

עזרת נשים היתה לפני העזרה לצד המזרח ומרובעת היתה ושיעור שלה מאה ושלושים וחמש אמה הן באורך הן ברוחב וארבע לשכות היו שם לארבעת רוחותיה דרומית מזרחית לשכת הנזירים שבה מבשלין את שלמיהן שהיו טעונים לבשלן במקום קדוש מפני זרוע בשלה הניתנת מהם לכהנים ומגלחין את שערן ומשלחין אותו תחת הדוד בשביל שישרפו כמו שכתוב בדבר זה ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים מזרחית צפונית לשכת דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין מתליעין בעצים ר"ל מבקרין בהם אם יש בהם תולעת שכל עץ שהתליע פסול במערכה מפני שהתולעת דבר טמא ואין דבר טמא ראוי לישרף על גבי המזבח צפונית מערבית לשכת המצורעים ר"ל שבשמיני לטהרתם טובלים שם להכניס ידיהן שהם צריכים להכניסם מצד הבהונות ואע"פ שכבר טבלו וטהרו שכל הנכנס לעזרה אפילו טהור טעון טבילה מערבית דרומית שם היו נותנים יין ושמן לנסכים והיא היתה נקראת לשכת בית שמניא:

כל בניני בית המקדש עם כל העזרה ושאר הבתים והלשכות והרחבות הוא נקרא הר הבית וכולו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה כמו שהתבאר במקומו והיה כולו מוקף כותלים סביב והם נקר' חומה ופתח אחד פתוח להם בכל רוח חוץ מצד דרומי שהיו שם שנים ולפנים מכותלים אלו כותלים אחרים זה לפנים מזה ובכולן פתחים וכל אותן פתחים שבדרך כניסתו והוא מצד המזרח כולן מכוונות זו כנגד זו הן פתח זה של חומה הן שער עזרת נשים הן של עזרת ישראל הן של היכל וכולן גבהן עשרים אמה ורחבן עשר חוץ מפתחו של אולם שהיה גבהו ארבעים ורחבו [עשרים] וכיצד היה בנין זה היה עשוי דרך שיפוע רחב והבניינים שבו עולים לפי מעלה ההר ונמצאו הבניינים כל שלפנים מחבירו גבוה ממנו וכותל החומה שהזכרנו תחלה היה סביב ההר במישור שלפניו ויש רחבה מן המישור בין כותל החומה לרגל ההר ויש לפנים מן החומה הגדולה

היקף אחר והוא מקיף את הכל והיא היתה מחיצה בגובה עשרה טפחים עשויה בדפים של עץ ארוכים וקצרים ועשויה דרך שבכה כסירוגי מטה והוא נקרא סורג ומסורג זה ולפנים חומה אחרת שלפניה מקום פנוי הנקרא חיל וחומה זו בגובה עשר אמות ומן החיל הזה ולפנים במשך עשר אמות היה מתחיל שיפוע ההר והיו הבניינים מתחילין להגביה כדרך גבהות ההר ובניין ראשון שבו לצד המזרח היא היתה עזרת נשים והיו בתחילת מעלה ההר בגבול קרקע החיל שנים עשר מעלות שבהן עולין לעזרת נשים רום כל מעלה חצי אמה וכן ארכה והרי שגובה קרקע עזרת נשים יתר על גובה קרקע החיל שש אמות וכבר ביארנו שיעור ארכה ורחבה ולשכות שבה ומהלך כל אותה עזרה היה שוה ושטוח על שיעור אחד לפנים ממנה עזרת ישראל וחמש עשרה מעלות היו בשטח עזרת נשים שבהן עולין לעזרת ישראל רום כל מעלה חצי אמה וכן שולחה ר"ל אורכה ונמצא קרקע עזרת ישראל גבוה על קרקע החיל שלש עשרה אמות וחצי אמה ומהלך כל אותה עזרה שוה ושטוח על שיעור אחד ושיעור ארכה מן המזרח עד מקום שאין בו דריסה לרגלי ישראל י"א אמה ובאותן י"א אמות בסופן כלפי המערב יש מעלה בגובה אמה על פני כל הפתח של עזרת כהנים ובה דוכן ללוויים ויש בו שלש מעלות רום כל אחת חצי אמה ועולין מהם לעזרת כהנים ונמצא קרקע עזרת כהנים גבוה על של ישראל שתי אמות וחצי אמה ושיעורה י"א אמה עם מעלת הדוכן ונמצא גם כן גובה קרקע של עזרת כהנים על של חיל י"ו אמה ולפנים מאותה עזרה המזבח וריוח שבין מזבח לאולם אלא שכל זה על שיעור אחד שטוח בשוה ר"ל י"א של עזרת כהנים וקו התחתון של מזבח החיצון שהוא שלשים ושתים ועשרים ושתים שממנו לאולם ובאותן עשרים ושתים בסופן יש שתים עשרה מעלות רום כל מעלה חצי אמה שבהם עולים לאולם ולהיכל וכולו מאותו תחום ואילך שוה על שטח אחד ונמצא קרקע אולם והיכל גבוה על קו של חיל כ"ב אמות וגובה שער המזרחי של כותל החומה אינו גבוה אלא עשרים ונמצא שהמעיין מצד פתח החומה דרך הפתחים המכוונים אינו רואה קרקע ההיכל שהרי קרקע ההיכל גבוה על קו העליון של פתח החומה שתי אמות ומתוך כך היו עושים כותל החומה על הפתח נמוך כדי שיהא הכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה שהוא מקום שריפתה והוא לצד מזרח ירושלים ורואה דרך כותל שעל פתח החומה את קרקע ההיכל ויהא מזה כנגדו שנאמר בה והזה אל נכח פני אהל מועד ושאר הכותלים כולם היו גבוהות כפי רצונם אפילו של מאה אמה ואע"פ שתנא קמא הנזכר בסוגיא זו לא הזכיר מעלת הדוכן שגבהה אמה ולא בשלש מעלות שגובה כל אחת מהן חצי אמה עד שאין גובה עזרת כהנים גבוהה על של ישראל כלום ונמצא חשבונו חסר

משל חשבונינו שתי אמות וחצי ואין קרקע ההיכל גבוה על של פתח החיל אלא י"ט אמה וחצי ונמצא עדיין שכל העומד במקום שמעיין דרך אותו פתח בראש הגבוה שבו חצי אמה עדיין רואה דרך אותו חצי אמה קרקע ההיכל ולא היו צריכים להשפיל כותל מזרחי מ"מ הלכה כר' אליעזר בן יעקב שהוסיף בחשבון הגובה ב' אמות וחצי ונמצא קרקע ההיכל גבוה על של חיל כ"ב אמה ומתוך כך הוצרכו להשפיל כותל מזרחי על הדרך שביארנו:

ומ"מ לענין ביאור רב אדא היה סבור לפרש זו של מדות ר"ל מה שהיו צריכין להשפיל כותל מזרחי אף בלא דוכן ומעלותיו ולהעמידה לדעת ר' יהודה שהיה אומר מזבח ממוצע ועומד באמצע עזרה ונמצאו עשר אמות אמצעיות מן הל"ב שבו שכנגד ההיכל שרחבו יו"ד אמות וי"א לצד דרום וי"א לצד צפון ונמצא כל המזבח מכוון כנגד חלל ההיכל וכותליו שרוחב ההיכל עשרים אמה ועובי שני כותליו שמכאן ומכאן שש אמות לכל אחד וגובה המזבח היה תשע אמות וכשתחבר תשע של גובה מזבח עם י"ג וחצי שיש מגובה קרקע עזרה לקרקע החיל הרי כ"ב ומחצה והשיבו לו שאי אפשר להעמיד משנת מדות לדעת ר"י שכשאתה מפרנס רחב העזרה לפי חשבון השנוי במדות אתה מוצא רובו של מזבח לצד הדרומי עד שאינו סותם פתח ההיכל:

ויש שואלים ואף לכשתפרנס רוחב העזרה לפי חשבון השנוי במדות אתה מוצא שרחבו של מזבח נכנס לצד הצפוני שבעזרה שבע אמות כמו שיתבאר בסמוך והרי פתח ההיכל ודאי באמצע עזרה היה חמש לדרום וחמש לצפון ומכיון שרחבו של מזבח נכנס לצד הצפוני שבעזרה ז' אמות הרי נמצא ששפתו נכנסת אחר מזוזת פתח ההיכל הצפונית שתי אמות ונמצא כל הפתח סתום מצד המזבח והיו צריכים להשפיל כותל החומה מצד המזרח אף מפני סתימת המזבח באמת כך הוא וצריכים היו להשפילה משני צדדין ר"ל מצד הדוכן ומעלותיו ומצד המזבח ולא נדחית זו של רב אדא אלא שלא להעמיד זו של מדות השנוייה בעניין הכותלים כר"י הואיל ומצאנוהו חולק עמה במקום המזבח [שאע"פ שראב"י גם כן חולק] שהרי לדעתו כל המזבח בדרום כמו שהתבאר לדעתו בפרק הממונה ל"ז א' מ"מ אע"פ שחלק בזו קרוב הדבר להעמיד את האחרות לדעתו הואיל ומצינו בא' מהן שאמר ראב"י שכחתי מה היו עושין בה שמשמען של דברים שהוא הוא שהי' עוסק בה וכן שמצאנוהו נזכר ג"כ במשנת הכותלים לומר שמעלה היתה שם לדוכן אבל ר"י הואיל ומצאנוהו חולק באחת ולא מצינו הכרע להיות האחרות באות לדעתו נוח לנו לאפוקי לכלהו מיניה ובפירושינו טרחנו בה בדברים שאין מתיישבים כל הצורך:

ולענין הקושיא הראשונה שהוקשית בראש השמועה מתמיד למדות בעניין לשכת הטלאים שלחשבון משנת התמיד היתה במקצוע צפונית מערבית ולחשבון משנת מדות היתה במערבית דרומית חזרו לתרצה דאקצויי מקצייא כלומר מוקצית היתה מכל אחד מן הקרנות שלא היתה בקרן גמור אלא בצד המערב ולא במקום הממוצע אלא שנוטה מעט לקרן אחד ומי שבא מן הצפון ורואה צד הצפון פנוי מלשכה חושב שהיא משוכה עד הדרום וכן הבא מצד האחר וחזרו ופירשו בה מסתברא דבמערבית דרומית הוה קיימא כלומר שאינה נוטה למערבית דרומית יותר ושאף תנא של תמיד יודה בכך אלא קוראה צפונית על שם שהבא מצד הדרום חושב שהיא משוכה כלפי צפון מדאקשו עלה נמי לחם הפנים אלחם הפנים דתנא דתמיד חשיב ליה רביעית ללשכת הטלאים וכי מוקמת לה ללשכת טלאים בצפונית מערבי' וחשבת לאידך כלהו דרך ימין אתיא לשכת לחם הפנים למזרחית צפונית ובעל מדות מוקים לה בדרומית מזרחית ומונה אותה שניה ותירצו בה דמאן דחשיב לה רביעית חשיב לה דרך שמאל וכשתעמיד לשכת הטלאים במערבית דרומית ומנית רביעית דרך שמאל אתי' למזרחית דרומית וכשתמנה אותה דרך ימין אתה מוצאה שניה ברוח זה ונמצאו שתיהן מתורצות אלא אי אמרת דלשכת הטלאים בצפונית מערבית אף כשאתה מונה דרך שמאל אי אתה מוצאה בדרומית מזרחית אלא ש"מ לשכת הטלאים מערבית דרומית קיימא וכן הלכה ומה שאמרו כל פונות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח דוקא לעבודה אבל מה שאינו אלא חשבון בעלמא אין מקפידין בו:

דף טז:

אורך כל העזרה מאה ושמונים ושבע אמות וכיצד הן מתחלקין אחת עשרה אמה לדריסת רגלי ישראל ואחת עשרה לדריסת רגלי הכהנים עם הדוכן ושלשים ושתים למזבח ועשרים ושתים משפת המזבח עד האולם הרי ע"ו ומן האולם ולפנים נקרא כולו היכל ושיעורו מאה אמה עם כותלי אולם וחללו ואמה טרקסין והיא מחיצה מבדלת:

וכיצד ההיכל מתחלק למאה אמה כותל אולם ר"ל רוחב אסקופת הפתח ועובי הכותל שמצידי האיסקופה מכאן ומכאן ושמכיפת הפתח ולמעלה עד סוף גובה הכותל חמש אמות ואולם עצמו והוא כיפה המתרחבת מכיפת הפתח ולפנים י"א אמות הרי י"ו וכותל ההיכל שש הרי כ"ב ואורך ההיכל מ' אמה הרי ס"ב וטרקסין אמה והיא מחיצה שבין ההיכל לבין קדשי הקדשים הרי ס"ג ובית קדשי הקדשים כ' אמה הרי פ"ג וכותל בית קודש הקדשים שש אמות הרי פ"ט אמות וחלל התא שלאחריו חמש אמות הרי צ"ד

וכותל התא שש אמות הרי מאה אמה וע"ו שהיו בידיך הרי קע"ו ומכותל זה של תא עד כותל מערבי של עזרה י"א אמות אויר והוא אחורי הכפרת הרי קפ"ז ממזרח עד מערב ואע"פ שציור זה כך נתפרש במקומו וכמ"ש במסכת מדות בפרק חמישי מ"מ יש דוחים אותה מדכתי' באולם ויעש וכו' עשר ומפרשים שרוחב הכותל היה שש ורוחב האולם עשר:

רוחב העזרה כולה מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש אמות וכיצד היו מתפרנסות מכותל דרומי עד הכבש י"ב אמה וחצי כדי להיות אויר בין הכותל לכבש עד שיעלו שם בריוח ושם הכבש מתחיל ושיעורו שלשים ושתים ועם המזבח ס"ב נמצא שפה הצפונית של מזבח החיצון לסוף ע"ד אמה וחצי ונמצא ששפה זו לסוף שבע אמות של חצי רוחב הצפוני של עזרה ונמצא המזבח כ"ה אמות שבו לרוח דרומי ושבע לרוח צפוני מכותל צפוני של מזבח עד הטבעות שמונה אמות וטבעות אלו הם מקום שחיטה לקדשים וקבועות ברצפה והיו מכניסין ראשי הבהמות באותן הטבעות והם כ"ד כמנין המשמרות כל אחת בשלה והיו מהן ששה שורות כל אחת בת ארבע טבעות ומקום הטבעות עצמן כ"ד אמות על כ"ד הרי ק"ו וחצי ולבד טבעות אלו שמונה אמות לשלחנות של שיש שבהן מנתחין ומדיחין את הבשר והם שמנה אמות בין הריוח שביניהן והשלחנות והכל נקרא מקום השולחנות הרי קי"ד וחצי ובצד השלחנות ננסים והם קרסים שבהן תולין את הבהמות ומפשיטין ומקום ננסין אלו י"ב וחצי והוא בית המטבחים והרי קכ"ז ושמנה שמן הננסין לכותל צפוני והרי קל"ה ומה שאמרו במקום אחר שהכבש ל"ב אמה ודאי כך הוא אלא שהוא לוקח מן המזבח שתי אמות אמה של כניסת יסוד ואמה של כניסת סובב ונמצא שהכבש למעלה היו לו ל"ב אמה ולמטה ל' אמה והמזרח למטה ל"ב ולמעלה ל' אמה הרי ס"ב בין למעלה בין למטה:

וזהו שאמרו כאן הכבש והמזבח ס"ב ומן המזבח לטבעות שמונה הרי ע' ומקום הטבעות כ"ד הרי צ"ד ומה שאמר מן הטבעות לשולחנות ארבע ומן השלחנות לננסין ארבע הכל מקום השלחנות והם ח' והרי ק"ב ומן הננסין לכותל צפוני ח' הרי ק"י והמותר שהן כ"ה אמה במה שיש בין ק"י לקל"ה הם בין הכבש לכותל דרומי ומקום הננסין והוא שבין הכותל הדרומי לכבש י"ב אמה וחצי ומקום הננסין י"ב וחצי כמו שבארנו:

וכיצד ההיכל מתפרנס לרחבו לחשבון ק' אמה עובי כותל האולם ה' אמות ומכותל האולם עד כותל הקדש י' אמות הרי ט"ו וכותלי הקודש הם ו' כותלים זה לפנים מזה וביניהם חמש מקומות פנויים בין החיצון והשני ה' אמות הרי כ' בין שני לשלישי ג' אמות בין שלישי לרביעי חמש בין רביעי לחמישי שש בין חמישי לפנימי שש נמצא

הכל ארבעים מן הצד הצפוני להיכל וכנגדן בצד הדרומי ורוחב ההיכל בינתיים עשרים הרי מאה אמה וכבר ציירנו במקום מיוחד צורת ההיכל כולו והאולם והעזרה כולה עם הר הבית על הדרך המבואר כאן ובמסכת מדות:

דף יז:

כבר ביארנו במשנה שכהן גדול מקריב בראש ונוטל חלק בראש וזה שאנו אומרים מקריב בראש עניינו שמקריב בכל עת שירצה ואינו עובד על ידי פייס ומקטיר בכל יום שירצה ואומר קרבן זה אני מקריב ואין מי שימחה וכן מה שנוטל חלק בראש הוא שאוכל שלא בחלוקה אלא שאומר זו החטאת וזה האשם שלי ואע"פ שלא הקריבה ולא זרק את דמה ודין זה בכל קדשי המקדש הא בקדשי הגבול התבאר בברייתא של מסכת זו פרק ראשון שהוא בהם כשאר הכהנים:

כל שרוצה כהן גדול לחלוק עם בני משמרה נוטל הוא מחצה בכל שהוא בא לידי חלוקה שנאמר לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו מעתה נוטל חלה אחת משתי חלות ר"ל לחם אחד משתי הלחם ושאר בני משמר פורסין את האחר ומחלקין ביניהם אבל כהן גדול לעולם אינו נוטל פרוס שאין זה כבודו:

לחם הפנים הרי הוא נחלק בכל שבת ושבת חציו והוא שש חלות למשמר היוצא וחציו האחר למשמר הנכנס ואין אומרים שיהא משמר הנכנס נוטל שנים שלא בחלוקה בשכר הגפת דלתות שנפתחו ע"י היוצא שהם יוצאין אחר הקרבת תמידין ומוספין ואינם סוגרים את הדלתות והנכנס סוגרן אלא כולן באות לידי חלוקה ומתוך כך כהן גדול הבא לחלוק נוטל שש ולמדת שזה שאמרו מחצה לאהרן ומחצה לבניו מחצה דוקא ולא כדברי האומר דלאו מחצה דוקא אלא קרוב ופוחתין לו קצת מן החצי אלא מחצה דוקא:

שבת שבתוך החג חולקין בה הכל שוה ר"ל שכל המשמרות חולקות בלחם הפנים שכולן היו באות כאחת להקריב בשעירי הרגלים וכן אם היה יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה כגון שהיה יום ראשון משלשה רגלים אחד אחר השבת או אחרון ערב שבת אע"פ שאין זו שבת שבתוך הרגל (וכן עצרת שחל בשני או בחמישי) חולקין בשוה שהרי צריכות להיות כולם שם ברגלים ואם יום טוב אחרון סמוך מלפניה מתעכבין עד מוצאי שבת שהרי אין יכולין לחזר לבתיהם שהרבה מהם היו מחוץ לתחום ואם יום טוב ראשון סמוך לאחריה צריכות להקדים ולבא ערב שבת והואיל ואלו צריכות להקדים ואלו צריכות לאחר תקנו דרך כלל שיהיו שוות בלחם הפנים:

אפילו הפסיק יום אחד בנתים כגון שחל ראשון בשני בשבת שהיו יכולין לבא באחד בשבת אלא שנזדרזו וקדמו לבא בערב שבת או שחל אחרון בחמישי והיו יכולין לחזור בערב שבת אלא שנתעכבו וזהו משמר המתעכב [וכן עצרת שחל בשני או בחמישי] משמר של אותו שבוע נוטל עשר ואותם שקדמו או נתעכבו נוטלות השתים ואותן עשר שנוטלות בני משמר נחלקות בין משמר היוצא ובין משמר הנכנס כדין כל שבת ושבת כמו שהתבאר באחרון של סוכה נ"ו א' ובזו מיהא אם כהן גדול בא לחלוק נוטל חמש:

דף יח.

המשנה השלישית והכוונה בה בענין החלק השני ג"כ לבאר האיך היו מרגילין אותו בעניני עבודת היום כדי שלא יבא לידי מכשול ואמר על זה מסרו לו זקנים מזקני בית דין קורין לפניו בסדר היום ואומרין לו אישי כהן גדול קרא אותו בפיך שמא שכחת או שמא לא למדת ערב יום הכפרים בשחרית מעמידין אותו בשער מזרח ומעבירין לפניו פרים אילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה אמר הר"ם העקר אצלנו [כי כהן גדול] צריך שלא יהיה באנשי דורו מן הכהנים יותר שלם ממנו בחכמה ובאמונה וביופי ובעושר ובכח ואמר השם ית' והכהן הגדול מאחיו ובאה הקבלה שיהיה גדול מהם בנוי בכח בעושר ובחכמה ואם אין לו ממון מקבצין ממון מן הכהנים ונותנים לו עד שיהא עשיר יותר מכל אחד מהם אמר השם הגדול מאחיו שיגדילוהו אחיו אבל במקדש שני שהיו בו הדברים כלם בלתי שלמים כמו שידעת והמלכים לא היו הולכים על הדרך הישר היו ממנים הכהנים גדולים בחזקה ואפי' שלא היו ראויים לכך ובהם אפשר לומר שמא לא למדת ולזה הטעם נקראת הלשכה שמושיבין בה כהנים גדולים לשכת פרהדרין וענינו בית המחשבים ר"ל פוסקי השערים שממנין אותם המלכים על השוקים ומעבירין לפי שעה כרצון המלכים וכן היו עושים בכהנים גדולים מי שהיה יותר קרוב למלכות ונתקרב אליו בממון היה ממנה אותו כהן גדול:

אמר המאירי מוסרין לו לעמוד עמו זקני ב"ד וקורין לפניו בסדר היום ר"ל פרשת אחרי מות ואומרין לו אישי כהן גדול קרא אתה בפיך ומלת אישי ביאורה אדוני והיו עושין כל זה שהיו חוששין שמא שכח או שמא לא למד ויבא לידי מכשול ואע"פ שאמרו בכהן גדול שצריך שיהא גדול מאחיו בנוי בכח בחכמה בעושר ואפי' אין לו שאחיו הכהנים מגדלין ומעשירין אותו ואחר שכן האיך אפשר שלא למד ודאי הדין כך וכך היה המנהג במקדש ראשון אלא שבמקדש שני נתקלקלו הדורות והיו מעמידין תמיד כהן

גדול שאינו הגון ע"י ממון שהיו נותנין למלך ועל אותו זמן נאמר מה שאמרו במשנה זו שמא לא למד:

עיו"כ בשחרית מעמידין אותו בשער מזרח ומעבירין לפניו פרים אלים וכבשי' כדי שיהא נותן ענין היום אל לבו ואיזו עבודה קודמת בו עד שיהא בקי ורגיל בעבודה באותו היום ומ"מ שעירים לא היו מביאין לפניו קודם היום ופי' בגמ' הואיל ועל חטא הם באים שמא יחלש דעתו ופירשו בו שיהא מפקפק שלא יקובל תפלתו ולי נראה שהוא רומז אל אמונה כוזבת שהיו רבים נכשלים בה בימי בית שני והיו מתיראין שמא יחלש שכלו ויחטא עיונו בראותו השעיר:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ולא נתחדש עליה דבר בגמרא שלא ביארנוהו:

המשנה הרביעית והכוונה בה בענין החלק השלישי לבאר בה הנהגתו קודם היום בענין מאכליו ומשתיו ואמר כל שבעת הימים לא היו מונעים ממנו מאכל ומשתה ערב יום הכפרי' עם חשכה לא היו מניחין אותו לאכל הרבה שהמאכל מביא את השינה אמר הר"ם פי' וכן לא יאכל ערב יום הכפורים דבר מן הדברים המרבים את הזרע והמוסיפים בקשיות האבר כדגים וחלב והביצי' המתובלין בתבלין וכן כל מה שיש בו נפח:

אמר המאירי כל שבעת הימים לא היו מונעים ממנו מאכל ומשתה אלא יאכל וישתה מה שירצה וכמה שירצה שאפי' היה רואה קרי דיו בטבילה והערב השמש אבל עיו"כ עם חשיכה ר"ל בסעודת הערב לא היו מניחין אותו לאכול הרבה משום מאכל שמביאו לידי שינה והיו נזהרים לשמרו שלא להרדימו בשינה שמא יראה קרי ויפסל לעבודה:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

כשם שהיו זהירין לשמרו שלא להרדימו בשינה כך היו זהירין לשמרו שלא להאכילו דברים המרגילים לידי קרי כגון סלתות מבושלות וביצים אתרוג ויין ישן או לבן ובשר שמן חלב וגבינה ומי גריסין ומורייס שום ושחליים ולגלוגות וגרגיר וכל כיוצא בהם ומאכילין אותו דברים כדי למצמצו ר"ל לשלשלו שלא יהא צריך לנקביו למחר:

מטכסיסי המוסר להזהר בכך כל אדם שהוא חוץ מביתו וכן לעולם לא יתכסה בשעת שנתו בטלית שבעל הבית מתכסה בה ביום וסוף הדברים יהא נזהר בכך על כל הצדדים שאפשר לו:

טומאת זיבה חמורה הרבה כמו שיתבאר במקומו ומ"מ כל שהזב ראה זיבה מחמת אונס וסיבה בזיבת הזכר לא טמאתו שנאמר מזובו ולא מחמת אנסו ומתוך כך בודקין את הזב בדברים הידועים להביא לידי זיבה אם באה לו זיבה מחמת סיבה כמו שיתבאר במקומו ואחת מהן במאכל שיש מיני מאכל שתולין בהן כגון אלו שהזכרנו ואם נטמא ומונה ז'

נקיים צריך להזהר שלא יאכל מאלו ומכיוצא בהן שמא לסבתם יראה ויסתור שאע"פ שזיבה מחמת סיבה אינה מטמאה מתחלתה מ"מ סותרת היא את המנין כמו שיתבאר במסכת נדה ל"ז א' במה ששאלו שם קושי מהו שתטמא בזיבה והשיבו אונס בזב יוכיח שאינו גורם זיבה וסותר:

דף יח:

לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך למקום אחר רחוק הימנו וישא אחרת שמא יוליד משתיהן ולא יכירו זה את זה ויזדווגו זה לזה ונמצא אח נושא אחותו ואם היה המקום קרוב עד שהכרתם מצויה או הוא ת"ח שכוונתו לטובה כדי לעמוד בלא הרהור רשאי והוא שאמרו רבנן קלא אית להו:

כל שתבעוה לינשא ונתרצתה צריכה למנות שבעה נקיים מיום שנתרצתה ואילך שמא ביום שנתרצית ראתה דם מחמת חימוד כמו שיתבאר במקומו א"כ מה שנזכר כאן באחד מגדוליהם שבכל מקום שהיה שם היה נושא אשה לימים ואפי' לא היה דר שם אלא יום אחד כדי לעמוד בלא הרהור ומתנה עמה שתתקדש לו לימים כדי שתתרצה בגירושין אח"כ לא היה שם אלא יחוד בעלמא להיות לו פת בסלו כדי להשביע עינו של יצר אחר שאין כאן אלא איסור קל או שמא מקדים היה בכך ע"י שליח ומונה שבעה מיום שנתרצית ע"י שלוחו:

המשנה החמישית והכוונה בה בענין החלק הרביעי לבאר האיך היו מזהירין אותו ומשתדלים בכל עניניו שלא יבא בהם לידי מכשול ואמר מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה הוליכוהו לעלות בית אבטינס השביעוהו ונפטרו והלכו להם ואומרים לו אישי כה"ג אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין משביעין אנו עליך במי ששיכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך הוא פירש ובוכה והם פורשי' ובוכים אמר הר"ם והוא היה בוכה מפני שחשדוהו במינות והם היו בוכין שחשדוהו כי אסור בתורתנו לחשוד (ולעשות) [ולחשוב] מחשבה רעה לאדם שעניני מסופק אלא לצרך הכרחי כמו שתראה אם היה חכם דורש ואם לאו תלמיד חכם דורש לפניו אם רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לפניו ובמה קורין לפניו באיוב ובעזרא ובדברי הימים זכריה בן קבוטל אומר פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל פי' אלו הספרים הנזכרים יש בהם ספורים וחשבונות לזמנים שעברו ישעשעו הנפש ולא יתנמנם בקש להתנמנם פרחי לויה מכין לפניו כאצבע צרדה ואומרי' לו אישי כהן גדול עמוד והפג אחת על הרצפה ומעסיקין אותו עד שהוא מגיע לזמן השחיטה פי' מכין באצבע צרדה הוא שיכה בגודל

עם האצבע האמצעי בכח והרבה עושין אותו בני אדם בעת השמחה ויעשו בו תנועות עריבות וענין הפג אחת על הרצפה ר"ל הפשר חמימות שתעמוד שעה אחת על הרצפה לפי שהרצפה תצנן הרגלים ותדד השינה וכשיתחממו הרגלים תבא השינה ונתבארה זאת הסבה בשאלות הטבעיות והפג היא מלה נגזרת מן ויפג לבו וענינו שנפשרה חמימות לבו והרבה משתמשים חכמי' בזו המלה בזה הענין כמו מפיגין טעמן:

אמר המאירי מסרוהו ב"ד לזקני כהונה בערב יום הכפורים והוליכוהו לעליית בית אבטינס שהם היו הבשמים ללמדו חפינה והוא ענין מה שנאמר ומלא חפניו קטרת סמים וגו' והיא היתה עבודה קשה והיה צריך להרגיל עצמו בה והשביעוהו והלכו וכיצד היו משביעין אותו אומרים אישי כהן גדול אנו שלוחי ב"ד ואתה שלוחינו ושליח בית דין משביענו עליך במי ששיכן שמו בבית הזה שלא תשנה מכל מה שאמרנו לך מפני שהיו מתיראים שיעשה מעשה צדוקים לתקן את הקטורת מבחוץ ר"ל לתתו על הגחלים תחלה מבחוץ ואח"כ יכניסהו לפנים וכנגד דעת הקבלה שבאה בענין זה שהכל מבפנים כמו שיתבאר נ"ג א' ומתוך שדבר זה אין אדם יכול לראות היאך הוא עושה שהרי כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקודש עד צאתו היו משביעין אותו שלא ישנה הוא פורש ובוכה פי' על מה שחשדוהו בצדוקי והם פורשים ובוכים על שם שמא חשדו בכשרים וכל החושד בכשרים לוקה בגופו כמו שמצינו אף במשה רבינו שאמר (והם) [והן] לא יאמינו לי וכתיב ויאמן העם ולקה בגופו כדכתיב הבא נא ידך בחיקך הלכו להם והוא נשאר לשם אם היה חכם דורש כדי שלא תהא שינה חוטפתו ואם לאו תלמידי חכמים דורשין לפניו אם רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לפניו ובמה קורין באיוב ועזרא ודניאל שהם דברים המושכין את הלב עד שאינו נחטף בשינה ואם מ"מ בקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה ופי' בגמ' שהיה מכה באצבעו לכף על דרך זה שהיה מחבר האצבע לגודל ושומטו ממנו ומכה על הכף והיה הקול נשמע הרבה ואומרים לו אישי כהן גדול הפג אחת על הרצפה כלומר הפג שנתך באחת שתראה לנו על הרצפה ופי' בגמ' שהיו מבקשים ממנו להראות להם קידה והוא שנועץ גדליו בקרקע ונושק את הרצפה ועומד ולשון הפגה נאמר על כל דבר המתגבר על האדם ואדם מחליש כוחו וי"מ הפג מלשון צינון כלומר שיצנן רגליו ברצפה כדי שתדד שנתו שחימום הרגלים מקרב השינה ומתעסקין בו כלומר שמתעסקין עמו בדברים אלו עד שיגיע זמן שחיטה שזהו כשיעלה עמוד השחר אבל תרומת הדשן שהיא מחצות לילה כמו שיתבאר אע"פ שהיא עבודה כמו שביארנו אפשר שמאחר שאינה עבודת היום לא היתה נעשית בו אבל שחיטה אע"פ שכשרה בזר תחלת עבודת היום היא וטעונה כה"ג

ומ"מ י"א שאף תרומת הדשן היתה נעשית על ידו אלא ששאר הכהנים היו מפנין שאר הדשן לתפוח והוא חוזר לו לפרחי כהונה:

זהו ביאור המשנה וכולה הלכה היא חוץ ממה שביארנו בחפינה שהיתה עבודה קשה והתבאר בתחלת מנחות י"א א' שאינו כן כמו שאמרו שם מלא חפניו כדחפני אינשי ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף יט.

שתי לשכות היו לו לכ"ג בתוך העזרה אחת לצפון ואחת לדרום אחת לשכת פרהדרין שהיה עומד בה כל ז' ימי הפרישה ואחת של בית אבטינס לכשמסרוהו לזקני כהונה של פרהדרין היתה בצפון ושל בית אבטינס בדרום כיצד שש לשכות היו בעזרה שלש בצפון ושלש בדרום את שבדרום לשכת המלח והיא שבה נותנים מלח לקרבן שניה לה לשכת הפרוה והיא ששם מולחין עורות הקדשים ועל גבה היתה בית הטבילה לכהן גדול ביום הכפורים במי מעין שהיו באים לשם דרך אמה מעין עיטם שלישית לה לשכת המדיחין ושם היו מדיחין קרבי קדשים ומשם עולין לגג בית הפרוה דרך גלגול הנקרא בלשון מקרא לול כדכתיב ובלולים יעלו והשלש בצפון לשכת הגזית שבה היו סנהדרין יושבין חציה בקודש וחציה בחול ופתוחה לקודש מכאן ולחול מכאן ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין לשכת הגולה והיא שהיתה בתוכה באר שחפרוה עולי הגולה ומשם מספקין מים לכל העזרה ולשכת העץ והיא הנקראת כאן לשכת פרהדרין והיא היתה אחורי השתים האחרות ועוד היו שם שתי לשכות א' מימין שער המזרחי והיא לשכת פנחס המלביש וא' משמאלה והיא לשכת עושי חביתין ולא הוזכרו כאן וכן היתה עוד בצד הדרום מבחוץ מעט לשכה אחרת והיא של בית אבטינס:

שבעה שערים היו בעזרה שלשה מן הצפון לצד הנוטה למערב ושלשה מן הדרום כנגדן ואחת במזרח שהיתה מכוונת כנגד בית קדשי הקדשים ואותם שבדרום היו נקראות על שם קצת פעולות הנעשות דרך שם ראשונה שער הדלק שניה לה שער הקרבן שלישית לה שער המים ושבצפון ראשונה לצד המערב שער הניצוץ שניה לה שער הקרבן ג"כ שלישי' לה שער בית המוקד ובמזרח השער הגדול:

חמש טבילות ועשרה קידושין לידים ולרגלים הי' כ"ג טובל ומקדש ליום הכפורים וכולן בקודש בבית הפרוה חוץ מטבילה ראשונה שלא היתה באה משום יום הכפורים שאף בלא יוה"כ הוא צריך לכך ולפיכך היתה בחול על גב שער המים ושער זה הוא בצד לשכתו של בית אבטינס:

המודר הנאה מכהן מותר להקריב לו קרבנותיו אפילו קרבנות נדבה שאינה מצוה מוטלת עליו שלא מצד שליחותו הוא מקריב אלא משליחות המקום וכן המודר הנאה משליח צבור שלו שאין הכהנים שלוחים שלו אלא משל הקב"ה הא אם היו שלוחים שלנו היה הדבר צריך לשליחות וכל שהדבר צריך לשליחות אינו נעשה על ידי מודר הנאה אע"פ שמצות לאו ליהנות ניתנו ומטעם זה אמרו שאינו תורם לו אא"כ אמר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום כמו שיתבאר במקומו:

דף יט:

חשש זה שהיו חוששין בכ"ג סרך הדברי' על הרוב היתה מחמת חשש דעות הצדוקים שהיו משבשים את הדעות בכמה ענינים והזכירו מהם אחת בענין הקטורת שהיו מתקנין את הקטורת מבחוץ ר"ל נתינת הקטורת על הגחלי' ואח"כ מכניסין אותו בפנים והיו דורשים בענן אראה כלומר שתהא הקטורת בענן ר"ל בתימורת קודם שיראה בפנים וממה שראיתי משיבושי קצת אמונות מן המקטרים לצבא השמים יראה לי שהיה זה רמז אצלם להיות רומזים בזה לשתי הקטרות אחת מבחוץ ואחת בפנים והוא העיקר ובין זה ועל דבר זה היתה אזהרת הפרושים חמורה על זה והוא שאמרו בכהן שעשה כן שמצאו רגל עגל בין כתפיו ר"ל סיבת העגל ושרש ענייני מצאו בשעה שחקרוהו ונשאו ונתנו עמו:

הקורא את שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו בפרשה ראשונה הא בשאר פרשיות מותר ויש מתירין אף בפרשה ראשונה מפסוק ראשון ואילך וכבר כתבנוה במס' ברכות י"ג ב':

כל העוסק בדברי תורה צריך להגביה קולו בהם מעט כבר אמרו ערובין נ"ד א' כי חיים הם למוצאיהם אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאהם בפה הא כל שהוא מתפלל כל שאומד בדעתו שיכול לכוין בלחש נוח לו להתפלל בלחש הא אם אינו אומד כן בדעתו מתפלל על הדרך שהוא מכוין בה ביותר וכבר ביארנוה במסכת ברכות:

לעולם יזהר אדם שלא להיות ביושבי קרנות ושלא לדבר בשיחה בטלה אלא כפי מה שיכריחנו הצורך דרך צחות אמרו השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים:

מה שביארנו במשנה שמתעסקין היו עמו עד זמן שחיטה לא בנבל ולא בכינור ולא בכלי ניגון אלא בפה ומה היו אומרים אם ד' לא יבנה בית וגומר ומיקירי ירושלים לא היו

ישנים כל הלילה כדי שתהא שם קול הברה ולא תהא שינה חוטפתו ואף לאחר חרבן היו עושין כן בקצת מקומות בגבולין זכר למקדש אלא שהיו באים לידי חטא מצד פריצותם:

דף כ.

אע"פ שהתשובה ראויה כל השנה בזמן עשרת ימי תשובה מחוייבת ביותר עד שיתבונן שתכלית הכוונה במציאותו אינה רק לעבודת השם והוא הרמז ביום הנבחר ר"ל יוה"כ שהיתה הכונה לעזוב בו כל צורך גופני ולהיות האדם כולו לד' והוא שאמרו דרך צחות השטן בגימטריא שס"ד וימות החמה שס"ה כלומר שיום אחד בשנה שאין לו רשות להשטין והוא חשוב שנה למבינים והוא רמז אל התכלית אשרי המחכה ויגיע:

המשנה הששית והכוונה בה בענין החלק החמשי לבאר קצת הפרש שבין יום הכפורים לשאר הימים אף בעבודה השוה לשניהם ואמר על זה בכל יום ויום תורמין את המזבח מקרית הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו וביום הכפרים מחצות וברגלים מאשמורת הראשונה לא היתה קרית הגבר מגעת עד שהיתה העזרה מלאה מישראל אמר הר"ם תרומת המזבח הוא הסרת הדשן מן המזבח כמו לדשנו:

אמר המאירי בכל יום ויום היו תורמין את המזבח והוא הרמת הדשן שבמזבח החיצון מלא מחתה בכל יום לפחות כמו שכתבנו ענינה למעלה וכבר ידעת שהיא עבודה ראשונה שבמקדש ונעשית בלילה כדי למהר עבודת היום ואמר שבכל יום היו תורמין בקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו וקריאת הגבר זו פירשו בגמרא על הכרוז הממונה לומר עמדו כהנים לעבודתכ' לויים לדוכנכם ישראל למעמדכם והוא לזמן עמוד השחר אבל ביום הכפורים היו מקדימין להרים מחצות לילה מפני חולשת כהן גדול שאינו יכול כ"כ למהר בעבודת היום וברגלים מתוך שהיו שם קרבנו' הרבה היו מקדימין עוד להרים מסוף האשמורת הראשונה שהיא שליש הלילה ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מליאה מישראל מרוב חבת קרבנות הרגל:

זהו ביאור המשנה וכולה הלכה היא ומה שנכנס תחתיה בגמ' כך הוא:

איברים שפקעו ר"ל שנפקעו ונפלו מן המערכה לסבת בקיעתם אם קודם חצות יחזיר שלא נחשבו עדיין כדשן והנהנה בהם מעל הואיל ולא נעשית מצותן עדיין לאחר חצות לא יחזיר ואפילו לא נתעכלו כדשן הם חשובים שחצות לילה עושה עיכול והנהנה בהם לא מעל שכל שנעשית מצותו לא מעל ואפי' פקעו קודם חצות כיון שהגיע חצות נעשו כך האיברים כמו שנתעכלו ונעשו אפר ויש פוסקין לענין החזרה שאם יש בהם ממש אפי' פקעו אחר חצות יחזיר ואם אין בהם ממש אפי' פקעו קודם חצות לא יחזיר:

דף כ:

כל חכם שרואה לפניו חכם אחר אע"פ שמכבדו לבא לפניו וממנהו ראש על עצמו מצד שהוא בא בגבולו לא יהא האחר מתנכר בכך אלא יכיר ענותנותו של זה ויניח לו מקום לפי כבודו אף אם בא לחלוק עמו בקצת דברים וכ"ש שלא יקפוץ על דבריו וכ"ש ברבים ובמקום פרסום דרך הערה אמרו מאי קריאת הגבר רב אמר קרא גברא על הדרך שביארנו במשנתינו ור' שילא אמר קרא תרנגולא והוא שיעור מוקדם הרבה לראשון ואמרו על זה רב איקלע לאתרי' דר' שילא לא הוה אמורא למיקם עלויה דר' שילא קם רב וקא מפרש מאי קריאת הגבר קרא גברא א"ל רב שילא לימא מר קרא תרנגולא א"ל אבוב לחרי זמר השתא לגירדאי ולא קבלוה כלומר עוגב שהיה מקדם זמר לנכבדים עכשיו נפל ביד פחותים בעלי אומנות ואין יודעים לקבלו כלומר כשהייתי אמורא לפני גדולים כגון רבינו הקדוש היה מקבל מה שהיה מפרש בדבריו ועכשיו נזדמנתי לך ולא קבלתני וא"ל אי מר הוא רב נינח מר כלומר שאיני כדאי להיות אדם חשוב כל כך משמשני בכך ואף הוא השיבו דרך כעס אי תגרת ליה פוץ עמריה כלומר מי שנישכרת לו ולא התנית באיזו מלאכה הואיל ונשכרת אצלו עשה לו כל מה שירצה אפילו במלאכה שבזויה לך כך מאחר שנזדמנתי לכך הריני גומר ואיכא דאמרי הכי א"ל מעלין בקדש ולא מורידין כלומר שמא יהא מקומי מונח לפחות ממני ואיני רוצה בכך:

דף כא.

הרבה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש ואלו הן א. לא הפילה אשה מריח בשר קדש ב. שלא הסריח בשר קדש מעולם אע"פ שהיו שם שלמים שזמנן שני ימים ולילה א' ופעמים שהיה החום מתגבר ואעפ"כ לא היה הבשר מסריח וי"מ שלא הסריח את ידי הכהנים המשמשין בבשר תמיד ג. שלא נראה זבוב בבית המטבחים אע"פ שדרכן בכך ד. שלא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים וזה שאמרו י"ב ב' ביוסף בן אילס שאירע פסול בכהן גדול ומינוהו תחתיו לא קרי היה אלא פסול מגע של טומאה ויש אומרים שניסים אלו לא נאמרו אלא במקדש ראשון ומעשה יוסף בן אילס היה בבית שני ה. שלא נמצא פסול בעומר שאלו היה כן לא היו יכולים עוד לקצרו ולהביאו שאע"פ שקצירתו דוחה שבת מ"מ לא היו מוצאין ממנו כל כך אלא בריחוק מקום ו. שלא אירע פסול בשתי הלחם שאילו אירע כן לא היו יכולים להביא אחרים שלא היתה אפייתם דוחה יו"ט ז. שלא אירע פסול בלחם הפנים שאילו אירע בו פסול אף בחול היה השלחן לן שעה אחת בלא לחם ח. עומדין צפופים ומשתחוים רווחים ר"ל כשהיו ישראל עולין

לרגל עומדים צפופים ר"ל בדוחק כאדם שצף ומגביה את עצמו מרוב הדוחק עד שאף רגליו אין יכולות לעמוד בקרקע על שטח אורכן ורחבן אלא שסומכי' על גודלן שמתוך דוחקן היו מתפשטים לצד המערב בי"א אמה אויר שהיו אחורי הכפורת שתחילה היו מתכנסים על י"א אמה של דריסת רגלי ישראל ומשם נכנסין דרך בית החליפות בין צדי ההיכל לכותל העזרה עד שכל אותן אוירים מתמלאים מהם ומשם מתפשטין עוד לי"א אמה אויר שאחורי הכפורת ובכל מקומות אלו עומדי' צפופים ואעפ"כ נעשה להם נס בשעת השתחואה שהיה המקום מתרחב להם ארבע אמות בין כל אחד ואחד כדי שלא ישמע אחד וידויו של חבריו כדי שלא יתבייש ט. שלא הזיקו נחש ועקרב בירושלים אע"פ שהיו שם מצויים הרבה י. שלא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים אלא אלך ואלין חוץ לירושלים יא. שמעולם לא כבו גשמים אש של מערכה ומכאן אתה למד שמזבח החיצון שבעזרה לא היה מקורה יב. שעשן המערכה היה עולה ביושר ולא היו כל רוחות שבעולם מזיזות אותו יג. ששברי כלי חרס היו נבלעים במקומן מפני שצריכים היו ליגנז במקום קדוש דכתיב ואשר יזה מדמה ר"ל של חטאת על הבגד יכבס במקום קדוש ונאמר אח"כ וכלי חרס אשר יבושל בו ישבר ר"ל במקום קדוש גם כן ואלו לא היו נבלעין במקומן היו עושין שם אשפה יד א'. וטו א'. [וטז א'] ויז א' הם בענין זה והוא שמוראה ונוצה של עולת העוף ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה נבלעים במקומן ר"ל במקום שהוא נותנן והוא במזרחו של כבש וכמו שאמרו במסכת תמיד פ"א מ"ד הגיע לרצפה הפך פניו לצפון והולך למזרחו של כבש שנותנין שם מוראה ונוצה ודישון המזבח הפנימי והמנורה ועל זה נאמר במקרא במוראה ונוצה והשליך אל המזבח קדמה אל מקום הדשן יח. בלחם הפנים שסילוקו היה כסידורו שנאמר לחם חם ביום הלקחו יט. שמקום ארון לא היה מן המדה שהרי בית קדשי הקדשים לא היה אלא כ' אמה על כ' אמה והארון היה עומד באמצע הכותל וארכו אמתים וחצי ואעפ"כ כשהיה אדם מודד מצדו של ארון עד הכותל מכל צד היה שם עשר אמות ריוח כדתנן מגילה י' ב' ארון יש לו עשר אמות לכל רוח כ. שגוף הכרובים היה עומד בנס דכתיב וכנפיהם עשרים אמות פרוסות מקיר אל קיר חמש אמות כנף הכרוב האחד וחמש אמות כנף הכרוב השני (וכתיב) עשר אמות מקצות כנפיו [ו]עד קצות כנפיו נמצאו הכנפים מחזיקות כל החלל ונמצא עובי גופן אינו מחזיק כלום אלא בנס היה עומד כא. שהיה אש יורד מן השמים על המזבח:

דף כא:

שמא תאמר אחר שאין עשן המערכ' נוטה לשום צד מהו שאמרו מוצאי יו"ט האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה נוטה כלפי צפון כלומר שרוח דרום מנשבת ומטהו כלפי צפון עניים שמחים ובעלי בתים עצבים שהיה סימן להם שכך יהא כל השנה ורוח דרומי מביא גשם ומרקיב את הפירות נטה כלפי דרום עניים עצבים ובעלי בתים שמחים שרוח צפוני מונעת הגשמים דכתיב רוח צפון תחולל גשם ור"ל תמנע מלשון חלילה לעבדיך ומשמרת את הפירות מלרקב נטה כלפי מזרח [הכל שמחין עניים] שנמצא שרוח מערבי מביאה גשמים ובעלי בתים מפני שהפירות משתמרין נטה כלפי מערב כלומר שרוח מזרחי מנשב הכל עצבים עניים מפני שגשמי שנה מועטין ובעלי בתים מפני שהפירות מרקיבין וא"כ היאך אמרו שאין הרוח מזיזתו פירשו בה שמ"מ נטייתה היתה ביושר ולא היתה מתפזרת וזהו ענין דאזיל ואתי כדיקלא ודבר זה דוקא באש שהי' בא מן ההדיוט אבל אש שהי' בא מן השמים נאמר עליה שהיתה רבוצה כארי ר"ל עומדת על של הדיוט בחוזק וברה כחמה לרוב בהירותה ויש בה ממש אף בשלהבת שלה ואוכלת עצים לחים כיבשים ולא היתה מעלה עשן כלל ומקדש שני היה חסר משל ראשון חמשה דברים והם א. ארון וכפורת ב. כרובים ג. אש של שכינה ד. רוח הקדש ה. אורים ותומים ואף כשתאמר שהיה שם אש יורד מן השמים מ"מ לא היה מסייע כלל לאש של הדיוט למהר את ההקטרה שהאש שהיתה יורדת במקדש ראשון היתה מעכלת כל הקרבנות ולא היו הכהנים צריכים להביא אלא שני גזירי עצים לקיים מצות הבאה מן ההדיוט אבל אש שהיה יורד במקדש שני לא היה מעכל הקרבנות והיו הכהנים צריכין להביא עצים למערכה:

כל כלי עץ העשוי לנחת והוא שאינו מטלטל אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה וכבר ביארנוה במס' חגיגה: ונשלם הפרק תהלה לאל:

בראשונה וכו' כבר ביארנו בראש המסכתא על החלק השני שבה שעניינו לבאר קצת ענייני עבודה כלליים לכל יום ושזה החלק יתבאר בפרק זה ועל זה הצד יחלקו ענייני הפרק לשלשה חלקים הראשון לבאר הנהגתם בתרומת הדשן שהיא עבודה כמו שהתבאר והשני בשאר עבודות שהיו בתמיד של שחר על איזה צד היו זוכים בהם וכמה כהנים צריכים בעבודת התמיד השלישי להודיע שבקצת ימים היו צריכים להרבות בכהנים אף לעבודת התמידין לסבת קצת תוספת עבודות שבהם וכן בקצת הקרבנות זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיתגלגלו בו קצת דברים שלא מן הכוונה על ידי גלגול כענין סוגית התלמוד על הדרך שקדם וכמו שיתבאר:

דף כב.

והמשנה הראשונה ממנו אמנם עניינה בביאור החלק הראשון והוא שאמר בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח תורם בזמן שהם מרובין רצין ועולין בכבש כל הקודם את חברו לתוך ארבע אמות זכה אם היו שנים שוין הממונה אומ' להם הצביעו ומה הן מוציאין אחת או שתים ואין מוציאין גודל במקדש מעשה שהיו שנים שוין רצים ועולין לכבש ודחף אחד מהם את חברו ונפל ונשברה רגלו וכשראו בית דין שהן באים לידי סכנה התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס אמר הר"ם כבר הודעתיך כי תרומת המזבח היא הסרת הדשן ואמרו כל הקודם את חבירו לתוך ארבע אמות הוא שיקרב אל המזבח בארבע אמות ומעשה הפייס שזכה כמו שאגיד לך ידוע כי אינו מותר אצלנו למנות אנשים מישראל בשום פנים ואפי' לדבר מצוה ומעשה דוד המלך מפורסם אבל מונין אותם כשירצה אדם למנותם שיקחו מכל אחד מהם דבר ואחר כך מונין אותם הדברים ומפני זה כשהיו קרבים כהנים [רבים] אל המזבח היה אומר להם הממונה הצביעו כלומר שישליחו האצבעות וזה אחר שיעמידם שורה ויסכימו ביניהם ממי יתחיל המנין וכמות המנין כיצד הסכימו על דרך הדמיון שיהיה המנין שלשים או ארבעים או חמשים או כמה שירצו מהמנין ואחר ישליך כל אחד מהם אצבע אם הוא חלש או חולה או אצבעות אם הוא בריא ויתחיל למנות אותם על האצבעות אחד שנים שלשה על השורה עד שיצא המנין שהצביעו מתחלה והאיש שיצא סוף המנין אצל אצבעו היה מקריב לאותה עבודה ולא יחשבו הגודל למי שהשליך גודלו לפי שהוא נוח לפשטו ושמא יפשוט אותו או יקפוץ אותו כשיקרב המנין לצאת כדי שיבא הפייס אצלו ועל זה הדרך הוא הפייסות הארבעה שהיו במקדש ודע זה והבן אותו כי אלו הפייסות לא פרשם שום גאון מן הגאונים שהיו לפנינו מאותן שעמדנו על דבריהם לפי שלשונות התלמוד לא יושג מהם מה שדומה לאדם בתחלת העיון אבל הסברא באותן הדברים היא עם מה שספרנו:

אמר המאירי כבר התחלנו לבאר שתרומת הדשן שבכל יום מעל המזבח עבודה היא וטעונה קידוש ידים ורגלים ואינה נעשית אלא בבגדי כהונה אלא שמ"מ לא היו אותם הבגדים חשובים כשאר הבגדים שהיו עובדים בהם שאין דרך שיהא אדם מוזג לרבו כוס באותן הבגדים שמבשל בהם קדירה לרבו וזהו שנאמר בפסוק במצות הרמה ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים ואין הכוונה שיהיו בגדי חול שהרי עבודה היא וטעונה בגדי כהונה כמו שביארנו אלא שיהיו פחותים משאר הבגדים עד שיוכר בהן שאין אלו בגדים המוכנים לשאר העבודות ותרומה זו עניינה שהזוכה בה לובש בגדי הרמה ומקדש

ידיו ורגליו ולוקח מחתה של כסף שעומדת במערב בין הכבש למזבח במערבו של כבש ועולה למזבח ומפנה הגחלים אילך ואילך וחותה מהן מתוך עומק האש ומוליכה רחוק מן הכבש שלשה טפחים ושם נותנים מוראת העוף ודישון מזבח פנימי והמנורה כמו שביארנו וזו היא מצות הרמה שבכל יום אלא שאח"כ באים שאר הכהנים ומקדשין ידיהם ורגליהם ונוטלין המגרפות והצינורות ועולין למזבח וגורפין את הדשן במגרפות ועושין ממנו ערימה גדולה ואח"כ גורפין אותה בכלי גדול הנקרא פסכתר שהיה מחזיק לתך ומורידין אותה ומוציאין חוץ לעיר למקום שפך הדשן והוצאה זו לא היה בה פייס שאין הוצאתו עבודה וכן לא היתה נעשית בכל יום אלא כשרואין שהדבר צריך לכך:

ומשנתינו מיהא אינה אלא בתרומת המחתה על הדרך שהזכרנו ואע"פ שתרומה זו בכל יום מצות עשה ועבודה גמורה הואיל ומ"מ עניינה היה בכלים פחותים וכן שצרפו עליה בגמ' שהיה זמנה בשעת אונס שינה מצד שהיה הרוצה לזכות בה צריך להשכים עליה סמוך לקריאת הגבר כמו שביארנו בפרק ראשון כ' א' היו סבורים עליה שלא להיותה נערכת אצל הכהנים עד שיהו קופצים עליה בחבה והיו מתייראין שאם יפייסו עליה לא יהו מטריחין עצמן לנדד שנתם עליה מספק שרוב בני אדם עצלים בשעת אונס שינה ואף הזריזים אחר שעל הספק הם עומדים מתרשלים בה ומתוך כך הפקידוה לזכות בה בלא גורל כל כהן שיהא רוצה לתרום ושיהא קודם בכך ובלבד שיהא מבית אב של אותו היום ונמצאו הזריזין סומכין על זריזותם ועומדים אחר שאין הדבר תלוי אלא בזריזות ובזמן שיארע שיהו שנים או שלשה או כמה משכימים עליה בשוה וקופצים בכך היתה הסכמתם שיהו רצים ועולים ביחד לכבש המזבח שהוא אורך שלשים ושתים אמה וכל שיהא קודם לתחום המזבח והוא שיהא קודם לתוך ארבע אמות העליונות שבו הסמוכות למזבח זכה לתרום ונסתפקו בגמ' אם ר"ל ארבע אמות חוץ מאמת היסוד ואמת הסובב ר"ל שאפילו היה רחוק מן המזבח ו' אמות הואיל ולמלא אותם שתי המגרעות לא היו אלא ארבע זכה או שמא עם אותם שתי האמות ר"ל שיהא צריך שיהא בתוך ארבע וכל שאינו בתוך ארבע לא זכה אע"פ שאם היה כותל המזבח עולה בשוה היה בתוך ד' ואע"פ שנשארה בספק נראים הדברים שלא היה זוכה אא"כ היה ממש בתוך ארבע אמות של מזבח ואם אף בזו יארע להם שיהו שנים או יותר שוים להיותם נכנסים ביחד באותם ארבע אמות היה הענין חוזר לפייס ולא לאותם השנים בלבד אלא לכל כהני הבית אב כשאר העבודות:

ומעתה בא לפרש ענין הפייס הן לתרומת הדשן כשיארע על הדרך שהזכרנו הן לשאר העבודות שהיו נעשות לעולם על ידי פייס היאך הוא ואמר שהממונה והוא סגן הכהנים

העומד בעזרה וממונה על הפייסות להדריכם בעבודתם היו כל כהני בית אב מתקבצים לפניו בלשכת הגזית אחר שיעלה עמוד השחר מלובשים בבגדי כהונה ועומדים לפניו בהיקף והיו מסכימים ביניהם להזכיר מנין אחד יתר על כל אותן הכהנים כדי שיהו כולם בכלל המנין ומתחיל ומונה האצבעות אחד שנים שלשה וחוזר חלילה עד שיכלה המנין והכהן שיהא אותו המנין כלה בו יהא זוכה באותו ענין ולא היה אפשר לו למנות בהם עצמם שהרי אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה עד שכשהיו רוצים למנותם היו לוקחים מהם דבר מכל אחד ואחד ומונין אותם הדברים כענין האמור בשקלים וכענין האמור בשאול ויפקדם בבזק שפירושו שברי חרסים דקים שכל אחד היה נותן מכיתת חרס ומונין אותן החרסים וענין בזק לשון כתות ושבור כמו שאמרו בעירובין פרק אחרון ק"ד א' בוזקין מלח על גבי הכבש כלומר שמכתתין מלח ומפזרין על הכבש שלא יחליק את רגליהם וכן נאמר עליו ג"כ ויפקדם בטלאים ופי' בגמ' שלקח כל אחד טלה מעדרו של מלך ומנו הטלאים ומתוך כך בזו היה הממונה אומר להם הצביעו ר"ל שיהא כל אחד מהם מוציא אצבעו והממונה נוטל המצנפת מראשו של אחד מהם ומחזירה ונודע להם שמאותו כהן מתחיל המנין ומונין האצבעות ואותו שכלה בו המנין שהסכימו עליו זוכה בדבר שפייסו עליו ולשון פייס הכוונה בו כעין גורל אבל הלשון הוא שנעשה כדי שיתפייס דעתם בכך ולא תהא קנאה ביניהם:

ואמר אח"כ כמה אצבעות הם מוציאים אחת או שתים כלומר ולא יותר ואף בזו פי' בגמ' אחת לבריא ושתים לחולה כלומר שהבריא אם אתה מתיר לו להוציא שתים שמא לא יוציא בתחילת הגורל אלא אחד וכשיראה בהקף שכלה החשבון בחבירו הסמוך לו יוציא שתים ולא ירגיש הממונה בכך ויסיים חשבונו באצבעו של זה ויחזור ויכניס אותו שהוציא ראשון עד שיחשוב הממונה שבו כלה החשבון אבל החולה מתוך שאצבעותיו רותתות ואינו יכול להגביה אחת ולכוף את הסמוכה לו לגמרי התירו לו להוציא אצבע אחת עם חברתה שאף כשהגביהה אינו מזומן כל כך לכבשה ולחזור ולהוציאה ברמאות ואי אפשר שלא ירגיש הממונה ששתיהן שלו ולא ימנה אלא אחד:

וי"מ שהבריא יכול להרחיבם ולהרחיקם זה מזה עד שידמה לממונה כאלו הם משל שנים ובחולה אינו כן ולעולם אין מוציאין גודל שמצד שיש הפרש גדול בינו ובין האצבע השניה והדבר קרוב להיות הממונה טועה וחושב על אצבע שלו שהוא של חבירו ויחזור ויכניסנו ויאמר שלא הוציא אלא אחד וחבירו הסמוך לו שהיה החשבון ראוי לכלות בו אינו נאמן עליו שנוגע בדבר הוא ואף כשראו האחרים שאינם סמוכים ואינם נוגעין בדבר מ"מ הדבר בא לידי תגר וקטטה וי"מ הטעם מפני שהגודל קצר ונוח לפשטו כשירצה

ולכופו כשירצה דרך רמאות וכל שהיו מוציאין גודל יתבאר בגמ' שאינו בכלל המנין ואין מונין אותו כלל באותו מעמד ולא עוד אלא שהממונה מלקהו בפקיע ר"ל רצועת מרדות אבל הבריא שהוציא שנים מונין לו מ"מ אחת שאין הזיוף מצוי בו כל כך ונשוב לענייננו והוא שמתחילה לא היו מטילין פייס בתרומת הדשן ברוב הפעמים אא"כ יארע על הדרך שהזכרנו ואירע מעשה שהיו שנים רצים בכבש ונכנסו ביחד ודחף האחד את חבירו ונשברה רגלו וכשראו בית דין שהמצוה חביבה להם כל כך עשאוה כשאר עבודות שלא לזכות בה שום כהן אלא על ידי פייס:

זהו ביאור המשנה וכולה על הדרך שביארנו הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

תמיד של בין הערבים לא היו מפייסין בו אלא סומכין היו בו על פייס של שחרית ומי שזכה באחת מן העבודות בתמיד של שחר על ידי הפייס הוא זוכה מאליו באותה עבודה עצמה בין הערבים חוץ מן הקטורת שהיו מפייסין בה אף לערב הכהנים שבאותו בית אב שלא הקטירו מעולם הא כל שהקטירו כולם פעם אחרת אף היא אין מפייסין בה אלא מי שזכה בה בשחרית זוכה בה בין הערבים ואחר שכן זו שאמרו כאן באיברים ופדרים ר"ל העלאתם מן הכבש למזבח שע"י פייס היה נעשה ועל כל פנים בתמיד של בין הערבים הוא אומר כן וכמו שאמרו בה עבודת לילה היא אלא שהיא סוף עבודת היום כלומר שכבר נשחט ביום ונזרק דמו ביום אין הלכה כן אלא שנאמרה על דעת הסובר שאף בתמיד הערב היו מפייסים ואי אפשר לפרש בסוגיא שעל סמך פייס שבשחרית הוא אומר כן ולא שיהו חוזרים ומפייסים שהרי נאמר בה והרי איברים ופדרים דאיכא אונס שינה ותקינו רבנן פייס ואם על סמך פייס של שחרית אמרוה הרי אינו מתעכב שם על הספק שהרי נודע מי שזכה בו אלא ודאי שלא כהלכה נאמרה:

כבר ידעת שמצות עשה להיות הכהן מקדש ידיו [ורגליו] קודם עבודה שנא' ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם וכהן שעבד ולא קידש חייב מיתה בידי שמים שנאמר ירחצו מים ולא ימותו ועבודתו פסולה ומ"מ אינו חייב לקדש בין כל עבודה ועבודה אלא כל שקידש בשחרית הולך ועובד כל היום כולו ובלבד בארבעה תנאים אחד שלא יצא מן המקדש ושלא יישן ושלא יטיל מים ושלא יסיח דעתו הא כל שעשה אחת מאלו צריך לחזור ולקדש ומ"מ למחרתו צריך קידוש אחר שאין קידוש היום מועיל למחרתו אע"פ שעמד ועבד כל הלילה ולא יצא ולא ישן ולא הטיל מים ולא הסיח דעתו שמ"מ הידים נפסלות בלינה ואפילו קידש בתחילת הלילה או באיזה שעה שבלילה להקטרת איברים של תמיד הערבים שמצותו כל הלילה צריך לחזור ולקדש לעבודת היום ומ"מ

אם קידש לתרומת הדשן אע"פ שהיא בקריאת הגבר או סמוך לו שהוא לפעמים מלפניו ולפעמים בחצות הלילה ולפעמים באשמורת ראשונה הואיל ומ"מ תחילת עבודת היום היא אינו צריך לחזור ולקדש לשאר עבודת היום למדת שיש שקידש לאחר חצות לילה וצריך לחזור ולקדש ויש מקדש קודם חצות לילה ואינו צריך לחזור ולקדש:

מי שזכה בתרומת הדשן על ידי פייס זכה אגבה מאליו בסדור המערכה ובשני גזירי עצים וענין זה הוא שתחלה היה מסדר מערכה אחת גדולה של עצים ואח"כ מסדר מערכה אחרת שניה לה ואח"כ מעלה שני גזרי עצים ר"ל שתי בקעיות ארוכות ברחב המערכה ונותנן על המערכה הגדולה כדכתיב ובער עליה ר"ל על המערכה ועבודות אלו עבודות חשובות וטעונות בגדי כהונה חשובים וכן שהם עבודות יום גמור וא"כ צריך שתשאל למה היו סבורים עליה שלא תהא נערכת אצל הכהנים אחר שעבודות אלו נגררות עמה אלא שתדע שבאותו זמן ר"ל בזמן שלא היו מפייסין לתרומת הדשן לא היו אלו נגררות עמה ומתוך שלא היו חוששין להיות העבודה נערכת אצלם לא היו מפייסין עליה ומתוך שהיו יודעים שזריזות מועיל להם בה היו מזדרזין בה הרבה עד שבאים לידי סכנה והתקינו שלא תהא נעשית אלא על ידי פייס ומתוך כך נתעצלו בה לומר מה לנו לקום ממטתינו על הספק מפני עבודה זו וכשראו ב"ד כך התקינו שהזוכה בה יהא זוכה באלו כדי לחבבה עליהן:

דף כב:

לעולם יהא אדם נאמן בכל עסקיו ולכל אדם וכל שיעשה כן יהא בטוח שנכסיו מצליחין כמו שאמרו ז"ל נדה ע' ב' הרוצה להתעשר יתעסק באמונה ולא פירש בו יתעסק באמונה לחבירו אלא לכל אדם שבעולם ואף בזה רמזו במה שאמרו הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר כמו שביארנו במסכת יו"ט ט"ו ב' ואף במשלי החכמים אמרו היושר הכנת העושר ואע"פ שמדת נאמנות משובחת בכל אדם וכל אדם צריך לה מ"מ במי שהוא ממונה פרנס על הציבור וכל ענייניהם נחתכים על פיו צריך שיהא מעוטר במדה זו עד תכלית שלא תהא פרצה קוראתו וכמו (שאמרו) [שביארנו] במסכת תעניות במה שאמרו יחידים מתענין אלו הם יחידים אותם שמתמנין פרנסים על הציבור ושאלו בה וכי מפני שהוא מתמנה פרנס על הצבור הוא מתפלל ונענה והשיבו כל שמתמנה פרנס על הצבור ונמצא נאמן כדאי הוא מצלי ומעני ועל נאמנות הראוי לו רמזו כאן דרך הערה ודרך הבטחה כיון שמתמנה אדם פרנס על הצבור מתעשר ר"ל אם הנהיג ענייניו בנאמנות

והביאוה דרך סמך דמעיקרא כתיב בבזק כלומר שמנאם בשברי חרסים ולבסוף בטלאים ר"ל שלקח כל אחד טלה מעדריו של מלך ומנו את הטלאים:

לעולם לא יהא אדם רחמן במקום הראוי לאכזריות ולא אכזרי במקום הראוי לרחמנות שכל הנעשה רחמן לרשעים הראויים למיתה אותה רחמנות חוזרת לאכזריות על שאר בני אדם ונעשה סניגורו קטיגורו דרך הערה אמרו בשאול וירב בנחל על עסקי נחל כלומר שבשעה שחמל על עמלק נשא ונתן בעצמו בענין עגלה ערופה שנעשית בנחל אמר השתא על נפש אחת מישראל אמרה תורה הבא עגלה ערופה על נפשות הרבה על אחת כמה וכמה יצתה בת קול ואמרה אל תהי צדיק הרבה ובשעה שאמר לו לדואג סוב ופגע בכהנים יצתה בת קול ואמרה אל תרשע הרבה:

מפינות הדת ומיסודות האמונה להאמין היות האדם נגמל או נענש כפי מעשיו אם טוב ואם רע אלא שאופני המשפט נעלמים ממנו בהיות הסדר נעדר למראה עינינו בראותינו רבים נענשים עונש גדול או עונשים גדולים מבלי שיתברר לנו בעיניהם סבה מחייבת כל כך והרבה בהפך ואין בכל זה להרהר אחר מדותיו כלל חלילה שהכל במשפט דרך הערה אמרו בשאול שבאחת עלתה לו ייקרע מלכותו והוא מעשה של אגג אע"פ שמעשה של נוב לא אירע עדיין ובדוד מצינו מצד א' שתים והם של אוריה ושל הסתה ר"ל למנות את העם ולא עלתה לו ליקרע מלכותו בהם ומצד אחר מצינו לו שחטא בבת שבע וחרץ משפטו במשל הנביא להשתלם ארבע כדכתיב ואת הכבשה ישלם ארבעתים והתקיים בו כן והוא שמת לו הילד הראשון שנולד לו ממנה ומת לו אמנון ואבשלום ואירע לו מעשה תמר ואף בגופו קבלו עליו שנצטרע ששה חדשים ופרשה ממנו שכינה וכן מצד אחר כשקיבל לה"ר מציבא על מפיבושת ואמר אתה וציבא תחלקו השדה נגזר על מלכותו שיחלק אלא שפעמים יגדל העונש למעלת החוטא כמאמר החכם על עון העגל חטא שהגדילוהו עליהם למעלתם והגדול מי שחטאיו ספורים ולפעמים זכות או זכיות תולים או מעבירים ואין לך גדול מענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו שהכל במשפט ואמונה אין עול כמו שביארנו בחיבור התשוב' ובכמה מקומות:

לעולם יהא אדם נזהר שלא לספר אחר מטתו של חכם או מלך או נכבד ובן מעלה ושלא להזכיר בענייניו שום גנות אלא דרך כבוד כשם שכבדוהו בחייו כך יכבדוהו במותו ואף כשיארע עליו דבר הצריך פירוש ויש לדונו לשבח או לגנאי יהא מכריע את הפירוש לכבודו ולשבחו ולא לגנותו דרך הערה אמרו בן שנה שאול במלכו אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא והשיבו ר' נחמן אימא כבן שנה שמלוכלך בטיט ובצואה כלומר שהיה מלא עוונות ומתוך כך נאמר עליו חזא ר"נ סיוטא בחלמיה כלומר רצועת

מרדות הבאה להלקותו אמר נעניתי לכם עצמות שאול [בן קיש] ואעפ"כ הדר חזא סיוטא בחלמיה עד שאמר נעניתי לך שאול בן קיש מלך ישראל:

אין ראוי להעמיד פרנס על הצבור אלא מי שנודע במדותיו עניו ושפל רוח וסבלן מפני שהוא צריך להתנהג עם הבריות בדרכים משתנים לכמה גוונים זה בכה וזה בכה ולהתאהב עם כל אחד מהם כפי מדותיו ואם הם במקום שאין מוצאים כך ועל כל פנים צריכים למנות אבירי לב ועזי מצח יזהרו שלא למנות אנשים תקיפים כל כך בכל ענין שיהו סבורים על אותו מינוי שיהא מוחזק בידם לעולם ושהם הראויים לכך יותר על שכיניהם מחמת תקפם עם מה שיודעים בעצמם שמעלת אבותיהם מסייעתם שזו היא סבה להם להוסיף במכאוב הגאוה והעזות אלא אנשים שיכירו בעצמם שיש ביניהם ראוים לכך יותר מהם ואם הם כופרים בכך שימצאו מי שיודיעם האמת וישמיע להם את הראשונות דרך צחות ודרך הפלגה אמרו אין ממנין פרנס על הצבור אא"כ קופה של שרצים תלויה לאחריו כלומר אע"פ שהוא הגון בעצמו שאם תזוח דעתו עליו ויתגאה על הצבור שלא לשם שמים אומרים לו חזור לדון את עצמך והבט אל אחריך וכן אמרו מפני מה לא נמשכה מלכות שאול מפני שלא היה בה שום דופי ר"ל דופי של משפחה ומתוך כך היו מתגאים על הצבור שלא לשום שמים יותר מדאי:

דף כג.

נקימה ונטירה בכל ענינים שבממון אסורה שנאמר לא תקום ולא תטור ואיזו היא נקימה אמר לו השאילני מגלך והלה אומר איני משאילך למחר בא זה שלא רצה להשאיל אצל זה ואמר לו השאילני קרדומך והוא משיב איני משאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואיזה היא נטירה אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו למחר בא הלה ואמר לו השאילני קרדומך אמר לו הילך ואיני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה וכן בכל דברים שבממון שאין בהם סרך מסירת ממון חבירו למלכות אבל כל שציער את חבירו בגופו הן בהכאה הן בקללה הן באיזה צד של קלון אם האחר מפייסו על זה כראוי לו אף הוא ראוי למחול מלב ומנפש שכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ואם הלה אינו מפייסו מותר לו בנקימה כל שרואה בה מקום אלא שאם רצה שלא לנקום עליה הוא בעצמו מקומו מושכר לו והוא בכלל העלובים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים שנ' עליהם ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כלומר שלא נתמעט אורו לקטרוג הלבנה כמו שהתבאר במסכת חולין ס' ב' ולא עוד אלא שאם רצה למחול מכל וכל ולהעבירה מלבו כל שהוא אדם בינוני תבא עליו ברכה הא מ"מ ת"ח ומלך וכיוצא

באלו אע"פ שאינם משתדלים בנקימה מ"מ ראוי להם שלא למחול מכל וכל אלא יהא שמור בלבם לכבוד תורתם ומעלתם ויניחו הענין למי שאינו מקפח שכר בריאה עד שיהא זה נענש עליה על ידי מי שיזדמן וכשיזדמן לא יהא הוא מוחה בדבר ויבין שמאת ד' ומהשגחתו יארע לו כן אחר שלא מחל החכם ולא העביר צערו מלבו שנמצא המקלה מעמידו כל יום ויום בצער וע"ז אמרו כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש כלומר שמערים למצוא מקום למי שבא לקום עליו כדכתיב הוא ישופך ראש אינו ת"ח כלומר אין מדתו כמדת ת"ח שראוי לו ליקר תורתו וע"ז אמרו מפני מה נענש שאול על שמחל על כבודו שנאמר ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש כלומר שלא רצה לנקום מהם ולא היה העונש ממה שלא רצה לנקום מהם אלא מדכתיב בתריה ויעל נחש העמוני וכו' והוא הציל את ישראל מידו ואירעה תשועה גדולה לישראל ע"י ורצו קצת מהם לפגוע בהם כדכתיב מי האומר שאול ימלוך עלינו כלומר שהיו תמהים על מלכותו ומבזים אותו לומר מה יושיענו זה וכו' תנו האנשים ונמיתם והוא מיחה ואמר לא ימות איש היום הזה והיה לו להתבונן שממשפטי יושר השם היה מזדמן בכך:

בגדי כהונה שבלו אינן ראוים לעבודה שמצותם בחדשים ונאים שנאמר לכבוד ולתפארת וכל שבלו או נטשטשו או נקרעו עבודה פסולה בהם וכבר ידעת בארבעה כלים של כהן הדיוט שהם כתנת ומכנסים ואבנט ומגבעת שכולם של פשתן חוץ מן האבנט שהוא מרוקם בצמר וארבעה של כהן גדול ביום הכפורים שהם בגדי לבן כולם של פשתן אפי' האבנט אבל האבנט של כהן גדול בשאר ימות השנה אף הוא כלאים צמר ופשתים כשל הדיוט ושמנה בגדים של כהן גדול בעבודת כל השנה ארבעה מהם הם הם של הדיוט אלא שהכובע בשל הדיוט קרוי מגבעת מפני שהוא כעין כובע ושל כהן גדול קרוי מצנפת מפני שהיא ארוכה והוא צונף בה כעין מה שלופפין מצנפת על המכה והשבר ושאר הארבעה המעיל כולו תכלת וארגמן ותולעת שני ושלשתם צמר ונמצא הכל של צמר שהתכלת הוא צמר בצבע רקיע וארגמן צמר צבוע אדום ותולעת שני צמר הצבוע בתולעת והחושן והאפוד הם בחוטים של זהב מעורבים עם חוטים של תכלת ושל ארגמן ושל שני ושל פשתים והציץ הוא טס של זהב ומאחר שביארנו בכל הבגדים שמאחר שבלו אינם ראויים לעבודה מה היו עושין מהם מבלאי מכנסי הכהנים ההדיוטות והמייניהם היו מפקיעין ועושין מהם פתילות למקדש בשמחת השואבה ואע"פ שהיה צמר באבנט ואין האור עולה בו יפה לענין שמחת השואבה היו הנרות מרובות כל כך שאין קפידא ומכתנותיהם היו עושין פתילות למנורה אבל בגדי כהן גדול

טעונין גניזה ובגדי לבן שלו שעבד בהן ביום הכפורים זה אינו עובד בהן לעולם אלא נגנזין לערב במקום שפושטן ואסורין בהנאה:

אין המת מטמא באוהל עד שתצא נפשו ואפילו היה גוסס או שהיה כולו מחותך ומגוייד אפילו נשחטו שני סימנים אינו מטמא עד שימות לגמרי בלא שום פרפור ובלא שום תנועה ומ"מ יש צדדין שהוא מטמא אע"פ שהוא מפרפר והם נשברה מפרקתו ורוב בשר עמה או נקרע כדג מגבו או שהותז ראשו או שנעשה גיסטרא כמו שביארנו בראשון של חולין כ' ב' הא בשאר מיתות אינו מטמא עד שתצא נפשו לגמרי והוא שאמרו כאן באחד שנתקע סכין בלבו והיו מתיראין על טומאת הסכין שהוא מכלי שרת ואמרו עדיין הוא מפרפר ולא נטמאת הסכין ומגוייד פירושו מחותך מלשון גודו אילנא וי"מ מגוייר מענין חיצים שתרגומו גירי:

ירושלים אינה מביאה עגלה ערופה שהרי נאמר בה באדמה אשר ד' אלקיך נותן לך וירושלים לא נתחלקה לשבטים וזו היא אחת מעשרה דברים שנאמרו בירושלים שנתפרשו בב"ק פרק מרובה פ"ב ב' וא"כ זה שאמרו בסוגיא זו על זה שנתקע סכין בלבו בעזרה ועמד ר' צדוק על מעלות האולם ודרש אחינו בית ישראל שמעו הרי הוא אומר כי ימצא חלל וכו' אנו על מי נביא עגלה ערופה על בני העיר או על בני העזרה שמשמען של דברים שאלו נמצא חוץ לעיר בני העיר היו מביאין אותה לא על דרך הדקדוק נאמרה שהרי ירושלים אינה מביאה עגלה ערופה ועוד שהרי כתיב לא נודע מי הכהו ובזו הרי נודע שהרי שניהם היו רצים בכבש המזבח וכשקדם אחד לחבירו וזכה בעבודה נטל סכין ותקע בלבו אלא לא אמרה אלא על דרך ההרחבה להרבות בבכיה:

דף כג:

נאמר בתורה בפרשת צו את אהרן בענין הרמת הדשן ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמו אצל המזבח וזו היא תרומת הדשן שבכל יום ונאמר אחריו בהוצאת הדשן ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים לא בגדי חול אלא בגדי כהונה פחותים משאר בגדי כהונה וכן לפי שיטתינו אע"פ שהכתוב מוכיח שלא נאמר כן אלא להוצאה אבל לתרומה אף בתשובים שבהם היה מקרא נדרש לפניו ולאחריו ובין תרומה ובין הוצאה בבגדים פחותים היו אע"פ שיש חולקים לומר שלא נאמר כן אלא בהוצאה וכן צריך שתדע שאע"פ שלא הוזכרו בפרשה זו אלא שני בגדים והם כתנת ומכנסים כדכתיב מדו בד ומכנסי בד ומדו בד הוא הכתנת אלא שהוציאה בלשון זה ללמד שצריך שתהא במדתה מ"מ האחרים

נכללים בהם וגלה בשני אלו והוא הדין לאחרים ונמצא שהתרומה טעונה ארבעה בגדים כשאר העבודות שלא מצינו עבודה כשרה בשני כלים ולדעתינו תרומה והוצאה שוות לענין זה וכן הוצאה אינה כשרה בבעלי מומין כתרומה עצמה ויש חולקין לומר שהתרומה עבודה גמורה ובבגדים חשובים ולא נאמר בגדים פחותים אלא להוצאה שאינה עבודה ומ"מ טעונה בגדי כהונה פחותים ואין בעלי מומין עושין אותה ויש מכריעין ששתיהן בבגדים פחותים אלא שאותם שבהוצאה צריך שיהו פחותים יתר על אותם של הרמה וי"מ שהמקרא נדרש להרמה ר"ל שלא נאמר בגדים פחותים אלא להרמה אבל הוצאה אינה טעונה בגדי כהונה שאינה עבודה אלא שמ"מ אין בעלי מומין מוציאין אותה:

דף כד.

כבר ביארנו שבגדי כהונה צריך שיהו נעשים על מדת הלובשים ר"ל שאם היו ארוכים או קצרים יותר מדאי נפסלו מלעבוד בהן וכן ביארנו בסדר לבישתם שאין דבר קודם למכנסים ובגדי כהן גדול טעונין גניזה ואותן ששימש בהן ביום הכפורים טעונין גניזה ואסורים בהנאה וכן ביארנו בשיעור תרומת הדשן שהיא מלא כף מתתה בכל יום ומדכתיב במנחה והרים ממנה מלא קמצו וכאן כתיב והרים את הדשן מה להלן מלא קמצו אף כאן מלא קמצו וקמצו ממש אי אפשר שהרי הגחלים בתוכה אלא במדת קמצו מרווחת אלא שאם בא להוסיף מוסיף והוא מלא מחתה:

הזר והוא כל שאינו מזכרי כהונה שעבד במקדש חלל עבודתו ולוקה על איזו עבודה [שעבד] שנאמר וזר לא יקרב אליכם ולא עוד אלא שבקצתם חייב מיתה בידי שמים שנ' והזר הקרב יומת ומ"מ אינו חייב מיתה בכל העבודות אלא בעבודה שיש בה ב' דברים אחד שעובד עבודה שהיא גמר עניינה ואין אחריה עבודת אחרת באותו ענין והאחר שתהא עבודה שאותו ענין שהוא עובד הוא נתינת דבר על המזבח אבל סלוק דבר ממנו או מאיזה מקום שבמקדש כגון הרמת הדשן או דישון מנורה וכיוצא באלו אע"פ שלוקה הוא בכולן אינו חייב מיתה והוא שנאמר בפרשת קרח ואתה ובניך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת ודרשו ועבדתם עבודה תמה ולא שיש אחריה עבודה עבודת מתנה ולא עבודת סילוק מכאן אמרו שאין הזר חייב מיתה אלא בד' עבודות והם זריקה והקטרה ניסוך היין שבכל יום וניסוך המים בחג וענין הזריקה הוא שזרק את הדם בין בזריקה בין בהזאה בין בהזאות שבפנים כגון שבעה הזאות שעל הכפרת בפר העלם דבר של

צבור ופר כהן משיח בין לפני לפנים ר"ל בפר יוה"כ שמזה ממנו על בין הבדים בין בהזאות שבחוץ הן הזאות של מצורע אע"פ שאינן במזבח אלא כנגד בית קדשי הקדשים כדכתיב לפני ד' שהרי הזריקה נתינת דבר על המזבח הוא וכן שלענין הדמים היא עבודה שהיא גמר הענין ואין אחריה עבודה לענין הדמים שהרי הקבלה וההולכה נעשו קודם הזריקה והוא הדין למזה בחטאת העוף שכתוב בה והזה מדם החטאת על קיר המזבח וכן הממצה והמקטיר בעולת העוף נאמר בה מיצוי והקטרה דכתיב והקטיר המזבחה ונמצה דמו ר"ל שאחר ההזאה ממצה ומתוך כך יש לפרש שאם הזה בעולת העוף פטור הואיל ויש אחריה מצוי וענין ההקטרה כגון שהקטיר איברי עולה או קומץ המנחה על המזבח או הפך באיברים שלא נתעכלו וקרב שריפתן כל שהקטיר כזית מאלו חייב מיתה אפילו הקטרת דברים הפסולים למזבח כל שהן מאותן שאם עלו לא ירדו כגון שהיה פסולן בקדש ר"ל שנפסלו משבאו לעזרה וכן אם הקטיר על מזבח הזהב קטרת בכזית וביום הכפורים בשיעור מלא חפני' וכל אלו גמר עבודה בעניינו וכן ניסוך היין שבכל השנה בשלשת לוגין שהוא רביעית ההין שהוא פחות שבנסכים וניסוך המים בחג אבל היוצק שמן למנחות והבולל והפותת והמולח את הקרבן או המניף או המגיש אינו במיתה שהרי יש אחריהן הקטרה והמסדר את לחם הפנים או בזיכי לבונה שבו על השולחן ג"כ פטור שהרי יש אחריהן סילוק והקטרת בזיכין לשבת הבאה שהלבונה נקטרת בשבת שהלחם מסתלק כדכתיב והיתה ללחם לאזכרה שאין מן הלחם לגבוה כלום אלא הלבונה נקטרת בשעת סילוק הלחם וכן אם סידר את המנורה ר"ל שהטיב את נרותי' פטור מן המיתה שהרי יש אחריהן נתינת פתילה ושמן ואפילו נתן פתילה ושמן מ"מ יש אחריהן הדלקה ואף בהדלקה אינו חייב שהדלקה אינה עבודה שאינו נותן דבר שיש בו ממש ואע"פ שמ"מ חייב משום ביאה מקדש אם שגג בביאה מיהא פטור ולא עוד אלא [שאם] (ש) הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן אף לכתחלה כשחיטת קדשים שכשרה בזר אף בקדשי קדשים ואף בקדשי צבור ואע"פ שנאמר ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה ומדכתיב בה אהרן משמע שעבודה היא לא נאמר אלא משום יקטירנה ואע"פ שאינה עבודה מ"מ הואיל ומעשה הצריך הוא הרי הוא מפקיע נתינת פתילה ושמן שלא ליקרא עבודה תמה:

דף כד:

הצתת אליתא ר"ל הדלקת עצים דקים במזבח בתחילת ההדלקה עבודה היא שהרי נותן האליתא וצריכה כהן וכלי שרת ר"ל בגדי כהונה ואעפ"כ זר שעשאה אינה במיתה שהרי

יש אחריהן עבודה וכן אם סידר את המערכה פטור שהרי יש אחריה סידור שני גזירי עצים אלא שפורקה וחוזר כהן ומסדרה כמו שיתבאר ומ"מ אם סידר שני גזירי עצים חייב שהרי נגמר מעשה העצים ועבודה תמה היא ואצ"ל בסידור איברים שהיא הקטרה וכן אם הרים את הדשן פטור ממיתה שאע"פ שאין אחריה עבודה במיתה מ"מ אינה נתינה למזבח אלא סילוק וכן הדין בדישון מזבח פנימי ודישון המנורה והוצאת כף ומחתה מבית לפרוכת שמכניס כהן קטורת ביוה"כ ומניחה בין הבדים וחוזר ומוציאה:

דף כה.

המשנה השניה והכוונה בה בענין החלק השני והוא שאמר ארבעה פייסות היו שם זה הפייס הראשון הפייס השני מי שוחט מי זורק מי מדשן את המזבח הפנימי מי מדשן את המנורה מי מעלה איברים לכבש הראש והרגל ושתי הידים העוקץ והרגל והחזה והגרה ושתי דפנות הקרבים והסלת החבתים והיין שלשה עשר זכין בו אמר בן עזאי לפני ר' עקיבא משם ר' יהושע כדרך הלוכו היה קרב הפייס השלישי חדשין לקטרת באו והפיסו הרביעי חדשים ישנים מי מעלה איברים מן הכבש למזבח אמר הר"ם אלו הדברים כלם היו בפייס אחד כאשר אדמה לך והוא כי כלם היו שורה אחת או עגולה והיו מסכימים על האדם שיתחיל ממנו המנין ואחר כך היו מסכימים כי אותו שיצא אצלו המנין שיסכימו עליו כמו שביארנו הוא זורק את הדם והסמוך לו מעלה איברים לכבש ואותו שמעלה איברים לכבש הוא ושמנה בני אדם כמו שעומדין זכין בתמיד של שחר כל אחד מהם כמה שיש לו לשאת ולהעלות על הסדר שאומר הראשון הוא מעלה הראש והרגל והשני הסמוך לו שתי הידים והשלישי בעוקץ וברגל והרביעי בחזה ובגרה והחמשי בשתי דפנות והששי בקרבים והשביעי בסלת והשמיני בחבתים והם חביתי כהן גדול שיאמר השם בהן זה קרבן אהרן ובניו ונקרא חבתין לאמרו בהם ית' על מחבת בשמן תעשה והתשיעי ביין נמצא שהפייס הזה זכין בו שלשה עשר אותם תשעה שמנינו ושוחט וזורק ומדשן מזבח ומדשן מנורה והזורק הוא מקבל את הדם כמו שביאר בתלמוד והקדמנו בזה לפייס זורק על שוחט לפי שהזריקה מעולה כיון שהעקר אצלנו שחיטה כשרה בזרים והמדשן היה מסיר הדשן והטנופים ומקנח כמו שיתבאר בתלמוד וכבר ידעת כי שם האפר דשן ודרך הלוכו הוא כמו שנתבאר בבריתא הראש והרגל החזה והגרה שתי הידים ושתי דפנות העוקץ והרגל ותנא קמא חש ליפה ולטוב והקדימו ואיחר הגרוע ואין הלכה כבן עזאי פי' היו הכהני' מתברכין בהקטרת הקטרת והיו אומרים כי כל מי שמקטיר קטרת היה מתעשר וממונו יתרבה למאמר השם ית'

ישימו קטורה באפך וכתי' ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה ולפיכך כל מי שהקטיר קטורת לא היו מניחין אותו להקטיר פעם שניה שישאר זולתו מן הכהנים שלא יקטירו ולא היו אוספין לפייס הקטורת אלא מי שלא הקטיר קטורת מימיו ולפיכך אמר חדשים לקטורת באו והפיסו:

אמר המאירי ארבע פייסות היו שם וכו' כלומר שכל העבודות שבמקדש היו נעשות על ידי פייס וארבעה פעמים היו מפייסין בכל יום והיו כוללין כל העבודות באותם ארבעה ועכשיו הוא מונה סדר הפייסות ואומר זהו פייס ראשון ר"ל זה שהזכרנו בתרומת הדשן וכבר ביארנו למעלה כ"ב א' שהזוכה בו זוכה בסידור המערכה ובשני גזירי עצים וכן הוא בעצמו זוכה להביא מחתה מלאה אש ממזבח החיצון למזבח הזהב להיותו מוכן להקטיר עליו ועכשיו הוא מתחיל בפייס שני ומפייס על שחיטת התמיד וזהו שאמרו מי שוחט כלומר שבני עזרה צווחין מי מזומן לשחיטה ומתכנסים כל כהני בית אב ומפייסין לשחיטה ואע"פ ששחיטתו כשרה בזר מ"מ מפייסין היו עליה מפני שלכתחילה צריכה כהן בקרבן התמיד אע"פ שבשאר קרבנות מותרין לכתחילה [בזר] כמו שיתבאר בפרק רביעי מ"ב א' ומכיון שנודע להם על ידי פייס מי הוא השוחט לא היו מפייסין עוד לכל אלו העבודות הנזכרות במשנה זו אלא כולם היו נכללות בפייס זה ר"ל ששלש עשרה עבודות נזכרות כאן וכשזכה האחד להיות שוחט זכה השני הסמוך לו להיות זורק את הדם ר"ל את שעומד לו לצד ימין הוא זורק ופי' בגמ' שקבלת הדם והולכתו שלא הוזכרו כאן בכלל הזריקה הם והזורק זוכה בהם והשלישי הסמוך לשני מימינו מדשן מזבח הפנימי ר"ל מזבח הקטרת מאפר של אתמול והרביעי שהוא סמוך לשלישי מדשן את המנורה והוא שמסיר את הנרות ממקומן ומקנחן ומחזירם ונותן פתילה ושמן ומדליק ואח"כ מתחילין בהעלאת אברי התמיד לכבש בחצי התחתון של כבש והוא שהחמישי [ה]סמוך לרביעי מעלה ראש התמיד והתבאר בגמ' שמכסה בית השחיטה בפדר וזהו דרך כבוד מפני שבית השחיטה מלוכלך בדם ומעלה עוד הרגל הימיני הראש בימינו והרגל בשמאלו והששי הסמוך לחמישי מעלה שתי הידים של ימין בימינו ושל שמאל בשמאלו והשביעי הסמוך לששי מעלה העוקץ והוא הזנב עם הירך והרגל השמאלי העוקץ בימינו והרגל בשמאלו והשמיני הסמוך לשביעי מעלה החזה ר"ל שומן החזה הרואה פני הקרקע שהיו חותכין אותו מכאן ומכאן בלא ראשי הצלעות והגרה והוא הצואר עם הקנה והכבד והלב החזה בימינו והגרה בשמאלו והתשיעי הסמוך לשמיני מעלה שתי הדפנות ימיני בימינו ושמאלי בשמאלו והעשירי הסמוך לתשיעי מעלה הקרבים בשתי ידיו והאחד עשר הסמוך לעשירי מעלה את הסלת למנחה שהיתה באה

עם התמיד והיא עשרון סלת כדכתי' בסדר פנחס בפרשת התמיד ועשירית האיפה סלת למנחה והשנים עשר הסמוך לאחד עשר מעלה את החביתין שזהו חצי עשרון שכה"ג מקריב בכל יום עם התמיד וכדכתיב ביה בפרשת צו את אהרן זה קרבן אהרן וכו' עשירית האיפה סלת מחציתה בבקר ומחציתה בערב ועל שם שהיא מנחת מחבת היא קרויה חביתין והשלשה עשר הסמוך לשנים עשר מעלה היין של נסכים הבאים עם מנחת התמיד וכדכתיב ביה ונסכו יין רביעית ההין כל אלו היו בפייס אחד ונמצאו שלשה עשר כהנים זוכים לשלש עשרה עבודות כל אחד לעבודתו בפייס אחד:

ויש בהבאות אלו פרטים אחרים בתכונת הבאתם כגון שתאמר בראש שמביאו בימינו חוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו ובית השחיטה למעלה והפדר עליה וכן בכולם כמו שהתבאר במקומו והרי למדת מ"מ שאין סדר העלאת האיברים כסדרן בבהמה בשעה שהיא מהלכת שהרי העוקץ קודם לחזה אלא סדרן לפי גודל האיברים חוץ מן הראש שצריך להקדימו מדכתי' את ראשו ואת פדרו ודרשו בו שראש ופדר קודמין לכל האיברים והרגל עמו מ"מ כמו שיתבאר בסמוך ומתוך כך חלק בן עזאי לומר שדרך הילוכו מעלין אותו ופי' בגמ' הראש והרגל הימני בראשון לאיברים החזה בשני שתי הידים בשלישי שתי הדפנות ברביעי העוקץ והרגל השמאלי בחמישי ואע"פ שהרגל מיהא אחרון והוא מקדימו עם הראש בזו פי' בגמ' שמתוך שהראש בעצמות מרובים והרגל דומה לו בכך נתחבר אצל מינו ומ"מ בתלמוד המערב אמרו עקר רישיה ופשט רגליה כלומר שהרגל הימיני קודם לתנועת ההילוך אחרי שהכינה ראשה לקום ואין הלכה כבן עזאי אלא כת"ק:

ואח"כ חוזרין ומתקבצין למקום הפייסות ומפייסים פייס שלישי והיו מתקבצים כהנים שבאותו בית אב ואומר חדשים לקטורת שכל שבאותו בית אב שלא הקטיר קטרת יבוא ויפייס ואין מפייסין בזה אלא אותם שלא הקטירו קטרת מעולם שכך היו בטוחים בעצמם שהמקטיר קטרת מתעשר למה שראו בברכת משה רבינו ישימו קטורה וכו' ברך ד' חילו ומתוך כך היו קפידים שלא להקטיר בזה אלא אותם שלא הקטירו בימיהם עד שיהו כולם שוים לזכות בו פעם אחר פעם ויחזרו חלילה וכל שהקטירו כולם אין הולכים לבית אב אחר לחזר אחר אותם שלא הקטירו אלא הם חוזרים חלילה ובגמ' העידו בשם הברייתא שמעולם לא שנה אדם בה כלומר שכל כך היו כהני בית אב מרובין שלא אירע לעולם שלא יהא שם מי שלא הקטיר מימיו ומ"מ כל שיארע כן לא היו הולכים לבית אב אחר אלא חוזרין חלילה ואח"כ מפייסין פייס רביעי להעלאת אברים מן הכבש למזבח לסדרם על המערכה ומתוך שהופקעו הישנים מפייס שלישי חוזר וקורא לפייס זה חדשים גם

ישנים ומי שזכה בכך מעלה את כולם ומקטירים ומנסך ואע"פ שבהעלאתם לכבש היו רבים בזו משום ברב עם הדרת מלך אבל כל שמן הכבש למזבח הדבר יותר הדור באחד שלא ידמה כמי שהוא עליו למשא ולמדנו שבין פייס ופייס היו יוצאין מן העזרה וחוזרין ומתכנסין בלשכת הגזית לפייס ושאלו בגמ' למה יוצאין וחוזרין ונכנסין יפייסו בפעם אחת על כולם ופי' הענין כדי להרבות בהמייה דרך כבוד וחבוב מצוה והפשט וניתוח לא הוזכרו במשנה זו מפני שבאלו לא היה בהן פייס אלא כשפייסו לשחיטה כל הזוכים באיברי התמיד הולכין אחר השוחט ומפשיטין ומנתחין ומעלה כל אחד את שלו:

זהו ביאור המשנה וכולה על הדרך שביארנו הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמ' אלו הן:

כשהיו מפייסין כל כהני בית אב היו באים מלובשים בבגדי קדש ואותם שזכו נשארים בבגדיהם ואותם שלא זכו הולכים להם ונמסרים לשמשים שהיו שם מזומנים להפשיט ולהלביש ופושטין אותם מבגדי קדש שעליהם ואין מניחים עליהם אלא המכנסים שלא יעמדו ערומים ומלבישין אותם בגדי חול ואח"כ מפשיטים להם מכנסי הקדש ומצניעים בגדי קדש במקום המיוחד להם וכן כשמלבישים אותם בגדי קדש היו מפשיטין להם מכנסי חול ומלבישים אותם מכנסי קדש בעוד ששאר בגדי חול עליהם ואח"כ פושטים להם כל בגדי חול ונשארים עם מכנסי קדש לבד ומלבישין אותם שאר הבגדים על הסדר ונמצאו המכנסים קודמים שאין לך דבר קודם למכנסים כמו שביארנו:

פייסות אלו בלישכת הגזית היו נעשין ולשכה זו היתה כמו בסילקי גדולה ר"ל בית גבוה חציה בקודש ר"ל בתחום העזרה וחציה בחול ושני פתחים היו פתוחים לה אחד בחציו של חול שפתוח למקום חול ואחד בחציו של קדש שפתוח למקום קדש שאלו לא היה שם אלא פתח אחד הכל היה הולך אחר הפתח ואלו היתה פתוחה למקום חול כולה היתה במקום חול אפילו חציה שבקודש שהפתח דוחה את הבנין וכמו שאמרו כל הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קודש והבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול ולא היה אפשר לעשות שם פייס שהפייסות למקום קדש הם צריכים וכדכתי' בבית אלקים נהלך ברגש ועל הדרך שאמרו למעלה למה חוזרין ומפייסין כדי להרגיש העזרה דכתי' בבית אלקי' נהלך ברגש ואם היתה פתוחה במקום קדש כולה היתה במקום קדש אפילו חציה שבחול שהפתח דוחה את הבנין ולא היו סנהדרין יכולין לישב בה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד שנאמ' ויבא המלך דוד וישב לפני ד' וכתיב בתריה מי אנכי ומי ביתי כי הביאותני עד הלום כלומר שאין אחר רשאי לישב וכדכתי' לעמוד לשרת וא"כ לא היו הסנהדרין יכולין לישב אף בחציה של חול וכן אלו היתה כולה בנויה

בקדש והיו לה שני פתחים אחד לחול ואחד לקדש כולה היתה של קדש שאין פתח הפתוח לחול דוחה פתח ובנין ואלו היתה כולה בנויה בחול והיו לה שני פתחים אחד לקדש ואחד לחול כולה היתה של חול גם כן אלא על כל פנים חציה היתה בקדש וחציה בחול ולה שני פתחים אחד לקדש ואחד לחול ומתוך כך היו יכולין להשתמש בחציה של חול לחול ובחציה של קדש לקדש וכשהיו הכהנים של בית אב מתכנסים לפייס היו מתקבצים בחציה של קדש שהיה בצד מזרחה של לשכה ועומדין שם כמין כולייר והוא תכשיט עגול ור"ל שהיו עומדים בהיקף עיגול וזקן מזקני הסנהדרין יושב בחציה של חול לצד מערבה של לשכה ואותו זקן מחשב בעצמו סך חשבון אחד אלא שהוא אינו יודע מהיכן יתחיל המנין והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהם ומחזירה והכל מכירין שממנו מתחיל החשבון ואח"כ הזקן מודיעם המנין והממונה מקיף ומונה האצבעות ואותו שכלה בו המנין זכה:

ולענין ביאור מיהא יש כאן מקום עיון האיך היתה חציה של חול לצד המערב וחציה שבקדש למזרח והדין היה נותן בהיפך שכל כמה שנכנס לפנים יותר ראוי לומר יותר שהוא קדש אפשר שמצד הפתחים היה כן שחציה הבנוי במקום קדש ר"ל בצד המערב פתוח לחול וחציה שבמזרח פתוח במקום קדש והוצרכו לכך לדעתינו להיות הסנהדרין יושבים אצל המזבח וכמו שאמרו במכילתא מניין לסנהדרין שיושבין בלשכת הגזית סמוך למזבח שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי ואלה המשפטים וכו':

בגדי כהונה באים משל צבור ויחיד שהתנדב בהן אינן כשרים אף לעבודת יחיד אא"כ מסרם לצבור הא כל שמסרם לצבור כשרים מעתה כהן שעשתה לו אמו כתנת ולא מסרתה לצבור אין הכהן עובד בה אפי' עבודת יחיד:

דף כה:

כבר ביארנו שעבודת התמיד כולן היו נעשות בפייס אחד ר"ל שמכיון שנתברר מי הוא השוחט נתבררו כל עבודות התמיד לשנים עשר הכהנים הסמוכים לו כמו שפירשנו במשנה בפייס שני אף בפייס שלישי כל שזכה בקטרת הוא צריך כהן אחר עמו מפני שהזוכה בא ונוטל כלי מלא וגדוש בקטורת וצריך לו אחר שיהא מביא מחתה מלאה אש ממזבח החיצון על הדרך שיתבאר ומחתה זו אין מפייסין עליה כלל אלא מכיון שזכה אחד בקטורת זכה הסמוך לו במחתה כדרך שביארנו בפייס שני ואין אומרים הואיל וקטורת אינו דבר המצוי כלומר שאין זמן עשייתה נמשך וכן שהיתה חזקה בידם שהוא מעשר אף הזוכה במחתה יהיו מפייסים בה אלא אין מפייסין בה כלל:

המקבל את הדם צריך שיקבל את כולו שנאמ' ואת כל הדם וכבר ביארנו שהשחיטה כשרה בזר ומעתה אף כשהיה על ידי כהן אינה צריכה קידוש ידים ורגלים וזו היא שאמרו בן קטין עשה דדים לכיור ר"ל שמתחלה לא היו עושים שם אלא שנים והוא הוסיף עשרה והם שנים עשר כדי שיהו כולם מקדשין בבת אחת ואלו היה השוחט טעון קידוש היה צריך לשלשה עשר:

דף כו.

בכמה מקומות ביארנו שראוי לאדם להזהר שלא לפרסם עצמו בהוראה אא"כ יודע בעצמו ושיהו אחרים מסכימים עליו שהוא ראוי לכך ואין אדם ראוי לכך בשלימות ידיעה לבד שכמה ראינו שידיעתם גדולה בתלמוד שאינם יודעים לכוין שמועה אחת להלכה ולמה שראוי להורות מכחה וכמה מוחזקים בחדרי תורה וכשהוראה באה לידם אף הפתח אינם מוצאים וכלל הדברים שאין אדם זוכה להוראה אלא בשני דברים אחד ידיעת התלמוד וקבלתו ושנייה לה שלימות הכח השכלי שבו לבחינת הדברים והבאתם למצרף להוציא דבר מתוך דבר ועל שתיהן בכלל אמרו במסכת סנהדרין ה' א' גמיר וסביר ועל זו האחרונה אמרו כאן על שבט יהודה אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא כלומר שאע"פ שהם חכמים אינם יודעין לכוין את השמועות כהלכה:

תמיד של בין הערבים לא היו מפייסים בו אלא כל כהן שזכה בתמיד של שחר באיזו מן העבודות זכה באותה עבודה בעצמה לתמיד של בין הערבים חוץ מן הקטורת שחוזרין ומפייסין בו אף בערב ואף זו דוקא שהי' שם כהן חדש שלא הקטיר מעולם אבל כל שהוצרכו לשנות בה אין מפייסין בו בערב אלא זה שזכה בו שחרית יזכה בו ערבית ובשבת היו מפייסין אף לתמיד של ערב שהרי משמר אחד זוכה בשל שחרית ומשמר אחר בערבית שהמשמרות היו מתחלפות בשבת ומשמר היוצא מקריב תמיד של שחר וכבשי המוסף והמשמר הנכנס מקריבים תמיד של בין הערבים ומתוך כך צריכין לפייס אף בתמיד:

המשנה השלישית והכוונה בה בביאור ענין החלק השלישי והוא שאמר תמיד קרב בתשעה בעשרה באחד עשר בשנים עשר לא פחות ולא יותר הוא עצמו בתשעה בחג ביד אחד צלוחית של מים הרי כאן עשרה ובין הערבים באחד עשר הוא עצמו בתשעה ושנים בידם שני גזירי עצים לרבות את העצים בשבת באחד עשר הוא עצמו בתשעה ושנים בידם שני בזיכי לבונה של לחם הפנים ובשבת שבתוך החג ביד אחד צלוחית של מים אמר הר"ם אמ' השם וערכו עצים על האש ובאה הקבלה כי זה נאמר בתמיד של בין

הערבים כי בשל שחר כבר נאמר בו בפירוש ובער עליה הכהן עצי' בבקר בבקר איל קרב באחד עשר הבשר בחמשה הקרבים ובסלת והיין בשנים שנים הבשר בחמשה וכו' כמו שביארנו בתמיד של כל יום פר קרב בעשרים וארבעה הראש והרגל הראש באחד והרגל בשנים והעוקץ והרגל העוקץ בשנים והרגל בשנים החיה והגרה החיה באחד והגרה בשלשה שתי ידות בשנים ושתי דפנות בשתים הקרבים והסלת והיין בשלשה שלשה בד"א בקרבנות הצבור אבל בקרבנות היחיד אם רצה להקריב מקריב הפשטן ונתוחן של אלו ואלו שוה ענין אם רצה להקריב יקריב הוא שהוא יכול להקריב באיזה ענין שירצה פחות מאלו או יתר על אלו ורוצה באמרו הפשטן ונתוחן של אלו ואלו שוין שהם כשרים בזר ומותר לזר לשחוט ולהפשיט ולנתח בין קרבנות צבור בין קרבנות יחיד וכבר קדם לך זה העקר בפסחים במקום שאמרנו מקבלה ואילך מצות כהונה:

אמר המאירי תמיד היה קרב בתשעה בעשרה באחד עשר בשנים עשר כלומר שפעמים (שאין) [שהם] צריכים בהקרבתו שנים עשר ולעולם אינו קרב בפחות מתשעה ולא ביותר משנים עשר ובא לפרש כל הענין ואמר עצמו תשעה כלומר בכל יום ויום שזהו כדרכו קרב בתשעה על הדרך שביארנו במשנה שלפני' [האחד] מעלה הראש והרגל והשני שתי הידים והשלישי העוקץ והרגל והרביעי החזה והגרה והחמישי שתי הדפנות והששי הקרבים והשביעי הסלת והשמיני החביתין והתשיעי היין שאף אלו צורך הקרבה הם ואינו מונה עשירי להולכת האיברים מן הכבש למזבח שמא משנה זו שנוייה לדעת ר' אליעזר בן יעקב שהיה סובר שלא היו מפייסין לכך אלא שאותם שהעלום לכבש מעלין אותם ממנו למזבח ומ"מ אין הלכה כן אלא כהן אחד מעלה את כלם על ידי פייס רביעי כמו שבארנו במשנה השנייה:

ולעניין פסק נמצא שהוא קרב בכל יום בעשרה בחג ביד (כל) אחד צלוחי' של מים הרי עשרה אף לשטת משנתינו כלומר בתמיד של שחר הבא בחג הסוכות והוצרכו להוסיף ניסוך המים בשעת ניסוך היין והיה צריך בו כהן אחר שהיה בא ובידו צלוחית אחת של זהב מחזקת שלשת לוגין וממלאין אותה מן השילוח ועולה עמו לכבש ונותנן לתוך ספל של כסף שהיה מיוחד לכך וכבר היה שם ספל אחר שנתנו בו היין והיו בהם נקב לכל אחד ומנסכין מזה ומזה בזמן אחד עד שהיה כל הניסוך המים שבספל זה וניסוך היין שבזה כאחד על הדרכים שביארנו באחרון של סוכה ודבר זה היה בכל ימי שבעת החג בשחרית ונמצאו צריכין לכהן אחר והרי עשרה בין הערבים ר"ל שבכל יום ויום באחד עשרה שהרי הוצרכנו לעצמו תשעה על הדרך שהתבאר בשחרית ושני כהנים צריכין עוד להביא שני גזירי עצים כל אחד מהם אחד ליתנם על עצי המערכה ואע"פ

שבשחרית היו צריכים ג"כ לשני גזירי עצים מ"מ לא היו צריכים בו אלא לכהן אחד אבל בין הערבים צריך לשני כהנים והוא שבשחרית כתיב ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר כלומר שיבעיר עוד על המערכה ואין הבערה ראויה אלא בשני גזירין ומאחר שאמר ובער לשון יחיד אלמא דיו בכהן אחד ובמקום אחר מצינו וערכו עצים על האש כלומר בשני כהנים ואם אינו ענין לשחרית תנהו ענין לשל ערבית ונמצאו י"א שהם י"ב להלכה עם אותו שמעלה אותן למזבח כמו שביארנו ושמא תאמר ובשחרית יש לך למנות כהן אחד לשני גזרי עצים ויהיו עשרה בכל יום אף בכדרכו תדע שאותן גזירי עצים שבשחרית היו באים קודם שחיטת התמיד והמרים את הדשן זוכה בסידור המערכה ובהבאת שני הגזירין כמו שביארנו ומשנתינו לא מנתה אלא משעת העלאת האיברים אבל בשל הערבים היו באות אחר העלאת איברים לכבש והרי מ"מ למדת שקרב בי"א ואף בתמיד של שחר אתה מוצא שקרב בי"א בכל שבת ושבת והוא שאמר בשבת באחד עשר ר"ל בתמיד של שחר שבכל שבת ושבת תשעה של עצמו ושנים לשני כהנים שבידם שני בזיכי לבונה ליתנם על שתי המערכות בזך אחד וקומץ לבונה בכל אחד מהם ונמצא זו של בין הערבים שבכל יום ויום וזו של כל שבת ושבת בשחרית הכל שוה באחד עשר ואע"פ שביארנו באחרון של סוכה שבני משמר הנכנס היו מקטירין שני הבזיכין מ"מ הואיל וקודם שיפייסו בתמיד הערב היה הוא מונהו עם של שחרית ואע"פ שקרבן המוסף בנתים הואיל ומ"מ הזוכה בשל שחר זוכה במוספין וכן שהבזיכין מוקטרין קודם ניסוך היין של מוספין כמו שיתבאר במקומו נעשה הכל בעבודה אחת ובשבת שבתוך החג בשחרית צריך עוד אחר לניסוך המים והרי כאן שנים עשר ולמדת שבחג לא היו מנסכין מים אלא בשחרית שאלו היו מנסכין מים אף בין הערבים היו שנים עשר אף בחולו של חג בתמיד של בין הערבים תשעה לעצמו ושנים לשני גזירין ואחד לניסוך המים אלא שלא היו מנסכין מים אלא בתמיד של שחר ובא אח"כ לבאר שכל זה לא נאמר אלא בכבש שהוא בן שנה שהתמיד כבש היה אבל יש בהמות גסות שטעונות יותר ואמר אחר כן שקרבן האיל שהוא בן שתי שנים הקרבתו טעונה אחד עשר והוא שהבשר בחמשה על הדרך שביארנו בכבש אבל הקרבים היו צריכים שני כהנים מפני שהוא גדול וקרביו גסים וכן הסלת בשנים מפני שהוא טעון שני עשרונים והיין גם כן בשנים מפני שהוא שלישית ההין ואע"פ שהוא בכלי אחד מ"מ שני כהנים היו אוחזים בו ונמצאו בין כולם י"א והפר קרב בעשרים וארבעה הראש באחד שלא היו יכולי' לנתחו שאבר אחד הוא וכתיב לנתחיה ולא נתחיה לנתחים והרגל הימיני בשנים שהיו מחלקין אותו בפרק או שמא אע"פ שלא היו מחתכין אותו מ"מ שנים היו

מתחברין בהבאתו והרי שלשה העוקץ בשנים שאף הוא שני איברים הם והרי חמשה והרגל השמאלי בשנים והרי שבעה החזה באחד שהרי אבר אחד הוא הרי שמנה הגרה שהיא שלשה איברים והם הצואר והריאה והכבד הרי י"א שתי הידים בשנים הרי י"ג שתי הדפנות בשנים הרי ט"ו הקרבים בשלשה מתוך גסותם והרי י"ח הסלת בשלשה מפני שהיו שלשה עשרונים והרי כ"א היין בשלשה שהרי היא חצי ההין כמו שכתוב' בפרשת נסכים והרי כ"ד במה דברים אמורי' שיהו הקרבנות טעונים כהנים כ"כ ועל ידי פייס בקרבנות צבור כגון תמידין ופרים ואלים של מוספין אבל בקרבן יחיד אם רצה להקריב אפי' כהן אחד מקריב ואפי' בלא פייס הפשטן וניתוחן ר"ל בין של צבור בין של יחיד שוין ר"ל ששניהם כשרים בזר שאין מצות כהונה אלא מקבלת דם ואילך ואע"פ שמדרכן להיות כל הזוכים הולכים אחר השוחט ומפשיטין ומנתחין ומעלה כל אחד את שלו מ"מ כשרות הן בזר:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף כו:

כשהיה הכהן מנסך את המים בחג היו אחיו הכהנים צווחין ואומרים לו הגבה ידיך כלומר כשתתן את המים בספל מפני שהצדוקים אינן מודים בניסוך המים אחר שלא נכתב בתורה בהדיא אלא דרך רמז כמו שאמרו במסכת תענית ב' ב' מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים והיו חושדין אותו בכך מפני שפעם אחת אירע שאותו כהן שנזדמן לנסך היה צדוקי לענין זה ועשה עצמו כמנסך את המים בספל ולא עירן לתוכו אלא ששפכן על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן ומשם ואילך היו אומרים לו שיגביה את ידיו בשעת ניסוכו עד שיראה לכל שלתוך הספל הוא נותנן:

דף כז.

שחיטת הקדשים כשרה בזר שנאמר ושחט את בן הבקר לפני ד' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם מקבלה ואילך מצות כהונה מ"מ הפשט וניתוח אע"פ שאחר קבלה הם אין צריכין כהן וכן למדוה בסוגיא זו מן המקראות ונתינת אש על גבי המזבח מצות עשה שנ' ונתנו בני אהרן [הכהן] (את) (ה)אש [על המזבח] ואע"פ שאש היה יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט אלא שאינה מעכבת עבודה הואיל ואש יורדת מן השמים ואע"פ שאינה מעכבת עבודה טעונה כהן אבל הולכת עצים למזבח אינה טעונה

כהן כך למדוה בסוגיא זו הולכת איברים לכבש טעונה כהן אבל הולכת עצים אפי' היה מביא מהם לאחר קבלה לא והעבודות שהן כשירות בזר או שפסולות אלא שאין בהם חיוב מיתה בידי שמים או שיש בהם חיוב מיתה כבר ביארנום למעלה:

דף כז:

וזר שסידר את המערכה אע"פ שאינו כשר בה יש בו תקנה והוא שיהא פורקה אף הוא בעצמו או זר אחר ויהא כהן חוזר וסודרה ומה שאמרו כאן שאם קדש לתרומת הדשן למחר אינו צריך לקדש ושהזוכה בתרומת הדשן זוכה בסידור המערכה ושני גזירין כבר ביארנו הכל למעלה:

התמידין צריכין מערכה מחודשת בכל יום ולהדליק בה אש אבל שאר קרבנות כל שעצי המזבח ודליקה שבהן מספקת להן אין צריך לחדש בהן מערכה וסידור מערכה כשרה אף בלילה שאף היא תחלת עבודת היום אבל שני גזירין טעונין יום אלא שאם הונחו בלילה יש להם תקנה בפריקה ויחזור ויסדיר אבל השחיטה טעונה יום ר"ל עמוד השחר דכתי' ביום זבחכם יאכל וכמו שאמרו אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה ואם נשחט מקודם נפסל: ונשלם הפרק תהלה לאל:

דף כח.

אמר להם הממונה וכו' כבר ביארנו בפתיחת המסכתא שהחלק השלישי שבה הוא לבאר בפרט עבודת יום הכפורים בשלימות ענייניה מתחלה ועד סוף ושזה החלק יותחל ענינו בזה הפרק וימשך ענינו בכל הפרקים שאחריו עד פרק אחרון ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לשלשה חלקים הראשון בביאור עבודת השחר והשני בביאור עבודת פרו של אהרן ומתחיל בעבודת השעירים והוא שאמר בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וכו' ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים וכו' והקריב את פר החטאת אשר לו וכו' ולקח את שני השעירים והוא מבאר בחלק זה ענין הפר ומתחיל בענין השעירים והשלישי על ידי גורל השעירים שהיה בגורלות נתונים בקלפי והיה של עץ וכהן אחד עשאן של זהב נתגלגל לבאר קצת דברים מחודשים שעשו קצת כהנים במקדש זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שנתגלגלו בו דברים שלא מן הכוונה כענין סוגית התלמוד על הדרך שקדם וכמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה תחל בביאור ענין החלק הראשון והוא שאמר אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה אם הגיע הרואה אומר בורקי מתיא בן שמואל אומר

האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון הוא אומר הין אמר הר"ם מקום היה להם גבוה במקדש שבו היה עולה הצופה וכשהיה רואה פני מזרח מתחילין להשתנות היה אומר להם בורקי ענינו כמו התחיל האור להבריק והיו אומרי' לו אותם שהיו בעזרה עד שהוא בחברון כלומר הגיע האור לפי ראות עיניך בחברון והיה אומר להם הין ומיד היו שוחטין וממה שאתה חייב לדעת כי הזמן שזכר מתיא בן שמואל באמרו האיר פני מזרח הוא אחר זמן שזכר תנא קמא והלכה כמתיא בן שמואל ולמה הוצרכו לכך פעם אחת עלה מאור הלבנה ודמו שהאיר המזרח ושחטו את התמיד והוציאהו לבית השריפה והורידו כהן גדול לבית הטבילה זה הכלל היה במקדש כל המסיך את רגליו טעון טבילה כל המטיל את המים טעון קדוש ידים ורגלים ידוע כי הלבנה אינה עולה מן המזרח אלא אחר חצות החדש ואמרו עלה מאור הלבנה אירע בסוף החדש משאר חדשי השנה ואירע בליל צום כפור גם כן פעם אחרת והוא כלל בכאן שני המעשים ואומר פעם אחת כלומר זולת ליל צום כפור עלה מאור הלבנה מחובר למה שאירע ליל צום כפור ועוד יתבאר כי כהן גדול טובל ושוחט בתמיד ביום צום כפור וכאשר נפסל התמיד כמו שזכר מפני שנשחט בלילה נצטרך טבילה אחרת ואחר כך שחט את התמיד ומסך את רגליו כנוי לנקבים גדולים אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפי' טהור עד שהוא טובל חמש טבילות טובל בו ביום כלם בקדש בבית הפרוה חוץ מזו בלבד כל טבילה מקדש ידיו ורגליו לפניה ולאחריה כאשר יתבאר ואמרו חוץ מזו ר"ל בטבילה הראשונה והוא יגיד אותה פרשו סדין של בוץ בינו לבין העם קדש ידיו ורגליו ופשט ירד וטבל ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו סדין של בוץ ענינו רדיד של פשתן:

אמר המאירי אמר להם הממונה ר"ל סגן הכהנים העומד בעזרה צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה כלומר שיצאו וישאלו לגביני כרוז שהיה ממונה על כך והיה עולה במקום גבוה שבמקדש על החומה או על גג העזרה אם רואה פני המזרח מתחילין להאיר עד שיכירו מתוך האורה שעלה עמוד השחר לפי שהשחיטה אע"פ שהיא כשרה בזר פסולה בלילה דכתיב ביום זבחכם וכשהגיע על שיעור זה הרואה והוא אותו גביני כרוז היה אומר בקול רם בורקי ר"ל התחיל אור עמוד השחר להבריק והיו הולכין לשחוט מתיא בן שמואל אומר שאע"פ שהוא אומר ברקאי לא היו שוחטין עדיין אלא כשהלך זה לשאלו מה מלילה והוא השיבו האיר פני מזרח וההולך לשם חוזר ושואלו עד שבחברון כלומר הגיע האור לפי מראית עיניך עד חברון כלומר שיהא הוא רואה בכח אותה אורה עד חברון והוא אומר הן ומיד היו הולכין לשחוט ופרשו בתלמוד המערב שזה שהיו שואלין לו מחברון ולא ממגדל אחר לזכור ישיני חברון כלומר להזכיר זכות אבות שבחברון וזמן

זה מ"מ גדול וסמוך ליום יותר משל ת"ק והלכה כמתיא ודבר זה לא ביום הכפורים בלבד היה אלא בכל הימים כן אלא שהוא מתחיל מ"מ סדר עבודת יום הכפורים היאך היא:

ולמה הוצרכו לכך כלומר שיאיר כל כך עד שיהא הצופה יכול לראות עד חברון שפעם אחת עלה אור הלבנה מצד המזרח ומעשה זה לא ביום הכפורים היה שהרי אין הלבנה עולה מן המזרח ואין הלבנה מתחלת לעלות סמוך ליום עד לאחר חצות החודש אלא בשאר הימי' היה וסמוך לסוף חודש היה ודימו ששקעה הלבנה והאיר פני מזרח ושחטו את התמיד ואחר שחיטתו הרגישו שעדיין לא עלה עמוד השחר ואור הלבנה היה והוציאוהו לבית השריפה ושחטו תמיד אחר ומאותה שעה ואילך הזקיקו לידע אם רואה מכחה של אורה עד חברון שאין אורה של לבנה משלטת העין בכך והיו עושין כן בכל השנה אף בזמן שאין הטעות מצויה בכך כגון יום הכפורים ומה שאמר אח"כ והורידו כהן גדול לבית הטבילה לא על אותו המעשה היה שהרי אותו מעשה לא ביום הכפורים היה ובשאר ימות השנה אין העבודה בכהן גדול ואע"פ שכל שנפסל התמיד ודאי טעון טבילה אחרת לשחוט תמיד אחר מ"מ פסול זה לא ביום הכפורים היה אלא על סדר עבודת יום הכפורים הוא חוזר כלומר כשנתברר להם שעלה עמוד השחר והוא כשהיה הצופה רואה מכח האורה עד חברון היו מורידין מיד כהן גדול לבית הטבילה והיא ראשונה לטבילותיו שחמש טבילות ועשרה קדושין היה כהן גדול עושה ביום הכפורים כמו שיתבאר ואע"פ שכבר תרמו את הדשן וסדרו את המערכה הואיל ואלו עבודות לילה הן וכל שכן ביום כפור שהיתה תרומת הדשן בחצות אינן צריכות טבילה ואף ביום זה אע"פ שכל העבודות היה בכהן גדול תרומת הדשן מיהא על ידי פייס היתה כשאר ימות השנה והזוכה תרם וסידר עצי מערכה עם שני הגזירים ואין כהן גדול מתחיל אלא משחיטת התמיד:

ואמר דרך כלל שכלל זה היה במקדש בכל השנה כל המיסך את רגליו והוא שבדק את עצמו בגדולים כדכתיב ויסך שאול את רגליו טעון טבילה ר"ל בארבעים סאה ואפילו כמה פעמים ביום הן שיצא מן העזרה לצורך כך הן שהסיך את רגליו בבית הכבוד שהיה בלשכה אחת מפני שמא נשארה צואה על בשרו וכל המטיל מים ר"ל שבדק את עצמו בקטנים טעון קדוש ידים ורגלים ופי' בגמ' לרגלים משום ניצוצות ולידים מפני שמצוה לשפשף בידים הניצוצות של מי רגלים הניתזין על רגליו שלא יראה ככרות שפכה שאינו מקלח ויאמרו על בניו שאינן שלו שכרות שפכה אינו מוליד כמו שביארנו במקומו:

ואין אדם נכנס בעזרה אפילו היה טהור לגמרי ואפי' לא הסיך את רגליו עד שיטבול ולמדוה בגמ' ל' א' מקל וחומר מכה"ג ביום הכפורים ומה המשנה מבגדי קדש לקדש

כגון של זהב בלבן או של לבן בזהב וממקום שענוש כרת למקום שענוש כרת כגון מהיכל לדביר ומדביר להיכל טעון טבילה המשנה מחול לקודש וממקום שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת לא כל שכן וכן הוזכר בה טעם אחר שאינה אלא סרך טבילה שיהא זוכר בעצמו אגבה אם יש טומאה בידו ויפרוש מעבודה עד שיעריב:

ולפי דרכך למדת שטבילה זו ראשונה של כהן גדול אף בלא הסך רגליו הוא שהרי אף בשאר הימים ובכל כהן כן אלא שבזו אם עבד ולא טבל לא חלל:

ואח"כ אמר דרך כלל שחמש טבילות ועשרה קדושין היה כהן גדול טובל באותו היום שהרי חמש פעמים שהוא משנה מבגדי זהב ללבן או מלבן לזהב צריך טבילה כדכתיב ופשט ורחץ וכל טבילה צריכה קדוש לפניה ולאחריה מק"ו שאף במקום שאין טעון טבילה כגון הטלת מים טעון קדוש מקום שטעון טבילה לא כל שכן:

וכולן ר"ל כל הטבילות בקדש ר"ל בעזרה שהרי כתיב בהן במקום קדוש ומקום טבילה היה על גג בית הפרוה שהיו באים שם מים מעין עיטם במחילה שתחת הקרקע וכשמגעת לשם מעלין אותה על גג אותה לשכה שכך ידוע שהמים יכול אדם להעלותם בגבהות המקום שיוצאת משם ועין עיטם היתה גבוהה יותר מקרקע העזרה כשיעור כ' אמה של גובה הלשכה וג' אמות של רום המקוה ועובי התקרה והמעזיבה ואמר על הטבילות שכולן היו בקדש חוץ מזו ר"ל הראשונה שהיתה בחול על גבי שער המים שהיתה בצד לשכתו מצד שלא היתה לעבודה המיוחדת ליום הכפורים אלא לעבודת התמיד:

ואמר שכשהיה רוצה לטבול פרשו סדין של בוץ בינו לבין העם דרך צניעות ופי' בגמ' ל"א ב' כדי שיכיר שעבודת היום בבוץ מפני שאינו רגיל בבגדי בוץ לבד אלא בשמנה בגדים שיש בהן ארבעה בזהב והם חושן ואפוד וציץ ומעיל בפעמוני זהב ופשט בגדי חול וטבל ועלה ונסתפג ר"ל שנתעטף בבגד לשאוב מים שעליו ושינגב בו את בשרו והביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו ואין זו צריכה קדוש לפניה שאין קדוש אלא לכבוד הבגדים שפושט או שלובש וטבילה זו הבגדים שהוא פושט של חול הם אבל אחריה צריך קדוש ומתחיל בעבודת התמיד על הדרך שיתבאר ושמא תאמר ואחר שאין לטבילה זו קדוש לפניה אין לך אלא תשעה קדושין פי' בגמ' שכשהשלים כל העבודות ופושט בגדי זהב ללבוש בגדי חול מקדש קדוש עשירי לכבוד הבגדים שפשט:

זהו ביאור המשנה וכולה על הדרך שביארנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

דף כח:

כל היום כשר למילה שנא' וביום השמיני וכו' ומ"מ ראוי לזריזים להקדים בה בשחרית שלא יראה כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן ולאחוז בדרכי האבות שנאמר עליהם בכיוצא בה וישכם אברהם בבוקר:

כבר ביארנו במקומו שאע"פ שמצוה מן התורה להתפלל מ"מ ענין התפלות וקביעות זמניהם אינו מן התורה וחכמים התקינו ענינם כנגד התמידין שחרית כנגד תמיד של שחר ומנחה כנגד תמיד של בין הערבים ומוסף כנגד קרבן מוסף וערבית כנגד איברי תמיד של בין הערבים שמתאכלין כל הלילה ומתוך שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע ומחצה תקנו זמנה בשיעור זה והיא הנקראת מנחה קטנה ומתוך שאם חל ערב פסח בערב שבת מתוך שאין צליית הפסח עד לאחר התמיד וכן שאין צלייתו דוחה שבת היו צריכים למהר התמיד והיה נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה ומתוך כך אמרו ברכות כ"ו ב' שהמתפלל משש ומחצה ומעלה יצא ומזמן זה ולמעלה הגיע זמן חובה והיא הנקראת מנחה גדולה:

יתבאר במקומו שהאשה אינה רשאה ללוש עיסת מצה בחמה שמא חום השמש גובר עליה וממהרה להחמיץ ומ"מ כל שאין שם חמה רשאה ללוש אף במקום מגולה וביום המעונן מיהא כל במקום מגולה אסור מצד מה שאמרו יומא דעיבא כולה שמשא כלומר שחומו מתפזר הנה והנה בשוה וכן אמרו זוהמא דשמשא קשה משמשא כלומר חום הבא ביום המעונן ומזוהם הוא קשה מחום השמש מצד שאותו לחות מתעפש בחמו ומגבירו ויש גורסין זיהרא דשימשא כמו שביארנו בפירושנו:

דף כט.

לעולם יהא אדם זריז ללמוד בעת שיהא למודו מצליח וחקוק בדמיונו והוא בעת הילדות כמו שאמרו גרסא דינקותא מעליא והחכם אמר למוד החכמה בימי הנעורים כפתוח על האבן ובימי הזקנה כתו על החול ואף כשלמד אל יתייאש ממה שלמד שהשכחה מצויה הרבה יפה אמרו באבות של ר' נתן יכול אדם ללמוד תורה בעשר שנים ולשכחה בשתי שנים ואל יהא נשען שמאחר שכבר למדה אם תשכח ממנו נקל הוא לחזור עליה אדרבא כל שלמד ושכח ורוצה לחזור וללמוד אותו ענין אחר ששכחו קשה הוא לו משילמוד דבר מחודש שלא ראהו מעולם וזהו שאמרו בסוגיא זו מגמר עתיקא קשה מחדתא סימן לדבר טינא בר טינא ר"ל שהבא לגבל עפר שכבר נתגבל והיה טיט קשה הוא להתגבל יותר מעפר חדש:

וכן לעולם יהא אדם נזהר בתפלה ולהאריך בה ביותר ואפילו רואה עצמו שאין תפלתו נשמעת אל יתייאש הימנה כי ברוב הימים ימצאנה וכן אל יחזיק עצמו במכביד ומטריח דרך הערה אמרו למנצח על אילת השחר למה נמשלו צדיקים לאילה לומר לך מה אילה כל זמן שמגדלת קרניה מפצילות שבכל שנה ושנה מתחדש פיצול אחד בקרניה כך צדיקים כל זמן שמרבין בתפלה תפלתן נשמעת:

זה שביארנו במשנתנו שהתמיד שנשחט בלילה פסול לא סוף דבר בקרבנות הנשחטין ומדכתיב ביום זבחכם אלא אף עופות הנמלקים אם מלקן בלילה פסולים וכן מנחה שנקמצה בלילה פסולה דרך כלל נאמר בכל הקרבנות ביום צותו ומה שאמרו מנחות מ"ד ב' מנחתם ונסכיהם אפילו בלילה פירושו במנחה ונסכים הבאים מחמת עצמן לא מחמת הזבח ולא קדשו בקדושת הזבח אבל הבאים עם הזבח פסולים בלילה כזבח ושמא תאמר בקומץ מיהא למה נפסל הקומץ או השירי' הרי יש לו תקנ' בשיחזיר הקומץ לשם ויקמצנו ביום אינו כן שכל הטעונין מתן כלי כשניתנו לתוכו אע"פ שנתנו בתוכן שלא בזמנן נתינתן בכלי מקדשן ליפסל ואף קומץ זה כשנתן בתוך הכלי ואע"פ שנתן שלא בזמנו קדשו הכלי להיות חל עליו שם קומץ מנחה ליפסל ואע"פ שלא קדשן ליקרב הקומץ ולאכול השירים מ"מ קדשן לפסול בעשיית לילה זה הכלל כל הקרב ביום מן הדברים הטעונים כלי כגון קטורת וקומץ ולבונה ומנחה שאינה נקמצת כגון מנחה הנשרפת אין כלי שרת מקדשן ליקרב אלא ביום וכל הקרב בלילה כגון שמן לנר של מנורה אין המנורה מקדשתו אלא בלילה והקרב ביום ובלילה כגון מנחה ונסכים הבאים מחמת עצמן ולא מחמת הזבח קדשו בין ביום ובין בלילה וכולן אע"פ שלא קדשו להכשירן ליקרב מ"מ קדשו ליפסל בטבול יום ומחוסר כפורים אם נגעו בהם ובעשיית לילה על הדרך שביארנו:

דף כט:

לחם הפנים מצותו שיהו מסדרין בכל שבת על שלחן שבהיכל שתי מערכות של לחם הפנים שש חלות בכל מערכה ובזך מלא קומץ של לבונה על כל אחת מהן והם הנקראים שני בזיכין ויעמדו שם שמנה ימים עד שבת הבאה ולשבת הבאה מסלקין אותו ומסדרין שם לחם חדש וכיצד הסילוק והסדור נעשין ארבעה כהנים באים לסידור שנים שבידיהם שתי המערכות ושנים שבידיהם שני הבזיכים וארבעה אחרים לפניהם באים לסלוק שנים ליטול שתי המערכות ושנים ליטול שני הבזיכין אלו מסלקין ואלו מסדרין עד שאין השלחן עומד בלא לחם ונותנים את הלחם המסתלק על שלחן זהב שהיה באולם

ומקטירין את הבזיכין ומחלקין את הלחם והקטרת הבזיכין מכשרת את הלחם לאכלה על הדרך שקומץ מנחה מכשיר שירי מנחה כדכתיב והיתה ללחם לאזכרה וכל שנעשית הקטרתן שלא כראוי נפסל הלחם כדין שירי מנחה שנפסלו אם אירע פסול בקומץ המנחה ומ"מ אם נאנסו ולא היה להם לסדר לחם חדש ועמד שם הישן עם בזיכיו עד שבת האחרת אין בכך כלום ולא נפסל הא כל שסלקו את הלחם או הקטירו בזיכין קודם זמנם ר"ל קודם השבת נפסל וכן כל שלא סדרוהו בשבת אלא עד מחרתו או איזה יום שבשבוע והקטיר בזיכיו בשבת נפסל מעתה נאנס ולא סידר שם לחם חדש בשבת ומחרתו או איזה יום של שבוע סידר לחם ובזיכיו ובשבת הבאה הקטיר את הבזיכין הקטרתו פסולה והלחם נפסל הואיל ולא עמדו שם שמנה מצד חסור זמן ואחר שכן כל שיארע לו כך יניחנו בשבת זו בשלחן ר"ל שלא יסלקנו ויחול עליו בשבת זו שם לחם הפנים וכאלו נסדר היום ויעמוד שם עד השבת האחרת ויקטיר שהרי אין האיחור פוסלו וכן אם סידר את הלחם בשבת כמצותו אלא שלא סידר את הבזיכין ומחרתו סידר את הבזיכין והקטירן בשבת זו הבאה נפסל הלחם אלא יניחם לשבת הבאה שכל שהקטיר שלא בשבת פסל אפילו עמדו שם שמונה וכל שהקטיר קודם שמונה נפסל אע"פ שהקטרתו היתה בשבת:

ושמא תאמר ואף זה הואיל ונסדר שלא בזמנו וכבר הקדמנו שכלי שרת מקדש שלא בזמנו ליפסל אף זה יחול עליו שם לחם משעת הסידור ליפסל מיד מצד סידור שלא בזמן תדע שזה שאמרנו שכלי שרת מקדש שלא בזמן פירושו בשמצותו ביום ונעשה בלילה שלפניו ולילה אינו מחוסר זמן כלומר דבר שמצותו למחר אם נעשה בלילה שלפניו אין הלילה מחוסר תחומו של מחר עד שיהא עושהו כנעשה קודם זמנו ואע"פ שפסול הוא ליקרב מ"מ נתקדש ליפסל על הדרך שביארנו בקומץ מנחה שהיה דינו ליקמץ למחר וכשקמצו בלילה שם קומץ עליו ליפסל בפיסולן של קדשים אע"פ שאין ראוי ליקרב אבל יום מחוסר זמן הוא ר"ל שאם יש כאן דבר שאין זמנו היום אלא למחר והוא עושהו היום קודם שיכנס תחומו של לילה אינו כלום אף להיות עליה שם קדש ליפסל בפיסולו של קודש וזו של לחם הפנים אין זמנו היום כלל ולא עד השבת ולא נפסל כלל שלא היה עליו שם לחם הפנים עד השבת ואותו זמן שיחול עליו שם לחם הרי היא כאלו נסדר באותה שעה וסידור בזמנו הוא ויניחנו עד שבת הבאה ושמא תאמר וכשיגיע מיהא לילה של כניסת שבת יהא שלחן מקדשו ליפסל באותה שעה מצד סידור שלא בזמן שהרי לילה אינו מחוסר זמן אפשר להעמידה בשיקדים ויסלקהו קודם שיעריב שמשו עליו ויסדרנו למחר ואף כשתמצא לומר שלא סלקו אין בכך כלום שמאחר שבשעת הסידור

נסדר שלא כמצותו אין זה אלא כמי שסדרו הקוף אלו סידרו בליל כניסת שבת היה ראוי לומר כן ר"ל שלילה אין מחוסר זמן והיה השלחן מקדשו ליפסל אבל מאחר שהסידור היה בשעה שאין הסידור עושה כלום אף כשהוא מניחו לשם אינו עושה כלום עד שיגיע זמן סידורו:

דף ל.

מי שנמצא על בשרו טנופת של צואה יבשה ושאין לה ריח מותר לו לקרות את שמע ואין דבר מעכבו וכן במי שידו מטונפת מבית הכסא כל שאין בו ריח מצד קטנותה או יבשותה ומ"מ אם היתה במקומה אע"פ שיבשה כל שהיא נראית מעכבתו מלקרות ואפילו לא היתה נראית כשהוא עומד אסור שכל שבמקומה מצד שלא יצאה באויר ולא נתפזר ריחה נפיש זוהמא והרי היא כלחה:

כבר ביארנו במקומו שכל האוכל פת הראויה לברך עלי' המוציא צריך נטילת ידים אפילו בסתם ר"ל שאין ידיו מלוכלכות ושאינו יודע שנטנפו מפני שהידים עסקניות הן אבל האוכל פירות או בשר ודגים ושאר מיני מזונות אין צריך נטילת ידים מן הסתם אא"כ טבולן במשקה ואם שתה יין או שאר משקים י"מ שנוטל ידו אחת אף בסתם ר"ל אותה שאוחז בה את הכוס שמא תגע ידו במשקין וכמו שאמרו בפרק כיצד מברכין מ"ג א' בא להם יין כל אחד ואחד נוטל ידו אחת וזה שאמרו בסוגיא זו לא אמרן אלא לשתות שהדברים מוכיחים שאף לשתיה צריך נטילת ידים בזו דוקא הם מפרשים אותה במטיל מים והפליג והסיח דעתו ושמא שפשף בשתי ידיו אבל בסתם לא ועקר הדברים שכל לשתיה אף ידו אחת אינו נוטל מן הסתם וזו שבכאן דוקא במטיל מים כמו שביארנו וזו של מסכת ברכות לא נאמרה אלא מפני שאין דרך כבוד לשאול לאורחים אם יש בהם שיודע בעצמו שיהו ידיו מסואבות ומתוך כך מביאין מים לפני כולם ונוטלין כולם יד אחת שלא להתבייש זה מזה:

סעודה שיש בה אורחים ויצא אחד מהם מן הסעודה להטיל ולא הפליג עד שהדברים מראין שלא הסיח דעתו לא הזקיקוהו מן הסתם ליטול כשהוא חוזר לסעודה אלא בידו אחת שמן הסתם לא שפשף אלא ביד אחת ולמדת שאם שפשף בשתי ידיו צריך נטילת שתי ידיו וכן אם נזהר ולא שפשף כלל ולא הכניס ידיו במקום המזוהם כלל שאינו צריך כלום מכח סעודה הואיל וכבר נטל בתחלת הסעודה אבל אם הפליג אפילו לא יצא להטיל מים אלא לדבר עם חבירו מן הסתם הסיח דעתו ולא שימר את ידיו וצריך נטילת ידים וכשהוא נוטל ר"ל זה שיצא לו והפליג והוא הדין לאורח שבא משהסבו האחרים

לא יטול מבחוץ ר"ל שלא בפני האחרים שלא יחשדוהו שלא נטל אלא נכנס ויושב במקומו ונוטל והשמש צריך שיחזר הטפיח והוא הכלי שיוצקין המים ממנו לידים לפני האורחים לשאול להם אם יש בהם מי שצריך נטילה כדי לפרסם אצלם שכולם נטלו ומ"מ זו שאמרו שצריך ליטול במעמד האחרים דוקא בשאינו חוזר לסעודה על דעת אכילה אלא לשתייה ואע"פ שאין השתיה צריכה נטילה לדעתנו כל שידיו מסואבות ודאי צריך אבל כל שחוזר לאכילה נוטל אף שלא בפניהם שאין כאן חשד שהכל יודעין שאין שום אדם מוצא עצמו לאכול בלא נטילה אחר דברים אלו ואין החשד אלא בשתיה שאין הידים נוגעות במשקה אלא בכוס ואם הוא אדם מפורסם ונודע בטבעו שאף לשתיה כן אף לשתיה נוטל מבחוץ ודיו:

כבר ביארנו במשנה שאין אדם נכנס בעזרה אפי' טהור עד שיטבול טבילה זו שאלו בה בסוגייא זו למה היא באה אחר שהוא טהור ולמדוה קצתם מקל וחומר כמו שביארנו במשנה ולא לעשותה מן התורה לגמרי עד שאם עבד בלא טבילה חלל שהרי אף ממקום שבאת ר"ל כהן גדול ביום הכפורים אם עבד בלא טבילות וקידושין שבין עבודה לעבודה ובין בגדים לא חלל ועבודתו כשרה אחר שקידש ידיו ורגליו שחרית אלא ליתן עליה תורת עשה כטבילות וקדושין של יוה"כ שהם בעשה כמה שנאמ' ורחץ במים את בשרו ולבשם ואף זו אינה שהרי קל וחומר זה יש בו תשובה מה ליום הכפורים שכפרתו מרובה אלא אינה אלא מדברי סופרים וסרך טבילה כדי שיהא הנכבס מתעורר בעצמו האיך מזקיקין אותי לטבילה ואני טהור ומתוך כך מתבונן בעצמו וזוכר לפעמים שנטמא ופורש מעבודה עד שיעריב הא אם עבד מ"מ עבודתו כשרה:

טבילות אלו אלו הן שבין עבודה לעבודה לכהן גדול ביום הכפורים עם קדושין שבה הן טהור שלא טבל ונכנס לעזרה ועבד אע"פ שביארנו עליהם שעבודתם כשרה בקדוש ידים ורגלים של שחרית אינו כן אלא כל כהן בין גדול בין הדיוט שעבד ולא קדש ידיו ורגליו שחרית חייב מיתה בידי שמים ועבודתו פסולה וכבר ביארנו שאינו צריך לחזור ולקדש אלא באחד מארבעה תנאים והם שישן או שיצא מן המקדש או שהטיל מים אף בבית הכבוד שהיה שם בלשכה אחת או שהסיח דעתו ואף ביצא מן המקדש מיהא אם לא הסיח דעתו מהן אע"פ שצריך לחזור ולקדש אם עבד בלא קדוש עבודתו כשרה הא בשאר הדברים שהזכרנו עבודתו פסולה:

דף ל:

המצורע כשמרגיש בעצמו שנרפא מצרעתו בא לו אצל הכהן ואם הכהן מכיר שנתרפא מטהרו בעץ ארז ואזוב ושני תולעת וצפרים כסדר האמור במקראות ומגלחו ומכבס בגדיו וטובל וטהור מטומאת אהל ומשכב ומושב וליכנס בירושלים ומונה שבעת ימים והם הנקראים ימי ספירו וכל אותם השבעה הוא אב הטומאה לטמא אדם וכלים במגע ובשביעי לאלו מגלחו תגלחת שניה ומכבס בגדיו וטובל ונעשה כשאר טבולי יום לאכול במעשר בעלייתו ובתרומה בהערב שמשו ולמחר שהוא שמיני וטעון הבאת קרבנותיו טובל פעם (אחת) [אחרת] בעזרת נשים בלשכת המצורעים ואע"פ שלא הסיח דעתו וכל שנתאחר ולא גילח או שלא טבל בשביעי כל שגילח וטבל למחרתו של שביעי או לאחר כמה אינו מביא קרבנותיו בו ביום שצריך הוא הערב השמש לטומאתו וכמו שאמרו בסוגיא זו אי לא טביל הערב השמש בעי אלא מגלח וטובל ומעריב שמשו ולמחר טובל לצורך הבאת קרבנות ואפי' הסיח דעתו מטבילת אתמול אין מצריכין אותו בכך הזאה שלישי ושביעי מחשש שמא נכנס באוהל המת אלא בין שהסיח בין שלא הסיח טובל היום לצורך הבאת קרבנותיו ואפילו טבל מאתמול על דעת שתועילהו לביאת מקדש לא הועיל אלא צריך שיטבול היום לדעת כך שכל בקדשים צריך כוונה כמו שביארנו בחגיגה ואחר טבילה בא ועומד לו בשער ניקנור שהוא שער מזרחי חוץ לעזרת ישראל (ופניה) [ופניו] למערב ומביא אשמו לשם ומכניס שתי ידיו לעזרה וסומך ושוחטין אותו וכהן אחד מקבל רוב הדם במזרק לזרקו על המזבח וכהן שני מקבל מן הדם בידו הימנית ומערה בשמאלית להזות באצבע הימני על המצורע ואחר שזרק הראשון את שלו למזבח בא השני אצל המצורע ועומד בפנים ומצורע מבחוץ ומכניס המצורע ראשו וכהן נותן על תנוך אזנו הימנית ואח"כ מכניס ידו הימנית ונותן על בהן ידו ואח"כ מכניס רגלו הימנית ונותן על בהן רגלו ואח"כ מקריב חטאתו ועולתו ונוטל אח"כ שמן מלוג השמן הכתוב בענין ויוצק לכפו השמאלית וטובל אצבעו הימנית בשמן זה ומזה כנגד בית קדשי הקדשים עד שיטבול בכפו ויזה שבע פעמים ואח"כ נותן מן השמן על המצורע על אותן המקומות שנתן עליו מן הדם והם התנוך והבהונות ושירי שמן שבכף נותנו על ראשו ושירי הלוג מתחלק לכהנים:

דף לא.

טבילה זו שהצרכנו במשנה לטהור הנכנס בעזרה אע"פ שאינה אלא סרך טבילה כמו שביארנו מ"מ דיני טבילה עליה ונפסלת בחציצה כשאר טבילות וכן לא סוף דבר אם

נכנס בעזרה לעבוד אלא אף נכנס בה שלא לעבוד ואע"פ שנשארה כאן בספק בתלמוד המערב נאמרה כן להדיא וכן לא סוף דבר בכניסת כולו אלא אף לביאת מקצת כן ר"ל אם בא להכניס אחד מאיבריו לעזרה ואם בא לשחוט מבחוץ בסכין ארוכה אעפ"כ יש לחוש שמא ימשך ויכנס ולפי דרכך למדת שאפשר לשוחט לעמוד בחוץ והוא שאמרו זבחים ל"ב ב' ושחט את בן הבקר לפני ד' בן הבקר לפני ד' ולא שוחט לפני ד':

כל הטובל צריך שיהא כל גופו עולה בהן שנאמר ורחץ במים במי מקוה את בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה ואף בשיעור זה או אף ביתר הימנו צריך שלא יהו המים מרדדים ביותר אלא בכדי שיהא בהן גובה שיהא כל גופו עולה בהן כמו שביארנו במקומו:

כבר ביארנו שחמש טבילות ועשרה קדושין היה עושה כהן גדול ביום הכפורים וביארנו בטבילות אלו שהיו באות כשהיה משתנה מבגדי זהב ללבן או מלבן לזהב שחילוף זה היה חמשה פעמים ביום כמו שביארנו וכן ביארנו בקדושין אלו שסמוכים הם לטבילה אחד קודם טבילה ואחד לאחריה וכן שהראשון לכבוד הבגדים שהוא בא ופשוט והשני לכבוד הבגדים שהוא לובש ומתוך כך בשחרית כשבא לפשוט בגדי חול וללבוש בגדי קודש תחלה אין שם קדוש לכבוד אותם שהוא פושט שהרי בגדי חול הם וכן בערב כשהשלים עבודתו ובא ללבוש בגדי חול אינו צריך קדוש לכבוד הבגדים שהוא בא ללבוש שהרי בגדי חול הם ומ"מ צריך הוא קדוש לכבוד אותם שפושט ונמצא ארבעה פעמים ביום שתי קדושין לטבילה אחד לכבודן של בגדים שפושט ואחד לכבוד הבגדים שלובש שכולם בגדי קדש הם ושנים הנשארים הם אחד בשחרית כשפשט בגדי חול ולבש בגדי זהב לתמיד של שחר ואחד בערבית כשבא לפשוט בגדי זהב שלבוש מעבודת תמיד הערב ובא ללבוש בגדי חול לילך לביתו:

וסידור חמש חליפות שמלות אלו שמתחלף מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לזהב וטבילות וקדושין שבהם דרך קצרה כך הם בשחרית פושט בגדי חול וטובל במקום חול ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו ועובד עבודת התמיד ורוב עבודת המוספין על סדרה כמו שיתבאר בפרק בא לו ע' א' ואח"כ בא לו לבית הפרוה לטבול טבילה שניה מקודם שיפשוט בגדי זהב מקדש לכבוד פשיטתם וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש לכבוד לבישתם ונכנס לפני לפנים לעבודת היום להקטרת הקטרת ולמתן דם פר ושעיר ואח"כ בא לו לפשטן ומקדש קודם שיפשוט לכבוד פשיטתם ופושט וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש לכבוד לבישתם ועושה בהם אילו ואיל העם ואח"כ בא לפשטם ומקדש קודם שיפשוט לכבוד פשיטתם ופושט וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש לכבוד לבישתם ונכנס

לפנים להוציא כף ומחתה מבין הבדים ואח"כ בא לפשטם ומקדש ופושט וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ועושה בהן תמיד הערב על סדרו וכשהשלים עבודתו מקדש ופושט בגדי זהב ולובש בגדי חול והולך לו:

דף לא:

ולענין ביאור מיהא ר' מאיר היה חולק בסידור זה ואומר שכל הקדושין לכבוד הבגדים שהוא בא ללבוש ולא לכבוד אותם שהוא פושט כלל ומתוך כך אינו מונה קדוש שקודם טבילה אלא אחר שפשט בגדים שהוא לבוש עכשיו וכשפשטם מקדש וטובל ולובש ומקדש ומתוך כך אין קדוש אצלו בערב אחר שגמר העבודה כולה שהרי בגדי חול הוא בא ללבוש ולכבוד אותם שבא לפשוט אין קדוש שאין קדוש לכבוד פשיטה כלל אבל בשחרית יש בה שתי קדושין שכשפשט בגדי חול מקדש וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ולמדת שלדברי הכל יש כאן חמש טבילות ועשרה קדושין אלא שנחלקו בקדוש אחד כמו שביארנו בפירושינו ומ"מ הלכה כחכמים ולפי דרכך אתה למד שהקרבת אילו ואיל העם שבבגדי זהב מפסיקין בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה וכן הדעת סובלת שאי אפשר להוציא כף ומחתה תיכף שהכניסן שהרי עדיין לא נשרפו הבשמים שהניח ע"ג הגחלים לפיכך הוא מניחן ויוצא לעשות אילו ואיל העם וחוזר ונכנס בין הבדים להוצאת כף ומחתה ואע"פ שהמקרא מוכיח שלאחר שהוציא כף ומחתה יוצא לעשות אילו ואיל העם כבר אמרו שכל הפרשה נאמרה על הסדר חוץ מן הפסוק הזה ר"ל ויצא ועשה את עולתו שמשמעו אחר שבא לאהל מועד ר"ל לפנים ונשלמו כל ענייני הקטורת שהוצאת כף ומחתה בכללם ואינו כן שאלו היה כן לא היו שם אלא שלש טבילות וששה קדושין שהרי כל עבודת הפנים היתה בבת אחת ובטבילה אחת ולא הוצרכו אלא לטבילה לתמיד של שחר וטבילה לעבודת פנים שהוצאת כף ומחתה בכללם וטבילה לאילו ואיל העם ולמוספים ולתמיד הערב שהרי אלמלא שהוצאת כף ומחתה מפסקת בין האילים למוספין ותמיד הערב לא היתה ביניהם טבילה שהרי כולם בבגדי זהב היו אלא עבודת היום לא היתה נעשית כולה ביחד אלא נשארה ממנה הוצאת כף ומחתה ונמצא טובל בין עבודת פנים לאילים ובין אילים לכף ומתתה ובין כף ומחתה למוספים ותמיד הערב כמו שיתבאר בפרטי סדר העבודות:

המשנה השניה והכוונה בה בענין החלק הראשון ג"כ והוא שאמר הביאו לו את התמיד קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו וקבל את הדם וזרקו נכנס להקטיר קטרת ולהטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האברים ואת החלבים ואת היין אמר הר"ם קרצו ר"ל

שחטו והוא מגזרת קרץ מצפון והוא שישחוט רוב השנים כי עבודת היום לא תהיה כי אם בכהן גדול ופי' מירק אחר שחיטה על ידו השלים אחר השחיטה אחריו ומירוק נקרא השלמת הפעולה איזו פעולה שתהיה ונסתפג כמו נתקנח קטרת של שחרית היתה קרבה בין הדם לאיברים ושל בין הערבים היתה קרבה בין איברי' לנסכי' אם היה כהן גדול זקן או אסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן כבר קדם לך בהלכות שלפני אלו כי קטורת של שחר קרבה בין דם לנרות ואמרם בכאן בין דם לאיברים ר"ל כי אין זריקת דם התמיד והקטרת איבריו מעשה תכוף כלומר שיהיה זה אחר זה אבל מבדיל ביניהם בקטורת וכמו כן בהדלקת נרות ומפני זה לא זכר בכאן הדלקת נרות לפי שלא נתכוין בזה המאמר לסדר העבודות והוא ענין אמרם בסדורם לא קא מיירי ואסטניס הוא שגופו מצונן וקר וענין חמום המים היא שיהיו מחמין עששיות של ברזל מערב יום הכפורים באש עד למחרת ומכבין אותן במים שהיה טובל בהן והיו,,,

אמר המאירי הביאו לו את התמיד כלומר אחר שפשט בגדי חול וטבל ולבש בגדי זהב וקדש ידיו ורגליו הביאו לו את התמיד ר"ל הטלה לתמיד של שחר וקרצו והוא ענין חיתוך הנעשה במהירות ובפתע ופירשו בגמ' שהיה ממהר לשחוט בו רוב שנים ולא היה גומר את השחיטה והטעם מפני שכל עבודות היום אינן נעשות אלא בכהן גדול ואלו היה הוא שוחט מכל וכל היה כהן אחר צריך לקבל את הדם מצד שהוא ממהר לצאת והקבלה עבודה גמורה היא ואינה אלא בכהן גדול ומתוך כך היה שוחט הוא רוב שנים במהירות והכלי מוכן אצלו לקבל את הדם ומניח את השחיטה וכהן אחד מבית אב שהיה ראוי לעבוד באותו היום אלו לא היה יום הכפורים גומרה ואין אנו חוששין למה שכהן אחר גומר שמאחר שנשחטו רוב סימנין אין גמר השחיטה נקרא עבודה ואע"פ שמצוה היא לגומרה כדי שיצא כל הדם יפה וכדכתיב ואת כל הדם מ"מ אינה אלא מדברי סופרים וקרא אסמכתא בעלמא הוא ואף סופרים לא אמרוה אלא לכתחילה אבל בדיעבד לא פסל וזהו ענין האמור כאן ומירק אחר שחיטה על ידו ר"ל גמר את השחיטה במקומו שהמירוק הוא לשון גמר דבר:

ולמדת שאע"פ שבכל ימות השנה השחיטה כשרה בזר אף לכתחילה חוץ מן התמיד שלכתחילה צריך כהן ביום הכפורים מיהא אינה אלא בכהן גדול לכתחילה אלא שבדיעבד אינה פוסלת שלא מצינו שחיטה פסולה בזר בשום מקום כמו שיתבאר:

וזרקו וכו' ר"ל שאחר שקבל את הדם בכלי הלך וזרקו כדין זריקת עולה והיא זריקה בכלי עצמו ולא בהזאת אצבע וכן נתינת דמה מחצי המזבח ולמטה שתי מתנות שהן ארבע חציו לקרן מזרחית צפונית וחציו לקרן מערבית דרומית מפני שקרנות אלו היה

בהם יסוד ועולה טעונה יסוד מדכתיב אל יסוד מזבח העולה ולא כתיב יסוד המזבח סתם אבל מזרחית דרומית אע"פ שהיה פוגע בו תחלה בעלייתו לכבש אינו נותן בו שאין בו יסוד שיסוד המזבח לא היה מקיף כל המזבח אלא שהיה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב ונכנס במזרח אמה ובדרום אמה ונמצא שקרן מזרחי דרומי לא היה לו יסוד כמו שביארנו בפרק ראשון ט"ו ב' ומתוך כך היה נותנה בשתי קרנות שהזכרנו עד שיהא מן הדם בארבע כותלי המזבח שהרי נאמר בה סביב ושירי הדם נשפכין על יסוד דרומי:

נכנס להקטיר קטרת ר"ל קטרת שבכל יום שהיו מקטירין בשחרית חצי מנה על מזבח הזהב ומטיב את הנרות ר"ל הטבת חמש נרות ומקריב את הראש ואת האיברים של התמיד ואת החביתין ר"ל חביתי כהן גדול שבכל יום וכן מנחת התמיד אע"פ שלא הוזכרה כאן ואת היין ר"ל ניסוך היין ואמר אח"כ דרך כלל שקטרת של שחרית היתה קריבה ר"ל אף בכל יום בין זריקת הדם להקרבת האיברים ופירוש הדברים שלא היתה הקרבת האיברים סמוכה לזריקת הדם אלא הקטרת היה מפסיק בנתיים והוא הדין שהדלקת נרות היתה מפסקת ביניהם שהרי הטבת חמש נרות היה [מקודם], שאחר שחיטת התמיד וזריקת דמו מטיב חמש נרות ומעלין אחריה האיברים לכבש ומקטירין [הקטרת] ואח"כ מטיב שתי נרות ומקריבין את האיברים אלמא שהדלקת כל הנרות קודם הקטרת האיברים ולא הוזכרה כאן מפני שלא כיון במשנה זו להזכירן על הסדר מפני שלא נתכוין כאן לסדור העבודות שאלו כן היה לו לומר בין נרות לנרות אלא לא כיון אלא לומר שלא היתה הקטרת איברים תכופה לזריקת הדם ושל ערבים ר"ל קטרת של בין הערבים קריבה בין איברים לנסכים וזו מיהא אינה הלכה אלא דינה בערב כבשחרית:

היה כ"ג זקן או אסטניס ר"ל מעונג ביותר ואינו סובל כמה דברים ששאר בני אדם סובלים אותם ומתוך כך אינו סובל קרירות המים לטבילת שחרית מחמין לו חמין ועלה על דעתינו עכשיו מים ממש וביום הכפורים עצמו אע"פ שהיא אב מלאכה ואין פוסלין את המקוה משום שאובה שמקוה שלם אינו נפסל בכך וכ"ש שמקום טבילה מעיין ומ"מ פירשו שלא היו מתירין כך חלילה וחס אלא עששיות של ברזל ר"ל חתיכות עבות של ברזל מלשון עשת שן היו מחמין מבערב ומניחין אותן באש עד למחר ובשעת טבילה מסירין אותן בנחת מעל האור בלא נדנוד הגחלים ומטילין אותן לתוך המים להפיג צנתן ואין זה אלא שבות ואין שבות במקדש ואע"פ שיש כאן מלאכה גמורה והוא הצירוף ר"ל שמחזק הברזל כשמניחו במים אחר חמומו כמנהג הנפחים מ"מ אינו מכוין לכך אלא להפיג צנת המים ומלאכת מחשבת אסרה תורה ואין צריך להעמידה בשלא הגיע

לצירוף ר"ל שנצטנן מעט ואינו חם כל כך וכן אם היו מחמין מים מערב יו"ט היו רשאים למחר לסלקן מעל האור ולשפכן לתוך המקוה שאין כאן אלא שבות ובמקדש מותר:
זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף לג.

שלש מערכות היו עושין בכל יום על המזבח הראשונה היו קורין לה מערכה גדולה והיא היתה עשויה ליקרב בה התמידין ושאר הקרבנות שניה לה מערכה אחת קטנה בצידה של גדולה שממנה היו לוקחין אש במחתה להקטיר קטרת שבכל יום והיא היתה קרויה מערכה שניה או מערכה של קטרת ומ"מ אם לא היתה מערכה זו לשם לא פסל אלא לוקח מן הגדולה ומכניס והוא שאמרו בסוגיא זו אטו אי לא משכח עצים לשניה מי לא מעייל מגדולה אלא שכל שאפשר לו מצוה לעשותה ואחריה היו עושין מערכה שלישית ולא היו עושין בה כלום אלא שתתקיים בה אש תמיד תוקד על המזבח ר"ל שאם יכלו עצים שבמערכה גדולה מניחין בה מאלו וסדר העבודות בדרך קצרה הוא שסמוך לעלות השחר בא ממונה שעל הפייסות ומקיש בדלתות העזרה ופותחין לו והכהנים כבר טבלו קודם בואו ולבשו בגדי כהונה וכשבא הממונה באים כולם ללשכת הגזית ומפייסין פייס ראשון לתרומת הדשן והזוכה בה תורם ומסדר מערכה ראשונה ושניה ומעלה שני גזירי עצים על הגדולה והיו נותנים בה כדי להרבות אש כדכתיב ובער עליה וחותה מחתה מלאה אש מן המערכה השניה ומכניסה על מזבח הזהב ואח"כ מפייסין פייס שני לתמיד ונכנסין ללשכת הכלים ומוציאין כלל שרת הצריכים בענין ומשקין את התמיד והזוכה בשחיטתו מושכו לבית המטבחים והולכים אחריו הכהנים שזכו בענייני התמיד על הדרך שביארנו ועומדים שם עד שעת פתיחת השער וכשפותחין את השער שוחט מי שזכה את התמיד ומי שזכה בדישון מזבח הפנימי הולך ומדשן בשעת שחיטת התמיד והזוכה זורק את הדם ואחריו מטיב הזוכה חמש נרות והמתעסקים בתמיד מפשיטין ומנתחין ומעלה כ"א לכבש האיברים שזכה בהעלאתן ומולחין אותן ואח"כ היו מברכין אהבת עולם ועשרת הדברות ושמע והיה אם שמוע ואמת ויציב ושלום רב ואח"כ מפייסין לקטרת ונכנס הזוכה ומקטיר ואותו שכבר זכה במנורה הולך ומטיב שתי הנרות שנשארו וזה שמפסיקין בהטבת הנרות הוא להרגיש את העזרה ר"ל להרבות בה המייה או מדכתיב בה בבקר בבקר חלקה לשני בקרים ואח"כ מפייסין להעלאת האיברים מן הכבש למזבח והזוכה מעלה האיברים ומקטירן וכהנים עומדים

באולם ומברכין ברכת כהנים בשם המפורש ואח"כ מעלה את מנחת התמיד ואחריה מקטיר חביתין של כהן גדול ואחריה מנסך את היין ואם היה שבת מקטירין אח"כ המוספין ומי שזכה באחד מן העבודות של תמיד השחר היה זוכה בכיוצא בה בכבשי המוסף והמקטיר את האיברים מקטיר אחריהן ואחריהן שני בזיכי לבונה להכשיר את הלחם באכילה ויש אומרי' ששני כהנים היו מקטירין אותם זה שהזכרנו והסמוך לו ומסלקין ומניחין וחולקין ואח"כ מתחילין להתעסק בתמיד של בין הערבים על הסדר שעשו בשחרית חוץ מהרמת הדשן שבמזבח החיצון וסידור המערכות שלא היו עושין אותם אלא בשחרית וכן לא היו מפייסין בו כלל אלא הזוכה בשחרית זוכה בערבית במה שזכה בו בשחרית חוץ מן הקטרת שאם היו שם כהנים שלא הקטירו מעולם מפייסין בו ואם היה שם אחד לבדו שלא הקטיר מעולם זוכה בו בלא פייס ואם כבר הקטירו כולם מפייסין בו בשחרית והזוכה זוכה בו אף לערב:

שלחן של לחם הפנים היה עומד באוהל מועד והוא ההיכל ובצד הצפוני שבו כדכתיב ויתן את השלחן באהל מועד על ירך המשכן צפונה ומשוך מן הכותל הצפוני אצל חלל האמצע שתי אמות ומחצה מפני ששני כהנים היו צריכים ליכנס שם בשבת בין השולחן ובין הכותל ושנים אחרים מצד האחר אלו ממשמר היוצא לסלק את הלחם הישן ואלו מן הנכנס לסדר את החדש והמנורה היתה כנגד השולחן ובצד הדרום וכדכתי' ונתת את המנורה נכח השלחן נגבה ומשוכה גם כן מן הכותל הדרומי לחלל האמצע שתי אמות ומחצה מפני שכהן גדול כשנכנס לבית קדשי הקדשים נכנס בין המנורה והכותל וצריך שיעבור בריוח עד שלא יגע בכותל ולא במנורה ומזבח הקטרת עומד בין השלחן והמנורה ולא ממש ביניהם דהא בעינן שיהי' רואין זה את זה כדכתיב את המנורה נכח השלחן אלא משוך היה קימעא לצד המזרחי ונמצא שהנכנס להיכל פוגע תחלה במזבח וזו היא הסבה שהי' (קטרת) [דישון המזבח] קודם להטבת חמש נרות אע"פ שאף בנרות כתיב בבקר בבקר שאין מעבירין על המצות כלומר שהפוגע בדבר הראוי למצוה לזכות בו אע"פ שלא התחיל עדיין להתעסק בה לא יעבור ממנה כדי להתעסק באחרת רמז לדבר ממה שכתוב במצות מצה ושמרתם את המצות קרי ביה מצוות ר"ל כל שאר מצות גם כן בחובת השימור כלומר שלא תמתין להם להחמיץ את קיומן עד שתתייאש מהן מכאן אמרו המניח תפילין מניח של יד תחלה ואח"כ של ראש שהרי היד קרובה לו יותר מן הראש ואלו מניח של ראש תחלה נמצא מעביר על המצות:

דף לד.

כל עבודות שבמקדש אין דבר שבהן קודם לתמיד של שחר שנאמר העולה עולה ראשונה וכן אין לך דבר מתאחר לתמיד של בין הערבים והתמידין צריך שיהו הלוקחין מחזירים אחר המובחר שיהו מוצאים וכן כל המביא קרבן הן של חובה הן של נדבה צריך שהיא מביאה מן המובחר שבעדרו וכדכתי' ממבחר נדריך:

דף לד:

דבר שאין מתכוין מותר בשבת כל שאין שם פסיק רישיה ודבר זה יש בו חלוקות גדולות וכבר ביארנו כולם במסכת שבת וכן מלאכה שאינה צריכה לגופה נחלקו בה הפוסקים אם פטור עליה אף במתכוין אם לאו ולדעת הפוטר במקדש מיהא מותרת לכתחילה שאין שבות במקדש:

כל הקוצץ את הנגע בין מן האדם בין מן הבית בין מן הבגד בין קודם שיבא לפני כהן בין בימי הסגר בין בימי החלט בין כולה בין מקצתה בין שקוצץ את הנגע או בין שתולש סימני טומאה או שהכוה את המחיה עובר בלאו שנאמר השמר בנגע הצרעת אפילו לא הועילו מעשיו להתגלגל בהן מטומאה לטהרה ומ"מ אינו לוקה בלאו זה עד שיועילו מעשיו ואם היתה הבהרת במקום ערלה ימול ואל יעכבהו קציצת הבהרת שמצות עשה דוחה את לא תעשה במקום שבשעה שעוקר הלאו מתקיים העשה כמו שביארנו בראשון של יבמות ד' א':

המשנה השלישית והכוונה בה בענין החלק השני והוא שאמר הביאוהו לבית הפרוה ובקדש היתה ופרשו סדין של בוץ בינו לבין העם קדש ידיו ורגליו ופשט ר' מאיר אומר פשט וקדש ידיו ורגליו ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגד לבן ולבש וקדש ידיו ורגליו אמר הר"ם בגדי זהב הם בגדי כהנה גדולה שלובש בשאר ימי החול והם שמנה כלים והם מארגמן ושש וצמר צבוע תכלת וזהב ואבנים כמו שמפורש בתורה והם כתנת ומכנסים ומצנפת ואבנט ומעיל וחשן ואפד וציץ ובגדי לבן הם ארבעה והם שמשתמש בהם כהן גדול בעבודה המיוחדת בצום כפור והם כלם מפשתים לבן אמר השם כתנת בד קדש ילבש ואין הלכה כר' מאיר בשחר היה לובש פילוסין של שנים עשר מנה ובין הערבים הינדוין של שמנה מאות זוז דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בשחר היה לבוש של שמנה עשר מנה ובין הערבים של שנים עשר מנה הכל שלשים מנה אלו נוטל מן הקדש ואם רצה להוסיף מוסיף משלו פילוסין והינדוין מינים מן הבגדים ידועים אצלם בזמנם ויש הפרש ביניהם בצורת החתוך בלבד אבל עצמן ר"ל השתי והערב שלהם הוא

הפשתים הלבן כמו שבאר הכתוב ואמר אם רצה להוסיף מוסיף משלו ובתנאי שיתן אותו התוספת להקדש ואין הלכה כר' מאיר בא לו אצל פרו ופר היה עומד בין האולם ולמזבח ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר אנא השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו כל מה שמשתמשים בו חכמים בכל המשנה מצורת המקדש או חלק מחלקיו ודמיון רוחותיו והעזרה והלשכות והמזבח וזולתו לא תבקש ממני לציירו לך בכל מקום לפי שאני עתיד לבארו לך ולהרבות צורותיו עד שתדמה אותה דמיון יפה ויצטייר הכל בדעתך כאלו ראית אותו בעין במסכת מדות בעזרת שדי והכהנים והעם העומדים בעזרה וגו' והם עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמר הכתוב כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו ובא הקבלה כי משה ע"ה אמר לישראל בזמן שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא אתם הבו גודל לאלהינו וכן ראוי ומצוה לעשות תמיד בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו ושם שני שעירים וקלפי היתה שם ובה שני גורלות של אשכרוע היו ועשאן בן גמלא של זהב ומזכירין אותה לשבח קלפי הוא כלי עץ חלול אשתורע קורין אותו בערבי בקס והוא בלשון עברי ברוש:

אמר המאירי הביאוהו לבית הפרוה ר"ל אחר שנגמרה עבודת התמיד והמוספין אע"פ שלא הוזכרו כאן שהמוספין אחר התמיד היו ולא היה פושט בין תמיד למוסף וכשנגמרה עבודתם ורוצה להתחיל בעבודת היום הולך לבית הפרוה וכבר ביארנו שהיא לשכה שבעזרה במקום קדש ועל גגה היה מקום טבילה ומתוך שבנאה מכשף אחד שהיה שמו פרוה אחר שחזר בו קראוה בית הפרוה ופרסו סדין בינו לבין העם לצניעות והיה של בוץ כדי להכיר שעבודת היום בבוץ וקודם שיפשוט את בגדיו מקדש ידיו ורגליו קדוש שני לכבוד פשיטת בגדי זהב שעליו ופושט אותם ויורד וטובל טבילה שניה שטעונה מקום קדש ועולה ומסתפג ומביאים לו בגדי לבן ולובשם ומקדש קדוש שלישי לכבוד לבישתם ור"מ חולק לומר ששני הקדושין לכבוד הבגדים שהוא רוצה ללבשם הם באים אלא דחד מקמי טבילה וחד לבתר טבילה ומתוך כך אינו עושה את הראשון אלא לאחר שיפשוט הבגדים שעליו אלא פושט תחלה ומקדש וטובל ועולה ומסתפג ומביא בגדי לבן ולובש ומקדש והלכה כת"ק:

ולעניין ביאור בגדי זהב הם השמונה שמשתמש בהן כהן גדול בכל השנה והם כתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט ומעיל וחשן ואפוד וציץ ובגדי לבן הם ארבעה הראשונים שהזכרנו ר"ל כתנת ומכנסים ומצנפת ואבנט וכולם של פשתים לבנים וחוטן כפול ששה:

ואמר אח"כ בשחר היה לובש וכו' ולא שחר ממש קאמ' שהרי עבודת התמיד בבגדי זהב היו נעשות אלא פירושו לעבודת היום הסמוכה לשחר ובערב פירושו לעבודת היום הסמוכה לבין הערבים דהיינו הוצאת כף ומחתה ואמר שבגדי לבן אלו המיוחדים לעבודת היום אין אותם של שחרית ר"ל המיוחדים לעבודת היום של שחרית כגון עבודת הפר והשעיר דומים לאותם המיוחדים לעבודת היום של בין הערבים כגון להוצאת כף ומחתה אלא בשחר לובש פילוסים של שנים עשר מנה ר"ל בגדי פשתים הבאים מרעמסס שבתרגום ירושלמי מתרגם רעמסס פילוס ואומר שבשחר לובש מאותם פשתים החשובים שברעמסס שהמשאוי הידוע אצלם מהם נמכר שנים עשר מנה ובערב הנדוין ר"ל בגד הבא מהודו וי"מ מארץ כוש ומפני שיונתן תרגם היהפוך כושי עורו הינדואה של שמונה מאות זוז שהם שמונה מנים דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בשחר של שמונה עשר מנה ובערב של שנים עשר מנה הכל שלשים מנה:

ושאלו בגמ' אטו מניינא אתא לאשמעינן כלומר וכי עד השתא מי לא ידעינן שי"ח וי"ב הם שלשים אלא שבא ללמד שאם בא להוסיף בזה ולפחות מזה כל שבין שניהם שלשים דיו וכן דוקא שיהו של שחרית חשובים יותר מאותם של ערבית והביאוה מדכתיב בשחרית ארבעה פעמים בד כלומר כתנת בד ומכנסי בד ובאבנט בד ובמצנפת בד כלומר בד שבבד ר"ל המובחר שבהם ומ"מ דברים אלו אם לא עשה לא עיכב אלא שראוי לעשות כן למצוה:

ואמר אח"כ אלו ניטלין משל הקדש כלומר עד שיעור זה ניטל משל הקדש ואם רצה להוסיף משלו מוסיף ומ"מ דוקא שיקדיש התוספת כמו שיתבאר וי"מ שחשיבות בגד זה לא נאמר אלא על הכתנת וכן כתבוה גדולי המחברים:

בא לו אצל פרו כלומר אחר שמתלבש בבגדי לבן הוא מתחיל בעבודת היום ובא לו אצל פרו והוא האמור עליו בזאת יבא אהרן וכו' בפר בן בקר ואותו הפר היה עומד בין האולם ולמזבח מפני שאותו אויר שביניהם נקרא צפון ופר זה היה חטאת ששחיטתו טעונה צפון כעולה ושאר קדשי קדשים והיה הפר ארכו עומד בין צפון ודרום ראשו לדרום סמוך לקרן מערבי דרומי של מזבח ואחוריו לצפון ופניו למערב פי' בגמ' שהיה עוקם ראשו שבדרום לצד המערב וכן פי' בגמ' שלא היו מעמידים אותו ראשו למערב לגמרי ואחוריו למזרח שהיו חוששין שמא ירביץ גללים לצד המזרחי וגנאי הוא שיראה בית

הרעי שלו לצד המזבח וכה"ג עומד במזרח ופניו למערב וסומך ידיו על ראש הפר בין שתי קרנותיו ומתודה וידוי ראשון של עצמו ובני ביתו ר"ל אשתו כדי שיהא זכאי וראוי לכפר על החייב כך למדו מפי השמועה וכפר בעדו זו כפרת דברים ולא כפרת הדם לבד ר"ל שיתכפר בזריקת הדם וכדכתיב בשעיר שבפנים וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל שפירושו הזאת הדם שהרי נאמר אח"כ וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו אלמא כפרה זו קודם שחיטה היא אלמא שאין זו אלא כפרת דברים:

ואמר אח"כ על לשון הוידוי שכך היה אומר אנא השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ככתוב כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ד' ומ"מ יתבאר בגמ' שאין הסדר כן אלא תחלה מזכיר לשון חטא ואח"כ לשון עון ואח"כ לשון פשע וכן שיאמר חטאתי עויתי פשעתי והענין הוא שהעוונות כנוי לזדונות והפשעים כנוי למרדים ר"ל מה שנעשה להכעיס והחטאים כנוי לשגגות וראוי להקדים הקלה ואחר שהזכיר הכהן את השם עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו וכו' שאין עונין אמן במקדש כלומר שאין די להם בעניית אמן דכתיב ומרומם על כל ברכה ותהלה וכן כתיב כי שם ד' אקרא וכו' כלומר כשאני קורא את שמו אתם תנו לו גודל:

ואחר שהתודה קודם שישחוט את הפר בא לו וכו' כלומר יוצא לו מבין האולם ולמזבח שהתודה שם והולך לו לצד מזרח העזרה כנגד פתח העזרה לצפון המזבח ר"ל לקרן מזרחי צפוני של מזבח ששם השעירים עומדים והולך הסגן לימינו והוא הכהן שמתקינין לו אם חס ושלום יארע לו פסול וראש בית אב משמאלו והוא אותו שהיה ראוי לעבוד באותו היום לחשבון בתי אבות שבמשמר אלמלא שהוא יום הכפורים ושם הוא מוצא שני שעירים שהוכנו שם למה שנאמר בעבודת היום ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים וכו' ואחד מהם חטאת ולפיכך צריך צפון ואע"פ שעכשיו אינו בא לשחטו מ"מ כל מעשיו טעונים צפון ובא לו לשם להגריל עליהם איזה לשם ואיזה לעזאזל וקלפי היה שם ר"ל כלי של עץ חלול ובה היו שני גורלות של אשכרוע ר"ל של ברוש אחד כתוב בו לה' ואחד כתוב בו לעזאזל ובן גמלא והוא כהן גדול שהיה בבית שני ששמו בן גמלא עשאן לאותם הגורלות של זהב לכבוד היום והיו מזכירין אותו לשבח והפסיק בכאן בעבודה לדברים אחרים שנתגלגלו ע"י גורלות אלו שעשאן בן גמלא של זהב ולא חזר בה עד הפרק שאחריו ר"ל טרף בקלפי:

זהו ביאור המשנה וכולה על הסדר שביארנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

דף לה:

בגדי כהונה אינם באים אלא משל צבור וכהן שיש לו כתנת משלו או שעשאתה אמו או אחד מקרוביו ונתנוה לו אע"פ שמקדישה לעבודת עצמו אינו כלום אא"כ מוסרה לצבור להיותה שלהם כשאר בגדים שבעזרה מסרה לצבור הרי היא אח"כ כשל צבור ומותר לעבוד בה בין הוא בין אחר במה דברים אמורים בשמסרה קודם שיבא לעבוד אבל אם לא מסרה בשעת הקדשו אלא שמעכבה לעצמו ועכשיו בא לעבוד בה הוא מוסרה ואינו מוסרה בלב שלם ובעין יפה ומתוך כך אין מניחין אותו לעבוד בה עבודת צבור כגון תמידין ועבודת יום הכפורים והדומים להם ומ"מ מותר לו בכך לעבוד בה עבודת יחיד כגון נדרים ונדבות ולפי דרכך למדת שיום הכפרים שאין בו עבודת יחיד כלל אינו עובד בה אא"כ מסרה במוחלט מקודם שיבא לעבוד כך היא שיטתנו וכן הדברים נראין ומ"מ יש לגדולי הרבנים שיטה אחרת וחילוף גרסאות בסוגיא ולדעתם יש קצת עבודות אף ביום הכפרים שקרויות עבודת יחיד לענין זה ושעובד בה אותה עבודה במסירה לצבור אע"פ שבשעת עבודה הוא בא למסרה ועבודה זו היא הוצאת כף ומחתה שאינה צורך צבור אלא שהיא מוטלת עליו לפנות את המקום שאינו דרך כבוד שיהיו מונחים שם:

ואע"פ שזהו היוצא לנו משמועה זו אם לשיטתינו אם לשיטת גדולי הרבנים אני רוצה להעירך מעט בביאור הסוגיא והוא שגרסת הספרים בנוסח שלנו וביאורה לשיטתינו כך הוא תני רב הונא וכו' אחר שכלתה עבודת צבור ר"ל התמיד כהן שיש לו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ר"ל נדרים ונדבות ובלבד שימסרנה לצבור ר"ל קודם שיעבוד כלומר שאע"פ שהקדישה לעבודת עצמו אינו כלום עד שימסרנה לצבור להחזיק בה כשלהם כשאר בגדי העזרה פשיטא כלומר שמאחר שמסרה לצבור של צבור היא מהו דתימא שמא לא מסרה יפה כלומר שמאחר שבשעה שבא לעבוד הוא מוסרה אינו מוסרה בלב שלם אלא מתוך שהוא נכסף לעבוד בה קמ"ל ואין חוששין בכך לעבודת יחיד הא לעבודת צבור חוששין מיתבי מדכתי' ביחזקאל ולבשו בגדים אחרים והקריבו את אשר לעם ר"ל תמיד הערב ואין לפרש שלא יעשוהו בבגדי חול שזו פשוטה היא אלא שלא יעשה תמיד הערב שהוא עבודת צבור בבגדים שלבשן בעבודת יחיד כגון נדרים ונדבות מאי לאו אחרים חשובים מהם כלומר שמתוך שהיא עבודת צבור ראויים לבגדים חשובים יותר הא כל שהן חשובים יותר אין מחלקין ביניהם לדבר אחר וכל שמוסרם לצבור אף ברגע הסמוך לעבודה דיו אף לעבודת צבור ותירץ לא פחותים מהם כלומר לא בא לדקדק בחשיבות אלא כל שהם עשויים כהלכתם מותר בין בחשובים בין בפחותים ולא בא לחלוק ביניהם אלא שלא יעבוד בשלו אף במסירה לצבור תיכף לעבודה זו היא

שיטתנו ולמדת שאין בה מקום ליום הכפורים שהרי אין בה עבודת יחיד וכל שביום הכפורים אינו עובד בה כלל אא"כ מסרה במוחלט שלא בשעת עבודת עצמו אלא בשאר ימות השנה נאמרה:

וגדולי הרבנים מפרשים דברי רב הונא ביום הכפרים ואחר שכלתה עבודת הצבור פירושו לדעתם בעבודה מיוחדת ליום כגון פר ושעיר והזיותיהם ווידוייהם ועבודת יחיד פירושו הוצאת כף ומחתה וקושיית המקרא האמור ביחזקאל לא על דברי רב הונא הם מפרשים אותה אלא על משנתינו שפרשה שבגדי לבן של שחרית ביום הכפורים צריך שיהו יקרים משל ערבית בהוצאת כף ומחתה ולא עוד אלא שהם מקדימין בגרסתם הקושיא לדברי רב הונא כדי להתברר שעל המשנה היא חוזרת ואין הקושיא לפי גרסתם ממקרא שכתבנו בשיטה ראשונה ר"ל ולבשו בגדים אחרים והקריבו את אשר לעם שמקרא זה אין הכרח לפרשו ביום הכפורים אדרבא לא בבגדי שירות נאמר אלא בבגדי חול שכשיגיע זמן קרבן העם ר"ל תמיד הערב יפשיטום וילבשו בגדי עבודה אלא מפסוק אחר שנאמר שם ובצאתם אל החצר החיצונה ופשטו את בגדיהם ולבשו בגדים אחרים שנאמר למעלה הימנו ולא יעלה עליהם צמר וזו ודאי ביום הכפרים היא שאלו בשאר ימות השנה הרי המעיל כלו תכלת שהוא צמר וחשן ואפוד ואבנט כולן יש בהן תכלת אלא ביוה"כ כלומר שכשיחזרו שם להוצאת כף ומחתה ילבשו אחרים וודאי אחר שהזקיקם לאחרים לעילוי ולחשיבות הוא מתכוין אלמא שאותם של עבודת היום שבערב צריך שיהו יקרים מאותם של שחרית ותירץ לא פחותים מהם ואין חוששין להורדה בקודש מפני שעבודה ראשונה חשובה ומכפרת וזו אינה אלא לפנות את המקום ונראין הדברים לעניין פירוש ולעניין פסק כשיטה ראשונה:

אע"פ שמצוה מהודרת להיות הבגדים נאים וחשובים כל שהם דקים כל כך עד שבשרו נראה מתחתיו אין ראוי לעבוד בהם לכתחילה מעשה היה בר"א בן חרסום שעשתה לו אמו כתנת משתים רבוא ר"ל מבגד שהמשאוי הנמכר ממנו לסחורה נמכר בשתים רבוא ולא הניחוהו אחיו הכהנים לעבוד בה מפני שנראה כערום ואע"פ שהיה חוטן כפול ששה מ"מ מתוך צהיבותו וספיריותו היה נראה מתחתיו כיין צלול הנראה מתוך כלי זכוכית אע"פ שהכלי עבה:

לעולם יהא אדם שוקד על דלתות התורה וחפץ בלמודה ולא יורה היתר לעצמו להתנצל בהתרשלותו מתוך עושר ורוב עסקים ולא מתוך עוני וצרכו לבקש טרפו אלא יתן לכל דבר מקום כפי הצריך לו ואין לו התנצלות מצד רוע טבעו ותכונת מזגו מצד תולדתו שמ"מ הבחירה בידו והרשות נתונה לו להכניע יצרו ולהחזירו למוטב דרך הערה אמרו

עני ועשיר ורשע באים לדין עני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה והוא אומר עני היה וטרוד במזונותיו אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל שהיה משתכר בכל יום טרפעיק אחד והוא סלע מדינה שהוא חצי דינר ונותן חציו לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו פעם לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש ליכנס עלה לגג וישב בפני ארובה לשמוע דברי אלקים חיים מפי שמעי' ואבטליון אמרו ערב שבת היה ותקופת טבת היה ירד עליו השלג (ושברו) כיון שעלה עמוד השחר אמר שמעיה לאבטליון אחי בכל יום הבית מאיר והיום אפל הציצו עיניהם וראו דמות אדם בארובה עלו ומצאו עליו רום ג' אמות שלג פרקו השלג מעליו והרחיצוהו והושיבוהו כנגד המדורה אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת עשיר אומרין לו מפני מה לא עסקת בתורה אומר עשיר הייתי וטרוד בנכסי אומרים לו כלום היית עשיר יותר מר' אליעזר בן חרסום שהניח לו אביי אלף עיירות ביבשה ואלף ספינות בים ולא הלך לראותן אלא יושב ועוסק בתורה פעם אחת היה הולך ללמוד תורה ועבר באחד מאותן עיירות שלו מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא ר"ל שהיו תובעין ממנו מס הראוי לכל גלגולת של בני העיר ליתן לשר העיר ושלו היה והיו סבורים שהיה מן העיר ותובעין ממנו והוא מתנצל להם שאינו מן העיר אלא שהולך ללמוד תורה ואמרו חיי ר' אליעזר בן חרסום אדונינו אם אנו מניחים אותך ולא אמר להם כלום רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה והוא אומר נאה הייתי ויצרי פוחז עלי כלומר שטבעי גרם לי אומרין לו [כלום] נאה היית יותר מיוסף שהיתה אשת פוטיפר משדלתו בכל יום בדברים בגדים שלבשה לו ערבית ר"ל שלבשה בשבילו להתקשט בפניו לא לבשה שחרית ויש גורסין שהלבישה לו ואמרה לו השמע לי והוא אומר לאו אמרה לו הריני חובשך בבית האסורים אמר לה ד' מתיר אסורים הריני כופף קומתך אמר לה ד' זוקף כפופים הריני מסמא את עיניך אמר לה ד' פוקח עורים נתנה לו אלף ככר כסף ולא שמע אליה לשכב אצלה בעוה"ז ולהיות עמה בבאר שחת לעוה"ב נמצא הלל מחייב עניים ור' אליעזר בן חרסום מחייב עשירים ויוסף מחייב את הרשעי':

דף לו.

רוחב העזרה מן הצפון לדרום קל"ה אמה וכבר ביארנו בפרק ראשון ט"ז ב' בסוגיית המשנה השנית על איזה צד הם מתפרנסות אלא שאנו חוזרים לכתוב כאן הרוחב שמכותל הצפוני של עזרה עד כותל צפוני של מזבח כדי לידע איזהו מקום צפון שיהא כשר לשחיטת קדשי קדשים כגון חטאת ואשם ועולה ושלמי צבור והענין שמכותל צפוני

של עזרה עד המטבחים שמנה אמות ריוח ובית המטבחים י"ב וחצי והם ננסים שהיו שם שבהן תולין את הבהמות ומפשיטין ואחריהן מקום שלחנות שמנה אמות ואחריהן מקום [טבעות] כ"ד אמה ומהם עד כותל צפוני של מזבח ריוח ח' אמות והם בין הכל ס' אמות וחצי וכל שיעור זה מצד הרוחב ועל פני כל רוחב זה מכותל האולם עד כותל מזרחי של עזרת ישראל שהוא ע"ו אמות שהרי כ"ב אמות שמן האולם ולמזבח ול"ב של מזבח וי"א של עזרת כהנים וי"א של עזרת ישראל הכל ע"ו וכל זה השיעור שהוא ס' וחצי רוחב באורך ע"ו הוא נקרא צפון וכל מקום שבתוך שיעור זה שוחטין בו קדשי קדשים ולא עוד ואע"פ שרוחב המזבח נכנס בחצי הצפוני של עזרה ז' אמות כמו שביארנו בפרק ראשון והיה ראוי לדון מקום שחיטה כל קרן צפוני מערבי עד ז' אמות כל שכנגדו עד העולם וכן בצד המזרחי אין אומרים כן אלא דוקא מקו כותל צפוני של מזבח עד כותל העזרה ושכנגדו למעלה ולמטה עד המקומות שכתבנו שמ"מ אותו הכותל נקרא ירך המזבח ושאר התחום נגרר עמו אחר שכן מה שביארנו במשנה על פרו של כהן גדול שהיה עומד בין האולם ולמזבח מפני שהוא מקום שחיטה לא על הריוח שבין צד המערב של מזבח לבין האולם הוא נאמר אלא מקו כותל צפוני של מזבח ולמעלה כנגד האולם לצד צפון העזרה וכבר ביארנו שרוחב ההיכל עד האולם מאה אמה ונמצא חציו הצפוני חמשים אמה וי"ז וחצי עוד מכותל האולם הצפוני עד כותל צפוני של עזרה הרי ס"ז וחצי חציין של קל"ה שהוא רוחב העזרה ונמצא שיעור שחיטה מתפשט בצד צפוני של אולם מ"ג אמות וי"ז וחצי והם (סו) [ס' וחצי] כמו שביארנו:

כותלי האולם היו רחוקים מכותלי ההיכל החיצוניים רגל צפוני ט"ו אמה לצפון ורגל דרומי ט"ו אמה לדרום ובצד צפון אחורי הרגל לשכה אחת קרויה בית החלפות ורגל האולם חוצץ בינה לבין המזבח עד שאינה רואה פני המזבח והיו בה כ"ד חלונות חלון לכל משמר שבה היו גונזין את הסכינין ועל שם הסכינין היא קרויה בית החלפות שהסכין קרוי בלשון ערבי חלוף וכבר ביארנו שאין זה מקום שחיטה:

אע"פ שכל השיעור שכתבנו למעלה הוא מקום שחיטה עיקר המקום הוא בריוח שבין צד צפוני של מזבח לכותל צפוני של עזרה שהוא צפון המזבח וצפון העזרה והוא הוא ירך המזבח א"כ למה היו מעמידין אותו למעלה מן המזבח לצד האולם שאע"פ שהוא צפון העזרה אינו צפון המזבח לא היו עושין כן אלא מחשש חולשת כהן גדול שהיה צריך להביא בידו מזרק מלא דם עד לכבש שהיה בדרום והיו מקצרין לו את הדרך במה שאפשר הואיל ומ"מ הוא במקום הכשר לשחיטה:

כל השנה כל שהיחיד מביא קרבן בהמה סומך עליו בין חובה בין נדבה חוץ מבכור ופסח ומעשר בהמה אבל צבור אינו טעון סמיכה אלא בשני קרבנות והם פר העלם דבר של צבור ושעיר המשתלח והיכן הוא מקום סמיכה אם שלמים הן סמיכתם בכל העזרה ר"ל באיזה מקום שבה ואם קדשי קדשים הם סמיכתם בצפון העזרה וכיצד הוא סומך אם בקדשי קדשים הזבח עומד באיזה מקום שבצפון העזרה פניו למערב וזנבו למזרח והסומך עומד למזרח ופניו למערב ומניח שתי ידיו על ראש הבהמה בין שני קרניו של זבח לא על הצוואר ולא על הצדדין וסומך שם שתי ידיו בכל כחו שלא יהא דבר חוצץ בין הידים ובין הבהמה ומתודה על חטאת אותו עון שחטאת זו באה עליו וכן על אשם עון שאשם זה בא עליו שהרי חטאת ואשם על דבר ידוע הם באים ולא בנדבה ועל העולה שהיא באה נדבה מתודה עון עשה ועון לא תעשה הניתק לעשה הואיל ובאלו אין להם עונש מלקות שיהא מתכפר בו עליהן עולה מכפרת עליהן אא"כ נתבטל העשה שבה כמו שביארנו במסכת מכות ט"ו א' ובכלל אלו עון לקט שנאמר בו ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם כלומר אם לקטו יהא חוזר ומניחו וכן שכחה נאמר בה ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה כלומר שאם לקחו יחזור ויניחהו וכן פאה שנאמר בה לא תכלה פאת שדך בקצרך לעני ולגר תעזוב אותם נמצאו ששלש אלו הם לא תעשה הניתק לעשה ואין אומרים תעזוב מעיקרא משמע ולא לנתקו לעשה וכל שעבר לוקה אלא תעזוב לאחר שעבר משמע שיהא חוזר ומניחו ונותנו אם הכניסו בביתו ואינו לוקה עד שיתבטל העשה שלא יהא אפשר לקיימו ומעשר עני הוא עשה גרידא דכתיב ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה וכן מתודה עליה על כל שהרגיש בעצמו מעניינים אלו הן בזדונן הן בשגגתן מדברים שאין בהם עונש כתוב בתורה לא מיתה ולא כרת או מלקות בזדונן ולא קרבן בשגגתן הא שאר הלאוין אע"פ שאין קרבן בשגגתן הואיל ויש מלקות בזדונן אינן בכלל זה והנבלה כבר ביארנו במקומו שלוקין עליה ואינה בכלל לאו הניתק לעשה ממה שנא' אחריה לגר אשר בשעריך וכו' שהרי משאכלה אינו יכול לקיימו וא"כ עשה זה ר"ל לגר אשר בשעריך וכו' מעקרא משמע ר"ל קודם אכילה אבל השלמים אינו מתודה עליהן אלא שאומר בהן דברי שבח והודאה:

דף לו:

וכשהוא מתודה על העולה מתודה תחילה דרך כלל וחוזר ומזכיר הפרט שמתודה עליו והוא שאומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה לפניך וזו כפרתי ואינו משנה בסדר זה ר"ל שיהא מקדים עון לחטאת ופשע לעון

שהחטאים אלו השגגות שנ' נפש כי תחטא בשגגה והעונות אלו הזדונות שנ' הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה והפשעים אלו המרדים ר"ל שעושין אותן להכעיס וראוי להקדים את הקל תחלה כדרך שאמר דוד שגיאות מי יבין וכו' גם מזדים וכו' וכן הוא אומר בדוד גם כן חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו וכן בדניאל ואע"פ שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה פירושו שעושה להם זדונות כשגגות ר"ל להקל בענשם אף בעולם הזה מצד תשובתם וכן הענין בווידויין שכהן גדול מתודה ביום הכפרים הן בוידוי ראשין לעצמו הן בוידוי שני על כל אחיו הכהנים הן בוידוי שלישי על כל ישראל בכלן מסדרין בלשון חטא ועון ופשע ואע"פ שבשעיר המשתלח כתי' את כל עונות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם אף הוא פירושו עונות ופשעים אחר שיתודה על החטאים וזהו לשון לכל חטאתם:

דף לז.

וכן בשלשתם אומר לשון אנא שכך למדו גזרה שוה כפרה כפרה מחורב ר"ל ממעשה העגל שנאמר בו אולי אכפרה בעד חטאתכם ונאמר בו אנא חטא העם הזה וכן בכולם מזכיר את השם שכך למדו גזרה שוה כפרה כפרה מעגלה ערופה שנאמ' בה כפר לעמך ישראל ונאמר בו אשר פדית ד':

כבר ביארנו במשנתינו שהפר היה עומד באותו חלק שבין האולם ולמזבח כנגד קרן מערבי צפוני והשעירים למטה בקרן מזרחי צפוני ואע"פ שמקצת המזבח היה בצפון מ"מ אין מקום שחיטה אלא מכותל צפוני של מזבח ולהלן ברוחב עד כותל צפוני של עזרה ושכנגדו למעלה עד האולם ולמטה עד פתח העזרה ומ"מ לענין ביאור בסוגיא זו היו למדים מכאן שהמזבח כולו בדרום והוא שאמרו מדקאמ' לצפון המזבח ר"ל לקרן מזרחי צפוני כלומר שאם היה השעיר עומד לפנים מן המזבח כלל אינו קרוי צפון אלמא כוליה מזבח בדרום קאי והא רישא ר' אלעזר בר' שמעון היא כלומר שהיה מוסיף למקום שחיטה בין האולם ולמזבח והוא סבור בין האולם ולמזבח ממש ר"ל שיהא הפר עומד בין צד מערבי של מזבח במה שיש מן המזבח לרוח צפוני לבין שכנגדו מן האולם אלמא שמקצת המזבח בצפון ואף כאן יהא השעיר עומד בצד המזרחי של מזבח במה שיש ממנו לרוח צפוני ותירץ דכוליה בדרום קאי ותני כבין האולם וכו' כלומר לא בין האולם למזבח ממש אלא משטח כותל צפוני של מזבח לשכנגדו עד האולם על הדרך שפירשנו למעלה ומ"מ לענין פסק מקצת המזבח בצפון והוא שבע אמות ממנו כמו שכתבנו בפרק ראשון ט"ז ב' ואעפ"כ אין הפר עומד לצד המערבי ולא השעיר לצד המזרח מפני שאע"פ

שהם צפוניים אינם מקום שחיטה והלכך זה עומד אצל קרן מערבי צפוני וזה אצל מזרחי צפוני כמו שביארנו:

תלמיד ההולך עם רבו אין לו לילך לימין רבו אלא לשמאלו כדי שתהא ימין התלמיד מזומנת לו לאיזה שירות אם יצטרך לו ואם עשה כן הרי עשה עצמו כמי שאינו מזמין עצמו לשמושו והרי זה בור ר"ל שאין לו לא חכמה ולא מדות ואם היו שני תלמידים עמו הולכים אצלו זה לימינו וזה לשמאלו כדי שיתכסה הרב ביניהם כאלו הם באים להגין בעדו והגדול לימינו כדי שיהא הקטן מזומן לתשמישו של רב ועל דרך זה אמרו במשנתינו סגן מימינו וראש בית אב משמאלו ואף זו ר"ל הן לצד שמאלו בתלמיד אחד הן גדול מימין וקטן משמאל בשנים לא בצד הרב ממש שכך אמרו המהלך בצד רבו הרי זה מגסי הרוח מפני שנראה כמשוה עצמו עמו וכן לא מאחוריו ושיקדימוהו לפניו שאף זה נראה כמרחיק עצמו משימושו אלא יצדדו עצמם לצד אחוריו מעט שיתכסה בהם או בו מעט מצדדיו או מצדו וזהו דרך כבוד ולעניין ביאור הגירסא הנכונה תרגומה כדי שיתכסה בו רבו כלומר ובשהם שלשה והתניא ההולך מצד רבו הרי זה מגסי הרוח אחורי רבו איתמר והתניא תרווייהו דמצדד אצדודי וגרסא הכתובה ברוב הספרים אינה מתיישבת כל כך אלא שכבר כתבנוהו בפרושינו:

גורלות אלו שהן בקלפי להגריל בהם על השעירים איזה לשם ואיזה לעזאזל צריך שיהו שניהם שוים ולא יהא אחד של מין אחד ואחד של מין אחר או אחד גס ואחד דק וכל שהן שוים אין קפדים בהם אם של זהב אם של שאר מיני מתכות אם של עצים ואבנים ואע"פ שמצינו בציץ שהשם כתוב עליו והוא של זהב ואף בזה הואיל ואחד מהם כתוב בו שם היה לנו לומר שיהא של זהב גורלות כתי' רבה להכשיר בכל הגורלות כל שהם שוים וכן זה שכתו' בו ונתן על שני השעירים גורלות אין במשמע שני גורלות על כל שעיר מהם אלא שני גורלות בין שניהם אחד כתוב בו שם ואחד כתוב בו עזאזל וטורף בקלפי ונותן אחד על זה ואחד על זה ושמא תאמר והיאך הוא עולה על הדעת שיהו שני גורלות על שעיר אחד והא בהדיא כתי' גורל אחד וכו' שמא הייתי סבור לומר שהוא עושה ארבעה גורלות שנים מהם כותב בהם שם ושנים כותב בהם עזאזל אלא שיהו שנים של שם דבוקים זה בזה שלא יזדמן של שם ושל עזאזל בבת אחת ומתוך שהם דבוקים זה בזה ושהם שם אחד הוא קורא להם אחד והם שנים והוא שאמר תלמוד לומ' אחד לד' אין לד' אלא אחד ואין לעזאזל אלא אחד ותכלית הכוונה בה הוא שלא להיות לד' אלא אחד רומז אל אמונת הייחוד ולהוציא מלב האומרים גורלות על כל אחד ובדבקות

שני הגורלות להיותן כאחד לרמוז על אמונה ישנה היו הצדוקים נכשלים בה הרבה כמו שרמזנו למעלה:

המשנה הרביעית והכוונה בה בענין החלק השלישי והוא שאמר בן קטין עשה שנים עשר דדים לכיור שלא היו בו אלא שנים אף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה מונבז המלך עשה כל ידות הכלים של יום הכפורים של זהב הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת שוטה כתובה עליה ניקנור נעשה נסים לדלתותיו ומזכירין אותם לשבח אמר הר"ם עשה לכיור שנים עשר חוטמין שהמים יוצאין משם כדי שיהיו כל הכהנים המתעסקים בתמיד מקדשין ידיהם ורגליהם כאחת והוא לא מנה שוחט כי השחיטה כשרה בזרים כמו שקדם וזורק הוא מקבל הדם וכבר קדם לך כי שלשה עשר היו זכין בו יחסר אחד מהן שוחט נשארו שנים עשר והכיור מכלל כלי שרת וכשהיו בו מים נתקדשו ונפסלו בלינה כמו שיתבאר במקומות מקדשים וזה עשה כלי סביב לכיור והיו בו המים תמיד והיו שותתין מאותו כלי לכיור כדי הצורך ראשון ראשון ואותו הכלי היה נקרא מוכני וכל ידות הכלים הם הקפות כלומר בית יד של סכין או של קרדום שהיו חותכי' בהן הבשר ודומיהם ונברשת היא כמו שמשית שעושין על פתחי הבתים מזכוכית והיא עשתה אותו מזהב טוב ממורט וכשהיה השמש זורח עליה לאותה השמשית אורה ונוגה בתחלת היום כעלות השמש מאופק ירושלם ואותה שעה היו קורין קרית שמע וניקנור היה איש מן החסידים הלך לאכסנדריא של מצרים ועשה שם שתי דלתות של נחשת והתקין מלאכתן מאד והיה דעתו להעמידן בעזרה והביאם על הים ויהי כאשר סער הים על המלחים השליכו אחת מן הדלתות בתוך הים להקל מעליהם ומאנייתם ורצו להשליך השנית וכאשר ראה קשר עצמו בדלת ואמ' להם אם רצונכם להשליך זו הדלת לא תשליכוהו אלא עמי אז עמד הים מזעפו וכאשר יצא הוא לנמל בעכו היה מצטער על הדלת שטבעה ורצה השם והשליך הים הדלת האחרת שטבעה לאותו מקום שיצא זה החסיד וזהו הנס שעשה השם לדלתותיו והעמידום לרוח מזרחית מן העזרה לעומת ההיכל וענין לשבח גדולה ותהלה והמלה עברית וארמית והענין אחד ויהללו אותה ושבחו יתה ונאמר שבחי ירושלים אלו לגנאי בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטרת הגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד ובן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה ועל אלו נאמר ושם רשעים ירקב גנאי הפך שבח ולחם הפנים עב היה כמו שיתבאר במנחות אבל היו מתקנין אפייתו בדפוסים עד שיהיו מקפלים כמו

שמקפלים הבגדים והוא היה בתכלית ההשויה ותקון האפייה כמלאכה שהיתה ידועה אצלם ופטום הקטורת ידוע ועוד אזכרנו במקומו ממסכת כריתות ובכלל סמניה עשב כשנותנין אותו עם הקטורת על האש היה העשן כלו עולה מכונס לא מפוזר והיו מכירים אותו העשב ולא הודיעוהו לאדם והיה הגרס בן לוי מוציא אותיות בפיו בהוצאה נפלאה בשעת קריאת השיר של כל יום והיה נותן גודלו בפיו עם לשונו בשעת הקריאה ולא הודיע לשום אדם איך היתה המלאכה בשנוי נתינת הלשון בפה ואיך היה משים בהנו כשהיו יוצאין אותן הנעימות הערבות ובן קמצר היה כותב בקולמסים רבים בבת אחת ואעפ"י שכל אלו נתנו אמתלא מפני מה נמנעו מללמד מעשיהם גנה אותם כאשר תראה:

אמר המאירי בן קטין וכו' פי' כה"ג היה בבית שני ועשה שנים עשר דדים לכיור שמתחלה לא היו בהם אלא שנים ועשה הוא בהם שנים עשר שיהו מים יוצאים מהם ביחד להיות שנים עשר כהנים מקדשים ידיהם ורגליהם מהם בבת אחת וזה שעשה מהם שנים עשר מפני שהוא כיון בו על כל אותם העסוקים בתמיד שהם שלשה עשר כמו שביארנו ולא עשה בהם שלשה עשר מפני שהשוחט הוא בכלל השלש עשרה ואינו טעון קדוש שהרי השחיטה כשרה בזר ואף הוא עשה מוכני פי' בגמ' גלגלא דהוו משקעי ליה כלומר שהכיור הוא כלי שרת וכל שמקודש בכלי שרת נפסל בלינה ומתוך כך עשה כלי זה סביב לכיור שמאותו כלי היו המים באים לכיור כפי הצורך ולא היו נפסלים באותו כלי בלינה שאינו כלי שרת וכשהיו צריכים למי כיור היו מריקים מאותו הכלי דרך דדיו לכיור ולא היו צריכים להביא בכל יום מבחוץ והיה עשוי כעין גלגל שממלאין ממנו בבור ומשמיע קולות בשעת ההרקה כדרך שגלגל הבור משמיע קול בשעת השאיבה כמו שביארנו במסכת תמיד וי"מ בענין אחר וזה עיקר:

מונבז המלך עשה כל ידות הכלים של יום הכפורים של זהב שאלו בגמ' נעבדינהו לכולהו כלומר מה ענין לידות ולא לכלים עצמן והלא מאחר שנדבו לבו לכך ונמצא רוצה ויכול היה לו לעשות אף הכלים עצמם מזהב והיה ראוי שיהו הם של זהב יותר מן הידות ופירשוה בידות הסכינין שאי אפשר לעשות הסכינין עצמן של זהב שאם כן לא היו יכולין לחתוך בהם והקשו בה ממה שאמרו בבריתא אף הוא עשה כני כלים ואגניהם וידות כלים [וידות סכינין] של יום הכיפורים של זהב ומדקתני ידות סכינין וידות הכלים אלמא אף בשאר כלים עשה ידותיהן של זהב וא"כ יעשה אף בגוף הכלים ותירץ שאף אותם הכלים פירושן בנגרי וחציני ר"ל ידות הקרדום והמגל וכיוצא בהם מכלים שאי אפשר לגוף הכלים בשל זהב ומ"מ קשה לפרש שהרי כניהן ר"ל בסיסי מושבם ואוגנותיהם ר"ל בית אחיזתם מיהא אף בשאר כלים הם נאמרים והיה לו להקשות עליהם שיעשה אף

גופם של זהב אלא שבודאי זו של (כלים) [כנים] ואגנים הכלים עצמן של זהב היו אלא שהיו מקילין בכניהם ואגניהם והוא עשה אף כניהם ואגניהם של זהב אבל הסכינים והקרדומים הואיל וגופן לא היה אפשר להם בשל זהב לא היו עושין את הידות של זהב והוא בא ועשאן של זהב:

הילנאי המלכה אמו עשתה נברשת של זהב ר"ל מחיצת חלון ועל הדרך שעושין אותה מזכוכית עשאתה היא מזהב טוב וממורט הרבה והניחתהו במקום גבוה על פתח ההיכל בדרך שבתחלת היום כשהשמש מתחיל לעלות מן האופק מצד המזרח ומכה על פתח ההיכל שהוא לצד מערב ניצוצות יוצאין ממנה מיד והיו מכירין שזמן קרית שמע הוא ולא היו צריכין לצאת ולראות הנץ החמה ולא משום אנשי משמר ומעמד שהרי אנשי משמר היו מקדימין לקרות משעלה עמוד השחר מחשש שלא ימשכו אחר העבודה וימנעו מלקרות ואנשי מעמד העומדים על הקרבן בשליחות כל הצבור היו מאחרין לקרות עד שתכלה עבודת התמיד עד שאמרו שהקורא עם אנשי מעמד ועם אנשי משמר לא יצא ידי חובתו על הדרכים שביארנו במסכת ברכות ט' ב' אלא לא עשאתה אלא לבני ירושלים הבאים בעזרה להתפלל שם למנהג וותיקים שהיו מכוונים לגמרה עם הנץ החמה שיתפללו אחר זריחת החמה שהוא יום גמור:

אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה בה כדי שיעתיק ממנה הכהן כשבאה לידו סוטה לכתוב ולמחות בתוך המים ולא יהו צריכים להוציא עליה ספר תורה ושאלו בגמ' שמע מינה כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה אע"פ שאין דעתו להשלימה עד סוף הענין כמו שביארנו שם ותירצה בא"ב כלומר ראשי תיבות ומה שאמרו כשהוא כותב רואה וכותב מה שכתוב בטבלא ומה כתוב בטבלא אם שכב אם לא שכב פירושו בסירוגין ר"ל שכותב אם שכב שלם ואחריה ראשי תיבות עד סוף אותו דיבור וחוזר וכותב אם לא שכב שלם ואחריו ראשי תיבות וכן ואת כי שטית שלם ואחריו ראשי תיבות וכן הלכה אלא שלענין התינוק הותר לגמרי משום עת לעשות לד' כמו שביארנו שם:

ניקנור והוא שם אדם נכבד נעשו נסים לדלתותיו ופי' בגמ' שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות ועשה שם שתי דלתות ברושים מחופות נחושת מוצהב הרבה על דעת להעמידם בעזרה והיה מביאם דרך ים וכשסער הים על המלחים השליכו אחת מהם להקל משאה של ספינה ועדיין לא נח שם הים מזעפו ובקשו להטיל אף את חברתה ועמד הוא וכרכה ר"ל שחבקה בזרועותיו ואמר להם אם רצונכם להטיל את זו הטילוני עמה לים ומיד נח הים והיה מצטער על חברתה הרבה וכשהגיע לנמלה של עכו ראו אותה מבצבצת ויוצאה תחת דופני הספינה ונטלם והקדישם לעזרה והעמידום לרוח

מזרחית בכניסת העזרה כנגד פתח ההיכל וכל שערי בית המקדש נשתנו לשל זהב חוץ מאלו שלא רצו לשנותם מצד הנס שנעשה בהם ומצד שהיה נחושת שבהם מוצהב הרבה ומזכירין אותם לשבח ר"ל כל אלו שהזכרנו והם בן גמלא שעשה את הגורלות של זהב ובן קטין שעשה שנים עשר דדים ומוכני לכיור ומונבז שעשה ידות הכלים של זהב ואמו שעשתה נברשת וטבלא של זהב כולן היו מזכירין אותן לשבח על מה שעשו:

אבל אלו שהוא מזכיר עכשיו הוזכרו לגנאי על מה שעשו והם בית גרמו והוא היה אומן חשוב בכך שלא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים שהיו בקיאים במלאכתו ברדייתו ובאפייתו עד שלא היה מתעפש ואותו שהיו עושים שאר אומנים היה מתעפש מתוך עובי הלחם ואע"פ שאמרו כ"א ב' סילוקו כסידורו לא היה אלא בבית ראשון וכן בבית שני בעוד שהיו שם כהנים גדולים צדיקים וחשובים אבל משהיו ממנים כ"ג ע"י ממון נתקלקל הכל והיו צריכים לאומנות חשובה ואלו ידעו ולא רצו ללמד ולא היו חוששין ללמדו לכבוד שמים כדי שלא יתמעט כבוד מקדש במיתתם או שמא בקיאים היו בו ביופי גדול ובנקיות מופלג מצד הלישה והאפייה וכן בית אבטינס לא רצו ללמד מעשה הקטרת והוא שהיו יודעים עשב שנותנין אותו עם הקטרת על האש והיה העשן כולו מתכנס לעמוד אחד ישר וזקוף ולא מתפזר ואותו עשב נקרא מעלה עשן והם ידעו אותו עשב ולא רצו ללמדו ופי' בגמ' ששניהם היו מתנצלים בדבר זה שיודעים היו שבית המקדש עתיד ליחרב והיו מתייראין שמא ילמד אדם שאינו הגון וילך ויעבוד עבודה זרה בכך ולא קבלו התנצלותם מפני שידעו בהם שלא היתה כוונתם אלא להרבות בכבוד עצמם ומ"מ בזו הזכירום לשבח שמעולם בית גרמו לא נמצאת פת נקיה ביד בניהם שלא יאמרו מלחם הפנים הם ניזונים ושל בית אבטינס לא יצאה כלה מבושמת מבתיהם שלא יאמרו מן הקטרת הן מתבשמות לקיים מה שנאמר והייתם נקיים מד' וישראל ובברייתא אמרו שכשהיו נושאין אשה היו פוסקים עמה על מנת שלא תתבשמי:

אגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ר"ל תנועה אחת בהגבהת הקול עריבה בתכלית בשיר של פה מעורב עם שיר הכנור והיה נותן גודלו באיזה מקום שבפיו ידוע אצלו ואצבעותיו בין הנימין של כנור והיה מגביה קולו בנעימות מתוק כל כך שבאותה שעה היו כל אחיו נרתעים בבת ראש לאחוריהם ר"ל בפתע ולא רצה ללמדו ואף הוא היה מתנצל כדרך הראשונים:

בן קמצי לא רצה ללמד על מעשה הכתב שהיה יודע ומהיר במלאכת הכתיבה עד שהיה קושר ארבעה קולמסים בארבע אצבעות ימינו והיה כותב בבת אחת שם בן ארבע אותיות בבת אחת בלא הקדמת אות אחת לחברתה עד שלא היתה אות אחת ממנו נכתבת בלא

חברתה וזה לא מצא שם שום התנצלות על מניעתו שהרי לא היה כאן חשש לעבוד ע"ז בכך שאין דבר זה מעלה או מוריד לשאר האומות שאינם עושים כלום אלא לפנים ודבר זה אין בו קפידא להמון וכן שאין להם כתב שלנו ואין דבר זה למד דבר מתוך דבר:
על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה על בן גמלא ובן קטין וכו' שאמרנו עליהם שהוזכרו לשבח ועל אלו נאמר ושם רשעים ירקב ר"ל שלא יעמוד זכרם והם של בית גרמו וכו':
וי"מ על הראשונים על בית גרמו ועל בית אבטינס ועל הגרס בן לוי שמ"מ מצאו תשובה לדבריהם ועל אלו ר"ל בן קמצאי וכו' שלא מצא תשובה לדבריו ואע"פ שאם כן היה לו לומר על זה פירושו עליו ועל חביריו וכן היא בגמ' בהדיא ואע"פ שהיו מזכירין אותם [לגנאי] שמא אחר ששמעו התנצלותם קבלו מהם או שמ"מ על כל פנים היו מזכירין אותם לגנאי במניעת לימודם ועיקר הדברים דרך הערה שלא יהא אדם נמנע מללמד מה שיש בו קדוש השם באיזה צד אע"פ שיש צדדין שאפשר להתנצל בכך:
זהו ביאור המשנה ומה שיש ממנה מקום לענין פסק כבר הבנת פסק שבו ממה שכתבנו ומה שנכנס תחתיה בגמ' ממה שלא ביארנוהו במשנה כך הוא:

דף לח.

כל שהצבור רואין באחד שנמנע מללמד לראוים לכך דבר שיש קידוש השם בידיעתו יכולים לסלקו מאותה אומנות המסורה להם מאצלם ולמנות אחר תחתיו בלא שום סיבה אחרת ומ"מ כל שכוונתו לשמים יהא בטוח ברחמי השם ואל יתייירא שיהא אדם יכול לקפחו ממה שנגזר לו מלמעלה ועל כל פנים יהא כל אדם נזהר במלאכתו שלא להכניס עצמו בחשד הבריות אף במה שיודע בעצמו שהוא נקי בו ודברים אלו כולם אתה למד מבית גרמו ומבית אבטינס אמרו עליהם על בית גרמו שהיו בקיאין במעשה לחם הפנים ולא רצו ללמד ושלחו חכמים לאלכסנדריה של מצרים לאומנין אחרים והעבירו את של בית גרמו שלא ירויחו שכרם שהיו נוטלין מתרומת הלשכה והיו אותם האומנים יודעים לאפות כמותם אבל לא היו יודעים לרדות כמותם ר"ל דבוק הלחם עם דופני התנור מפני שאותם אומנים שהביאו היו מסיקין מבפנים ואופין מבחוץ מפני שהלחם היה עשוי כמין דפוס תיבה פרוצה והיתה רדייתו מבפנים קשה ואין יכולין לדבקו כראוי שלא ישחת הדפוס והיו אופין מבחוץ על גב התנור ושל בית גרמו היו מסיקין ואופין מבפנים וי"ג מסיקין מבחוץ ואופין מבפנים כלומר כדי שיהיו יכולין לרדות בידים ולא מנעם חום גדול שבתנור וכששמעו חכמים בדבר אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וכו' יחזרו בית גרמו למקומם שלחו להם חכמים ולא

רצו לבוא כפלו להם שכרם מתרומת הלשכה ובאו אמרו להם מה ראיתם שלא ללמד אמרו להם יודעים היו בית אבא שבית המקדש עתיד ליחרב שמא ילמד אדם שאינו הגון וילך ויעבוד ע"ז בכך וכן היה הענין בבית אבטינס שהביאו אומנין מאלכנסדריא והיו יודעים לפטם כמותם ר"ל כתישת הסמנים והרכבתם אבל לא להעלות עשן כמותם והחזירום וכפלו להם שכרם מכאן אמרו בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך כלומר כל שכונתך לשמים אל תדאג שמא פלוני יקחך כך וכך ויעביר את כבודך אלא על כרחם יהו קורין אותך לבא ולישב במקומך ומשלך יתנו לך כלומר ממה שקצוב לך מן השמים ואין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא ומתוך כך חזרו ואמרו שלא לספר בגנותם והוא שאמרו אמ' ר' יוחנן בן נורי פעם אחת מצאתי זקן אחד ומגילת סתרים בידו אמרתי לו מאין אתה אמר לי מבית אבטינס ומה בידך מגלת סמנין הראה לי אמר לי כל זמן שהיו אבותיי קיימים לא היו מוסרין אותו לשום אדם עכשיו הרי הוא לך לך והזהר בה וכשהרצתי הדברים לפני ר' יהושע אמר לי מעתה אסור לספר בגנותם וכן שמצאו קצתם אחר חורבן בטוחים ברחמי השם לשוב בית המקדש על מכונו והוא שאמר אחד מהם פעם אחת יצאתי עם אחד מבניהם ללקט עשבים ראיתיו ששחק ובכה אמ' לו מפני מה בכית אמ' לי מעלה עשן ראיתי כנגדי וזכרתי כבוד אבותי ומפני מה שחקת א"ל שעתיד הקב"ה להחזירו לנו וכל שכן שהוזכרו לשבח במה שהיו מוציאים עצמם מן החשד אלו שלא נמצא פת נקיה ביד בניהם ואלו שלא יצאה כלה מבושמת מבתיהם כמו שביארנו במשנה ואעפ"כ נענשו בו על שהיה בהם סרך התכבדות על הענין דרך הערה אמרו פעם אחת מצאתי מבני בניהם של בית אבטינס אמרתי לו אבותיך רצו למעט בכבוד שמים ולהרבות כבוד עצמם עכשיו נתמעט כבודם וכבוד שמים במקומו עומד:

דף לח:

מצוה לאדם שיספר בשבחן של צדיקים כל זמן שמזכירם כדי לקרב שאר בני אדם למעשיהם וכן מותר לאדם לספר בגנותם של רשעים לא לכונת לשון הרע אלא להרחיק שאר בני אדם ממעשיהם דרך הערה אמרו זכר צדיק לברכה זהו שנאמר וד' אמר המכסה אני מאברהם וכתיב בתריה ואברהם היה יהיה וכו' ושם רשעים ירקב זהו ויאהל עד סדום ואנשי סדום רעים וכו':

לעולם יהא אדם חביב לו תלמוד תורה ויזהר שלא יתייאש ממנו אחר לימודו שהשכחה מצויה ביותר וכל שמשכחו דרך עצלה ויאוש נענש עליה דרך הערה אמרו ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני וכן יזהר שלא להשתקע בעבירות ואם רואה יצרו תוקף עליו

יהא הוא גבור הימנו וינצחהו וכל שמרגיל עצמו בכך הרי הוא נמסר בידו דרך הערה אמרו אם באה לידו של אדם פעם ראשונה ושניה ולא חטא שוב אינו חוטא שנאמר רגלי חסידיו ישמור וכן אמרו אם עברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא וכן אמרו אם לליצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון בא למדוד את הנפט אומרים לו מדוד לעצמך בא למדוד את האפרסמון אומרים לו המתן ואני מודד לך כדי שנתבשם אני ואתה: ונשלם הפרק תהלה לאל:

דף לט.

טרף בקלפי וכו' כבר התחלנו לבאר בפרק שלישי מה שהוא כוונת כל אלו הפרקים עד פרק אחרון והוא בסדור פרטי העבודות של יום הכפרים וביארנו סדר עבודת התמיד ווידוי הפר ועכשיו בזה הפרק יתבאר מענין זה קצת כפי סדר העבודות ועל זה הצד יחלקו ענייני הפרק לארבעה חלקים הראשון בענייני הגרלת השעירים וקשרו לשון של זהורית באותו של עזאזל השני חזרתו אצל פרו ווידוי שני שעל כל שבטו ושחיטת פרו וקבלת דמו השלישי נטילת המחתה לצורך הקטרת ומה היה עושה בה ומה שהיה משתנה באותו היום במחתה יותר משאר הימים הרביעי שעל ידי שינוי זה נתגלגל לבאר הרבה דברים שנשתנה בהם עניין היום יותר על שאר הימים זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיבואו בו הרבה דברים שלא מן הכונה על ידי גלגול כענין סוגית התלמוד על הדרך שקדם וכמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה ממנו תיוחד לבאר ענין החלק הראשון והוא שאמר טרף בקלפי והעלה שני גורלות אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך ואם בשמאלו עלה ראש בית אב אומר לו אישי כהן גדול הגבה שמאלך נתנן על שני השעירים ואומר לי"י חטאת ר' ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת אלא לי"י והם עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמר הר"ם כל מקום שהוזכר בזו המסכתא שם רוצה בו שם המפורש ר"ל יו"ד ה"א ואין הלכה כר' ישמעאל קשר לשון של זהורית בראש השעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו לשון של זהורית הוא לשון של צמר צבוע אדום תרגום ותולעת שני וצבע זהורין ומשקלו שני סלעים וכבר ביארנו פעמים משקל הסלע:

אמר המאירי טרף בקלפי והעלה שני גורלות פי' בפרק שלפניו ביארנו שלאחר שהתודה על הפר בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ושם מוצא שני שעירים וקלפי היתה שם

ר"ל כלי קטן חלול בכדי שיוכל להכניס שם שתי ידיו ובה שני גורלות שהיה באחד מהן כתוב לשם ובאחד לעזאזל להגריל בהם על השעירים איזה יקרב לשם ואיזה משתלח לעזאזל ועכשיו הוא אומר שטורף בקלפי ר"ל שמנענע הקלפי כדי שיתנענעו הגורלות בתוכו ולא יודע לו איזה של שם ואיזה של עזאזל אלא כפי מה שיזמין לו מקרה הגורל מפני שסימן טוב היה להם כשהגורל של שם עולה בימין וחוששין שמא יכוין לכך וכל שמכוין לכך ומכיר בהם אין זה גורל לפיכך תקנו שיהא טורף ומנענע כמה פעמים שלא יהא לו שום היכר בענין וכשטרף בו מכניס שתי ידיו בקלפי ומעלה אותם שתי גורלות אחד בימין ואחד בשמאל וכן השעירים עומדים אחד לימינו ואחד לשמאלו ליתן את של ימין בשעיר של ימין ושל שמאל בשעיר של שמאל ואחר שהוציא ידיו מביט בגורלות איזה בימין ואיזה בשמאל ואם עלה של שם בימין הסגן שהוא בימינו אומר לו אישי כהן גדול כלומר אדוני ורבי הגבה ימינך כלומר שבו גורל השם שידעו הכל שאותו של ימין לשם וכשעלה של שם ביד שמאל ראש בית אב שהוא לשמאלו אומר לו הגבה שמאלך ונותנן על שני השעירים של ימין בשל ימין ושל שמאל בשל שמאל וכשמניחו על של שם אומר לד' חטאת אבל של עזאזל אין צריך לומר בו כלום ואף זה בשם המפורש והוא אחד מעשרה פעמים שכהן גדול מזכיר שם המפורש ביום הכפורים שלשה בוידוי ראשון ר"ל אנא השם חטאתי וכו' אנא השם כפר וכו' מכל חטאתיכם לפני ד' וכן על דרך זה שלשה בוידוי שני ושלשה בוידוי שלישי ואחד בהגרלה זו וכולם עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו וכו':

וקושר לשון של זהורית ר"ל של צמר צבוע באדום על שם אם יאדימו כתולע כצמר יהיו בראש שעיר המשתלח רצה לומר בין קרניו ופי' בגמ' שמשקלו שני סלעים והעמידוהו כנגד בית שילוחו כלומר אחר שקשרו לשון זה בין קרניו העמידוהו כנגד השער שהיו מוציאין אותו דרך שם לשלחו לעזאזל והוא שער המזרחי ולנשחט כנגד בית שחיטתו פי' ולנשחט השעיר שעלה גורלו לשם וקוראו נשחט על שם שעתיד לישחט ומ"מ אינו שוחטו עדיין וזה שאומר עליו כנגד בית שחיטתו נסתפקו בגמ' אי אהעמדה קאי כלומר שיעמידוהו במקום שראוי לישחט בו והוא באיזה מקום שבצפון בתחום מקום שחיטה שבו על הדרך שכתבנו למעלה ומ"מ לא היה בשעיר של שם לשון זהורית כלל או אקשירה קאי כלומר שיהיו קושרין בו לשון של זהורית גם כן אלא שבמשתלח קושרין בין קרניו ולזה כנגד בית שחיטתו ר"ל בצוארו והעלו בה דאקשירה קאי כלומר שנותן לשון של זהורית אף בנשחט אלא שנותנו במשתלח בין קרניו ולשל שם בצוארו והביאוה ממה שאמרו בברייתא בטעם זה שלא יתערבו לא זה בזה ולא זה באחרים ואי אהעמדה

קאי נהי דבחבריה לא מתערב דהא האי קטיר והאי לא קטיר באחרים מיהא מי לא מתערב אלא אקשירה קאי והיו קושרין לזה במקום אחד ולזה במקום אחר שלא יתערבו זה בזה שאם יתערבו אינו יכול עוד להגריל עליהן שמא יתהפך הגורל והיו מ"מ אף בשל שם כדי שלא יתערב באחרים גם כן ולא יצטרך להביא אחרים ואף לשון משנתנו מוכיח כן שאמר ולנשחט ואלו אהעמדה קאי היה לו לומר והנשחט:

זהו ביאור המשנה וכולה על הדרך שכתבנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמ' אלו הן:

כלי זה שהזכרנו במשנתנו ששמו קלפי של עץ היה ולא היה עושין אותו של זהב שהתורה חסה על ממונם של ישראל כדכתיב וצוה הכהן ופנו את הבית על מה חסה תורה אם על כלי מתכות וכלי עץ הרי יש להן טהרה במקוה הא לא חסה אלא על כלי חרס שהן בשבירה ואם חסה על ממון קל כל שכן על ממון חשוב ואם על ממון רשעים כך שהצרעת בא על חטא ק"ו על של צדיקים ואף כאן חסו שלא לעשות כלים של זהב ללא צורך ומאחר שהיה של עץ ממילא אתה למד שלא היה כלי שרת אלא של חול שהרי אין עושין כלי שרת של עץ אלא של מתכת וכן לא היה שיעורו אלא בכדי שיחזיק שתי ידיו שאם היה רחב ביותר שמא הוא נותן לב עליהם בשעת הנחתם כל כך שאם יוכל למשמשם בריוח ירגיש במשמושו איזה של שם ונוטלו בימין ומתוך כך היו עושין אותו קטן שלא יחזיק אלא שתי הידים בצמצום:

ממה שהצבור חייבי' להשתדל על כל דבר שיהא להם מנהיג חכם וחשוב שכל מעשי הדור ועניניו נגררים אחר מדותיו כמו שאמרו תענית כ"ד א' עיני העדה כל כלה שעיניה יפות אין גופה צריך בדיקה אין עיניה יפות כל גופה צריך בדיקה כך בזמן שהמנהיג צדיק כל מעשי הדור מתוקנים ניסים וניסי ניסים נעשה להם תמיד וההפך בהפך דרך הערה אמרו בסוגיא זו שארבעים שנה שמש שמעון הצדיק בכהונה גדולה בבית שני בתחלת בניינו אחר עזרא מיד וכל ימיו היה גורל של שם עולה בימין ולשון של זהורית מלבין והוא סימן למחילה על שם כצמר יהיו ונר מערבי דולק יותר מכל חברותיה שממנה הוא מתחיל ובה היה מסיים על הדרך שביארנו בשני של שבת כ"ב ב' והיה אש מערכה מתגבר עד שלא היו הכהנים צריכים להביא עצים למערכה אלא סדור ראשון של שחרית ומה שאמרו בפרק ראשון כ"א ב' על אש של שמים בבית שני שאע"פ שהיתה יורדת מ"מ לא היתה מסייעת כלום על הזמן שאחר שמעון הצדיק נאמרה אבל בימיו היתה מתגברת שלא היו צריכין להביא עוד אלא שני הגזרין הבאים מצד מצות הכתוב והיתה ברכה משתלחת במנחת העומר ששיריה נאכלין לכהנים אע"פ שהיא של צבור

וכן בשתי הלחם וכן היתה ברכה משתלחת בלחם הפנים שהיו נאכלין להגיע לכל אחד מיהא שיעור הראוי לאכילה ואע"פ שאינו ראוי להשביע מ"מ ברכה משתלחת בו אף להשביע וכל שמגיעו ממנו כזית יש אוכל ושבע ויש אוכל ומותיר ומשמת הוא ע"ה נתקלקלו הדורות ונשתנה הסדר לשון של זהורית פעמים מלבין פעמים אינו מלבין גורל פעמים עולה בימין פעמים בשמאל נר מערבי פעמים דולק פעמים כבה אש המערכה פעמים מתגבר פעמים אינו מתגבר ונשתלחה מארה בלחם הפנים שלא היה משביע ושלא היה מגיע לכל אחד כשיעור אכילה וכל שהגיעו כפול שאין בו שיעור אכילה וכן שלא היה משביע היו הצנועים מושכים ידיהם ומניחים חלקם לאחרים והגרגרנים חוטפין את חלקם ואוכלין ומשעת מותו ואילך נמנעו הכהנים מלברך את העם בברכת כהנים בשם המפורש ונתגלגל הענין מגילגול לגלגול עד שנתקרב זמן החרבן וארבעים שנה קודם חורבן לעולם לא עלה גורל בימין ולשון של זהורית לא היה מלבין ונר מערבי לא היה דולק יתר על שאר הנרות ודלתות ההיכל נפתחות מאליהן דרך סימן ונחש שיהיו האויבים נכנסים עד שחרב בעונותינו ונחרש הר ציון ונעשה שדה מלבלב פירות ועשבים וכשם שגלה כבודנו בעונות אבותינו כך הקב"ה עתיד להחזירו לזמן הנגזר על פי רצונו ית' בתשובה ומעשי' טובים שנאמר פרוח תפרח ותגל אמן כן יעשה ד':

דף לט:

הגרלה זו שתי מצות יש בה אחת העלאת הגורלות מתוך הקלפי אחד ביד ימין ואחד ביד שמאל והשנית נתינת הגורלות על השעירים הראשונה מעכבת ר"ל ההעלאה מן הקלפי שאותו הגורל עושהו חטאת ולא קריאת השם ר"ל שאם יאמר הוא בלא הגרלה זה לד' חטאת וזה לעזאזל לא אמר כלום אבל הנחת הגורלות על השעירים אע"פ שהיא מצוה אינה מעכבת אלא כיון שעלה גורל של שם בידו נעשה חטאת שעיר שכנגד אותה היד ומתוך כך ההגרלה ר"ל העלאת הגורלות מתוך הקלפי פסולה בכל אדם אע"פ שאינה עבודה גמורה שהרי אינה אלא כעין הקדש ועד שהוקדש אין שם עבודה עליו ואעפ"כ הואיל ומעכבת פסולה בזר אבל ההנחה הואיל ואינה מעכבת כשרה בזר ואע"פ שהגרלה והנחה בבגדי לבן הם נעשים שהרי כשהתודה על הפר הולך לו לשעירים ודברים הנעשים בבגדי לבן חוקה כתובה בהם ומעכבין ולא סוף דבר בדברים הנעשים בפנים אלא אף בנעשים בחוץ בהיכל ובעזרות כגון אלו מעכבין מ"מ הואיל ואף בלא הנחה מקדשים בהעלאת הגורל אין זה נחשב כלום אבל הגרלה מיהא מעכבת ואין צריך לומר הוידוי שלו ר"ל של שעיר המשתלח שהנעשה בפנים לא היה בו וידוי כלל:

דף מ.

מאחר שביארנו שהגרלה מעכבת שני שעירי יום הכפרים שמת אחד מהם אם עד שלא הוגרל מת יקח זוג לנשאר ויגריל ואם משהוגרל מת יביא שנים ויגריל עליהם ויזווג העולה במקום המת עם המוגרל הראשון שנשאר קיים ואם של שם מת יאמר הרי זה לד' במקומו ואם של עזאזל מת יאמר הרי זה לעזאזל במקומו והמוגרל השני שאינו צריך לו ירעה עד שיומם וימכר ויפלו דמיו לנדבה ואינו הולך למיתה שאין חטאת צבור למיתה: **שלש** וארבעים הזאות היה כה"ג עושה ביוהכ"פ מדם הפר והשעיר והוא שאחר שהתודה על עצמו ודוי ראשון על הפר והגריל על השעירים וחזר לו אצל פרו להתודות ודוי שני עליו ועל שבטו הוא שוחט את הפר ומכניס כף ומחתה ונותן הקטרת על האש ומזה מדמו של פר שמונה הזאות בקדש הקדשים בין בדי הארון קרוב לכפורת ואע"פ שנאמר בו שבע פעמים מפי השמועה למדו בזו שבע לבד מן הראשונה ואח"כ שוחט את השעיר ומזה מדמו גם כן שמנה הזאות במקום שהזה מדם הפר ואח"כ היה מזה מדם הפר בהיכל על הפרוכת שמנה הזאות ואחריו מדם השעיר כן ואח"כ מערב שני הדמים ומזה ארבעה הזאות על ארבע קרנות של מזבח הזהב שבהיכל ואח"כ שבע הזאות מדם המעורב על אמצעו של מזבח ושופך שירי הדם על יסוד מערבי של מזבח החיצון ואח"כ הולך אצל שעיר המשתלח ומתודה על כל ישראל ומשלחו ומוציא אימורי הפר והשעיר לישרף כמו שיתבאר ענין זה כולו על הסדר שנה בסדר זה כגון ששחט את השעיר קודם מתן דמו של פר לא עשה כלום וכן בשאר הדברים כל שהקדים את הראוי לאחר או איחר את הראוי להקדים אלא שבקצתם יש קצת תקון כמו שיתבאר ולפי דרכך למדת ששעיר עזאזל שנאמר עליו יעמד חי לפני ד' לכפר עליו צריך שיעמוד חי עד שעת וידוי הנאמר עליו לשם כל ישראל ומה שנאמר בו לכפר עליו אין הענין לכפר עליו בכפרת דמים ר"ל בכפרת דמי הפר [והשעיר] ר"ל שלא יהא צריך לעמוד חי אלא עד שיזה מדמו של חבירו אלא בכפרת גופו והוא וידוי דברים שהרי כפרת דמים אין בו וכל שמת קודם לכך צריך להביא אחר אע"פ שכבר נעשה מתן דמו של חבירו אבל משהתודה עליו אם מת אין נזקקין ויש פוסקים שכל שמת עד שנדחה לעזאזל צריך להביא אחר כמו שיתבאר בפרק ששי ס"ו א':

דף מ:

מכיון שביארנו שהגרלה מעכבת וכן שמשעלה הגורל בידו נתקדש אותו השעיר שבצד אותה היד אף קודם הנחה מעתה אם עלה גורל של שם בשל שמאל אינו יכול להחליפו

ביד ימינו ליתנו על שעיר שבימינו שהרי אותו שבשמאלו נתקדש לשם משעלה גורל של שם בידו ואם עשה כן אינו כלום אבל אם החליף השעיר שבצד שמאלו לצד ימינו וכן הגורל שביד (ימינו לשמאלו) [שמאלו לימינו] והניח עליו מה שעשה עשוי אלא שאין עושין כן שהמינין חושדין אותנו בכך להיות כל מעשינו נעשים דרך נחש:

זה שביארנו שההנחה אע"פ שאינה מעכבת מ"מ מצוה היא פירושו הנחה לבד ותיכף שהונח יכול להסירו ואין בעכבתו עד שעת שחיטה מצוה כלל:

אע"פ שכתבנו ששעיר של יום הכפורים אין קריאת השם עושתו חטאת אלא הגורל עושהו חטאת בשאר חטאות של כל השנה הפך הדברים ר"ל שקריאת השם עושתו חטאת ולא הגורל ואם הוצרך שתי תורים או שני בני יונה והגריל בהם לעולה ולחטאת אינו כלום ויכול להחליף מזה לזה אא"כ קדשם בקריאת השם וקריאת השם עושתו חטאת בלא גורל על הדרך שנבאר עכשיו:

דף מא.

קרבנות העוף של תורים ובני יונה הם הנקראים קנים בכל מקום על שם כי יקרא קן צפור לפניך ויש בהם קן סתומה וקן מפורשת ודיניהן חלוקים שהסתומה כל שמתו הבעלים יפלו לנדבה והמפורשת כל שמתו הבעלים חטאת תמות והעולה תקרב נדבה ולעולם אין הקנים מתפרשות ר"ל שאינן נעשות קן מפורשת אלא או בלקיחת הבעלים או בעשיית כהן ר"ל שבשעה שיהיו הבעלים לוקחים אותם אם מן השוק אם מאיזה מקום שיקחם יאמר זו תהא לחטאת וזו לעולה שכל שאמר כן בשעה שלוקחם נעשית קן מפורשת לדין שכתבנו וכן שאי אפשר לו עוד לשנות זו של חטאת לעולה וזו של עולה לחטאת וכן אם לא פירשו הבעלים כן בשעת לקיחה כל שהכהן נוטלם למליקה ואומר זו אני מולק לשם חטאת וזו לשם עולה נעשית מיד קן מפורשת לדין שכתבנו וכן שאי אפשר עוד להחליף אבל כל שלא פירשו בעלים בשעת לקיחה ולא כהן בשעת עשיה אע"פ שאמרו בעלים בין לקיחה לעשיה זו חטאת וזו עולה עדיין היא קן סתומה ורשאין להחליף הוא או (הקן) [הכהן] בשעת עשיה וכן שאם מתו בעלים יפלו המעות לנדבה וטעם הדברים מפני שבמחוייבי קינין כתיב בהן במקומות לקיחה בבעלים ובמקומות עשייה בכהן והוא שבילדת כתיב ולקחה שתי תורים אחד לעולה ואחד לחטאת [ובזבה כתיב ועשה הכהן] ונראין הדברים שאין אומרים כן במחוייבי חטאת ועולה של קרבנות בהמה מפני שקרבנות בהמה אין כתיב בהן לשון לקיחה בבעלים ועשייה בכהן ואע"פ שבסוגיא זו [לא] יראה כן מאחר שהקשה לו מקרבנות בהמה אינו כן שמה שהקשו במקום שלא

קדש הגורל קדש השם וכו' ואתה סבור לפרש בה דביום הכפורים מיהא אי לאו דכתיב ועשהו חטאת היתה קריאת השם מקדשתו אע"פ שאינו לא בשעת לקיחה ולא בשעת עשייה ויש לדקדק ממנה שבשאר ימות השנה קריאת השם מקדשת שלא בשעת לקיחה ושלא בשעת עשייה ותירץ בה דהכי קאמ' ומה במקום שלא קדש הגורל אף בשעת לקיחה לבעלים ועשייה לכהן [קדש השם] מקום שקידש הגורל אף שלא בשעת לקיחה ושלא בשעת עשייה אינו דין שיקדש השם אף שלא בשעת לקיחה ועשייה או שמא מיהא בשעת לקיחה כגון ערב יום הכפורים או בשעת עשייה כשהוא בא לשחטן עד שאתה מדקדק לפי פי' זה שכל מחוייבי שני מיני קרבן של בהמה לא נתחייבו שלא להחליף אלא בשעת לקיחה או שעת עשייה אינו כן שקרבנות בהמה ודאי הואיל ואין לקיחה ועשיה כתובה בהם קריאת השם מקדשתן ומה שאמר כאן ומה במקום שלא קידש הגורל קידש השם לא על קרבנות בהמה לבד נאמרו אלא אף על הקנין והוא מקשה ממנה על (בעת) [קביעת] הקינין דקאמר דאפי' קנין קריאת השם מהניא בהו ומדקאמר ומה במקום שלא קדש הגורל וכו' משמע שהקנין מתקדשין בקריאת השם על הדרך ששעירי יום הכפורים מתקדשין בגורל ומה שעירים מתקדשין בגורל שלא בשעת לקיחה ועשיה אף הקנין כן ותירץ לו שאף היא פירושה מקום שלא קדש הגורל אף בשעת לקיחה ועשייה קדש את השם בשעת לקיחה והמפרשה בקרבנות בהמה לא פירשה כהוגן ואף ברביעי של נזיר כ"ז א' פשוטה כדברינו כמו שכתבנו שם על כיוצא בה שהלכה היא בנזיר הא בשאר קרבנות בהמה לא:

טמא שנכנס למקדש בטומאה והוא עני שנמצא קרבנו בשתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת שהפריש מעות לקנו אפילו פי' ואמר שלא בשעת לקיחה אלו לחטאתי ואלו לעולתי אם נמלך אח"כ להביא קרבן עשיר מתורת נדבה שהרי עני שהביא קרבן עשיר יצא ותבא עליו ברכה או שהעשיר אח"כ פירושו ונמצא חייב בקרבן חטאת בהמה ואינו חייב בעולה כלל כמו שמבואר במקראות הרי זה מוסיף דמים עליהם ומצרפן להביא מכולם חטאת בהמה שהוא חייב בה ואע"פ שנמצא מערב חטאת ועולה לגוף אחד או מחליף חטאת לעולה או עולה לחטאת אין זה כלום שהרי אין הקנין מתפרשות אלא בלקיחה או בעשיה כמו שביארנו אבל אם לקח את הקן ופירש בשעת לקיחה ורצה אח"כ להוסיף עליו או שהעשיר ונתחייב בקרבן חטאת של בהמה אינו מצרף כלום אלא חטאת תמות ועולה תקרב נדבה ואין אומרים שיפדה של חטאת ויצטרפו דמיו לחטאת בהמה הואיל ושניהם שם חטאת עליהם שאין פדיון לעוף לא נאמר ופדה בערכך אלא בבהמה הפריש מעות לקנו ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי

ולקח פרידה אחת ופירשה אם לחטאת אם לעולה אם פירשה לעולה תקרב נדבה ודמי חטאת יצטרפו לדמים שבביתו לחטאת בהמה ואם פירשה לחטאת הרי זו תמות ודמי העולה מצטרפין לאותם שבביתו לחטאת בהמה:

לפי דרכך למדת במטמא מקדש שאם הוא עני ומביא קרבן עשיר יצא ואם הוא עשיר ומביא קרבן עני לא יצא ומ"מ צריך שתדע שכל שהוא עשיר והביא קרבן עני לא חל על קרבנותיו שם קדש כלל אפילו לקח ואפי' פירש ואם היה עני בשעת חיוב הקרבן והעשיר בשעת הבאה או בהיפך הכל הולך אחר עכשיו ר"ל שאם היה עני בביאתו למקדש והעשיר עכשיו צריך להביא קרבן עשיר ואם היה (קרבן) עשיר בשעת ביאתו למקדש והעני קודם הקרבתו מביא קרבן עני אפי' הפריש (ממנה) מעות לקרבנותיו והעני לוקח קן ומחלל את המעות עליו ויהנה מהם ובמצורע שנאמר בו גם כן קרבן עולה ויורד שתי תורים או שני בני יונה לדלות אחד לעולה ואחד לחטאת וכבש לאשם ובעשירות שני כבשים אחד אשם ואחד עולה וכבשה לחטאת הכל תלוי בשחיטת האשם אם בשעת שחיטת האשם הוא עשיר משלים קרבנותיו כולם בעשירות ואם עני משלימן בעניות כמו שביארנו במסכת נזיר:

דף מא:

לשון של זהורית שהזכרנו בשעיר המשתלח צריך שיעור שהרי צריך היה לחלקו כמו שיתבאר בפרק (זה) [ששי] ס"ז א' שחציו קושר בסלע וחציו בין קרניו אבל אותו לשון שהיו מניחין בנשחט יראה שאינו צריך שיעור שהרי כל עצמו אינו בא אלא לסימן בעלמא וזה שלא הוזכר בסוגיא זו עם שאר לשונות של זהורית מפני שאין לו שום עיקר אלא סימן בעלמא אבל של שעיר [המשתלח] אע"פ שלא נכתב בהדיא הואיל והוא בא על רמז מחילה ע"ש אם יהיו חטאיכם כשנים הוצרך להזכירו ולדקדק בו ולהודיע שיש לו שיעור ושיעורו משקל שני סלעים:

פרה אדומה אף היא יש בה לשון של זהורית שהרי כתיב בה ושני תולעת וכיצד היה עושה נוטל עץ ארז ואזוב [וכורכן] בלשון זה של זהורית שהוא שני התולעת ולא בכולו אלא בשיריו ולא שירים ממש שהרי לשון זה אינו צריך חלוקה אלא בזנב הלשון ר"ל שהיתה סרוקה במסרק ונעשה מתוך סרוקה ראשה האחד כמין זנב וטעם הכריכה כדי שיהיו שלשתן לאגודה אחת וטעם שאינו כורכן בכל הלשון כדי שיראו שלשתם ולא יהא השני מכסם מכל וכל וצריך שישליך את כל האגדה לתוך בטנה של פרה אחר שנקרע כריסה ושהוצת האור ברובה שאם השליכה קודם שהוצת האור ברבה או משנעשית

הפרה אפר לא עשה כלום ומשהוצת האור ברובה אפילו לא נקרעה כריסה מחמת האור עדיין כל שנקרעה אפי' בידו או בכלי כשירה אבל קודם שהוצת אם קרעה הוא אינו כלום עד שיוצת ברובה ואי אפשר לקריעת בטנה מחמת האור עד שיוצת האור ברובה ויש מכשירים אפילו הושלכה תוך השריפה שלא בגופה ומ"מ למדת שכל שקלט השלהבת אגדה זו ונתהבהב שני התולעת שבה קודם שתפול לאור צריך להביא לשון אחר ולקדשו ולא סוף דבר כשהשלהבת נכפפת שקלטתה בחוץ ממקום שריפתה אלא אפי' היתה קולחת וזקופה כעמוד שמ"מ היא מכוונת למקום השריפה אינו כלום או כלך לדרך זו לא סוף דבר בקולחת שהעמוד גבוה למעלה ורחוק ממקום הפרה אלא אפי' נכפפת ונמוכה שהיא סמוכה למקום הפרה אינו כלום ולשון זה של פרה אף הוא צריך שיעור ושיעורה משקל עשרה זוז שהוא שני סלעים וחצי וגדולי המחברים כתבו משקל חמש סלעים ולא ידעתי למה וזה שנתרבה שיעורה משל חברותיה ר"ל משל שעיר המשתלח כמו שביארנו וממצורע כמו שנבאר לא מפני שנצטרך בה לכובד ר"ל שתהא כבדה עד שמתוך הכובד תהא נופלת בפתע לתוך השריפה כשהוא משליכה כדי שלא תתהבהב בשלהבת שהרי מכיון שכרוכה עם עץ ארז ואזוב דיה בכובד זה וכן לא מפני שתהא נכרכת יפה עם האחרים לעשות עמהן לאגודה אחת שאף בפחות משיעור זה אפשר בכך אלא כך היא הקבלה:

המצורע אף הוא יש בו לשון של זהורית בטהרתו שהרי כתיב בו בפי' עץ ארז ואזוב ושני תולעת והאזוב והארז נכרכים בשני התולעת על הדרך שיתבאר במקומו ואף על פי כן שיעורו אינו אלא שקל שהוא משקל שני דינרים וכל השיעורין מן הקבלה נאמרו:

דף מב.

שחיטת כל הקדשים כשירה בזר ואפי' לכתחילה וכן בכל הפסולים לעבודה חוץ מן התמיד שצריכה כהן לכתחילה ומתוך כך היו מפייסין עליה כמו שהתבאר וכן שחיטת פרו של כהן גדול ביום הכפורים ושחיטת פרה אדומה צריכה כהן לכתחלה שחיטת הפר בכהן גדול ושחיטת הפרה בכל כהן אבל בדיעבד אף שחיטת התמיד ואף שחיטת פר כהן גדול ביום הכפורים אע"פ שכתוב בה אהרן וחקה וכן פרה אדומה אע"פ שכתוב בה אלעזר וחקה שחיטתן כשירה בזר ובכל הפסולים:

פרה אדומה אין בה קדושת מזבח אלא קדושת דמים שהרי שחיטתה בהר המשחה אלא שאעפ"כ בקצת דברי' אנו דנין בה בדין קדשי המזבח כמו שביארנו בשני של עבודה זרה כ"ג א':

מראות נגעים כל חכם שהוא בקי בהן ובשמותיהן יכול לראותן ולדון אותן בטהרה או לטומאה אלא שהטומאה והטהרה תלויות בכהן כיצד זה שבו הנגע הולך לפני כהן ואם אין הכהן בקי הולך לו עמו אצל חכם והחכם רואה ודן ואם הוא דן את הנגע בטמא אומר לכהן אמור טמא והוא אומר ואם דנו בטהור אומר לו אמור טהור והוא אומר ואם דנו להסגר אומר הסגירהו והוא מסגיר כמו שיתבאר במקומו:

פרה אדומה צריך שלא יסיח דעתו ממנה משעת שחיטתה עד שתשרף ותעשה אפר וכל שעוסק בה בזמן זה ועשה מלאכה או נתעסק בדבר אחר פסולה וכן היסח הדעת פוסל במילוי המים לקדוש ר"ל שאם היה ממלא ונתעסק במלאכה אחרת בשעת המילוי או בשעת הולכתן או בשעה שמערן מכלי לכלי פסלו אבל אסופת אפר הפרה אחר שנשרפה וכריכת ארז ואזוב בשני תולעת והשלכתם לתוך השריפה אפילו היה מתעסק במלאכה אחרת אין בכך כלום וכן משנתקדשו המים ר"ל משהוטל האפר בתוכם אם הוליכן או עירן מכלי לכלי והוא מתעסק במלאכה אחרת אין בכך כלום:

דף מב:

כל מעשי הפרה משחיטתה עד שתעשה אפר כגון שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה והשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת אין נעשין אלא ביום ועל ידי זכר הן כהן בכולם הן אפי' זר בשחיטה ובדיעבד אבל אסיפת האפר נעשית אפי' בלילה ואפי' בזר ואפי' על ידי אשה שלא נאמר בה אלא ואסף איש טהור כלומר כל שהוא טהור בין איש ובין אשה חוץ מחרש שוטה וקטן שאינן בני דעת והטמא וכן הכל כשרין למלאות או לקדש ר"ל ליתן האפר על המים ואפי' אשה ואנדרוגינס חוץ מחרש שוטה וקטן וכן המילוי והקידוש כשרים אף בלילה ההזאה אינה כשרה אלא ביום אבל כשירה היא בכל אדם אפי' בזר ואפי' בקטן בן דעת חוץ מאשה וטומטום ואנדרוגינוס ותינוק שאין בו דעת היה קטן בן דעת מזה ואשה מסייעתו כגון שאחזה המים בידה והוא טובל ומזה ומ"מ היא אוחזת בידו של תינוק בשעת ההזאה הזאתו פסולה:

כבר ביארנו שמעשי הפרה כולם אינן צריכין כה"ג ראיה לדבר שהרי כתיב ונתתם אותה אל אלעזר ועדיין אהרן קיים ושמא תאמר מ"מ תהא צריכה סגן שהרי אלעזר סגן היה כך למדו מפי הקבלה אותה [לאלעזר] ולא לדורות לאלעזר אלא אף בכהן הדיוט:

אין שוחטין שתי פרות אדומות כאחד שנאמר ושחט אותה ולא אותה וחברתה ולא עוד אלא אע"פ שאין דעתו לשחוט אלא אחת אלא שלא היתה רוצה לילך ורוצה להוליך בהמה כדי שתלך בהליכת חברתה שלא בקושי אעפ"כ אינו מוציא שתים כאחד שלא

יאמרו שתים שחטו ולא סוף דבר באדומה שהיא כדאי לטעות שלשחיטת פרה אדומה מוציאין אותה אלא אף שחורה שהרי יש לחוש גם כן שמא יאמרו שחורה שחטו וכן כל בהמה טהורה הא אם רצה להוציא עמה בהמה טמאה רשאי שאין לחוש בזו לכלום ולא נאמר והוציא אותה ולא אותה וחברתה אלא בחברתה ר"ל כשרה כמוה ומ"מ יש פוסקין שאף בהמה טמאה אינו מוציא עמה מפני שהוא פוסק כדעת האומר אותה לבדה בלא שום בהמה אחרת עמה ומגזירת הכתוב ולא מטעם אחר:

דף מג.

זה שביארנו שכל מעשי הפרה צריכין כהן פירושו כהן בכיהונו ר"ל בבגדי כהונתו שלא בבגדי חול ובין כהן גדול בין כהן הדיוט אין לובשין בו אלא ארבעה בגדים של כהן הדיוט וכבר ביארנו בכמה מקומות שהצדוקים היו אומרים שאין פרה נעשית אלא במעורבי השמש והחכמים היו חולקים לומר שאף בטבולי יום ולהוציא מלבן היו מטמאין את הכהן המתעסק בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ מתעסק בה קודם הערב השמש וכן כל הכלים שמכניסין אפר הפרה לתוכה כולם טבולי יום היו ואין צריך בפרה שיהו כל מעשיה נעשין באחד אלא אפי' זה ממלא וזה נותן את האפר וכן בכולם וזהו הרמוז כאן הוה אמינא עד דיהיב חד ושקל חד וכו' שיהא הממלא את המים והנותן את האפר אחד קמ"ל ולקחו ונתן עד אפילו שקלי תרי ויהיב חד ומינה שאין צריך שיהא הכל באחד או בשנים אלא בכמה שירצו:

המשנה השניה והכוונה לבאר בה ענין החלק השני והשלישי והוא שאמר בא לו אצל פרו שניה וסמך שתי ידיו עליו והתודה וכך הוא אומר אנא השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדשך אנא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך ככתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמר הר"ם השם ית' אמר וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל ולפיכך אמר בוידוי ראשון אני וביתי ואומר בשני ובני אהרן לפי שהוא מכפר תחילה בעד נפשו ואחר כך מכפר בעד הכהני' ואחר כך על כל ישראל וזה שתראה כתוב משלשה הוידויין עון ופשע וחטא הוא דעת ר' מאיר והוא סומך על מה שאמ' הכתוב והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ואין הדבר כן לפי שכונתו בזה אינה אלא שיכלול מיני העונות כי עונות הם העונות שהאדם עושה אותם במזיד וחטאים הם הנעשים בשגגה ופשעיהם מיני הכפירה והמרד בשם ית' בעשיית

העונות הגדולות שעושיהן נקרא פורק עול כחלול שבת וע"ז והעקר אצלנו מתודים על הקלות ואחר כך מתודה על החמורות ולפיכך יהיה סדר הוידוי כלם ליחיד כמו לצבור חטאנו עוינו פשענו ואין הלכה כר' מאיר שחטו וקבל במזרק את דמו נתנו למי שהוא ממרס בו על הרובד הרביעי שבהיכל כדי שלא יקרש נטל את המחתה ועלה לראש המזבח וחתה וירד והניחה על הרובד שבעזרה ממרס ענין שמניע את הדם כדי שלא יקפא רובד אצטבא:

אמר המאירי בא לו אצל פרו כלומר אחר שהגריל בשעירים ונתברר לו איזהו לשם ואיזהו לעזאזל וקשר בהם לשון הזהורית שלא יתערבו לא זה בזה ולא אחד מהם באחרים חזר לו בין האולם ולמזבח אצל הפר שלו שכבר התודה עליו פעם אחת על עצמו ועל אשתו שהיה במקום זה ועכשיו חוזר להתודות עליו פעם שניה על כל שבטו שכל הכהנים מתכפרים בפרו של כהן גדול עצמו על כל טומאת מקדש וקדשיו אע"פ שבשאר עבירות מתכפרים בשעיר המשתלח עם כל ישראל כמו שהתבאר בשבועות ומתוך כך סומך עכשיו גם כן שתי ידיו על ראש הפר ומתודה בהזכרת השם שלשה פעמים וכך היה אומר אנא השם וכו' מתוך שהיה צריך להזכיר שם המפורש הוא אומר את השם שאינו אומר בהדיא יי' ואע"פ שאומר לפני יי' בזו אינה אלא מפני שאינו רוצה להזכיר את המקראות בשנוי ואומר אנא השם עויתי פשעתי וחטאתי לפניך אני וביתי ר"ל אשתי ובני אהרן עם קדשיך ככתוב וכו' וכולן עוני' אחריו ברוך שם וכו':

דף מג:

ושאלו בגמ' בוידוי ראשון למה אינו מזכיר כל השבט אחר שכולם מתכפרין ושלא יתודה על עצמו ועל שבטו אלא פעם אחת ותירץ שראוי הוא להתודות הוא עצמו תחלה מוטב יבא זכאי ויכפר על החייב משיבא חייב ויכפר על החייב ואע"פ שאף בראשון מזכיר אני וביתי כבר פרשנו שעל אשתו הוא אומר כן והוא ואשתו כגוף אחד הם:

שחטו כלומר אחר שהתודה עליו וידוי שני שוחט את הפר ונותנו לכהן אחר שימרס בו פי' שלפי סדר העבודות אינו זורק את הדם אחר שקבלו אלא הקטרת נעשה בפנים בין קבלת הדם לזריקתו והיה אחר צריך למרס בו ר"ל להגיס בו תמיד כדי שלא יקרוש הדם באותה שהייה שהוא שוהה בהקטרת הקטורת והיה נותן דם זה לממרס ברובד הרביעי שבהיכל ופי' רובד הוא שכל רצפת העזרה היתה עשויה שורות שורות של אבני שיש מכוונות זו בזו וכל שורה מהם קרויה רובד ואמר שהיה נותנה בשורה רביעית ופי' בגמ' שלא בהיכל ממש ר"ל לפנים מפתח האולם שהרי כתוב וכל אדם לא יהיה באהל

מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו וקטרת מכפרת היא כדכתיב ויתן את הקטרת ויכפר על העם וכן פירשו שהקטרת מכפרת על לשון הרע יבא דבר שבחשאי ויכפר על דבר שבחשאי אלא פירושו רובד רביעי של היכל ר"ל ברביעי שבכניסת ההיכל חוץ להיכל והוא שכשיוצא מן ההיכל לעזרה מונה ארבעה רובדין ומניחו ברביעי והוא באותו תחום שבין האולם למזבח:

ואמר שאחר זה היה מתחיל בעבודת הקטרת והוא שנוטל מחתה ועולה לראש המזבח ומפנה גחלים אילך ואילך מפני שהגחלים העליונות יש בהן מן הסתם שעדיין אינן מאכלות לגמרי ויש בהן עדיין קצת עצים שמתעשנים וחותה אילך ואילך ונוטל מן המאכלות והן אותן הפנימיות ויורד לו ומניח את המחתה מלאה גחלים על הרובד שבעזרה בהיכל סמוך לפתח עזרת כהנים עד שיחפון הקטרת בתפניו ויתן לתוך הכף ואח"כ יכניס כף ומחתה לפנים לעשות מעשה הקטרת על הדרך שיתבאר בפרק הבא אחריו של זה:

זהו ביאור המשנה וכולה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף מד.

אין הכהנים רשאים ליכנס להיכל שלא בשעת עבודה שנ' ואל יבא בכל עת וכו' ואע"פ שזה נאמר [ב]בית קדשי [הקדשים] מ"מ מבית לפרוכת לרבות כל ההיכל וכל שנכנס חוץ לקדש הקדשים שלא לצורך לוקה ובקדש הקדשים חייב מיתה בידי שמים אחר שכן יש לשאול על מה הוצרך להקשות בסוגיא זו מוכל אדם לא יהיה באהל מועד ואף הפסוק למה הוצרך והלא חייב על הביאה הואיל ושלא לצורך עבודה היא אפשר שאינו חייב אלא בדרך ביאה ר"ל דרך פתח המזרח אבל הנכנס דרך גגות ופספסין ר"ל פתחים קטנים שבצידי העזרה פטור ובא להשמיענו שבשעה זו מיהא לא יכנס בשום פנים או שמא בא להזהיר ליכנס אף לצורך עבודה כגון להכניס את המחתה:

זה שביארנו במשנה שאין אדם רשאי לעמוד בהיכל בשעה שהכהן עומד ומקטיר לפנים ביום הכפורים לא סוף דבר בשעת הקטרה אלא אף בשעת מתן דמים ולא סוף דבר בעוד שהוא מקטיר אלא אף ביציאתו וביאתו שנאמר בבואו וכו' עד צאתו כלומר עד שיצא לגמרי:

פרו של כהן גדול ביום הכפורים מכפר על כהן גדול ועל אשתו מכל וכל ועל שאר הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו אבל שאר (עבודות) [עבירות] אף שאר הכהנים מתכפרים בהם עם שאר ישראל בשעיר המשתלח ונמצאו הכפרות חלוקות זו מזו ואיזו

היא כפרה ששוה לו ולביתו ולאחיו הכהנים ולכל ישראל זה הקטרת שמכפרת על לשון הרע וכמו שאמרו יבא דבר שבחשאי ויכפר על דבר שבחשאי וסתם לשון הרע ורכילות בחשאי הם:

כל ימות השנה היו מקטירין קטרת במזבח הזהב שבהיכל והוא הנקרא מזבח פנימי שתי פעמים ביום אחת לתמיד של שחר ואחת לתמיד של בין הערבים וביום הכפורים מקטיר לפני ולפנים וכן מזה מדם הפר והשעיר לפני ולפנים ובשעה שהוא עושה דברים שלפני לפנים ר"ל הקטרת ומתן הדמים הכל פורשין מן ההיכל מ"מ שמפתח האולם ולפנים שכל שמפתח אולם ולפנים נקרא היכל וקדושתם אחת אבל יכולין הן לעמוד בין האולם למזבח שהרי רחוק הוא מפני פנים אבל שאר ימות השנה כשמקטירין במזבח שבהיכל וכן במתן דמים שבו כגון פר כהן משיח ופר העלם ושאר חטאות הפנימיות הכל פורשין אף מבין האולם למזבח כי קרוב הוא אבל יכולים הם לעמוד בצדי המזבח בעזרת כהנים וממנה ואילך כל אחד לפי מקומו:

דף מד:

מקומות שבמקדש חלוקים זה מזה למדריגות שבקדושה וכל שלפנים מחבירו מקודש הימנו כיצד הר הבית מקודש שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסות לשם החיל מקודש הימנו שאין גוים וטמא מת ובועל נדה נכנסים לשם עזרת נשים מקודשת הימנו שאין טבול יום נכנס לשם עזרת ישראל מקודשת הימנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם עזרת כהנים מקודשת הימנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסים לשם ההיכל מקודש יותר שאין נכנס לשם אלא רחוץ ידים ורגלים בית קדשי הקדשים מקודש הימנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים ובשעת עבודה ומעלות אלו יש מהן הלכה למשה מסיני ויש מהן דברי סופרים וכל שמפתח אולם ולפנים נקרא היכל והכל בקדושת היכל:

המשנה השלישית והכוונה בה לבאר ענין החלק השלישי והרביעי והוא שאמר בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה לתוך של זהב והיום חותה בשל זהב ובה היה מכניס בכל יום היה חותה בשל ארבעת קבין ומערה לתוך שלשת קבין והיום חותה בשל שלשת קבין ובה היה מכניס ר' יוסי אומר בכל יום חותה בשל סאה ומערה לתוך של שלשת קבין והיום חותה בשל שלשת קבין בכל יום היתה כבידה והיום קלה בכל יום היתה ידה צרה והיום ארוכה בכל יום היה זהבה ירוק והיום אדום דברי ר' מנחם אמר הר"ם חותה הוא חתות האש בלבד ולשון עברי הוא לחתות אש מיקוד ולא היו מצריכין

אותו ביום צום כפור לערות האש ממחתה למחתה אחרת כדי שלא ייגע כהן גדול ולא יוסיף בעמלו אלא באותה מחתה עצמה שהוא חותה האש מן המזבח וקלה היתה כנגד המחתה של כל יום ויום וידה ארוכה כדי שיקל משאה בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים והיום מוסיף מלא חפניו בכל יום היתה דקה והיום דקה מי הדקה וכבר ביארנו שיעור הקב והסאה וזולתם מן המדות והמשקלות בסוף מסכת פאה ופרס חצי מנה ואמר ביום צום כפור ומלא חפניו קטורת סמים דקה ואומרו בכאן דקה נבין שרצה לומר להוסיף להשחיקה וזהו ענין דקה מן הדקה בכל יום הכהנים עולים במזרחו של כבש ויורדים במערבו והיום עולים באמצע ויורדין באמצע ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור והיום מן הקיתון של זהב ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב מפני כבוד כהן גדול הטריחו לכהנים שיהיה עלייתם וירידתם באמצע הכבש לפניו מפני כבודו גם כן היה מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב הוא לבדו משאר כהני' ואין הלכה כר' יהודה בכל יום היו שם ארבע מערכות והיום חמש דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר בכל יום שלש והיום ארבע ר' יהודה אומר בכל יום שתים והיום שלש מערכה הוא צבור האש שנעשה מן העצים המסודרים וגודשין ומבערים אש ור' יהודה אומר כי במזבח החיצון היו בה שתי מערכות האחת מערכה גדולה והיא שמקריבין עליה התמיד ומערכה שניה שלוקחין ממנה האש במחתה לקטורת כמו שזכרנו ור' יהודה אומר כי מערכה שלישית היו עושין לקיום האש ולא תסיר משם אש לעולם ור' מאיר אומר כי רביעית היו עושין ושורפין עליה אברים ופדרים שנשארו מן התמיד של בין הערבים שלא שלט בהם האש כל הלילה וכולם מודים על שתי מערכות כי באה קבלה כי אמרו על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטורת ואמרו אחר כך והאש על המזבח תוקד בו אמ' ר' יוסי מערכה שלישית של קיום האש ור' יהודה אומר שהוא חוזר על המערכה הקודמת ור' מאיר היה מיחד מערכה לאיברים ופדרים שלא נתאכלו מבערב וזולתו אומר כי בצידי מערכה היו נשרפין והכל מודים כי על כל פנים צריך תוספת מערכה ביום צום כפור לכבוד ולהדור בעיני העם והלכה כר' יוסי:

אמר המאירי בכל יום היה חותה וכו' פי' כבר ביארנו ששלש הקטרות היה כהן גדול עושה ביוה"כ שתים בתמיד של שחר ובתמיד של בין הערבים כשאר ימות השנה על מזבח הזהב שבהיכל שהוא המזבח הפנימי והוא שמערה הקטרת על הגחלים ומוסיף עוד אחרת לעבודת היום שלא היתה במזבח הזהב אלא היה נותן מלא חפניו קטרת על

המחתה שבה הגחלים ונותנה לפני לפנים בין שני בדי הארון ואמר עכשיו שכל שאר ימות השנה אותו וזכה לכך חותה מן הגחלים שבמערכה במחתה של כסף שהתורה חסה על ממונן של ישראל שלא לחייבם בכלי זהב במקומות הראוים לכלי כסף וכש"כ שרוב גחלים שבמערכה שורפין את הזהב ומכלות אותו ואחר שחתה באותה שעה [ב]של כסף היה מערה אותם הגחלים למחתה אחרת של זהב ומוליכה למזבח הפנימי ונותן הגחלים שבה על המזבח והקטרת על הגחלים וביום הכפורים היה חותה בשל זהב ולא חששו להפסד מועט של יום אחד בשנה והקלו טרחו של כהן גדול שלא יצטרך לערות מכלי לכלי ואע"פ שנכנס לפני לפנים בעבודה המיוחדת ליום אין בה משום קטיגור נעשה סניגור שלא נאמר כן אלא בדבר שהכהן מתנאה בו כגון בגדי זהב:

בכל יום היה חותה בשל ארבעת קבין ר"ל שהמחתה היתה מחזקת ארבעת קבין ומערה לשל שלש ונמצא קב של גחלים מתפזר והיו מכבדים אותו קב לאמה ר"ל סילון שבעזרה היוצא לנחל קדרון והיום חותה באותה של שלש ובה היה מכניס ור' יוסי אומר שבכל יום חותה בשל סאה ומערה לשל תרקב ונמצאו שלש קבין מתפזרין והיום חותה בשל שלש ואין הלכה כמותו אלא כתנא קמא:

בכל יום היתה כבידה ופי' בגמ' גלדה עבה ר"ל שדפני המחתה עבים כדי שתתקיים זמן הרבה והיום קלה שהיה גלדה דק ר"ל שדפניה היו דקין כדי להקל בטרחו וכן הוסיפו בגמ' שבכל יום היתה ידו קצרה ר"ל בית יד של מחתה והיום ארוכה כדי שתהא זרועו מסייעתו והוא שיניח הבית יד תחת אצילי ידיו וזרוע[ו] שטוח תחתיה כדרך שהפרשים עושים בהבאת הרומח להקל בטרחו וכן שבכל יום לא היה לה נשתיק ופירוש נשתיק הוא שהמחתה היתה עגולה מתחתיה כדרך הכף ונשתיק הוא ענין בסיס ובכל יום לא היו צריכין לעשות לה בסיס שהרי לא היו צריכים להושיבה על שוליה שהרי על המזבח היו מקטירין ומערין גחלים שבמחתה על המזבח אבל ביום הכפורים היו צריכים למחתה שיש בסיס תחתיה מפני שבהקטרת פני פנים המיוחדת ליום היה הקטרת על המחתה עצמה והיו צריכים שתשב על בסיסה שלא תתנדנד ויתפזר הקטרת וי"מ נישתיק כעין פעמון המקשקש ומצד מה שנאמר ונשמע קולו בבואו אל הקודש:

ונשוב לענייני המשנה והוא שאמר בכל יום ויום היה זהבה ירוק והיום אדום שהוא חשוב יותר ומפני כבוד היום:

דף מה.

בכל יום היה מקטיר פרס שחרית ופרס בין הערבים ר"ל משקל פרס שהוא משקל חמישים דינרים והיום מוסיף פעם שלישית הקטרה אחרת לפני לפנים מלא חפניו כמו שביארנו:

בכל יום היתה דקה והיום ר"ל באותה שלפני לפנים דקה מן הדקה והוא שכל שנה ושנה היו מחוייבים לעשות את הקטרת והיה עומד שחוק כל השנה אלא ששתי פעמים בשנה היו מחזירין אותם למכתשת ועושין משקל שלש מאות וששים ושמנה מנים שס"ה כנגד ימות החמה מנה לכל יום ושלשה מנים שהיה לוקחן כהן גדול ערב יום הכפורים ומחזירן למכתשת ומוסיף בשחיקתו כדי לקיים בו מצות דקה מן הדקה ונוטל מהן להקטרה זו מלא חפניו גדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו והשאר נקרא מותר הקטרת שביארנו עניינו בשבועות ובשקלים:

בכל יום ויום כשהכהנים עולים למזבח להעלות איברי הקרבן היה הזוכה עולה למזרח הכבש ויורד במערבו והוא שהכבש היה בדרום העזרה לשמאל הנכנס והעולה היה פניו לצפון העזרה ושמאלו למערב וימינו למזרח ונאמר בקבלה כל פונות שאתה פונה במזבח לא יהו אלא בימין והיה הזוכה עולה בצד שפת הכבש המזרחית והיה מקיף המזבח לסידור האברים ושאר דברים הצריכים לו כגון לארבע מתנות או לשתי מתנות הולך כל צד המזרח וממנו לצד הצפוני וממנו לצד המערבי ומשם יורדין דרך הכבש ר"ל בצד שפת המערבית שבו ולא היה הולך באמצע המזבח משום יראת שמים והיום כהן גדול לכל שנעשה במזבח החיצון הולך באמצע ולא דרך הקפה להראות חבתו וחבת הצבור שהוא שלוחו שהוא כבן בית לפני הקב"ה ור' יהודה אומר שאף בכל השנה כל שהכהן גדול עובד עולה באמצע וכו' ואין הלכה כמותו אלא כתנא קמא:

בכל יום ויום כהן מקדש מן הכיור אפי' כהן גדול והיום בכל עשרה קדושין מקדש מקיתון של זהב דרך כבוד וחשיבות ור' יהודא אומר שבכל השנה היה כה"ג מקדש מן הקיתון ואין הלכה כמותו אלא כתנא קמא:

בכל יום ויום היו שם ר"ל על המזבח ארבע מערכות של עצים ופי' בגמ' אחת מערכה גדולה להקטרת חלבים ואיברים שניה מערכה שניה של קטורת שממנה חותה להכניס מחתה מלאה גחלים להוליכה למזבח פנימי להקטיר עליהם על המזבח כמו שהתבאר שלישית למצות קיום האש שכל שאין אש של מערכה גדולה מוסיפין לה מזו רביעית לאיברים ופדרים של תמיד הערב שלא נתאכלו הלילה כל צרכן או שלא נתאכלו כלל או אפי' לא נתנו על האש שלא נפסלו בלינה אחר שלא לנו למטה מן המזבח

והיום חמש שהיו מוסיפין בה חמישית לחתות ממנה להקטרת לפני לפנים ור' יוסי אומר בכל יום שלש והם אותם שהזכרנו תחלה על הסדר והיום ארבע לחתות ממנה להקטרה המיוחדת ליום אבל איברים שלא נתעכלו לא היו עושים להם מערכה אלא שהיו מחזירים אותם למערכה גדולה שעושין היום ונשרפים שם בצידי המערכה שלא להתערב עם אותם של היום ור' יהודה אומר כל יום שתים והם אותם שהזכרנום תחלה על הסדר והיום שלש להקטרה המיוחדת אבל לא היו עושין מערכה שלישית לקיום האש שבכל שעה ושעה היו הכהנים מוסיפין על עצי המערכה והלכה כר' יוסי:

זהו ביאור המשנה וכולה על הדרך שביארנו וכתבנו הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמ' שלא ביארנוה במשנה אלו הן:

כשהיה הכהן מסדר את המערכה הגדולה היה דרכו להביא קסמין דקים להצית בהן את האור להתאחז מהם עצי המערכה בנקל והצתה זו היא נקראת הצתת אלואתא ואף זו כל שעושין אותה אי אפשר לו להציתה למטה מן המזבח להביאה מודלקת משם למזבח אלא דוקא בראשו של מזבח ר"ל שאינו יכול להציתה אלא על גג המזבח ומאחר שאי אפשר לו אלא על המזבח אין צריך לומר שאינה אלא בכהן וכלי שרת ר"ל בגדי כהונה ולא עוד אלא אפילו היה עומד הוא למטה ובא להדליק ע"י מפוח ארוך אי אפשר אלא דוקא בכהן וכלי שרת ר"ל בלבישת בגדי כהונה:

דף מה:

זה שביארנו על איברים שפקעו מעל המזבח ולא נתעכלו כראוי שמחזירן בצידי המערכה ונשרפין שם דוקא באיברי קרבן אבל קטרת שלא נתעכל אפי' היה שם קרטים אין מחזירין אותם:

כשם שביארנו בשלש מערכות אלו שבכל יום ששלשתם במזבח החיצון כך זו שנוטלין ממנה גחלים לקטרת של יוה"כ לפני לפנים והיא הקרויה בסוגיא זו אש מחתה אינה אלא על מזבח החיצון וכן כשכבו הנרות וצריך גחלים להדליק מהם ממזבח החיצון הוא נוטלם ולא ממזבח פנימי ואע"פ שמזבח הפנימי סמוך יותר לפני לפנים ולמנורה יותר ממזבח החיצון מ"מ למדוה למנורה מדכתיב אש תמיד תוקד על המזבח כלומר אש תמיד שאמרתי לך להיות על מזבח החיצון משם תדליק את הנרות שנ' בהן להעלות נר תמיד וכן לקטרת שלפני לפנים למדנוה מדכתיב ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד' ומאחר שאמר מעל המזבח מלפני ד' ולא אמר אשר לפני ד' פירושו ודאי מעל המזבח מקצתו לפני ד' ולא כולו שמה שכנגד פתח ההיכל לפני ד' ושמא

תאמר לא יטול אלא מאותם הגחלים שלפני (המזבח) [ד'] ופי' המקרא מאותו צד שלפני ד' לכך נאמר מעל (פני) המזבח ר"ל מאיזה מקום שבו:

דף מו.

כל שאמרו באיברים שאם לא נתאכלו מחזירין אותן בצדי המערכה ואפילו לא משלה בהן האור הואיל ולנו במזבח דוקא בכשרים אבל בפסולים אף באותם שנאמר עליהם שאם עלו לא ירדו כל שלא משלה בהן האור אין מחזירין אותם אבל אם משלה בהן האור מחזירין:

איברי התמיד שלא נתעכלו אין דוחין את השבת ולא יום הכפורים שנאמר עולת שבת בשבתו ולא בשבת אחרת וכן אמרו תחלתו ר"ל אותו שנשחט ביומו דוחה שבת אבל סופו ר"ל שנשחט ונקרב מאמש אלא שנשארו בו איברים שלא נתאכלו אין דוחין את השבת אלא מעלן מבעוד יום ואינן נקטרין משתחשך ע"י אדם וכן חלבי שבת אין קריבין ביום הכפורים אבל יום טוב אחר נדחה מפני החלבים והאיברים שלא נתאכלו וכן הטומאה נדחית מפניהם בסופו כתחלתו שהטומאה דחויה בצבור כמו שהתבאר ו' ב':

דף מו:

ממה שנאמר בתורה אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה אתה למד שכל המכבה אש של מזבח לוקה ולא סוף דבר כולו אלא אפי' גחלת אחת ולא סוף דבר שמכבהו על המזבח אלא אפילו הוריד גחלת אחת וכבה למטה לוקה ומ"מ אם לקח אש מן המזבח במחתה להקטיר ממנה קטרת או להדליק ממנה את המנורה אפילו העלן למזבח וכבן פטור שכבר נתקו לעבודה אחרת ואינה קרויה עוד אש של מזבח: ונשלם הפרק תהלה לאל:

הוציאו לו וכו' כבר ביארנו על אלו הפרקים שכולם מסודרים על אפני סדרי העבודות שביום הכפורים כולם על הסדר אחת לאחת וביארנו מהם בפרק שלישי עבודת התמיד ווידוי ראשון שעל הפר וברביעי ביארנו ענין הגרלת השעירים וקשירת לשון הזהורית שבהם וחזרתו אצל פרו ווידוי שני שעליו ועל כל שכיניו ושחיטתו וקבלת דמו וחתיית גחלים במחתה מחזקת שלשת קבין לצורך הקטרת שלפני לפנים המיוחד לעבודת היום ועכשיו בזה הפרק יסדר גם כן קצת שאר העבודות על הסדר ועל זה הצד יחלקו ענייני הפרק לחמשה חלקים הראשון בענין קטרת זה הנעשה לפני לפנים על המחתה בין בדי הארון השני חזרתו אצל דם הפר שכבר נתן (למזרח) [למזרק] והזאות שבו לפני

לפנים השלישי שחיטת שעיר שעלה עליו הגורל לשם וקבלת דמו והזאותיו שלפני לפנים הרביעי חזרתו אצל דם הפר להזות ממנו מבחוץ על הפרוכת וכן של שעיר ועירוב שני הדמים והזאות מתערובתם ושפיכת הדמים החמישי אם חס ושלום אירעו בו קצת קלקולים בעבודה כגון ששנה בסדר או נשפך הדם כיצד הוא עושה זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיבאו בו הרבה דברים שלא מן הכוונה על ידי גלגול כענין סוגית התלמוד על הדרך שקדם וכמו שיתבאר:

דף מז.

והמשנה הראשונה ממנו תיוחד לבאר ענין החלק הראשון והוא שאמר הוציאו לו את הכף ואת המחתה חפן לתוך חפניו ונתן לתוך הכף הגדול לפי גדלו והקטון לפי קטנו וכך היתה מדתה נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו מהלך בהיכל עד שהוא מגיע לבין שתי הפרוכות המבדילות בין קדש ובין קדש הקדשים וביניהן אמה ר' יוסי אומר לא היה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנ' והבדילה הפרכת לכם בין הקדש הראשונה פרופה מן הדרום והפנימית מן הצפון מהלך ביניהן עד שהוא מגיע לצפון הגיע לצפון הפך פניו לדרום מהלך לשמאלו עם הפרכות עד שהוא מגיע לארון הגיע לארון נתן את המחתה בין שני הבדים צבר את הקטורת על גבי גחלים ונתמלא הבית עשן יצא ובא לו כנגד בית כניסתו ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון ולא היה מאריך שלא להבעית את ישראל אמר הר"ם מקדש ראשון היה בו פרכת אחת ובמקדש שני היו שתים מפני ספק שנתחדש להם בעת הבנותו ועוד נבאר זה במקומו במסכ' מדות ור' יוסי נתבאר לו אותו הספק וראה כי מקום הפרכת על צורת כך וזהו ענין אמרם לא היה שם אלא פרכת אחת ועוד אבארהו לך במקומו ואמרו עד שהוא מגיע לארון רוצה בו למקום ארון כי בבית ראשון שהיה שם ארון לא היה בו אלא פרכת אחת והוא בכאן ספר סדר בית שני שלא היה שם ארון והיו שם שני פרוכות וענין אמרו ובא לו כדרך בית כניסתו שהיה יוצא אחורנית ופניו כלפי קדש הקדשים ואחריו אל הפתח וזה גדולה וכבוד למקום וכך היו עושין כהני' בחזרתם מן המעמד כולם היו חוזרים לאחוריהם ולשון תפלה קצרה כך יהי רצון מלפניך ד' אלקינו שאם היתה שנה זו שחונה תהא גשומה ולא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה ולא יהיו עמך בית ישראל צריכין לפרנסה ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים פי' שחונה חמה תרגום ולא יחם לו ולא שחין ליה והיה מתפלל שישוה השם מזג אותה שנה וזו טובה גדולה כוללת האדם והבהמה כי כשהאויר שוה במזגו יבריא גופות בני אדם החולים ויתמיד בריאות הבריאים והברכה הראשונה הוא והסיר ד' ממך

כל חולי ואחר כך היה מתפלל בהתמדת מלכות היושר והאמונה וזהו הצריך יותר ואחר כך היה מתפלל אחר אלו השני דברים הכלליים על דברים פרטיים לכל בני אדם שיתקן השם מעשה כל אחד ואחד ויצליח מעשיו וסחורותיו כדי שלא יצטרך לשאול ולבקש מאחר ואח"כ היה מתפלל בירידת הגשמים והוא אמרו אל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים לפי שאלו לא יבקשו מאת השם אלא התמדת זריחת השמש וזכות האויר ומניעת הגשם שלא להבעית כמו שלא להפחיד לפי שאילו היה מתאחר היו מפחדין שמא ארעו מיתה כי הרבה כהנים גדולים היו מתים בקדש הקדשים אם לא היו ראויין או אם שנו מעשה הקטורת הלא תראה אמרו ית' לאהרן ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת ופי' שתייה יסוד ובאמת כי מקום העבודה יסוד העולם כמו שזכרנו בתחילת אבות:

אמר המאירי הוציאו לו את הכף ואת המחתה פי' אחר שחתה הגחלים במחתה והניחה מלאה גחלים על הרובד הרביעי שבעזרה כמו שביארנו בפרק רביעי היו מוציאין לו כף של זהב ריקנית מלשכת הכלים [ומחתה] ומחתה זו שמוציאין לו עם הכף היו סבורים בגמ' שאף היא מלשכת הכלים ושהיא גם כן מחתה של גחלים ומתוך כך [הקשו] והא תנא ליה נמי מחתה באידך פרקין דלעיל מ"ג ב' ותירץ בה שמחתה של קטרת קאמר והיו מוציאין אותה מלשכת בית אבטינס ומוליכין למקום שהניח שם מחתת הגחלים ופי' בגמ' מחתה מלאה וגדושה מקטרת סמים דקה מן הדקה מאותן שלשה מנים שהחזירו למכתשת מבערב והיה חופן מאותה מחתה מלא חפניו ונותן מחפניו לתוך הכף ואמר על חפינה זו שהיתה לפי חפניו של כהן גדול הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו שיש שחפניו גדולים ויש שחפניו קטנים ולא היתה מדה ידועה לחפנים של אדם בינוני שמלא חפניו דוקא ולא מדה אחרת וזה שאמר וכך היא מדתה לא שיהא יכול לעשות מדה לכך אם קבועה ולחפנים בינוניים אם גדול לפי גדלו אם קטן לפי קטנו אלא פי' בגמ' כשם שזו היא מדתה בחוץ כך זו היא מדתה מבפנים ר"ל שצריך לחזור ולערות אותן מלא חפנים מן הכף לחפניו לתנו מתוך חפניו על הגחלים על הדרך שיתבאר:

ומ"מ שאלו בגמ' למה הוצרך לכף ריקנית לערות בה הקטורת ופירשה שאי אפשר בשום פנים אלא בכך שהרי אי אפשר לו ליכנס במלא שתי חפניו קטורת עם מחתת הגחלים ביחד וכן לא להניח הקטורת על מחתת הגחלים מבחוץ שאין לו להקטיר אלא מבפנים כמו שביארנו וא"ת שיכניס תחלה מחתת הגחלים ויניחנה בין הבדים ואח"כ יחזור ויחפון הקטרת ויחזור ויכנס ליתנה על מחתת הגחלים או בהיפך התורה אמרה שהגחלים והקטרת יכנסו בהבאה אחת כדכתיב ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא (אל) מבית לפרוכת אלמא הבאה אחת

לשתיהם וא"ת שיחפון הוא ויביא כהן אחר מחתת הגחלים ויצא לו מיד אף מן ההיכל מדכתיב וכל אדם לא יהיה וכו' א"כ תינח בהיכל כשיגיע מיהא לפני לפנים האיך יעשה שהרי אין חבירו יכול ליכנס וא"ת שיחפון ויביא מחתת הגחלים בשיניו אין זה דרך כבוד על כל פנים צריך היה לחפון ולערות בכלי ליטול אח"כ הכלי ביד אחת ומחתת הגחלים ביד אחרת ואחר שכן מוטב לעשות כן בכף שכבר מצאנוה זוכה לכך בחנוכת הנשיאים כדכתיב כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת ונוטל מחתת הגחלים בימינו והכף בשמאלו ואע"פ שהקטרת שהיא עיקר המצוה ראוי ליתנו בימין יותר מן המחתה שאינו אלא מכשיר של מצוה וכמו שאמרו עליה בגמרא יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא תרצוה מפני שהכף קלה שלא היה נותן בה אלא מלא חפניו סמי הקטורת ומחתת הגחלים כבדה שהיתה מחזקת ג' קבין ולא היה השמאל סובלה כימין ואפי' היו ידי הכהן גדולים שיהו חפניו מחזיקים שלשת קבים או יותר על הדרך שהעידו על ר' ישמעאל בן קמחית שהיה חופן ארבעת קבין מ"מ זו חמה וזו צוננת ואין השמאל יכול לסבול את החמה כימין וכן שמאחר שרוב כהנים אינם חופנים כל כך הולכין אחר הרוב:

ולענין ביאור מיהא יש לתמוה כהן שחופן שלשת קבין האיך מקטיר על מחתה שבה שלשת קבין גחלים והיא מלאה וכמו שאמרו מ"ג ב' מחזקת שלשת קבין וא"כ לא היה הקטרת צבור אלא בגודש המחתה ואי אפשר שיהא הגודש מחזיק בכל הכלי שהרי אמרו שבת ל"ה א' גודשא תלתא תדע שזו שאמרו היום חותה בשל שלש קבין פירושו לכהן בינוני אבל כל שהיו רואים בו שידיו מחזיקות יותר משאר בני אדם היו מכינים לו מחתה גדולה יותר וכן לקטן ביותר קטנה משלשת קבין ומתוך כך נוטל את הכף בשמאל ומחתת הגחלים בימין ועל כל פנים צריך היה ליתן מתוך חפניו על הגחלים וכיצד היה עושה שצריך היה להזהר שמא יפול מן הקטרת לארץ אפי' כחרדל שאם כן נמצא מלא חפניו חסר ויותר ממלא חפניו אינו יכול להכניס דהויא ליה רבותא שלא לצורך פי' בגמ' מ"ט ב' שכשנכנס לפני לפנים מניח מחתת הגחלים בין הבדים ואוחז בראשי אצבעותיו של שתי ידיו את יד הכף שהיא בשמאלו ומושכה מעט מעט במתון בשני גודליו שלא תתנדנד יותר מדאי עד שמגיע ראש ידה של כף לבין אצילי ידיו והכף עצמו בפס ידיו ומטה את הכף מצדה מעט עד שתתערה כולה לתוך חפניו ונותן מתוך חפניו על הגחלים שבמחתה ומפזרה על הגחלים שיהא עשנה ממהר ויתמלא הבית עשן ולא יזונו עיניו מבית קדשי הקדשים וכשיתמלא הבית עשן יוצא לו על הדרך שיתבאר למטה ובגמ' מ"ט ב' נחלקו לומר שלא היה מפזרה אלא צוברה כדי שיהא עשנה שוהה ולא ימות בעשן ואף משנה זו מוכחת כן שאמר צבר את הקטרת וכו' וכן הלכה:

ואף בגמ' נ"ב ב' נחלקו מהיכן הוא מתחיל לצבור את הקטרת מהם שאמר חוצה לבית שהוא פנימה לו כלומר מתחיל בצד שלפניו והולך לו מעט מעט עד שצבר עד קצה פנימי של מחתה שלא להעביר על הגחלים אלא לצבור עליהם ראשון ראשון ומהם שאמר בהיפך שמתחיל בקצה פנימי של מחתה שאם יצבור תחלה כלפי עצמו כשהולך אח"כ לצבור לפניו כבר עלו שביבים מן הקצה הראשון מצד הקטרת ויכוה זרועו עד שאמרו שמלמדים היו לו אל תתחיל [מפניך] שמא תכוה וכן הלכה וזו אחת מן העבודות הקשות שבמקדש:

ונשוב לדברינו והוא שכשנטל את המחתה של גחלים בימין והכף של קטרת בשמאל הולך לו מאותו רובד שהיתה מחתת הגחלים לשם בהיכל כנגד צד המערב ששם בית קדשי הקדשים עד שמגיע בין שתי פרוכות שהיו מבדילות בין הקדש ובין קדשי הקדשים ואותם הפרוכות היו לפני הדביר אחת לפנים מחברתה וביניהם חלק אמה כנגד עובי אמה טרקסין שהיה במקדש ראשון שהיה מבדיל בין ההיכל ובית קדשי הקדשים גם כן ובבית שני לא עשו אמה טרקסין מפני שהיה גבוה הרבה יותר מבית ראשון ולא היה עובי אמה מספיק להעלותו בגובה בנין כל כך שבית ראשון שלא היה גבוה אלא שלשים אמה היה רוחב אמה מספיק לכך אבל בית שני שהיה גבהו מאה אמה לא היה רוחב אמה מספיק לגובה כזה והוא שאמרו ב"ב ג' א' רוחב ברום תלתין קאי ברום מאה לא קאי ולהוסיף ברוחב אי אפשר שהיה אויר ההיכל מתמעט מארבעים אמה ולהוסיף בקרקע אי אפשר שהכל היה מצוייר בנבואה כדכתיב הכל מיד ה' עלי השכיל ולבנות עד שלשים כותל באמה רוחב ולחוץ למעלה מן השלשים בפרוכת אין הדבר נאה להיותו לחצאין אלא או כולו בבנין או כולו בפרוכת ולפיכך עשו שני פרוכות ארוכות ורחבות מן הארץ עד התקרה זו לפנים מזו וחלל אמה ביניהם כנגד עובי אמה טרקסין שבראשון מפני שספק היה בידם אם אותו עובי של אמה טרקסין שלפנים הימנה עשרים לדביר והימנה ולחוץ ארבעים להיכל אם אותו עובי לענין קדושה היה כלפנים או כלחוץ ומתוך כך הוצרכו לעשות שתי פרוכות להשאיר אותו חלל שבנתיים באותו ספק ור' יוסי אומר לא היתה אלא פרוכת אחת כעין של משכן שנאמר בו והבדילה הפרוכת וכו' ולדעתו לא היה להם ספק כלל בענין זה אלא ברור היה להם אם כלפנים אם כלחוץ ובמקום שנתברר להם שקדושת קדש הקדשים כלה שם העמידו הפרוכת:

וחזר ואמר על דעת ת"ק שהחיצונה והיא אותה שלצד ההיכל פרופה מן הדרום כלומר שהיה ראשה כפול על עצמה ונתונה בקרסי זהב על שאר היריעה כדי שלא תסגור כל הצד וישאר מקום כניסה מצד הדרום והפנימית והיא אותה שלצד הדביר היתה פרופה

מצד הצפון ולא היו שתיהן פרופות זו כנגד זו מצד אחד שאלו כן היו העומדים בהיכל יכולים לראות לפני לפנים וכן שלא התקינו שלא יהו הפרוכות פרופות אלא שיהא מגביהם בשעת כניסה שהרי אין ידיו פנויות להגביהן אלא חיצונה פרופה מצד דרום ופנימית חוצצת בפני פתחה ופנימית פרופה מן הצפון וחיצונה חוצצת בפני פתחה והוא נכנס דרך דרום לפתחה של חיצונה ומהלך בין שתי הפרוכות עד שמגיע לפירוף הפנימית שבצד צפון ונכנס משם לפני לפנים וכשהגיע לפתח זה שבצפון לא היה נכנס כנגד פניו שהרי אין הארון כנגדו אלא באמצעית הכותל עומד ומתוך כך הופך פניו לדרום שהוא לשמאל וכהן והולך כנגד דרום עד שמגיע לאמצע הפרוכת שכנגד הארון ומשם הופך פניו למערב והולך אצל הארון ומניח מחתת הגחלים בין שני הבדים ומערה מן הכף לחפניו על הדרך שביארנו למעלה ומחפניו צוברו על הגחלים ומתמלא הבית עשן ויוצא לו מיד ובא להיכל דרך כניסתו ר"ל שהולך אחורנית פניו לקדש הקדשים ואחוריו להיכל דרך יראה וכשהיה הכהן יוצא מבית קדשי הקדשים ומגיע לבית החיצון ר"ל ההיכל מתפלל שם תפלה קצרה ולא היה מאריך כדי שלא להבעית את ישראל שח"ו יהו סבורים עליו שמת שכך היתה קבלה בידם שכל שמשנה דבר בענין הקטורת מיד מת כגון שנתן הקטורת על הגחלים קודם שיכנס כמעשה הצדוקים או אם אינו הגון ופי' בגמ' נ"ג ב' נסח התפלה כך יהי רצון מלפניך ד' אלקינו שאם שנה זו שחונה ר"ל חמה תהא גשומה ר"ל כדי שיצטנן האויר עד שיהא מזגו שוה מצד המקרים כמצד מזגו שהוא חם ולח והוא המזג הנאות וזה ידוע שהיות האויר במזג שוה הוא שמירת הבריאות והיה אומר אח"כ ולא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה כלומר שהיה מתפלל על מלכות הנודע ביושר ובאמונה ולא יהו עמך ישראל צריכים לפרנסה כלומר שיצליחו כולם עד שלא יצטרכו זה לזה ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים ר"ל שמתפללים על מניעת גשמים:

משניטל ארון פי' משניטל בחרבן בית ראשון שגלה הארון לבבל ולא חזר בבית שני ואע"פ שהחזיר להם כרש רוב הכלים לא היה הארון בכלל וכמו שאמרו במסכתא זו בסוף פרק ראשון כ"א ב' שבית שני לא היה בו ארון ולא כפרת ואחר שכן לא היה נותן מחתה בין הבדים אלא אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ר"ל דוד ושלמה במקום הארון ושתיה היתה נקראת ור"ל לשון יסוד ופי' בגמ' נ"ד ב' שממנו נשתת העולם וביאורו שמשם נתייסד תכלית העולם והמכוון בו והיתה גבוהה מן הארץ שלש אצבעות ובה היה נותן את המחתה ומקטיר ושמא תאמר והרי משנתינו בבית שני נאמרה וכמו שביארנו בענין הפרוכות ובבית ראשון לא היה שם שתי פרכות ואעפ"כ נאמר בה הגיע לארון ונתן את המחתה בין שני הבדים פרשוה בגמ' נ"ב ב' כך הגיע למקום ארון נותן למקום שהיו

שם כבר שני הבדים וזהו מקום אבן שתיה ומשנה זו ר"ל משניטל הארון היא שנויה לדעת האומר שהארון גלה לבבל ומ"מ בגמ' יתבאר בה דעת אחרת שבמקומו נגנז:

זהו ביאור המשנה וכולה על הדרך שביארנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

כבר ביארנו בכמה מקומות שהגוים כזבים לכל דבריהם ורוקן מטמא כרוקו של זב מעתה כל שאירע לכ"ג ביום הכפורים כן עובד הסגן או כהן אחר תחתיו מעשה היה בישמעאל בן קמחית שהיה משמש ביוה"כ בכהן גדול ויצא וספר עם ערבי אחד בשוק ר"ל לצורך איזה דבר שנתבקש עליו ונראה שבין עבודה לעבודה יצא וסוף דבר נתזה צינורא מפיו על בגדו ונכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו ונראה שהיה ממונה לסגן ואף הוא הוצרך לצאת לספר עם הגמון אחר וניתזה צינורא על בגדו ונכנס אח שלישי ושמש תחתיו וראתה אמם שלשה כהנים גדולים ביום אחד ולמדת שכשם שאם אירע פסול בכ"ג משמש כהן המתוקן לו לכך תחתיו כך אם אירע פסול בזה משמש אחר תחתיו אע"פ שלא הותקן לכך ושלא פירש שבעה ימים קודם היום שהרי אף הסגן היה עובד בלא פרישה לדעתינו כמו שביארנו בפרק ראשון:

שבעה בנים היו לה לאמו של ר' ישמעאל בן קמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך אמרה להן מימי לא ראו קורות ביתי שערות ראשי כלומר דרך הפלגה לרוב צניעות ואע"פ שהרבה עשו כן ולא הועילו ברוך בעל המאזנים ומ"מ מדת הצניעות משובחת הרבה ובנשים יותר בתלמוד המערב אמרו כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה כל שהיא צנועה הרבה ראוי לצאת ממנה כהן גדול המשמש בבגדי זהב ובמקום אחר אמרו כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאים הימנה מלכים ונביאים:

המנחות הנקמצות מצות קמיצתן אם מנחת הסלת היא נותן את הסלת בכלי הראוי לכלי שרת ואם מן המנחות הנאפות היא כגון של מחבת ומרחשת ומאפה תנור אופה במקדש ופותת ונותן את הפתיתין לכלי שרת ואח"כ נותן על הסולת או על הפתיתין שמן ולבונה ומוליכה אצל הכהן וכהן מוליכה אצל המזבח ומגישה בקרן דרומית מערבית ואח"כ מסלק את הלבונה לצד אחר וקומץ ממקום שנתרבה שמנה ונותן הקומץ בכלי שרת ומלקט את הלבונה ונותנה על הקומץ ומעלה על המזבח ומקטיר והשיריים נאכלים לכהנים וקומץ זה צריך ליטלו בקומצו ר"ל שאם עשה מדה לקומץ ונטלו באותה מדה פסול על הדרך שביארנו בחפינת הקטרת שביום הכפורים שצריך ליטלו בחפניו ולא במדה וכן צריך שיהא הקומץ מצומצם כדרך שאדם קומץ והוא שיהא תוחב שלש

אצבעותיו על פס היד וזהו הקומץ ואם היה מבורץ ר"ל שהרחיק אצבעותיו זה מזה עד שהקמח או הפתיתין מבצבצין ויוצאין בין האצבעות פסול אלא ידביק אצבעותיו ויהא חופן בראשי אצבעותיו על פס ידו ואינו צריך למחוק מן הצדדין במנחת הסלת בגודלו מצד האצבע השניה ובקטון אצבעותיו מצד האצבע הרביעית שכל שבסלת בירוציה נופלין מכאן ומכאן מאליהן אבל מנחת מחבת ומרחשת שהם פתיתין ובירוציהן מתעכבין מוחק בגודלו מלמעלה ר"ל מצד האצבע השניה ובאצבע קטנה מלמטה ר"ל מצד האצבע הרביעית והיא אחת מעבודות קשות שבמקדש שצריך הוא במחיקתו שלא ישארו שם מן הפתיתין היוצאים לחוץ כלום ושלא יצא עם מחיקתו ממה שבפנים כלום:

דף מז:

הדביק אצבעותיו זה בזה אם אעפ"כ נכנס מן הקמח בין האצבעות כגון שהיו ידיו כחושות ופרקיהן בולטים ונותנים ריוח בין הדבקים ואי אפשר לו להדביקם כל כך כל שנראה מבחוץ אחורי האצבעות בכלל השיריים ונאכל וכל שהוא נראה בפנים בכלל הקומץ ונקטר ומה שהוא בין האצבעות והאצבעות סותמין אותו ואינו נראה לא מבחוץ ולא מבפנים והוא הנקרא בסוגיא זו ביני ביני יש אומרי' שהכל בכלל הקומץ ולא עוד אלא שיש פוסקים כן אף במה שנראה מבחוץ הואיל והדביק הוא את ידיו כפי היכולת ומ"מ יש פוסקים שהוא ספק ואינו מקטירו עם הקומץ כאחד ואף לבדו לכתחילה לא יקטיר ואם הקטיר הורצה ודוקא שהקטיר של בין הבינים תחלה ואח"כ הקומץ ואף בזו אין השיריים נאכלים שמא שיריים הם ונמצא שחסרו בין קמיצה להקטרה וכל שחסרו השיריים בין קמיצה להקטרה או נטמא קצתן ונשאר מעט מהן בכשרות מקטירין את הקומץ עליהם אלא שאין השיריים נאכלין אבל אם הקטיר את הקומץ תחלה אינו מקטיר עוד את של בין הבינים שכל שיש ממנו ראוי לאישים להקטרה והקטיר את הראוי להקטיר ממנו הרי הנשאר ממנו אחר הקטרה בבל תקטירו ולא סוף דבר לשם הקטרה אלא אפי' לשם עצים ליתנם על המערכה כאדם הנותן עליה עצים ומתוך כך לדעת הפוסקים כן ראוי לברור לקמיצת כהנים שידיהם שמנות ובעלות בשר שלא יכנס דבר בין אצבעותיהם:

אף מלא חפניו של יום הכפורים לדעת המעמיד זו של מנחה בספק אף זה ספק ואי אפשר לברור כהן שמן לחפינה שאינה כשרה אלא בכהן גדול ומ"מ נראה מתוך כך שצריך להדביק אצבעותיו ביותר עד שלא יכנס ביניהן כלום:

קמץ את המנחה בראשי אצבעותיו וחפה את פס היד ריקנית וקמח שבאצבעותיו בא לו לפס היד או שקמץ מן הצדדין ר"ל שהכניס את היד מצדה וקמץ דרך צדי הקמח בכלי או ממטה למעלה כגון שנתן גב היד כנגד הקמח ומעכה עד שבלט הקמח ונכנס לפס היד או שהטה את הכלי ונפל הקמח לצדו וקמץ משם שאע"פ שהוא תוך כלי אינו מונח בשולי הכלי או שהפך הכלי על ידו ר"ל כלי שרת שבא ליתן את הקומץ בתוכו ונתן הקומץ בבית קבול שבשוליו שאע"פ שהוא בתוך כלי מ"מ אינו עומד בתיקונו כל אלו ספק ולא יקטיר ואם הקטיר הורצה:

לענין הקטרת מלא חפניו ביום הכפורים אינן מחוקות מכל וכל ולא גדושות אלא טפופות ר"ל בגובה מועט חפן בראשי אצבעותיו או מלמטה למעלה או מן הצדדין או שחפן ביד זו לבדה (או) וביד זו לבדה ואח"כ צירפן זו לזו כל אלו ספק ולא יקטיר ואם הקטיר הורצה וכן יתבאר בסמוך שאם נתפזרה קטרת מחפניו לארץ וכנסה או שחפן חבירו ההדיוט ונתן לתוך חפניו של כהן גדול ושיעור חפניו שוה לשל חבירו או שחפן ומת אם יכול שני ליכנס במה שחפן ראשון והוא הדין אם נטמא או אירע בו פסול אחר שחפן אף אלו ספק והם בדין שהזכרנו אבל במנחה אם נתפזר מן הקומץ יראה שפסול וכן ראיתיה לקצת מפרשים:

המליקה נאמרה בין בחטאת העוף בין בעולת העוף אלא שבעולת העוף מבדיל הראש מן הגוף ואם לא הבדיל פסולה וכיצד מולק קוצץ ויורד בצפורן וחותך מפרקת בלא רוב בשר שאלו חתך רוב בשר עמה הרי היא נבילה קודם שיגיע לסימנין ומתוך שצריך לחתוך מפרקת בלא רוב בשר היה הטורח מרובה וחטאת העוף אינו מבדיל הראש מן הגוף ואם הבדיל פסול וכיצד מולקה אוחז שתי רגליה בין אצבעותיו וכן שתי גפיה בין שתי אצבעותיו ומותח צוארה לרוחב אצבעותיו ומולק ואף זו עבודה קשה מן הקשות שבמקדש:

דף מח.

דם הקרבן שהיה ראוי לזריקה ונשפך מצואר הבהמה על הרצפה ואספו משם ונתנו בכלי כדי שיזרוק אינו כלום ונפסל הזבח שנאמר מדם הפר מהפר יקבלנו אבל אם כבר קבלו בכלי ונשפך מן הכלי לרצפה ואספו כשר נשפך מקצתו מצואר הבהמה לרצפה ונשאר מקצתו וקבלו כשר ובלבד שיהא דם זה שקבלו בכלי שרת מן הצואר דם הנפש ר"ל דם הקילוח אבל אם היה דם התמצית או דם העור אינו כלום ומ"מ כל שלא נשפך צריך לקבל את כולו שנאמר ואת כל דם הפר ישפך:

חפינת הקטרת וקומץ המנחה עבודה גמורה היא וכל מלאכת מחשבת פגול פוסלת בהם ר"ל שאם חשב בחפינתו או בקמיצתו על מנת להקטירו למחר נתפגל אבל חתיית הגחלים אם חשב בהן הדבר ספק הואיל ואינה עיקר מצוה אלא מכשיר של מצוה וגדולי המחברים פסקו שאף החתייה נפסלת במחשבה ויראה לי סעד לדבריהם ממה שנכללו הגחלים עם הקומץ ליפסל בטבול יום על הדרך שנבאר עכשיו אלא שמ"מ בסוגיא זו נשארה בספק ואינו דומה לפיסולין שבטבול יום שאין הטעם אלא שהכלי מצרפן כמו שנבאר אבל ליפסל במחשבה לא:

באחרון של חגיגה ביארנו שהכלי מצרף כל מה שבתוכו לקדש ליטמא כולו בנגיעת מקצתו אבל לא לתרומה כלומר שאע"פ שאינו הכל אחד אלא חלקים מפורדים כל שנגע טמא או אפי' טבול יום במקצתו נטמא כולו כאלו הכל חלק אחד ודוקא לקדש אבל לתרומה לא ניטמא אלא מקום מגעו והסמוך לו שני והסמוך לחברו שלישי והשאר טהור ומעלה זו אע"פ שכל המעלות מדברי סופרים יש להם רמז מן התורה שנאמר כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת כל מה שבכף הרי הוא ככלי אחד מעתה אפר חטאת או הסלת של מנחות והקטורת והלבונה והגחלים שהיו בכלי אחד ונגע טמא או אפי' טבול יום במקצתם נטמא הכל מדברי סופרים שהרי כל אלו קדושים קדושת הגוף וגחלים אלו בתלמוד המערב שבמס' חגיגה התבאר דוקא בגחלים שחותה ביום הכפורים שנכנס להיכל באותה מחתה עצמה שהוא חותה בה כמו שביארנו בפרק קלפי מ"ד ב' אבל שבכל יום הואיל ואותה שחותה בה אינו מכניסה להיכל אלא שחותה בשל כסף ומכניס בשל זהב לא נטמאו כולן במגע מקצתן וכן פסקוה גדולי המחברים ומ"מ גדולי המגיהים כתבוה אף באותה שבכל יום ומפני שהוזקקו לכלים מתחילה ר"ל קודם שעירה אותם וכן אמרוה שם אף בשירי מנחה הואיל והוצרכו לכלי קודם קמיצה והקומץ והקטורת ומנחת כהנים משהוקדשו בכלי הוכשרו בלינה ובמחשבה:

דף מח:

קבלת הדם והולכתו וזריקתו וכל עבודות שהכפרה תלויה בהן כגון עבודות שבדם שהרי אין כפרה אלא בדם כולן צריכות שתהא עבודתם בימין ואם עבד בשמאל פסל אלא שאינו לוקה ואע"פ שאמרו בהולכת אברים לכבש שאחד מן הכהנים היה נוטל ירך של ימין בשמאלו ובית עורה לחוץ ר"ל גב הבשר שהעור הופשט ממנה מוליך כלפי חוץ ופנימיותו שכלפי הקרבים כלפי פנים שמשמע מ"מ שהולכה בשמאל הולכת איברים לכבש אין עיקר הכפרה תלויה בהם שעקר הכפרה בדם שכל שנזרק הדם בכשרות

הורצה אפי' אבד הבשר ואם תשיבני משנתינו שהיה מוליך הכף שבו הקטורת בשמאל אע"פ שהוא עיקר הכפרה זו אינה אלא מפני שאי אפשר בדרך אחרת אם מצד כובד המחתה אם מצד חמימותה כמו שביארנו וכן עבודות אלו כולן אינן אלא מעומד שנאמר לעמוד ולשרת וכל שעבד מיושב פסול אלא שאינו לוקה וכן במי שעבד אונן אבל זר ושכור וטמא ושלא קדש ידיו ורגליו עבודתם פסולה וחייבים מיתה פרועי ראש וקרועי בגדים חייבין מיתה ועבודתם כשרה בעל מום שעבד עבודתו פסולה ולוקה כמו שיתבאר במקומו:

דף מט.

כל האוכלים שדרך הבריאים לאוכלם בחול בלא כונת רפואה מותר חולה לאוכלן לשם רפואה בשבת אף בחולה שאין בו סכנה וכן במשקין ואין כאן גזירת שחיקת סמנין שהוא תולדה של דש אחר שדרך הבריאים בכך ובמקום סכנה אף השחיקה מותרת שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש ומ"מ דוקא כשנודע לו או שרופא אומר לו שאותה מלאכה צריכה לו או מועלת באיזה צד לחליו וזהו שאמרו בסוגיא זו על ר' יהושע ששאל לר' חנינא שהיה רופא שחלים אם היו מועילים לחליו עד שיהא רשאי לשחקם בשבת ולשתות מימיהן והתיר לו:

כבר ביארנו מ' א' שכל ששנה בסדר העבודות של יום הכפרים לא עשה כלום מעתה קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום שהרי מקומה בין שחיטת הפר להזאה כמו שביארנו ומ"מ כהן גדול ששחט את פרו ומת או נטמא המשמש תחתיו נכנס בדם אותו הפר ואינו צריך לשחוט פר אחר ואין צריך לומר אם מת קודם שחיטת הפר שאין צריך לשחוט פר אחר שאין זה חטאת שמתו בעליה שהרי כל הכהנים (מתכנסים) [מתכפרים] בו ומה שנתגלגו כאן מענין חפינה שניה שמן הכף לחפניו כבר ביארנוה במשנה:

דף מט:

קרבן הפסח מתוך שלא היה בא אלא מן הכבש והעז וזכר ובן שנה ותמים ושהיו הכל אנשים ונשים חייבין בו לא היו מוצאין שה לכל בית ובית והיו צריכים להתאסף ולימנות הרבה על פסח אחד ורשאין היו לימנות עד שיגיע כזית לכל אחד ואין שוחטין אותו אלא לשם המנויים לו היו קצת המנויים רוצים ליפקע ממנין זה ולימנות בחבורה אחרת כל

שלא נשחט השה רשאי אבל משנשחט אע"פ שלא נזרק דמו אינו יכול למשוך ידיו הימנו שהרי לשמו נשחט וכן אין אחר מתמנה עוד עליו שאין נמנין עליו אלא כשהוא חי:

פטר חמור נאמר בתורה שיפדה בשה או יערפנו ואותו שה ניתן לכהן ואין פודין אותו בעגל או שאר בהמה ואצ"ל בחיה אלא בשה ואף כשפודין אותו בשה אין פודין אותו בשה שחוטה או אפי' חי אם הוא טריפה או כלאים כגון תיש הבא על הרחל אף על פי שמצד שניהם הוא קרוי שה לענין פסח ולא בכוי ופי' בה בגמ' גדולי הרבנים הבא מן התיש ומן הצביה אף על פי שהוא שה מצד אחד אלא בשה חי שאינו לא טריפה ולא כלאים ומ"מ אין מדקדקים להיות זכר תמים ובן שנה כלל כמו שיתבאר במקומו:

דף נ.

זה שנאמר בפר כהן משיח בסדר ויקרא והוציא את כל הפר לא כל הפר דוקא שהרי הדם מיהא כבר הוזה ממנו כמה הזאות ושיריו נשפכו וכן שהאימורים כבר הוקטרו אלא פירושו כל מה שנשאר ממנו והוא קורהו פר על שם העור והפרש והבשר שהרי אף הדם לבד נקרא פר כמו שאמרו מ"ט א' בפר ואפי' בדם הפר כמו שביארנו:

חמש חטאות מתות והם ולד חטאת ותמורת חטאת מתו בעליה נתכפרו באחרת עברה שנתה סימן להם ותמנע ומ"מ יש פוסקים שבעברה שנתה אינה מתה אלא שתרעה עד שתסתאב ותמכר ויפלו דמיה לנדבה שמא תאמר היאך פסקנו שאם מת כהן גדול אחר שחיטת פרו שהמשמש תחתיו נכנס בדמו והרי מתו בעליה ונעשית חטאתו פסולה עד שאפי' היה חי היה הולך למיתה והאיך זה יוצא בו וכן אם מת קודם שחיטת הפר היאך יוצא באותו הפר והרי חטאת שמתו בעליה היא ופסלה תדע שפרו של כ"ג ביום הכפורים אע"פ שמשלו היה בא הואיל ואחיו הכהנים מתכפרים בו חטאת צבור הוא ולא של יחיד שהכהנים צבור הם קרויים לעניין זה ואי אפשר לומר בו חטאת שמתו בעליה שאין צבור מתים וחטאת כשרה היא וכן שחטאת של צבור אינה מתה בשום פנים שהרי ולד חטאת אין להם שאין צבור מביא נקבה תמורת חטאת אין להם שאין צבור עושין תמורה חטאת שמתו בעליה אין להם שאין צבור מתים אבדה חטאתם ונתכפרו באחרת ונמצאת אף זו בצבור אינה מתה אלא שתרעה עד שתסתאב ותמכר ויפלו דמיה לנדבה ואין צריך לומר שכן בעברה שנתה שהרי אף (במזיד) [ביחיד] פסקוה רבים כמו שכתבנו ואף גדולי המחברים פסקוה כן:

כל קרבן שזמנו קבוע אפי' של יחיד דוחה את השבת ואת הטומאה ר"ל טומאת מת כמו שביארנו בפרק ראשון ו' ב' ששאר הטומאות אינן דחויות לעולם אלא טומאת מת

דחויה בו ר"ל שכל שהגיע זמנו של אותו קרבן ושעתו עוברת כגון פסח שאין דוחין אותו לפסח שני אחר שהוא טהור מפני טומאת הכהנים או הכלים אפי' עשו רוב צבור בטהרה ונשאר הוא יחיד וכל שכן בכל הפסחים שאפי' בטומאת עצמן אין צבור נדחה לפסח שני בטומאת מת וכן חביתי כהן גדול שעל כל פנים הוא צריך לעשותה בכל יום ואין צריך לומר בפר כהן גדול של יום הכפורים שהרי אף לענין זה כעין קרבן צבור הוא ואינו נדחה בטומאת מת ואם כל הכהנים טמאים יעשנו הוא בעצמו וכל שכן שאין צריך לומר בקרבנות צבור שקבוע להם זמן כגון תמידין ומוספין ומ"מ פסח שני דוחה את השבת אבל אינו דוחה את הטומאה וכל שאין קבוע לו זמן אפי' קרבן צבור כגון פר העלם ושעירי ע"ז ר"ל בשגגת רוב קהל בהוראת בית דין הגדול שבשגגת ע"ז מביאין פר ושעיר מכל שבט ובשגגת שאר עבירות פר מכל שבט והפרים נקראים פר העלם דבר של צבור והשעירים שעירי ע"ז ואלו אין שעתם עוברת לפיכך אין דוחין לא שבת ולא טומאה ואין צריך לומר קרבן יחיד שאין קבוע לו זמן כגון חטאות עולות ואשמות ומנחות ושלמי חגיגה שהרי יש לה תשלומין כל שבעה ואף ביום אחרון מ"מ כבר היה יכול לעשותה וזה שאנו קורין לחגיגה קרבן יחיד ובסוגיא זו קראוה קרבן צבור ומפני שבאה ביום טוב ובכנופיא מ"מ לשון הסוגיא אינו מדוקדק לענין פסק שהרי אף הפסח כן וקורהו קרבן יחיד ומפני שסובר שאף פסח שני דוחה שבת וטומאה ואנו כבר פסקנו שאינו דוחה את הטומאה אלא השבת וגדולי המחברים כתבו שכל קרבנות הצבור זמנן קבוע ואף גדולי המגיהים שתקו להם ואינו יודע מהיכן ושמא אין דעתם אלא קרבנות הבאים שלא בעבירה:

פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם ונמצאו הראשונים אם קודם הקרבת השניים נמצאו יקרבו הראשונים והשניים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה לקיץ המזבח והיא הקרויה נדבת צבור ובאה מכל אותן שנאמר עליהם ירעו עד שיסתאבו ואם כבר קרבו השניים ירעו הראשונים עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת הצבור מתה:

זה שאמרו שאין חטאת הצבור מתה פירושו בכל שנקראין קהל כגון שבט אחד שכל שבט ושבט אקרי קהל כמו שהתבאר בהוריות וכדרך שביארנו כאן שפרו של כהן גדול הואיל וכל הכהנים מתכפרים בו חטאת צבור היא אבל חטאת של שותפין כל שהיא אחת מאלו שהזכרנו למיתה אזלא ולא נאמר כאן בחטאת השותפין שאינה מתה אלא לר' שמעון שסובר שכל שאחד מחמש חטאות נפקע בו ממיתה נפקעו כולם והרי תמורת חטאת אינה בשותפין שהרי אין השותפין ממירין כמו שיתבאר נ' ב' ואחר שכן לדעתו

אף שאר חטאות של שותפין אינן במיתה שמא תאמר היאך אתה מוצא חטאת שותפין והרי חטאת ואשם אינם באים בנדר ונדבה שיהו שנים נודרים ומתנדבים כאחד אלא על חטא ידוע ואין שנים מתכפרים בחטאת אחת נראה לי כגון שנדרו שנים חטאתו ואשמו של פלוני עלינו שכל שאמר חטאתו ואשמו של פלוני עלי כל שרצה המחוייב בכך מקריב הוא וחבירו מתכפר על ידו וכן בשנים שנדרו כן אלא שאני תמה שזו ודאי אין קורין בה מתו בעליה אלא במיתת המתכפר ואינו אלא אחד אלא עקר הדברים שלא אמרו כאן חטאת השותפין אלא בפר יום הכפרים לבד שהכתוב עשה בו את כל הכהנים שותפים הואיל ואינו בא על חטא פרטי ולדעת האומר שאין השבט קרוי קהל כדי לקרותו חטאת צבור ואין בין זה לזה אלא קריאת השם ולדעת הקורהו חטאת צבור אי אתה מוצא חטאת שותפין בשום פנים ומ"מ בראשון של הוריות פירשנוה כגון שהיו להם בהמות בשותפות וחטאו שניהם ובררו שתי בהמות והפרישום לחטאותיהם ועדיין הם של שותפות:

פר העלם דבר של צבור ששגגו רוב צבור בהוראת ב"ד הגדול אע"פ שהוא מיעוט שבטים ואפי' אינם אלא שבט אחד או רוב שבטים אע"פ שהוא מיעוט צבור שכך שהוא רוב מצד אחד או מצד מנין הצבור או מצד מנין השבטים רוב הוא ומביאים שנים עשר פרים פר לכל שבט שהם שנים עשר פרים בכל העבירות חוץ מע"ז שמביאין בשגגת הוראתה שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים פר ושעיר לכל שבט ואחר שאתה אומר שנים עשר פרים אף שבט לוי בכלל שהרי אפרים ומנשה אינם מנויים אלא כאחד לענין זה ולמדת שאף שבט לוי אקרי קהל כמו שפירשנו בהוריות בסוף פרק ראשון הא כל שהורה בית דין בשבט אחד ושגג כל שבטו על ידו אין הבית דין מביאים פר אלא כל יחיד לעצמו כמו שביארנו שם:

מאחר שביארנו בפרו של כ"ג ביום הכפורים שאע"פ שמשלו הוא בא הואיל ואחיו הכהנים מתכפרים בו חטאת צבור הוא הדבר פשוט שאם המיר בו אין תמורתו תמורה שאין הצבור עושין תמורה ואף לדעת הקורהו חטאת השותפין כך דנין בו שהרי השותפין גם כן אין עושין תמורה ומ"מ אע"פ שאין תמורתם תמורה מוזהרים הם עליה ואחד מן השותפין שהמיר או אחד שהמיר בקרבן צבור ויש לו שיתוף בה לוקה לא אמרו שאין ממירין אלא שאין תמורתם קדושה:

דף נ:

מי שהיה מחויב חטאת או אחד מן הקרבנות ובא אחר והקדיש את בהמתו להתכפר בו אותו המחוייב אם בידיעתו בחטאת ואשם ועולה שצריך דעת אם שלא בידיעתו בקרבן מחוסרי כפרה שאינו צריך דעת כמו שביארנו בנדרים פרק אין בין המודר ל"ה ב' והוממה ובא לפדותה כשאר פסולי המוקדשין כל שהמקדיש פודה מוסיף חומש כדין בעלים שהמקדיש הוא הנקרא בעלים לענין זה אבל אם המתכפר בא לפדותו אינו מוסיף חומש שאין המתכפר נקרא בעלים לענין זה אלא אחר ואם המקדיש יגאל אמר רחמנא ולא אחר אף המתכפר ולענין תמורה הפך הדברים ר"ל שהמתכפר שהמיר בה תמורתו תמורה ונתפסת אבל המקדיש אין עושה בה תמורה שכך למדוה בראשון של תמורה י' א' מדכתיב בנזיר זאת תורת הנזיר אשר ידור קרבנו לד' מלבד אשר תשיג ידו וכי נזיר בהשג יד הוא אלא קרבנו שהפריש משלו מלבד אשר תשיג ידו שהפרישו לו אחרים והוקשו הפרישו לו אחרים להפריש משלו מה הפריש משלו הוא עושה תמורה אף הפרישו לו הוא עושה בה תמורה ולא המקדיש:

ולענין תרומה יכול אדם לתרום משלו על חבירו אף שלא בידיעתו שלא אמרו ב"מ כ"ב א' אף שלוחו לדעת אלא בתורם מבעל הבית אבל תורם משלו אין צריך דעת וכל שנעשה כן טובת הנאה של תורם ליתנה לכל כהן שירצה שנאמר את כל מעשר תבואתך ונתת:

אע"פ שביארנו בפרו של אהרן שאינו עושה תמורה אילו מיהא והוא איל שהוא מביא לעולה כדכתיב בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה קרבן יחיד הוא לגמרי ועושה תמורה והתמורה תקרב עולה לכשיזדמן שאינו דוחה לא שבת ולא טומאה ואם היתה התמורה נקבה תרעה עד שתומם ותמכר ויביא בדמיה עולה וכן אם המיר בבעלת מום:

הבהמה שהוקדשה תחלה היא הנקראת זבח ואותה שהותפסה עמה לתמורה נקראת תמורה ואע"פ שכל שתמורה נוהגת בה היא ותמורתה שוות לקדושה מ"מ אינן שוות לכל דבר מעתה חומר בזבח מבתמורה וחומר בתמורה מבזבח חומר בזבח שהזבח נוהג ביחיד ובצבור שהכל מביאין קרבנות מה שאין כן בתמורה שאינה נוהגת אלא ביחיד שהרי אין הצבור עושין תמורה וכן שהקרבן דוחה שבת וטומאה כל שקבוע לו זמן בין של צבור כתמידים ומוספים והדומים להם בין של יחיד כגון כ"ג ביום הכפורים בפרו ואילו וישראל בקרבן הפסח שקרבן הפסח אע"פ שנוהגין ליאסף בו חבורות ושראוי לעשות כן כדכתי' יעשו אותו מ"מ אם שחטו לעצמו כשר אחר שראוי לאכול את כולו ואין הלכה כר' יהודה שאמר שאין שוחטין את הפסח על היחיד אלא כדעת חכמים שכנגדו והתמורה אינה דוחה שבת וטומאה אפי' אם המיר עם קרבן שזמנו קבוע שאם

המיר באיל העולה של כהן גדול הרי קריבה עולה כעולת נדבה ואם המיר בפסח כל שהמיר לאחר חצות תקרב שלמים שאין שעתן עוברת ואם קודם חצות תרעה עד שתומם ויפלו דמיה לשלמים וכן שהזבח עושה תמורה ואין התמורה עושה תמורה אחרת שנא' ותמורתו ולא תמורת תמורתו וחומר בתמורה מבזבח שהתמורה אף על בעלת מום קבוע ר"ל שאם הפריש בעלת מום קבוע ואמר הרי היא תמורה תחת זו שהפרשתי לחטאת ואע"פ שאינה ראויה לכך תמורה נתפסת בה שאם בא לפדותה כשאר פסולי המוקדשין אינה יוצאה להיתר גיזה ועבודה אע"פ שקדם מומה לתמורתה ואלו בעקר זבח כל שהקדיש בעלת מום אינה אלא קדשי בדק הבית ונפדית לצאת לחולין אף לגיזה ועבודה שלא אמרו בכורות ט"ו א' תזבח ולא גיזה אלא בשקדם הקדשן למומן חוץ מבכור ומעשר בהמה שאפי' שקדם מומן להקדשן אין נפדין לגיזה ועבודה שבבכור כתיב לא תפדה ובמעשר לא יגאל למדת שאין (ש)כל התמורות לחומרות שהוזכרו לזבח עליהן ואין כל הקרבנות לחומרות שהוזכרו לתמורות עליהן:

דף נא:

פר כהן גדול ביום הכפרים משל כהן גדול היה בא ולא משל צבור ושמא תאמר א"כ היאך אחיו הכהנים מתכפרים בו עמו הכתוב הפקיר את ממונו אצל אחיו לענין זה שתהא יד כולם שוה בו ויתכפרו בו:

כבר ביארנו במשנתינו ששתי פרוכות היו בבית שני בין קודש הקדשים להיכל חיצונה פרופה מן הדרום ופנימית מן הצפון ונמצא שמן הצפון היה נכנס לקדש הקדשים וכן ביארנו במשנתינו שר' יוסי היה חולק לומר שלא היתה שם אלא פרוכת אחת ולדעתו פריפתה היתה בצפון שהכל מודים שכשהיה נכנס לבית קדשי הקדשים מן הצפון היתה דרך כניסתו מ"מ צריכין אנו לברר כשהיה מהלך מן הרובד שבו המחתה לתוך אורך ההיכל באיזה צד שבהיכל היה הולך לנגד הפרוכות בבית שני או לנגד אמה טרקסין בבית ראשון ובסוגיא זו נחלקו בה לשלשה דרכים והריני מודיעך תחלה ענין מחלוקתם ובמה הוא תלוי והוא שכבר ידעת שהשלחן והמנורה ומזבח הקטורת שלשתן היו בהיכל בצד הפנימי שלו לפני הדביר שהוא בית קדשי הקדשים בבית ראשון לפני אמה טרקסין ובבית שני לפני הפרוכות השלחן היה בצפון לימין הנכנס והמנורה בדרום לשמאל הנכנס ומזבח הקטרת באמצע שניהם ולא ביניהם ממש עד שיהו השלחן והמזבח והמנורה כרצועה אחת אלא המזבח היה משוך כלפי חוץ בהיכל ועומד כנגד אמצעות השולחן והמנורה וכל שהיה הולך מן ההיכל לבית קדשי הקדשים היה צריך לילך באחת

משלש דרכים או מצד הצפון בין השולחן למזבח או מאותו צד בעצמו סמוך לכותל בין השולחן והכותל או מצד הדרום בין המנורה והמזבח אבל באותו צד בעצמו סמוך לכותל בין המנורה לכותל לא היו מהלכין בו שהכותל שבאותו הצד מעשנת מעשן הנרות והיו בגדיו משחירים שם מחמת חבורם בכותל דרך הלוכו ולא נשארו אלא שלש דרכים ועליהם נחלקו בסוגיא זו שלדעת ר' יהודה בין מזבח למנורה ומצד הדרום ולר' מאיר בין מזבח לשלחן [ולר' יוסי בין שלחן] לכותל ומצד הצפון וקודם שאבאר לך טעם מחלוקתם אתה צריך לידע ששלמה עשה עשר שלחנות יתר על שלחן הקדוש של משה רבינו כל אחת בארך שתי אמות ורחב אמה והיה שלחן של משה עומד ואותן של שלמה סמוכות לו חמש מימין וחמש משמאל ונחלקו בסדר קדשים מנחות צ"ח ב' בתכונת עמידתו מהם שאמר צפון ודרום היו מונחים ר"ל ארכן לרוחב הבית ולדעת זה לא בשורה אחת היו עומדות שהרי רחב חלל ההיכל לא היה אלא עשרים אמה ואורך השלחנות עשרים לבד אמה רוחב של שלחן משה ששלחן משה הכל מודים בו שארכו לאורך הבית ורחבו לרחב הבית ונמצא מ"מ שלא היה שיעור רחב ההיכל מספיק לכך אלא שתי שורות היו בצד הצפון חמש מן הקצה הפנימי של היכל רצופות זו לזו מפרנסות ברחב ההיכל עשר אמות וחמש בקצה שבצד העזרה בדרך זה גם כן ושלחן משה עומד באורך בנתים ושלחנות של שלמה לדעת זה ראשם האחד מחובר לכותל הצפוני ולא היו מניחים ריוח בינם לבין הכותל שהרי אף בדרך זה היה ראשן האחד מגיע לחצי פתח ההיכל ומהם שאמר מזרח ומערב היו מונחות ר"ל ארכן לאורך הבית וכולן רצופות מפרנסות כ"ב אמה בארך הבית עם אותו של משה שהיתה אמצעית להן ולדעת זה ריוח היו מניחין בין השלחנות לכותל הצפוני וכשם שנחלקו בשלחנות לצד הצפון כך נחלקו במנורות לצד דרום שאף עשר מנורות עשה שלמה חמש מימין של משה וחמש משמאלו ואנו פוסקים בין בשלחנות בין במנורות שמזרח ומערב היו מונחים ולשטה זו נר מערבי הוא הנר השני ונקרא מערבי מצד הראשון שהוא המזרחי כמו שביארנו בשני של שבת כ"ב ב' וגדולי המחברים פסקו במנורה בין צפון לדרום וקורין נר מערבי לאמצעי ובשלחנות פסקו ממזרח למערב ומעתה אני מברר לך טעם מחלוקתם של תנאים אלו והוא שכולם מודים שכשהוא נכנס לדביר מצד הצפון היה נכנס אלא שלדעת ר' יהודה שתי פרוכות היו שם כמו שביארנו במשנתינו והחיצונה פרופה מצד דרום והפנימית מצד צפון ועל כל פנים היה צריך לילך בהיכל מצד הדרום והולך לו בין מזבח למנורה ולא בין מנורה לכותל מפני עשן הכותל ואין לנו לדעתו כלום בשלחנות אם מזרח ומערב עומדות אם צפון ודרום וכן במנורות אלא שמ"מ הוא סובר מזרח ומערב ור' יוסי סובר שלא היתה

שם אלא פרוכת אחת ופרופה בצפון כדי ליכנס מן הצפון לבית קדשי הקדשים וא"כ מצד הצפון היה נכנס ובין שלחן לכותל שהיא דרך ישרה מן ההיכל לפריפת הצפון בלא עקום ואף הוא סובר שהשלחנות עומדות מזרח ומערב והיה ריוח בין השלחן לכותל ור' מאיר אף הוא סובר שלא היתה שם אלא פרוכת אחת אלא שאומר שדרך מהלכו היה בין מזבח לשלחן משתי סבות אחת שהוא סובר שהשלחנות עומדות צפון ודרום וראשי השלחנות מחברים לכותל ומפסיקות המהלך ומתוך כך בוקע בין מזבח לשלחן והשנית שאפי' תאמר מזרח ומערב היו מונחות אם הוא נכנס בין שלחן לכותל נמצא בעודו בהיכל מכוון כנגד הפירוף ורואה לפנים בעודו להיכל וזהו פירוק עול של יראה ונוח לו שיעקם בין מזבח לשלחן שלא יראה בפנים עד שיגיע לפירוף עצמו ויכנס זהו ענין מחלוקתם וכבר הבנת מדברינו שהלכה כר' יהודה ובין מזבח למנורה היה נכנס לפרוכת שבדרום ומשם לפירוף שבצפון על הדרך שביארנו במשנה:

דף נב.

ומה שנתגלגל כאן בבאור מאה אמות שבאורך ההיכל האיך היו מתפרנסות כבר ביארנוהו בפרק ראשון ט"ז ב':

דף נב:

קרבן עולה אינו בא אלא מן הזכרים וכל שהיא באה מן הבהמה אינה באה אלא שני מינים או כבשים ועיזים ששניהם מין אחד לענין זה או מן הפרים ונסתפקו חכמים בעולה שהקריבו ישראל במדבר והוא שנאמר בו ויעלו עולות ויזבחו [זבחי' שלמי'] לד' פרים אם העולות היו מן הכבשים והשלמים מן הפרים ושתהא מלת עולות מופסקת באתנח כלומר ויעלו עולות ר"ל מן הכבשים ויזבחו פרים לשלמים או שמא אין מלת עולות מופסקת באתנח אלא הכל נגרר אחר הפרים כלומר עולות וזבחים הכל היה של פרים ומתוך שנסתפקו בה אם נדר אחד ואמר הרי עלי עולה כעולה שהקריבו ישראל במדבר הרי זה ספק וחייב להביא שתים וכבר ביארנוה במסכת חגיגה ו' ב':

כבר ביארנו במשנה שבבית שני לא היה ארון ובבית ראשון לא היה שם להבדל שבין היכל לדביר פרוכת אלא כותל הקרוי אמה טרקסין ומשנתנו הואיל ושנו בה פרכות בבית שני היא שנויה וא"כ מה שנאמר בה הגיע לארון פירושו למקום ארון וכמו שאמרו בה משניטל הארון וכו' ומה שאמרו משניטל הארון ולא אמרו משנגנז הוא לדעת האומר שהארון גלה לבבל וכמו שדרשו נ"ג ב' ויצא מן בת ציון כל הדרה זה הארון ומ"מ יש

אומרים שלא גלה אלא במקומו ננגז והוא שראה שלמה ברוח הקודש שבית המקדש עתיד ליחרב וחפר בעמק במקום הארון למטה ממנו בעקלקלות שיהא עומד להם לעת צר לגנזו בתוכו וכשראה יאשיהו זמן הצרות מתקרב וזכר האמור בתורה יולך ד' אותך ואת מלכך צוה לגנוז הארון וצנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומטה אהרן שהיו עומדים לפני הארון והארגז ששגרו פלשתים דורן שכתוב בו ואת כלי הזהב אשר השיבותם [לו אשם] תשימו בארגז מצדו וזהו שנאמר ביאשיה ויאמר ללוים המבינים תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה כי אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ד' וכו' והרי לשם היה ומהו אומר שיתנוהו שם אלא שיגנזוהו במקום שהכין שלמה לגניזתו וכל אלו שנגנזו לא חזרו שם לא הם ולא כיוצא בהם בבית שני ומה שהתבאר כאן בענין צבירת הקטרת על המחתה אם מתחיל מצד הפנימי של מחתה אם מצד החיצון כבר ביארנוהו במשנה:

דף נג.

כבר ביארנו י"ט ב' שהצדוקים היו מתקנים מבחוץ ומכניסין כלומר שנותנין הקטורת על הגחלים בהיכל ומכניסים המחתה עם העשן לפנים ומדכתיב כי בענן אראה וכו' ולא היו חוששין למה שנאמר ונתן את הקטורת על האש לפני ד' מפני שהיו נדחקים לפרש שאף ההיכל קרוי לפני ד' והפרושים מיחו בהם ופרשו להם שלא נאמר כי בענן וכו' אלא שיתנו לתוכו עשב אחד שהיה מעלה עשן ר"ל גורם להעלותו זקוף כמקל עד שמגיע לשמי קורה ומשם מתפשט קצתו וממשמש בכותלים עד שמתמלא כל הבית עשן וכל שלא נתן מעלה עשן או שחסר אחת מפטומה אחת מאחת עשרה סמנין הנכנסות בה חייב מיתה בידי שמים ואע"פ שלא נתפרשו בתורה אלא ארבעה נטף ושחלת וחלבנה ולבונה אף האחרות כדרך שנשנו בברייתא של פיטום הקטורת בראשון של כריתות ו' ב' ובתלמוד המערב שבמסכתא זו הלכה למשה מסיני הם ושמא תאמר והלא מ"מ הואיל ופסל בקטורת נעשית ביאתו ריקנית ר"ל שלא לצורך ונמצא חייב מיתה מצד אחר שכל הנכנס שלא לצורך חייב מיתה כמו שביארנו מ"ד א' בא ללמד שאם שגג בביאה כגון שלא ידע באיסורה שפטור מן הביאה נתחייב מצד הקטורת או אף בהזיד בשתיהן וכגון שהביא ב' הקטרות ביחד כגון שלא הקטיר שחרית ונאמר בפ' התכלת מ"ט א' שאם לא הקטיר שחרית יקטיר בין הערבים ור"ל שתי פעמים אחת כתקונה ואחת בחסרון אחד מן הסמנין או חסרון מעלה עשן ומעלה עשן זה אין בו שיעור אלא אף בכל שהוא ואין בו חילוק בין עקרו לעלה שלו אלא הכל כשר בו וכן אין בעניינים אלו חלוק בין אהל מועד

שבמדבר לשילה ולבית עולמים ולא בין יום הכפורים לשאר ימות השנה אלא הכל בדין אחד למצוה ולעכב לאזהרה ולעונש כך למדו מפי השמועה כי בענן זו אזהרה וכסה ענן הקטרת ולא ימות זה עונש:

נדב ואביהוא נאמר עליהם ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליהן קטרת ויקריבו לפני ד' אש זרה אשר לא צוה אותם וקבלו חכמים ששני דברים עשו אחת שהקריבו הקטורת בחסרון ואחת שנתנו אש על המערכה ולא מתו מפני הקטורת שעדיין לא היה העונש אמור והתורה לא ענשה אא"כ הזהירה וזהו שאמרו יכול יהו שניהם אמורים קודם מיתת בני אהרן ר"ל אזהרה ועונש ת"ל אחרי מות יכול שניהם לאחר מיתתם נאמרו ת"ל כי בענן אראה כלומר שלא נראה עדיין והרי כבר נראה בשמיני למילואים והם קיימים כדכתי' וירא כבוד ד' וכו' ואח"כ ותצא אש וכו' הא כיצד אזהרה נאמרה קודם מיתתם ואף על פי שכתוב בה אחרי מות אין מוקדם ומאוחר ועונש נאמר אחר מיתתם הא למדת שלא נענשו בעון הקטורת אלא בעון הבאתם האש למערכה ולא שטעו בהוראתם שהרי כהוגן דרשו ועשו שהם דרשו ונתנו בני אהרן אש וכו' אע"פ שאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט וכמו שדרשו במקום אחר אשר לא צוה אותם אותם הוא דלא צוה הא למשה צוה א"כ למה נענשו על שהורו הלכה בפני רבן ולא נטלו רשות הא למדת שכל המורה הלכה בפני רבו אפי' כיוון יפה בהוראתו חייב מיתה שמוראת רבך כמוראת שמים:

כבר ביארנו במשנה שכשהיה כהן יוצא מבית קדשי הקדשים היה יוצא לו דרך אחוריו לא סוף דבר בכ"ג כשיוצא מבית קדשי הקדשים אלא כל הכהנים כשחוזרים מעבודתם ולוים מדוכנם וישראל ממעמדם ר"ל זקנים שהיו ממונים לעמוד בעזרה על הקרבנות לשם כל ישראל כלם אין מחזירים פניהם מיד דרך הדיוטות אלא מצדדין פניהם לעומת ההיכל ויוצאים ואף התלמיד כשהוא זז מלפני רבו מצדד פניו כנגדו עד שיעלם רבו מעיניו או שימחול רבו על כבודו בכך ואם רבו זז ממנו ואינו רוצה בו שילוהו צריך לעמוד וישהה במקומו בעמידה ובכניעת פנים לרבו עד שיעלם ממנו בסוגיא זו העידו על רבה כשנפטר מרב יוסף שהיה רבו היה הולך לאחוריו עד שיצא מן הבית אע"פ שהיה רבו סגי נהור ולא היה יודע בזה כלום והיו לפעמים רגליו מתנקפות עד שהיתה האסקופא של בית רבו מלוכלכת בדם וכשהודיעו לרב יוסף שכך היה הוא עושה בירכו להיות ראש ישיבה אחריו ונתקיימה בו:

דף נג:

מכאן אמרו המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות בסוף תפלתו לאחוריו ואח"כ יאמר שלום בשמאל ומקדים תחלה בפסיעת שמאלו שהרי הוא מראה בעצמו כאלו עומד ממש לפניו יתברך ונותן כבוד למה שהוא מראה בעצמו עומד כנגד ימינו על דרך ימינך ד' נאדרי וכו' ובשעה שיתחיל בפסיעות אלו צריך לכרוע ואין זז מכריעתו עד שיעשה את שלשתן באותה כריעה ושאר דברים שבסוגיא כבר התבאר עניינם במשנה:

דף נד.

כל כהן בעל מום שנכנס לפנים מן המזבח לוקה אפי' במום עובר ואם עבד חלל ולוקה אף על העבודה אלא שאינו במיתה ואינו ראוי לשום עבודה אלא לתלע בעצים ר"ל לבדוק אם יש בהם תולעת שכל עץ שיש בו תולעת פסול למערכה:

במקדש ראשון היה פתח הדביר באמצע הכותל של אמה טרקסין והפרכת לפנים הימנה והבדים היו מתארכים מן הארון עד הפרכת והוא שנאמר ויאריכו [הבדים ויראו] ראשי הבדים ולא היו דוחקים כל כך בפרכת עד שיהו ראשי הבדים קורעים בפרכת ויראו ראשיהן מן ההיכל דרך הקרעים שהרי כתי' ולא יראו החוצה אלא דוחקים היו בפרוכת עד שמקום ראשיהן עושה בליטה בפרוכת עד שהיה אדם מכיר מבחוץ מצד הבליטות שהן הן ראשי הבדים כעין דדי אשה שניכר מקומם על בגדיה מצד הבליטה הדה הוא דכתי' צרור המור דודי לי בין שדי ילין:

זה שנאמר בתורה ולא יבאו לראות כבלע את הקודש במסכ' סנהדרין פרשנוהו כעין אזהרה לגונב כלי שרת שהקנאין פוגעין בו ומ"מ עקר ענינו היה אזהרה ללוים במדבר שבשעה שהיו המחנות נוסעים וצריכים לפירוק מה שבתוך המשכן שלא יכנסו הלוים למשכן בשעת הפירוק עד שיכסו הכהנים את הכלים לנרתק שלהם כמה שנ' בסדר מדבר סיני ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה והורידו את פרכת המסך וכסו בה את ארון העדות ונתנו עליו כסוי עור תחש ופרשו (עליו) בגד כליל תכלת וכו' ועל שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת וכו' ולקחו בגד תכלת וכסו את מנורת המאור וכו' ועל מזבח הזהב יפרשו בגד תכלת וכו' ולקחו את כלי השרת אשר ישרתו בם בקדש [וכו'] וכסו אותם וכו' ודשנו את המזבח ופרשו עליו בגד ארגמן וכו' וכלה אהרן ובניו לכסות וכו' ואחרי כן יבואו בני קהת לשאת וכו' ומ"מ דבר זה לא היה לו מקום אלא במדבר שהיו ישראל כעין ארוסה אבל משנבנה בית המקדש ראשון ונתפרסמה החיבה ר"ל שמלאה הארץ דעה את ד' והיתה להם חכמה יתירה והיו משיגים מכבודו ית' מה שבטבע בני אדם להשיגו

בשעה שהיו עולים לרגל היו גוללים להם הפרוכת שלפני הדביר כדי לראות בפנים הארון והכרובים ויתבוננו בהם מה שהוא תכלית שכל האנושי והתאחדותו למושכלו וזה רמזו באמרם ומראים להם את הכרובים מעורין זה בזה ר"ל דבקים זה בזה כשאר בני אדם הנצמדים יד ליד זה בצד זה שכך היו הכרובים עומדים לרוחב הדביר זה לצד ימין וזה לצד שמאל וכנפיהם פרושות ומתדבקות כנף הימני של זה לכנף השמאלי של זה וכל כנף שיעור פרישתו חמש אמות ונמצאו ארבעה כנפים מחזיקות עשרים אמה שהוא רוחב הדביר וגוף הכרובים ופניהם עומדים בנס והפנים מצודדים מעט זה כנגד זה עד שנראים ומביטים זה לזה כדכתיב ופניהם איש אל אחיו ונמצאו דבקים זה בזה בחבור הכנפים ומביטים זה בזה והמשילם לזכר ונקבה להודיע שהרמוז בהם והוא מציאות הנפרדים שהיו כופרים האומות הקדומות והם מקבלים שפע זה מזה וכל אחד גבוה מחבירו במדרגת מעלה וכולם מושפעים ועליהם עלת העלות בורא הכל יתברך:

שמא תאמר והלא במקדש ראשון לא היו שם פרכת שהרי כותל היה מפסיק בין דביר להיכל והוא הקרוי אמה טרקסין וא"ת שבבית שני היה שהיו שם שתי פרכות האמורות במשנתנו הרי לא היו שם כרובים תדע שאף בבית ראשון היו שם פרכות בהיכל ובאולם כנגד הפתחים ואע"פ ששערים של עץ היו שם מ"מ לא היו נועלים אותם ביום ופורסים הפרוכת לפניהם על הדרך שאמרו בבית שני ששלש עשרה פרכות היו של שבעה על שבעה שערי עזרה שפירשנו בפרק ראשון י"ט א' ואחד בפתח האולם ושתים לפני קדש הקדשים ושנים כנגדן בעליה ר"ל בין עליית ההיכל לעליית בית קדשי הקדשים וכשם שהיו פרכות בבית שני כך בבית ראשון ועליהן הוא אומר שהיו גוללים אותם אבל במקדש שני לא היו נוהגים כן ולא מצד העדר הכרובים שמ"מ מצויירין היו שם במיני סמנין אלא שהרי נתקלקלו הדורות וחזרו להם בחסרון חכמה ולא היו מקילים בכך:

המשנה השניה והכוונה בה בביאור החלק השני והשלישי והרביעי על סדר העבודות והוא שאמר נטל את הדם ממי שהוא ממרס בו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה לא היה מתכוין להזות לא למעלן ולא למטן אלא כמצליף וכך היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע יצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל אמר הר"ם נכנס למקום שנכנס בקטורת בין בדי הארון והיה מזה מן הדם לפני הארון כמו שאמר ית' על הכפרת לפני הכפרת כמצליף כמי שמכה בשוט והיה מחזיר פעמים על האחת כדי שלא יטעה במנין והיה מונה ההזאה הראשונה מכלל שבע של מטה והשם ית' אמר והזה באצבעו והיא ההזאה הראשונה ואחר כך מזה מן הדם באצבעו שבע פעמים כך

באה הקבלה ובאלו היא העקר הביאו לו את השעיר שחטו וקבל במזרק את דמו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו אחת למעלן ושבע למטן ולא היה מתכוין להזות לא למעלן ולא למטן אלא כמצליף וכך היה מונה ויצא והניחו על כן השני שהיה בהיכל ר' יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד נטל דם הפר והניח דם השעיר והזה ממנו על הפרכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלת ושבע למטה לא היה מתכוין להזות לא למעלן ולא למטן אלא כמצליף וכך היה מונה נטל דם השעיר והניח דם הפר והזה ממנו על הפרכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלן ושבע למטן לא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטן אלא כמצליף וכך היה מונה ערה דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בתוך הרקם ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו זה מזבח הזהב היה שופך דם הפר במזרק שהיה בו דם השעיר ומחזיר הכל למזרק שהיה בו דם הפר כדי שיתערבו הדמים עירוב יפה והדבר כלו מבואר התחיל מחטא ויורד מהיכן הוא מתחיל מקרן מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית דרומית מזרחית מקום שהוא מתחיל בחטאת על המזבח החיצון שם הוא גומר על מזבח הפנימי ר' אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא ועל כלן הוא נותן מלמטן למעלן חוץ מזו שהיתה לפניו שהיה נותן מלמעלן למטן היה מזה על קרן שלפניו מלמעלן למטן כדי שלא יזה מן הדם על בגדיו ואין הלכה כר' אליעזר הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומי אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונשכרים לגננים לזבל ומועלין בהם טהרו של מזבח הוא המקום המגולה ממנו והוא כי קטורת של כל יום היה במזבח הזהב כמו שאמר ית' והקטיר עליו אהרן קטורת סמים וכל יום היה מוציא ממנו מותר הגחלים והדשן כמו שביארנו והיה נזהר שיזה הדם על מקום שלא יהיה בו דשן ולא גחלים אלא עצם המזבח מגולה ואמר ושל מזבח החיצון רוצה בו הדמים הניתנים על מזבח החיצון שיריהם היו נותנין על יסוד דרומי ועוד יתבאר לך ענין המעילה במקומו:

אמר המאירי נטל את הדם ר"ל אחר שיצא מקדשי הקדשים ממעשה הקטרת ויצא לו להיכל והתפלל שם אותה תפלה קצרה שביארנו חזר לו להיכל ונטל את הדם של פר שהניח ברובד העזרה ביד הממרס על הדרך שביארנו בפרק קלפי והולך עם אותו הדם למקום שנכנס שם עם הקטרת ר"ל לפני לפנים ועמד במקום שעמד שם בשעת הקטרת ר"ל בין הבדים והזה שם מדם הפר שמונה הזאות ובבית שני שלא היה לא ארון ולא בדים מזה במקום שהיה שם בין הבדים בבית ראשון ואמר על אותם שמונה הזאות שאחת מהן היתה למעלה ושבע למטה וטעם שמונה הזאות משום דכתיב והזה (מדם

הפר) [באצבעו] על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת יזה שבע פעמים ולמדו בה מפי השמועה שזה שכתיב בה והזה (מדם הפר) היא הזאה אחת לבד השבע שהוזכרו אחריה ואותה הראשונה שנאמר בה על פני הכפורת פירושה למעלה מאמצעיתה של כפורת כנגד חדה העליון והשבע שנאמר בהן לפני הכפורת עניינם למטה מאמצעה שהוא כנגד חדה התחתון ולא היה מתכוין להזות לא למעלה בראשונה ולא למטה בשבע שאחריה אלא כמצליף ופי' בגמ' כמנגדנא כלומר כזה שמלקה את חבירו ופי' הענין שלא היה מכוין שיהא הדם נוגע בכפרת לא בחדה העליון בהזאה ראשונה ולא בחדה התחתון בשבע שאחריה אלא נותן אצבעו הטבול בדם כנגד עובי הכפרת וכשרוצה להזות הזאה של מעלה מצדד ידו למטה כאדם הרוצה להשליך או להכות מלמטה למעלה שמשפיל את ידו בצד הארץ וזורק למעלה עד שהדם עולה למעלה באויר שכנגד חדה העליון של כפורת ומשם נופל לארץ וכשרוצה להזות שבע של מטה מגביה ידו למעלה כאדם הרוצה לזרוק או להכות מלמעלה למטה ואם נגע בכפורת נגע אלא שאינו מכוין לכך וזהו כמנגדנא והוא שאמרו בגמ' מאי כמצליף מחוי רב יהודא כמנגדנא ונאמר אחריו תנא כשמזה אינו מזה על הכפורת אלא כנגד עוביה של כפורת וכשמזה למעלה מצדד ידו למטה וכשמזה למטה מצדד ידו למעלה כלומר שזה שפירשנו בכמנגדנא לאו דוקא שיכה בדם על הכפורת אלא לא נתדמה למנגדנא אלא לענין הגבהת היד בהכאה שמלמעלה למטה או השפלתו בהכאה שממטה למעלה ויש לפרש כמצליף כמנגדנא כלומר שאינו מכוין להכות במקום ידוע אלא באיזה מקום שיזדמן לו ובא ללמד אחריה שאינו נוגע בכפורת אלא שאף כנגד האויר של עובי הכפורת אינו מכוין בראשונה כנגד חדה העליון ממש ולא בשבע כנגד חדה התחתון ממש אלא כמלקה זה שמגביה היד ומכה ואינו מכוין באיזה מקום אלא כמו שיארע לו אלא שבעליונה אם עברה למעלה מן הכפורת או אם ירדו השבע למטה מן הכפורת אין בכך כלום:

ואמר אח"כ על ההזאות שהוא מונה את כלם כדי שלא יוסיף ולא יגרע וכן שכל פעם ופעם מונה את הראשונה ר"ל העליונה לעצמה כדי שלא לכללה עם שבע הזאות וישלים התחתונות בשישית מצד שאינו זוכר אלא השבע הכתובות בהדיא ומתוך כך כשמזה את העליונה אומר אחת וכשמתחיל במנין התחתונות אומר בהזאה ראשונה של אותן שבע ויראה מ"מ שאין המנין מעכב אלא כל שהשלים הזאותיו אף בלא מנין יצא ואע"פ שבסוגית הגמרא יראה שלא יצא שהרי לא נחלקו אלא במנין העליונה עם האחרות הא מנין כל אחת בעצמו ראוי לומר שיעכב אפשר שדרך סוגיא נאמרה:

ונשוב לדברינו והוא שאח"כ יוצא מבית קדשי הקדשים ומניח את המזרק עם דם הפר הנשאר בתוכו על כן זהב שבהיכל והוא מקום אחד מוכן ליתן בו את המזרק:

הביאו לו את השעיר פי' לא שהביאוהו לו בהיכל אלא הוא יוצא מן ההיכל ובא לו לעזרה ומביאין שם את השעיר לפניו ושוחטו קודם שיזה מדם הפר על הפרכת שבהיכל המבדלת בין קדש לקדש הקדשים מפני שצריך שיזה מדם השעיר לפני לפנים קודם שיזה מדם הפר על הפרכת שבהיכל ומתוך כך שוחט את השעיר ומקבל את דמו ואינו צריך לו כהן אחר למרק שחיטה על ידו כמו שאמרו בתמיד שהשעיר מתוך דקותו אינו צריך בו לכך ובשחיטת הפר מיהא אע"פ שלא הוזכר שם יראה שצריך היה לכך או שמא בכולם כן והוזכרה בתמיד והוא הדין לאחרים:

ונשוב לענייננו והוא ששחטו וקבל את דמו במזרק ונכנס עמו לפני לפנים ונכנס למקום שנכנס בו עם דם הפר ומזה שמנה הזאות אחת למעלה ושבע למטה ומונה אחת אחת ואחת וכו' הכל כענין דם הפר שוה בשוה ויוצא לו בהיכל ומניח המזרק עם דם השעיר הנשאר בתוכו על כן שני שבהיכל ור' יהודא אומר שלא היה שם אלא כן אחד והיה נוטל אותו של דם הפר ומניח שם אותו של דם שעיר מפני שאם היה מניח שני המזרקים כשיבוא ליטול את האחד טועה ומחליף ראוי בשאינו ראוי אלא נוטל את הראוי לו עכשיו ומניח את חבירו וכשנטל דם הפר הזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון והוא המבדיל בין ההיכל לדביר ומזה מבחוץ ר"ל מצד חיצון של פרוכת הרואה את ההיכל אחת למעלה מאמצע הפרוכת ושבע למטה מן האמצע ולא היה מתכוין להזות אלא כמצליף וכן מונה את העליונה עם כולן הכל כראשונות שוה בשוה ואח"כ נוטל את של דם השעיר ומניח את של דם הפר על הכן ומזה מאותו של שעיר על הפרכת באותו דרך בעצמו שוה בשוה ונמצאו עכשיו ל"ב הזאות י"ו של דם הפר וי"ו של דם השעיר ואחר כך נטל שני המזרקים עירב דם הפר לתוך דם השעיר שכך אמרו מערבין לקרנות כלומר כשבא להזות על הקרנות וכדכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר וכו' ואח"כ חזר ונטל את כל הדם המעורב מאותו המזרק של דם השעיר ונתנו לאותו של דם הפר שהוא עכשיו ריקן כדי שיתערבו יפה אלא שבזו אם לא חזר לערבו לא עכב:

ויצא לו מצד הפרוכת מאותו אויר שבין הפרוכת למזבח הזהב ומתקרב לצד חיצון של מזבח הזהב הרואה את ההיכל ועומד לו באותו צד חיצון של אותו מזבח ומזה מאותו דם המעורב על ארבע קרנותיו והתחיל מחטא ויורד ופי' מחטא מזה כדכתי' וחטאת (את אהרן) [על המזבח] ויורד פירושו שמקיף אותו ברגליו כשנעתק מקרן לקרן אע"פ שממקום אחד היה יכול להזות על כולם שהרי כולו לא היה אלא אמה כשיעור קרן אחת

מקרנותיו של חיצון ועכשיו בא לבאר מאיזה קרן הוא מתחיל ואמר שהוא מתחיל בקרן מזרחי' צפונית מפני שמשנה זו שנוייה לדעת ר' יוסי שסובר שלא היתה אלא פרוכת אחת ופתחה לצפון לימין הנכנס וכשהוא חוזר מן הפתח למזבח הזהב הוא פוגע תחלה בצפונית מערבית ואינו יכול להתחיל שם שצריך הוא לעמוד מחוץ למזבח שישאר כל המזבח בפנים והוא בחוץ מדכתיב ויצא מן המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח ומתוך כך הולך עד מזרחית צפונית שבו ומתחיל שם ועומד פניו נגד חדו של קרן ימינו לצד מערב ושמאלו לצד מזרח ואח"כ חוזר לו לצד ימינו לקרן צפוני מערבי פניו כנגד חדו של קרן ימינו לצד דרום ושמאלו לצפון ואח"כ הולך מצד ימינו לקרן מערבי דרומי פניו כנגד חודו של קרן ימינו למזרח ושמאלו למערב ואח"כ הולך לו לצד ימינו לקרן דרומי מזרחי מקום שמתחיל בחטאת ר"ל בהזאה על מזבח החיצון בכל אותן חטאות חיצונות שטעונים ארבע מתנות שם הוא גומר על המזבח הפנימי וזהו קרן דרומי מזרחי שהכבש היה בדרום והוא פונה לצד ימינו לקרן מזרחית דרומית ור' אליעזר אומר במקומו עומד ומחטא ר"ל מזה כלומר ואינו צריך להקפת רגל הואיל והוא קטן כל כך אלא אחר שהתחיל בצפוני מזרחי מושך ידו לצפוני מערבי וממנו למערבי דרומי וממנו לדרומי מזרחי ואינו צריך הקפת רגל והלכה כר' אליעזר אלא שגדולי המחברים פסקו בפירושי המשנה כתנא קמא:

ובענין התחלת הקרנות מיהא כבר פירשנו שהיא שנויה לדעת ר' יוסי הגלילי אבל לרבנן מן הדרום היה יוצא לימין היוצא ופוגע בקרן מערבי דרומי תחלה ומתוך שהוא צריך לעמוד חוץ למזבח הולך לו לקרן דרומית מזרחית ומתחיל שם וחוזר משם למערבית דרומית ואע"פ שאינו דרך ימין ופי' הטעם בגמ' מפני שפוגע בו תחלה והיה מן הדין להתחיל שם משום דאין מעבירין על המצות ודיו שנדחהו מראשון לשני ומשם לצפונית מערבית ומשם לצפונית מזרחית מקום שהתחלנו בו לדעת ראשון שם אנו גומרין לדעת שניה ואני תמה על גדולי המחברים שפסקו כדעת ראשון ועל כל פנים היא שנויה לדעת ר' יוסי שאין הלכה כמותו:

ומה שאמר אח"כ שעל כלן הוא נותן מלמטה למעלה לדעת ר' אליעזר שלא הצריך הקפה ברגל אלא ביד ונמצא ששלש הזאות שבשלש קרנות נעשית ברחוק אמה ואמר שבכל אותן שלש הקרנות מזה מלמטה למעלה כלומר שמשפיל ידו וזורק כלפי מעלה ואינו חושש שיפול דמו דרך זרועותיו ויתלכלכו בגדיו חוץ מזו שהוא עומד שם לפני הקרן וקרוב לו ביותר והוא צפוני מזרחי לדעת ראשון או דרומי מזרחי לדעת שני שנותן בו מלמעלה למטה שאלו היה משפיל זרועו וזורק כלפי מעלה הדם נופל על זרועו ובגדיו

מתלכלכים ואני תמה על גדולי המחברים שפסקו שמקיף הוא ברגל ואם זה הפרישו בין שלש לרביעית ואחר שהוא מסבב ברגל מה הפרש בין זו לזו והרי כלן סמוכות לו ועוד כתבו שבין מזבח למנורה היה עומד והלא המזבח משוך היה כלפי חוץ והוא צריך לצאת מן המזבח ולחוץ אלא שזו אפשר שהם מכוונים לומר כנגד אויר שבין מזבח למנורה וכדעת חכמים שמצד הדרום היה יוצא אלא שהוכפלה תמיהתנו אחר שכן היאך פסקו שמצפונית מערבית הוא מתחיל:

ואמר אח"כ שהיה מזה על טהרו של אותו מזבח שבע פעמים וטהרו של מזבח פי' בגמ' נ"ט א' מקום מגולה שבו והוא שמזה על גגו וחותה הגחלים והאפר שהיה בו מקטורת הנעשה בשעת התמיד ומגלה את קרקע המזבח ואחר שנתגלה מזה על אותו מקום הגלוי שבע פעמים ונמצאו בין כולם ארבעים ושלש הזאות וכלן פי' בגמ' זבחים צ"ג ב' שצריך לטבול בכל אחת מהן אצבעו בדם ולא שיזה מהטבלה אחת שבע פעמים והזאות אלו שביארנו עליהם שמזה אותן על המזבח פי' בגמ' נ"ט א' שממקום שסיים הזאות של קרנות נותן אלו השבע וא"כ לדעת משנתינו השנויה על דעת ר' יוסי נשלמו ההזאות בדרומי מזרחי ומתוך כך נותנן בדרום ולדעת רבנן שסיומן בצפון בצפונית מזרחית נותנן בצפון:

ואח"כ יוצא עם המזרק ששירי הדם בתוכו חוץ להיכל למזבח החיצון ושופך שירי הדם על יסוד מערבי של מזבח החיצון אחר שבאותו רוח הוא פוגע תחלה אבל שירי הדם שבמזבח החיצון בחטאות החיצונות שטעונות ארבע מתנות היה שופכן ליסוד הדרומי מפני ששם גמרו מתנותיו שהכבש היה בדרום והיה צריך לפנות דרך ימין ומתחיל בקרן מזרחית דרומית ומסיים במערבית דרומית:

אלו ואלו ר"ל בין שירי הדם של חטאות פנימיות שהן נשפכות ליסוד מערבי בין של חיצונות שנשפכות ליסוד דרומי כולן נשפכות ומתקבצות במקום אחד באמה שתחת העזרה וחלולה עד נחל קדרון והוא נחל שלא היה שם מים שהיה חוץ לירושלים ויוצאין הדמים לשם והיו מוכרים אותם לגננים לזבל והדמים להקדש ונתחללה קדושת הדם עליהם ומי שנהנה מהם בלא דמים מעל ומ"מ דוקא מעילה מדברי סופרים שמן התורה אין מעילה בדמים לפיכך אינו מביא קרבן מעילה ולא מוסיף חומש אלא שמשלם קרן מדרבנן ואני תמה על גדולי המחברים שכתבו בה מעילה סתם אלא שכבר הרגישו בהם גדולי המגיהים:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנוה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמ' אלו הם:

דף נה.

זה שביארנו במשנה שאינו מזה על הכפורת ממש בסוגיא זו הביאוה מן המקראות והוא שבדם הפר כתי' והזה באצבעו על פני הכפורת [קדמה] ולפני הכפורת יזה שבע פעמים ועל פני הכפורת ר"ל הזאה בעליונו של כפרת והיא הנקראת במשנתינו הזאה עליונה והרי שלא ניתן בה שיעור ולפני הכפרת ר"ל הזאה בתחתונו של כפרת והרי שניתן בה שבע פעמים ובדם השעיר ניתן שיעור בעליונה לאחת ובתחתונה לא ניתן בה שיעור כלל דכתי' והזה אותו על הכפרת ולפני הכפרת ומדכתיב אותו ודאי פירושה הזאה אחת ואנו למדין פר משעיר לאחת שלמעלה ושעיר מפר לשבע שלמטה ועל הכפרת מורה הזאה בנגיעה ולפני הכפרת מורה הזאה שלא בנגיעה ואמרו על זה לא יאמר מטה בשעיר ר"ל ולפני הכפרת שהרי נאמר בהדיא ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר דאכתי של מעלה איצטריך דהא בפר לא למדנו להזאה עליונה אם אחת אם כמה אלא תחתונה מיהא למה אלא לאקושי על דידיה ללפני ומה לפני דלאו על ר"ל שלא בנגיעה אף על דלאו על ר"ל שלא בנגיעה:

זה שכתוב בדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה בנה אב על כל מקום שנאמר בו פני שאין קרוי פנים אלא מזרח:

וכבר ידעת אזהרת ביאת מקדש שלא לצורך שהיא יוצאה ממה שכתוב ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפרת ודרשו בו אל הקודש זה קדש הקדשים מבית לפרכת להזהיר על כל הבית אלא שעל קדש הקדשים במיתה ועל כל הבית באזהרה למלקות ונאמר שם אל פני ללמד שאינו במיתה ולא במלקות אלא כשנכנס דרך ביאה ר"ל דרך פתח ההיכל שהוא מצד המזרח אבל אם נכנס דרך פתחי הצדדין או דרך התאים פטור:

דף נה:

תיבות שבמקדש שבהם היו נותנים את המעות היו עשויות בצורת שופר ר"ל גדולות ועקומות רחבות מלמטה וקצרות מלמעלה ופרשו הטעם בשקלים כ"א ב' מפני הרמאים כלומר שלא יהא אדם יכול להוציא משם המעות בנקל אלא בקושי גדול ובהפיכתן על פניהם מפני שהיה בהן שהיה אדם יכול ליתן בהם מה שרוצה ועשו תקנה לרמאין שלא יכנסו כרוצה ליתן והוא נוטל והיו מהן במקדש שלש עשרה וכתוב על אחת מהן תקלין חדתין ר"ל שהיו מניחין בתוכה שקלים של שנה זו הנקראים תרומה חדשה וכשבאו שקלים אלו מרוב צבור היו צוברין אותן בלשכה אחרת וממלאין מהן שלש קופות גדולות

כל אחת בת תשע סאין כדי לתרום מהן שלש קופות קטנות כל אחת בת שלש סאין שלש פעמים בשנה פסח ועצרת וחג והיא הנקראת תרומת הלשכה ומשם היו לוקחין תמידין ומוספין וכל קרבנות צבור וקצת דברים אחרים התבארו במקומן ושלש קופות קטנות אלו היו כותבין עליהן א' ב' ג' לידע איזו מהן נתרמה ראשונה שמצוה להתחיל בראשון ומה שנשאר בקופות נקרא מותר התרומה ועושין ממנה רקועי זהב לצפוי בית קדשי הקדשים וקצת דברים אחרים התבארו במקומן ומה שנשאר בלשכה נקראת שירי לשכה והיו בונין ממנה חומת העיר ומגדלותי' וקצת דברים אחרים התבארו במקומן:

והשניה כתוב עליה תקלין עתיקין והיא שהיו נותנין בה שקלים של שנה שעברה מאותם שלא הביאום בשנה שעברה ומביאים אותם עכשיו וכבר נתכפרו הם בשקלי חביריהם הואיל ולא נמנעו מהבאתם דרך זדון וכמו שאמרו ב"מ נ"ח א' תורמין על האבוד כלומר אף לכפר על מי שהיה מביאו ואבד הימנו ועל הגבוי שלא הגיע ללשכה עדיין ועל העתיד לגבות ומאחר ששקלים אלו הם תשלומי שנה שעברה אינם בכלל תרומה חדשה להיותם ראויים לקרבנות ומניחין אותם בתיבה זו וכותבים עליה עתיקין והם בכלל שירי לשכה שהזכרנו:

והשלישית כתוב עליה קנין שכל המתנדב תורים מביא המעות או שולחם או נותנם באותו שופר הרביעית כותב עליה גוזלי עולה ר"ל למי שהתנדב בני יונה ונחלקו בשני אלו ר' יהודה ורבנן שלדעת ר' יהודה שתיהן קריבות עולות ומי שהיה עליו חטאת העוף אינו נותן בה כלל שלא היו לדעתו שופרות לקני חובה ר"ל שמי שחייב להביא קנין כגון נדה ויולדת וזב ומצורע שחייבים להביא שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת לא היו נותנין דמי קיניהן בשופרות אלא נותנין לכהן וכהן לוקח להן מיד ומקריב להן ולא היו שופרות אלא לקני נדבה אחד לתורים ואחד לבני יונה וכלן עולות וכן אם היה רוצה בקני חובה ליתן בשופר אותו של עולה רשאי אבל (שם) [של] חטאת לא שמא יתערב לו בין קני חובה לקני נדבה בהם עולה ומחליף ומקריב חטאת לשם עולה ואע"פ שהיה אפשר לו לכתוב על השופרות איזו של עולה ואיזו של חטאת אינו סומך על הכתיבה בכך או שמא חושש שמא מתו אחד מן הבעלים ונמצא שם תערובת חטאת שמתו בעלים אבל כל שכלן עולות אלא שבאחת תורים ובאחת בני יונה סומכין על הכתיבה שאפי' החליף אין קפידא בכך אחר שכלן עולות ולדעת חכמים האחד לקני חובה ולפיכך קרבין חצים חטאות וחצים עולות ובחברו קני נדבה והיו כלן עולות ולא היה הבדל השופרות בין תורים לבני יונה אלא בין של חובה לשל נדבה והלכה כחכמים ואין חוששין שמא מת אחד מן הנותנים ונמצאת חטאת שמתו בעליה מתערבת בהם

ופוסלת את הכל שהרי דמיו הולכים לים המלח שכל חטאת שלא נודעה מיתת בעליו מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים ואף כשמת אחד מן הנותנים בודאי קודם (שנתחייב) [שנתקרב] חטאתו מ"מ לוקחין דמי אותו חטאת מאותה תיבה שנודעה מיתת בעליו ומשליכין לים וסומכין בברירה כלומר הוברר הדבר שאותם שהלכו לים הם אותם של אותו שמת שהרי כל תערובות שברוב היתר דברי סופרים הם דמדאורייתא חד בתרי בטיל אף לדעת האומר שקדשים אינן בכלל זה לענין אם נפלו מהם לים הגדול אף בקדשים כן:

והחמישית כתוב עליה עצים והוא שכל המתנדב עצים למערכה נותן פרוטותיו בתוכה ולא יפחות משני גזרי עצים הששית כתוב עליה לבונה שכל המתנדב לבונה נותן פרוטותיו לשם ולא יפחות מכשיעור קומץ השביעית כתוב עליה זהב לכפרת שכל המתנדב זהב לכפרת נותן לשם וגדולי הרבנים פירשו שהוא הדין לשאר כלי שרת שאף המזרקים נקראים כפורי זהב בעזרא ובדברי הימים:

והשש הנשארות היו לנדבה ר"ל מכל אותם חטאות ואשמות שנאמר עליהם ירעו עד שיסתאבו ויפלו דמיהם לנדבה לקייץ בהם את המזבח כשעומד בטל והיו עושים מהם שש מפני ששה בתי אבות שהיו בכל משמר וכל אחד מכיר את של יומו וכשהיה המזבח בטל ביומו היו לוקחים משל נדבה המיוחדת ליומו ומקייצין כך פרשוה גדולי הרבנים וכן נראה ממסכת מנחות ק"ז ב' אבל גדולי המחברים פרשו שהראשונה מאלו השש היה כתוב עליה מותר חטאת שכל שהפריש מעות לחטאתו ונשאר מהם מותר נותנו לשם והשניה למותר אשם והשלישית למותר קני זבים וזבות ויולדות והרביעית למותר קרבנות נזיר והחמשית למותר אשם מצורע וכל אלו קרבים עולה שתנאי בית דין הוא על כל המותרות ליקרב עולה והששית לנדבה סתם שכל שמתנדב איזה דבר למזבח נותנו לשם וכן יראה ממסכת שקלים:

ויש שואלין בשמועת השופרות היאך לא תקנו שופרות לכמה דברים אחרים ושאלה זו ודאי אין לה מקום לענין קרבנות חובה לבהמה כגון חטאות ואשמות ועולות ושלמים שאף לדעת חכמים שפרשו בשלישית ורביעית אחת לקני חובה ואחת לקני נדבה מודים הם באלו שלא היו בהם שופרות מפני שהמחויב בהן צריך להיות שם לסמוך עליהם ולהתודות על חטאת עון חטאת ועל אשם עון אשם ועל עולה עון לקט שכחה ופאה והשלמים אף הם טעונין סמיכה ואין סמיכה אלא בבעלים מה שאין כן בכל אלו שבשלשה עשר שופרות שיכול לשלח מעותיו ואין הוא עצמו צריך להביאם שהשקלים רובם על ידי שליח הם באים וקנין הן חובה והן נדבה אין צריכין סמיכה ולא וידוי ואצ"ל

בשאר וכן חטאות ואשמות ועולות ושלמים אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל והם עצמם היו צריכים להביאם ואע"פ שהיו שם סוחרי בהמה מ"מ לא היו מספיקים לכך וכן לא תקנו שופר למנחה שהאומר הרי עלי מנחה יהא נותן לתוכה וכמו שאמרו בכריתות י' ב' מכאן לעשירית האיפה בפרוטה ואפשר שהיה שם אדם הממונה על הסלתות והיה מוציא ליקח מהן בכל (שנה) [שעה] ואין השופרות באים אלא לנדבה לדברים שלא היו מצויים ליקח כל כך ואע"פ שהמנוי לא היה אלא במנחת נסכים ומנחה הבאה בפני עצמה לא היתה טעונה יין מ"מ דברים מצויים הם וכן נראה שלסבה זו גם כן לא תקנו שופר לאומר הרי עלי יין הרי עלי שמן:

זה שכתבנו למעלה שהשולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים פירושה בקרבן נשלם שאינו טעון סמיכה או בחטאת העוף שאף הוא אינו טעון סמיכה הא בקרבן אחר צריך סמיכה וכבר אמרו מנחות צ"ג ב' ידו ולא יד בנו ידו ולא יד שלוחו ואע"פ שאין סמיכה מעכבת שהרי ערל וטמא משלחין כמו שיתבאר בפסחים ס"ב א' מ"מ לכתחלה היאך מקריבין אותו בלא סמיכה נמתין לו עד שיבא:

דף נו.

בכמה מקומות ביארנו שהכותיים עד שלא נעשו גויים גמורים היתה תבואה שלהם חשודה להיותה כלה טבל גמור להתחייב הלוקחים בנטילת תרומות ומעשרות מפני שאינם נזהרים מלפני עור ומי שלקח מהם באותו זמן חבית של יין והיה ערב שבת ולא היה לו פנאי להפריש המתנות או שלא היו לו כלים מוכנים להפריש והיה רוצה לשתות בדרך זה והוא שיאמר שיעור הראוי להפריש תרומה יהא תרומה בשולי החבית עד שישתה כל השבת ויפריש אחר שבת ויסמוך על מה שאמרו הוברר הדבר שזהו תרומה וזהו מעשר אסור שכל שהוא מן התורה אין בו ברירה ואע"פ שעכשיו אין לנו אצל הכותיים דין ודברים שהרי נעשו כגויים גמורים אתה למד ממנה לחבית של טבל גמור שאינו שותה ממנה על סמך ברירה ושני לוגין שהוזכרו בשמועה זו פירושה בחבית שהיתה מחזקת מאה לוגין והוא שאמר עשרה מעשר ראשון ולא דקדק באותו מיעוט שהמעשר מתנכה מצד חסרון שני לוגין של תרומה וכן בתשעה של מעשר שני ומיחל ושותה האמור בשמועה זו לדעת המתיר בברירה פירושו מתחיל ושותה ויש גורסין ומוהל ושותה מלשון סבאך מהול במים:

וגדולי הרבנים פירשו שעל המעשר שני הוא חוזר שמחללו על מעות שבביתו שכל שבידו לתקן מתקנו אלא שבזו צריך לפרש שיסיים מקום המעשר והוא שיאמר מעשר

שני שלי בצפונו או בדרומו ויהא מחולל על מעות הללו אלא שמ"מ הלכה שאינו שותה כלל שכל מן התורה אין סומכין בו בברירה וכבר הארכנו יותר בעניני שמועה זו לענין פירוש ולענין פסק בשלישי של גיטין:

דף נו:

יתבאר בשלישי של עירובין ל"ו ב' שיכול אדם להתנות בעירובו על שני דברים כאחד לברור מהם למחר איזו שירצה ר"ל שיכול לערב בשני צדדין אחד לסוף אלפים אמה שבמזרח ואחד לסוף אלפים אמה שבמערב ואע"פ שאי אפשר לו לזכות אלא לאחד מהם הרי הוא מתנה היום שבאיזו שירצה למחר ילך ונמצא שהוא מתנה ואומר אם יבא חכם למזרח יהא עירובי שבצד המזרח עירוב ואם למערב יהא עירובי שבמערב עירוב ואם יבואו שנים זה מכאן וזה מכאן לאי זה שארצה אלך ואם לא יבואו לא מכאן ולא מכאן אהא כבני עירי לילך אלפים אמה לכל רוח והכל לפי תנאו ולמחר כשבירר לו רוח שהולך בו הוברר הדבר שבאותו רוח קנה שביתה ולא סוף דבר שכבר בא חכם מבערב ר"ל בין השמשות שהיא השעה שהעירוב ראוי לחול אלא שאינו יודע באיזה צד שאם כן אין כאן צורך ברירה וגלויי מלתא בעלמא הוא אלא אע"פ שלא יבא עד למחר שמ"מ בשעה שיבא הוברר הדבר שבאותו רוח חל העירוב שכל שהוא מדברי סופרים יש בו ברירה שהרי התרנו אף בשני חכמים שיברור למחר איזה שירצה ור' יהודה חלק בה לומר דוקא בחכם אחד ושכבר בא מבערב שאינו צריך בה לברירה וגלויי מילתא בעלמא היא אלא שמ"מ אין הלכה כדבריו שכך הוברר הדבר בכל התלמוד לשיטתינו כל בדאורייתא אין ברירה כל בדרבנן יש ברירה כמו שביארנו בכמה מקומות ומה שנתגלגל כאן שהשוחט צריך לקבל כל דם הפר כבר ביארנוהו למעלה מ"ח א':

דף נז.

דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בקדשים שכך למדוה בס' קדשים זבחים מ"ט א' ממה שנאמר בעולה ושחט (את העולה) [אותו] על ירך המזבח צפונה וכתיב בחטאת במקום אשר תשחט העולה תשחט (את) החטאת והרי שבחטאת למד בהיקש שטעון צפון וכתי' באשם במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם ולמה הוצרך שהרי כתי' כחטאת כאשם אלא הואיל וחטאת עצמו למד מהיקש אין האשם חוזר ולמד הימנו והוצרך ללמוד מעולה שמא תאמר אחר שכן מאחר ששבע מתנות שבשעיר לפני לפנים לא נכתבו בהדיא אלא שלמדנום מן הפר היאך אנו חוזרין ללמוד הזאות שבחוץ בשעיר

להיותן שבע בהיקש חוץ מפנים ממה שכתו' וכן יעשה לאהל מועד תדע שאלו לא נכתבה עיקר הזאה לפנים בשעיר והוצרכנו ללמדה מן הפר זכית מן הדין אבל זה כבר נכתבה בו עיקר הזאה ולא הוצרכת ללמוד מן הפר אלא המנין והרי זה הימנו ודבר אחר כלומר שהוא למד קצת הענין מעצמו וקצתו מאחר ואינו היקש גמור לעכב שלא לחזור וללמד ואף לדעת האומר בזבחים בפרק איזהו מקומן נ"ז א' שהוא היקש יש בזה טעם אחר שאין אנו למדין מתנות שעיר שבהיכל ממתנות שעיר שבפנים שהרי בהדיא כתי' שצריך ליתן מתנות פר ושעיר בחוץ כבפנים ואין הענין הרמוז בפסוק של וכן יעשה אלא שכמו שנעשה בפנים יעשה בחוץ ונמצא הראשון היקש מבהמה לבהמה והשני היקש ממקום למקום או שמא אין [למדין] הזאת דם שעיר שבהיכל מהזאת דם שעיר שבפנים אלא כשלמדנו שעיר מפר לשבע הזאות בין בחוץ בין בפנים למדנוה כאחת מדכתיב וכן יעשה:

פר העלם דבר ושעירי ע"ז טעונים שבע הזאות על הפרכת שלפני הדביר וארבע הזאות על ארבע קרנות של מזבח הזהב וכשמזה על הפרכת עומד מרחוק ומזה בזריקה כמו שיתבאר למטה ומתוך כך אינו יכול לכוין הזאותיה בשורה אחת אבל בשל יום הכפורים עומד בקרוב לפרכת כמו שיתבאר למטה גם כן ונותן ומתנותיו מכוונות בשורה אחת:

כהן גדול שנתערבו לו דם הפר ודם השעיר ר"ל אחר שהזה בפנים שהרי השעיר לא נשחט עד שהזה מן הפר בפנים וכשנשחט השעיר מזה מן השעיר בפנים קודם שיניח את המזרק שקיבל בו דם השעיר ואי אפשר לטעות או להתערב הדמים בהזאות אלו אלא אחר שהזה מדם הפר בפנים ויצא לו והניחו על כן הזהב ושחט את השעיר והזה ממנו בפנים ויצא לו ליטול דם הפר להזות על הפרוכת נתערבו הדמים זה בזה אין אומרים שיתן בפרוכת אחת למעלה ושבע למטה לשם פר ושעיר ויעלו לו לשניהם הואיל ויש שם משני הדמים שאלו כן נמצאת מקדים הזאה עליונה של שעיר קודם שבע הזאות התחתונות שבפר והתורה אמרה וכלה מכפר כלה דם הפר ואח"כ דם השעיר אלא נותן אחת למעלה (ואחת) [ושבע] למטה לשם פר וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר:

נתערבו לו במתנות אחרונות ר"ל שהתחיל והזה הזאה עליונה בדם הפר וכשרצה להזות את התחתונות נתערבו הדמים אין אומרין יתן שבע למטה לשם פר ושעיר כדי שיהו כל הזאות שבפר קודמות לשל שעיר ואחת למעלה לשם שעיר לבד שאם כן נמצאת מקדים הזאות תחתונות של שעיר לעליונה שלו והתורה אמרה תן למעלה ואח"כ למטה אלא נותן שבע לשל פר ואח"כ חוזר ונותן אחת למעלה (ואחת) [ושבע] למטה לשם שעיר

וכל שכבר התחיל בשבע של פר ולא הספיק להשלימן עד שנתערבו משלים אותן השבע לשם פר וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר:

דף נז:

נתחלפו לו כוסות ר"ל שאחר שהניח המזרק של דם הפר על הכן ושחט את השעיר והזה מדמו והניחו על כן שני הסיח דעתו וכשבא ליטול את של דם הפר להזות על הפרכת נשתכח לו איזה של פר ואיזה של שעיר ואין לו סימן בריבוי הדם של פר שמא נשפך מאותו של פר וחזר שיעורו כשל שעיר וכן אין לו סימן מצד צבעו כגון שהיה זקן ואין אור עיניו שולט כל כך כיצד הוא עושה נוטל איזה שיזדמן ומזה אחת למעלה ושבע למטה ומפני שלא נודע לנו איזה קדם ואנו צריכים להקדים דם הפר על כל פנים מתוך כך חוזר ונותן [מן השני וחוזר ונותן] מן הראשון אחת למעלה ושבע למטה ונמצא מכל מקום שנתן מדם הפר תחלה ואח"כ מדם השעיר כהלכתו:

נתערבו מקצת הדמים ומקצתם לא נתערבו כגון שנשפך משני המזרקות לשלישי נותן כל המתנות מאותן השנים שנשאר הדם בכל אחד בזה דם הפר ובזה דם השעיר ר"ל שלא נתערבו ומה שנשאר מן הדמים שלא נתערבו בשני הכוסות שופך ליסוד מערבי כמו שביארנו במשנה אבל הדמים שנתערבו הואיל (והוזה) [ולא הוזה] מהם וכן שלא נראו להזאה אחר שנשארו מקצת הדמים שלא נתערבו אינן נעשים שיריים להיותן נשפכות ביסוד אלא דחויים הם ונשפכים לאמה שתחת העזרה היוצאת לנחל קדרון וכן בשאר קרבנות כל קרבן הטעון ארבע מתנות שקבלו בארבע כוסות ונתן מתנה אחת מכל כוס הרי הנשאר בכל אחד מן הכוסות נקרא שיריים ונשפכין ליסוד ואם נתן כל הארבע מתנות מכוס אחד מה שנשאר מאותו כוס קרוי שיריים אבל שאר הכוסות כלם דחויים ונשפכים לאמה שהכוס אינו עושה את חבירו שיריים אלא דחוי והוא הדין לניתנין בשתי מתנות שקבלן בשני כוסות:

הדם שנתקבל בכלי בשעת קילוחו שיריו נשפכין ליסוד על הדרכים שביארנו אבל שיריים שנשארו בצואר הבהמה אינן נשפכין ליסוד כלל אלא לאמה לא נאמר דין שיריים אלא בדם הנפש ומה שאמור כאן בענין מערבין לקרנות כבר ביארנוהו במשנה:

דף נח.

קבלת הדם שבכל קרבן צריך שיהא הכהן אוחז את הכלי שהדם מתקבל בתוכו ומקבל ואם הניח בתוך הכלי דבר החוצץ בין הדם ובין הכלי פסל ומ"מ אם היה מין במינו

וכן שבטלו לשם עד שעת גמר עבודה כשר מעתה הניח מזרק בתוך מזרק ואחז את החיצון ונתקבל הדם בפנימי כשר שהרי מין במינו הוא וכן שדעתו לבטלו שם עד שעת גמר עבודה ולא סוף דבר בדיעבד אלא אף לכתחילה דרך שירות הוא שכך למדוה מפי השמועה כלי השרת אפי' שני כלים בשירות אחד:

הניח סיב שסביב הדקל או תבן וכיוצא באלו תוך כלי השרת וקיבל את הדם אף זה אע"פ שמין בשאינו מינו הוא אינו חוצץ מפני שהסיב חלול והדם יורד דרך הנקבים לתוך המזרק ואין כאן חציצה ומ"מ כיוצא בו לענין קומץ המנחה אם הניח סיב בכלי שבא ליתן העשרון בתוכו וקמץ מעל הסיב או נתן סיב בכלי שבא ליתן הקומץ בתוכו ונתן הקומץ על הסיב פסל:

כל כהן העוסק בעבודה צריך שיהו רגליו עומדות על הרצפה כך שנינו בזבחים כ"ד א' הואיל ורצפה מקודשת וכלי שרת מקדשים מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת ר"ל שאם היה דבר חוצץ בין ידיו ובין הכלי שעובד בו פסול אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה מעתה היה עומד על גבי בהמה ועל גבי כלים או על גבי רגל חבירו פסל שמא תאמר והרי רגל חבירו מין במינו הוא מ"מ אין חבירו מבטלו אצלו עד גמר עבודה אלא דעתו לסלקו לשעתו ואף כשתאמר שיבטלהו בהדיא בטלה דעתו ולא בטלה רגלו:

כלי שמלאוהו מים ונתנו אפר בתוכו לקדוש מי חטאת והיה בתוכו בשעת הקדוש כלי מלא ממי המלוא גם כן הרי המים שבאותו הכלי מקדשים עם שאר המים וכשרים להזאה אע"פ שאין האפר נכנס בתוך אותו הכלי ואין צריך לומר שאם נפלו מאותו [הכלי] לכלי החיצון לא נפסלו ואפי' היה פי הכלי צר שאין עירוב למים שבו בין מים שבכלי הגדול בשפופרת הנאד שלא נאמר שיעור זה אלא כשהמים שבכלי הקטן צריכים להשלמת שיעור אבל אם היה שם ספוג אין המים שבספוג כשרים שהספוג אינו כלי ואנו צריכים שתהא חיותן בכלי ומ"מ כל שאין אדם נוגע בספוג אינן פוסלות את האחרות אבל כל שנוגע בספוג הספוג נסחט ויוצאין מן המים שבו לכלי ונפסלו וכן אם יסיר את הספוג משם הרי מים שבתוכו יוצאין לתוך הכלי וא"כ אם בא להזות מזה מן המים עד שמגיע קרוב לספוג ויזהר שלא יגע בספוג וכשיכלו המים עד קרוב לספוג לא יזה שאע"פ שעדיין מים צפין על גביו מ"מ קרוב הוא לנגיעת הספוג ותפסל ההזאה והמים הנשארים וזהו שאמרו זולף והולך עד שמגיע לספוג ר"ל מזה ומשנה זו פירושה אף כשהיה הספוג שם בשעת המילוא ולמדת מ"מ שאין הספוג חוצץ הואיל והוא חלול והמים עוברים דרך בו וגדולי הרבנים פרשו זולף והולך בדרך אחרת ר"ל

כיצד יעשה כשיבוא ליטול מן המים ליתנם בצלוחית או בשפופרת זולף ר"ל ממצה המים שבשוקת דרך נקב שיעשה בתחתית הכלי ונותנם בתוך הצלוחית או השפופרת ולא יגע בספוג שהמים שבספוג פסולים הם וכל שנגע בספוג אי אפשר שבנגיעתו לא יצאו מהם לתוך שאר המים וראשון עיקר ובמקומו יתבאר שאם נפל הספוג שם אחר הקדוש נוטלו וסוחטו חוץ לכלי והמים שבכלי כשרים:

דף נח:

כבר ביארנו שפר ושעיר של יום הכפורים טעונים הזאה על בין הבדים ועל הפרכת ועל מזבח הזהב צריך שתדע שכשהיה מזה על הפרכת היה עומד סמוך לפרכת לפנים מן המזבח הפנימי וכשכלו הזאותיו על הפרכת הולך לו משם אצל המזבח של זהב ומזה אבל פר כהן משיח אינו טעון הזיה בין הבדים אלא על הפרכת ועל מזבח הזהב וכשמזה על הפרכת עומד לו חוץ למזבח הזהב והמזבח מפסיק בינו ובין הפרכת ומזה בזריקה וזהו שאמרו ויצא אל המזבח וכו' מה תלמוד לומר והלא כשהזה על הפרכת בהיכל היה אלא לפי שמצינו בפר כהן משיח שכהן עומד חוץ מן המזבח ומזה על הפרכת יכול אף זה כן תלמוד לומר ויצא וכו' כלומר שתהא הליכתו מן הפרכת למזבח כעין יציאה והוא שיהא הוא עומד לפנים מן המזבח ויזה על הפרכת וכשישלים הזאותיו ימשך כלפי חוץ אצל המזבח ובהזאות של מזבח יעמוד חוץ למזבח ובפר כהן משיח כתוב ונתן [הכהן] מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני ד' אשר באהל מועד ואחר שכתוב באהל מועד מה תלמוד לומר לפני ד' ללמדך מזבח לפני ד' ולא כהן לפני ד' כלומר שיהא המזבח מפסיק בינו ובין הפרכת כשיזה על הפרכת ואע"פ שמקרא זה במתנות מזבח כתיב הואיל ולא נכתב שם ויצא משמע שאף בהזאות של פרכת עומד לו לשם:

זה שביארנו כמה פעמים שכל פונות שאדם פונה אינן אלא לצד ימין יש בה רמז ממה שכתוב בים של נחשת שעשה שלמה שהיה עומד על שנים עשר בקר ונאמר בהם שלשה פונות צפונה ושלשה פונות ימה ושלשה פונות נגבה ושלשה פונות מזרחה והרי שנחשבו ארבע הרוחות דרך ימין המקיפה שהוא בא מן הצפון למערב ועומד לו בחדו של רוח צפוני מזרחי ימינו למערב ושמאלו למזרח והולך לו לצד ימינו לרוח מערב עד שעומד לחדו של רוח צפוני מערבי וממערב לדרום [ומדרום למזרח] וממזרח לצפון על הדרך שביארנו במשנתינו בקרנות המזבח ואין בה חלוק בין חוץ לפנים אלא כשם שבחוץ כולם לימין כמו שביאר בים זה וכן שבמזבח החיצון כך בפנים ר"ל במזבח פנימי

ולא נאמר לר' עקיבא שאחר שהתחיל בקרן מזרחית דרומית יקיף לו לשמאל לדרומית מערבית אלא מטעם שהזכרנו במשנתנו:
ולענין ביאור זה שנאמר בשמועה זו כל פונות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח לא נאמר כאן למזרח בדוקא שהרי אין כאן דרך ימין למזרח אלא במזבח חיצון נאמרה במסכת זבחים ס"ב ב' על הכבש שהיה בדרום והעולה בו פונה למזרח שהוא צד ימינו:

דף נט.

דם שחיטת הקדשים אין הנהנה ממנו מועל בהם מן התורה ולא סוף דבר אחר זריקת הדם שכבר נעשית מצותו ודבר שנעשית מצותו אין מועלין בו אלא בקצת דברים כמו שיתבאר בסמוך שכל שנעשה מצותו אינו קרוי עוד קדשי ד' אלא אף קודם כפרה דכתי' ואני נתתיו לכם [על המזבח] לכפר וכו' לכפרה נתנו ולא למעילה ר"ל לטובה ולא לרעה שלא להתערב קטיגור בסניגורו ומ"מ מדברי סופרים שהנהנה בהם משיצאו לנחל קדרון משלם ומתוך כך הנהנה משלם את הקרן מדבריהם אבל אינו מביא קרבן ואינו מוסיף חומש:

דף נט:

תרומת הדשן שעל מזבח החיצון מועלין בין קודם תרומת הדשן ר"ל מלא מחתה שחותה ממנה בכל יום וצוברה על הרצפה בין לאחר תרומת הדשן וטעון גניזה כדכתיב ושמו אצל המזבח אלמא שאסור בהנאה:

דף ס.

בגדי לבן שכהן גדול עובד בהם ביום הכפרים אינו עובד בהם פעם שניה אף ביום הכפרים אחר וכל שכן שאין כהן הדיוט עובד בהם ואע"פ שראויים הם לכהן הדיוט אלא נגנזים במקום שפושטם ואסורים בהנאה ומועלין בהם וכן בכל בגדי כהן גדול שבלו:
עגלה ערופה אסורה בהנאה ונקברת במקום עריפתה והנהנה בה עבר אלא שאינו במעילה שמאחר שאינה ראויה לפדיון הרי היא כחטאות המתות כמו שביארנו בשני של פסחים כ"ו א':
הדם אין חייבין עליו באכילתו לעולם אלא משום דם בלבד אבל לא משום נותר ולא משום טמא ר"ל שאם אכל דם קדשים שנותר או שאכל דם של קדשים טמאים או דם קדשים בטומאת הגוף אינו חייב לא משום נותר ולא משום טמא אלא משום דם לבד ונמצא שאם שגג בה מצד הדם פטור מן הכרת לגמרי וכן אם התרוהו מצד הדם לוקה

ואין צריך לומר דם קדשים שנפגלו שהרי הדם אין לו מתירין אלא הוא מתיר לאחרים ואין המתיר עצמו בדין פיגול שכך אמרו כל דבר שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח חייבים עליו משום פיגול ופי' הדברים כל שאחרים צריכים להתירו אם לאכילת אדם כגון בשר קדשים שזריקת הדם צריכה להכשר אכילת בשרו לראוי לה אם למזבח כגון הקטרת אמורים ואברי עולה שזריקת הדם גם כן צריכה שתהא קודמת להקטרתם וכדכתי' באכילה ודם זבחיך ישפך ואח"כ והבשר תאכל ובהקטרת אימורין דכתי' וזרק הכהן את הדם ואח"כ והקטיר החלב וכגון מנחה שהקומץ צריך להתיר את השירים כדכתי' וקמץ משם וכו' ואח"כ והנותרת ממנה וכו' בכל אלו חייבין עליהם כרת משום פיגול ר"ל אם אכל מן הבשר או מן האימורין או משירי מנחה או מאברי העולה אבל המתירין עצמן כגון הדם והקומץ אין חייבין עליהם משום פיגול שכך למדוה משלמים שיש להם מתירין לאדם ולמזבח ונאמר בהם והנפש האוכלת וכו' ואף אלו דוקא אחר שקרבו מתיריו וכן דבר שאין לו מתירין כגון בשר חטאות הנשרפות אין בהם משום פיגול:

המשנה השלישית והכוונה בה בענין החלק החמשי והוא שאמר כל מעשה יום הכפרים האמור על הסדר הקדים מעשה לחברו לא עשה כלום הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר אם עד שלא גמר את המתנות שבפנים נשפך הדם יביא דם אחר ויחזור ויזה כתחילה מבפנים וכן בהיכל וכן במזבח הזהב שכלם כפרה וכפרה בפני עצמן ר"א ור"ש אומרים ממקום שפסק הוא מתחיל אמר הר"מ ר' שמעון ור' אלעזר אומרים כי אם הזה שלש הזאות או ארבע ונשפך הדם שישלים המנין על מה שיש לו מן ההזאות מדם אחר:

אמר המאירי כל מעשה יום הכפורים ר"ל האמור במסכת זו הן במה שהוזכר הן במה שעתיד לפרשו בפרקים הבאים על הסדר כלומר צריך להיותו על הסדר שהוזכר ואם שנה הסדר והקדים מעשה לחברו לא עשה כלום וצריך לחזור ולעשות על הסדר ומפני שכתוב בפרשה חקה וכל שנאמר בו חקה אינו אלא לעכב ולפי מה שיתבאר בגמ' דוקא בדברים הנעשים בבגדי לבן הן לפני לפנים כגון הזאות שבין הבדים הן בהיכל כגון הזאות של פרכת ומזבח הקטורת הן של עזרות כגון ודוי הפר והגרלת השעירים וחפינת הקטורת ושחיטת השעיר אבל דברים הנעשים בבגדי זהב כגון אילו ואיל העם אינם בכלל זה ואם הקדים להם הוצאת כף ומחתה לא עכב הקדים דם השעיר לדם הפר לא עשה כלום אלא שיש בה תקון והוא שיחזור ויזה מדם השעיר אחר דם הפר עד שיהא דם הפר קודם לו מ"מ ולפי מה שיתבאר בגמ' תקון זה אינו אלא בהזאת הפרכת שמ"מ

נשחט השעיר אחר מתנות הפר שבפנים אבל אם הקדים מתנות דם השעיר שבפנים לשל פר על כרחך נשחט השעיר קודם מתנות הפר שבפנים וכל שהוא כן לא עשה כלום כמו שיתבאר וצריך לשחוט שעיר אחר ולהזות מדמו בפנים ויפסל הראשון:

אם עד שלא גמר המתנות בפנים ר"ל בין הבדים הן של פר הן של שעיר ולא יכול להשלימן יביא דם אחר ויזה מתחלה פירוש הזאה ראשונה של דם הפר בפנים ושנייה דם השעיר מבפנים ושניהם כפרה אחת וכל שנשפך עד שלא נשלמו שניהם יביא דם אחר ויתחיל מתחלה אלא שאם נשפך של פר צריך להביא פר ושעיר שהרי צריך ליתן מתנות פר קודם שחיטת השעיר אבל אם נשפך של שעיר אינו צריך להביא אלא שעיר ומשנתנו בנשפכו שניהם או שנשפך דם הפר שיביא שנים ויתחיל מתחלה ולא ממקום שפסק שכל הזאות שבפנים כפרה אחת הן ואין נעשות חציין בדם אחד וחציין באחר וכן בהיכל שאם השלים כל אותן שבפנים והתחיל בשל היכל ונשפכו הדמים קודם שגמר יביא דם אחר ויתחיל במתנות היכל ואינו צריך לשל פנים כלום שהזאה של פנים הזאה בפני עצמה ושל היכל הזאה בפני עצמה וכל שנגמרה אחת מהן לגמרי נגמרה וכן לשל מזבח הזהב שאם נתן שם מקצת המתנות ונשפך יביא בהמה אחרת על הדרך שביארנו ויתחיל במזבח ואינו יכול להתחיל במקום שפסק שכל שהוא כפרה אחת בפני עצמה אין נעשית חציה בדם אחד וחציה בדם אחר ונמצא שטעם זה ר"ל כפרה אחת בפני עצמה מועיל לשני הדברים ר"ל למה שאמרנו שאם נגמרה של פנים ונשפך קודם שיתחיל בשל היכל אינו צריך להתחיל בשל פנים אלא בשל היכל וכן מהיכל למזבח ולמה שאמרנו שאם לא גמר את שבפנים צריך להתחיל מתחלה וכן בהיכל ובמזבח ואם נשפך דם של שעיר אחר שכלו מתנות שבפנים אינו צריך להביא אלא שעיר ומתחיל שמנה של שעיר בפנים וכן בהיכל וכן במזבח ור' אלעזר ור' שמעון אומרי' ממקום שפסק הוא מתחיל מפני שהם סוברים שכל הזאה והזאה נקראת הזאה בפני עצמה ואף בשמנה של דם הפר אין האחת נגררת אחר חברתה אלא כל הזאה מצוה אחת בפני עצמה היא וכשנגמרה נגמרה ואין הלכה כמותם אלא כתנא קמא ויתבאר בגמרא שאם השלים כל המתנות ונשפך קודם שפיכת השירים אינו צריך להביא אחר ששפיכת השירים על מזבח החיצון אינה מעכבת וכל שכן אם הקדים לה את המאוחרת שאינה מעכב וכן יתבאר שם שאם נשפך דם הפר צריך שיחפון את הקטרת פעם שניה אחר שחיטת הפר ויקטיר ואח"כ יזה ולגדולי המחברים ראיתי קודם שחיטת הפר ונראה שהוא טעות סופר:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנו הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף ס:

כבר ידעת שהשוחט קדשים או המעלה בחוץ במזיד חייב כרת ואינו חייב אלא בהעלאת דבר הראוי לאישים כגון זריקת הדם או איברי העולה או אימורין או קומץ ולבונה וקטורת ומנחת נסכים או שלשת לוגין של יין או של מים ומאחר שביארנו שהשיריים אין מעכבין אם זרק שירי הדם בחוץ פטור שזריקת שירי הדמים שירי עבודה הם ולא עבודה גמורה ואינם מעכבין ולא נאמר חייב אלא לדעת האומר שירים מעכבין והוא הרמוז בסוגיא זו ר' נחמיה כדברי האומר שירים מעכבין ואין הלכה כן כמו שביארנו:

קטרת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום שהרי מצותה לאחר שחיטת הפר ואף על פי שבעזרה נעשית מ"מ בבגדי לבן היא וכל עבודה שבבגדי לבן הסדר מעכב בה כמו שביארנו לא הוצרכנו בשמועה זו לטעם צרך פנים כפנים אלא לר' יהודה שהיה סובר שאין סדר מעכב אלא בעבודת פני פנים ומ"מ גדולי המחברים פסקו שלא נאמר עיכוב בסדר אלא בלפני לפנים ובהיכל אבל בעזרות לא ובקטורת שחפנה קודם שחיטת הפר הוצרכנו בפיסולה מפני שהוא צורך פנים ואין שיטת הסוגיא מוכחת כן ומ"מ למדנו שכל שנשפך דם הפר עד שלא גמר מתנות שבפנים שצריך לחזור ולחפון אחר שחיטת הפר כמו שביארנו במשנה וכן אם שחט השעיר קודם מתנות דם הפר שבפנים לא עשה כלום ואע"פ שבעזרה נעשית מ"מ בבגדי לבן היא ולא הוצרכנו בה לטעם צרך פנים כפנים אלא לר' יהודה שהיה סובר שאין סדר מעכב אלא בעבודת לפני לפנים כמו שביארנו בחפינה אלא שגדולי המחברים הוצרכו לה על הדרך שביארנו בחפינה ולמדנו מ"מ שזה שאמרו במשנה שאם הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה מדם השעיר כדי שתהא מאוחרת לדם הפר פירושה במתנות שבהיכל שאפשר שמ"מ נשחט השעיר אחר מתנות הפר שבפנים אבל אם במתנות שבפנים הקדים שעיר לפר צריך להביא בהמות אחרות שהרי על כל פנים נשחט השעיר קודם מתנות דם הפר ולא עשה כלום כמו שביארנו במשנה:

דף סא.

טומאת מקדש וקדשיו שלא נודעה למי שנכשל בה כהנים מתכפרים בה בפר כהן גדול של יום הכפורים וישראל מתכפרים בה בדם שעיר הנעשה בפנים הן טומאה שאירעה לפני לפנים הן בהיכל הן במזבח הן בעזרה אבל שאר עבירות כהנים ולוים וישראלים הכל שוים בה להתכפר כלם בשעיר המשתלח כמו שביארנו:

מצורע שנתרפא כבר ידעתו בטהרתו שאחר שהביא צפרים ועץ ארז ואזוב ותולעת ושחט הכהן את אחת מן הצפרים והטביל את חברתה עם הארז והאזוב והתולעת בדמה והזה על המצורע שבעה פעמים וגלחו והטבילו וספר לו שבע שביום שביעי מגלחו שנייה ובשמיני טובל פעם אחרת ומביא קרבנותיו כבש לאשם ומביא עמו לוג שמן וכבשה נקבה לחטאת וכבש לעולה ומנחת הסלת ובתחילת כפרתו שוחט את האשם ומזה מדמו על התנוך והבהונות הימנים ואח"כ לוקח את השמן ויוצק הכהן על כף כהן אחר השמאלית ומזה בפרוכת כנגד בית קדשי הקדשים שבע הזאות ואח"כ מזה ממנו במקום שהזה מן הדם על התנוך והבהונות הימנים והנותר בכף נותנו על ראש המטהר ומקריב החטאת והעולה והמנחה וכשם שביארנו ביום הכפרים שכל הזאות שבמין אחד כלם כפרה אחת כך במצורע הזאות השמן שעל הפרכת כפרה אחת ומתוך כך נתן מקצת מתנות שבהיכל ונשפך הלוג יביא לוג אחר שכל שחסר מן הלוג קודם שהתחיל ביציקה ממלאו אחר שהתחיל ביציקה יביא לוג אחר ויתחיל בתחילה במתנות שבהיכל ולא ממקום שפסק ואם גמר מתנות שבהיכל ונשפך הלוג יביא לוג ויתחיל בבהונות וכן אם נתן מקצת מתנות שבבהונות ונשפך הלוג קודם מתנת הראש נתכפר ואינו צריך כלום שאין מתנת ראשו מעכבת שבמקום שיריים היא ולא מפני שנקראים שיריים שאין אומרים בכל השיריים שלא יעכבו שהרי בשירי מנחה כל שנשפכו או שחסרו שיריה בין קומץ להקטרה לא יקטיר את הקומץ עליהם אלא כך למדוה מפני שאחר שקרא שירי הבהונות לשון שיריים דכתיב ומיתר השמן חזר וקרא לשל ראש שירי שיריים כדכתי' ביה והנותר מן השמן:

דף סא:

שחט את האשם שלא לשמו כגון ששחטו לשם שלמים או לשם עולה וכבר ידעת שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה מעתה הרי הוא עולה למזבח וטעון נסכים להוציאן מתורת אשם שאינו טעון נסכים שכל שאינו בנדר ונדבה אינו טעון נסכים ומה שכתבו גדולי המחברים טעון נסכים כנסכי אשם איני יודע וצריך המצורע להביא אשם אחר להכשירו ליטהר לאכול בקדשים והוא הדין אם לא נתן מדמו על גבי בהונות ואם נתן שבע המתנות שלא לשמן הוכשר המצורע אלא שלא הוכשר קרבנו ולענין סדר עבודותיו אם הקדים חטאתו לאשמו תעובר צורתו ויצא לבית השריפה הקדים שמן לדם ממלא לוג שמן וחוזר ונותנו אחר הדם הקדים בהונות לפרוכת ממלא הלוג וחוזר ונותן בבהונות אחר מתנות הפרוכת כמו שיתבאר במקומו:

נזיר ממורט ר"ל שאין לו שער ואי אפשר להתקיים בו מצות גלוח כשישלים נזירותו אינו צריך העברת תער אלא שיביא קרבנותיו בלא גלוח הואיל ואי אפשר בגלוח וכבר ביארנוה במקומה במסכת נזיר מ"ו ב':

כבר ידעת שהמצורע צריך שיהו נותנין מדם האשם ומן השמן על התנוכים והבהונות על הסדר הכתוב במקראות לא היה לו אוזן ימנית ולא בהן יד ולא בהן רגל אין לו טהרה עולמית ואין תקנה בנתינה על המקום או בנתינה על השמאלית כלל וזהו שבנזיר ממורט פירשנו שאינו צריך העברת תער שאילו היה צריך לא היה בו תקנה:

אשם מצורע טעון מתן דמים למזבח כשאר אשמות ואע"פ שלא נכתבה בו בהדיא כמו שביארנו בראשון של יבמות ז' א' ונמצא דם זה הזיה על המזבח והזיה על התנוכים והבהונות וזה שבתנוכים ובהונות אינו מקבלו בכלי אלא ביד שנאמר ולקח [הכהן] מדם האשם ונתן על תנוך וכו' וכל לקיחה האמורה בדם תיכף לשחיטה לשון קבלה הוא ומקיש לקיחה זו לנתינה מה נתינה בעצמו של כהן ר"ל בידו אף לקיחה בידו ר"ל שמקבלו בידו הימנית ומערה לידו השמאלית ומזה באצבעו הימנית ואם שנה פסול אבל הדם הנזרק ממנו למזבח אינו מקבלו אלא בכלי שנאמר כחטאת כאשם מה חטאת טעון כלי שהרי הוקש לשלמים וכדכתיב בפ' צו זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים וכתיב בשלמים וישם באגנות אף אשם טעון כלי למתן דמו של מזבח ואע"פ שבמקרא שהזכרנו כתיב בו אשם גם כן מ"מ הואיל ויצא לידון בדבר חדש ר"ל מתן תנוכים ובהונות הוצרך להחזירו לכללו בהקש של כחטאת כאשם נמצאת אומר אשם מצורע שני כהנים מקבלין את דמו אחד ביד ואחד בכלי זה שבכלי בא לו אצל מזבח וזה שקבל ביד בא לו אצל מצורע:

אחר שהשלים כהן גדול הזאות של פר ושעיר על סדר האמור מתודה על המשתלח ומשלחו לעזאזל ומשלח איברי הפר והשעיר של שם העור ביד מי להוציאן חוץ למחנה ולשרפן שם והשורפן טעון כבוס בגדים וכל שביארנו שצריך להביא פר אחר כגון נשפך דם בין אחר מקצת מתנות פנימיות ולהתחיל בזה כמתחלה בין אחר שגמר מתנות פנים שמתחיל בזה בשל היכל וכן אם הוצרך להביא שלישי כולן אע"פ שמה שנעשה מהם הועיל כגון שנשפך אחר מתנות פנימיות שמתחיל בשל היכל כלן אין מטמאין בגדים ולא נשרפין בבית הדשן אלא אהרון בלבד שבו נגמרה הכפרה וכן בשעיר אם הוצרך להביא כגון נישפך דם השעיר ואפי' במקום שהועיל הראשון כגון שגמר מתנות פנימיות שמתחיל בשל היכל וכן אם הוצרך להביא שלישי למתנות המזבח (וכל) [וכן] באותם של עזאזל ר"ל שכשהוא צריך להביא שעיר אחר לשם הוא צריך לזווג לו שעיר ולהגריל

ונמצא שאם יש כאן שנים או שלשה לעזאזל בזה אינו משלח אלא ראשון הואיל ואין ראוי לומר בו גמר כפרה אלא מצד בן זוגו והאחרים ירעו כדרך האמור במת אחד מהם משהגריל שיביא שנים ויגריל עליהם והראוי להקים שם המת עומד במקומו והשני מן השניים ירעה:

ומה שנתגלגל מענין שלש קופות כבר ביארנוהו בפרק זה למעלה נ"ה ב' בענין תקלין חדתין:

דף סב.

המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואחר שהפריש את השני קודם שישחט נמצא הראשון והרי שניהם עומדים יקריב את המובחר לפסח וחברו יקרב שלמים ואם אין ברירה יקריב איזה שירצה אלא שהדבר נאה בראשון והאחר יקרב שלמים הא כל שלא נמצא עד שנשחט המופרש תחתיו יקרב שלמים: ונשלם הפרק תהלה לאל:

שני שעירי וכו' זה הפרק הכוונה בו להשלים מה שהוחל בסוף פרק שלפניו בביאור אם אירעו קצת קלקולים בעבודה היאך ידון בהם ויחזור אח"כ לענין סדרי העבודות שפסק בהם בענין הזאות של דם פר ושעיר ועל זה הצד יחלקו ענייני הפרק לשלשה חלקים הראשון לבאר ענייני השעירים מה שצריך לדקדק בעניינם ואם לא דקדק כראוי אם נפסלה העבודה בכך אם לאו וכן כשיגיע קלקול באבידת אחד מן השעירים היאך הוא עושה השני לבאר שאחר שסיים הזאות של פר ושעיר מתעסק בשעיר המשתלח בוידויו ובשלוחו השלישי שאח"כ משתדל בשריפת הפר והשעיר ועומד עד שיתברר לו שהגיע השעיר למדבר זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיבואו בו הרבה דברים ע"י גלגול כענין סוגית התלמוד על הדרך שקדם וכמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה ממנה תיוחד לבאר ענין החלק הראשון והוא שאמר שני שעירי יום הכפרי' מצותם שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים ולקיחתם כאחת אע"פ שאינן שוים כשרים לקח אחד היום ואחד למחר כשרים מת אחד מהם אם עד שלא הגריל מת יקח זוג לשני אם משהגריל מת יביא שנים ויגריל עליהם לכתחלה ויאמר אם של שם מת זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו והשני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה ר' יודה אומר תמות ועוד אמר ר"י נשפך הדם ימות המשתלח מת המשתלח ישפך הדם אמר הר"ם החזיר מלת שני בשעירי יום הכפרים שלשה פעמים והוא אמרו ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים ואמר ולקח את שני השעירים ואמר ונתן על שני השעירים גורלות ובאה הקבלה שיהיו שניהם שוים

במראה ובקומה ובדמים ואמרנו מצוה ולא אמרנו חובה לפי שאמר אחר כך השעיר ולא אמר האחד יראה שרוצה בו שעיר מ"מ ואמרו בכאן ויאמר אם של שם מת ואם של עזאזל מת אינו רוצה שיאמר השני מאמרים כדי להוציא הספק כמו שאמרנו בפסחים אם גדי אמר לי רבי ואם טלה אמר לי רבי כי אינו ספק אצלו כאן שאחר הגורל מת אחד מהם אבל הוא מספר איך יהיה מאמרו אם של שם מת או איך יאמר אם של עזאזל מת ואמרו השני ירעה עד שיסתאב רוצה בו השני מן השנים שהגריל עליהם בסוף כי פסק ההלכה אין בעלי חיים נדחים וענין מתה שתאסף לבית ויניחוה עד שתמות וידוע כי שעיר יום הכפרים הם חטאת הצבור אמרו ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואין הלכה כר' יהודה:

אמר המאירי שני שעירי יום הכפרים ר"ל אותם שנאמר עליהם אחד לד' ואחד לעזאזל מצותם שיהיו שוים במראה ר"ל שניהם שחורים או שניהם לבנים או אחד משאר הצבעים וכן שיהיו שוים בקומה ובדמים ופי' הטעם בגמ' מפני ששלשה פעמים כתוב בהם שני א' ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים וכו' ב' ולקח את שני השעירים ג' ונתן [אהרן] על שני השעירים גורלות ובכולם היה יכול לומר שעירים ומיעוט שעירים שנים ולדקדק שנים ולא יותר גם כן אינו צריך שהרי כתיב אחד לד' ואחד לעזאזל ונמצאו שלשתם יתרים לדרוש מהם שמצותם שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים לכתחילה אלא שפירש בהן אח"כ שאם אינן שוין כשר מדכתיב שעיר אחד לד' ושעיר אחד לעזאזל והיה יכול לומר ואחד לעזאזל וכן מצותם שתהא לקיחתם בבת אחת אלא שאף זו לכתחילה ואם לקח אחד היום ואחד למחר כשר:

מת אחד מהם אם עד שלא הגריל מת יקח זוג לשני שהרי אין לקיחתם כאחד מעכבת כמו שביארנו הגריל עליהם ואם משהגריל מת והוא אין יכול לקדש אחר במקומו אלא בגורל וזה הנשאר אינו יכול לעלות אתו בגורלו שאלו היה יודע איזה הוא אין כאן גורל ואם אינו יודע שמא יחליפהו עכשיו בגורל שני ממה שהוא מתוך כך צריך שיביא שנים ויגריל עליהם לכתחילה וזה שאמר אם של [כו'] מת לא שיהא הוא מספק בכך שמאחר שכבר הגריל על כל פנים יודע הוא איזה מת ואף לכשתאמר שאינו יודע איזה מת אין תנאו כלום ואין לו תקנה אלא שיביא שנים ויעשה בהם כדינם שאלו היו שניהם קרבים היה אפשר לומר כן אבל אלו האחד קרב והאחר הולך לעזאזל ועל כל פנים צריך הוא שיתברר איזה לשם ואיזה לעזאזל אלא כך פירושו שאחר שהגריל הזוג שהביא אם אותו שמת מזוג ראשון היה של שם יקח הוא עכשיו אותו שעלה עליו הגורל לשם בזוג שני ויאמר זה תחתיו וישארו שנים תחתיו לעזאזל ואם של עזאזל מת יאמר עכשיו על אותו

שעלה עליו הגורל לעזאזל בזוג שני זה תחתיו ונשארו שנים לשם ואותם שנים שנשארו אם של עזאזל היה משלח אחד והשני ירעה ואם של שם היה מקריב את האחד והשני ירעה ופי' בגמ' שהשני של זוג שני ירעה והראשון יקרב ואע"פ שנדחה הראשון אין בעלי חיים נידחין ופירש בדין רעיה זו שירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה כלומר שאע"פ שנתכפרו באחר וחטאת שנתכפרו בעליה במיתה ר"ל שיכניסוה לבית וימות שם לא נאמר כן אלא בחטאת יחיד אבל חטאת צבור לא כמו שהתבאר נ' א' ושעירים אלו הן של שם הן של עזאזל חטאת הן כדכתיב ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ור' יהודה אומר תמות וטעם מחלוקתם שת"ק סובר הואיל וחמש חטאות נאמר עליהן שבמיתה ויש מהן שלש שאין להם מקום בצבור כגון ולד חטאת שהרי אין צבור מביא נקבה ותמורת חטאת שאין צבור עושין תמורה ומתו בעליה שאין צבור מתים אף השנים הנשארים והם נתכפרו בעליה ועברה שנתה לא נאמרה בצבור ור' יהודה סובר שמאחר ששני אלו יש להם מקום אף בצבור יאמר כן אף בצבור ואין הלכה כדבריו אלא כת"ק ובעברה שנתנה מיהא כבר ביארנו שיש פוסקים שאינה במיתה:

ועוד אמר ר' יהודה וכו' ולפי מה שהתבאר בגמ' ס"ד ב' כך הוא פירושה כלומר שבמשנה ראשונה לא נתברר לנו מחלקת ביניהם אלא שבמה שאמרו חכמים ירעה אמר ר' יהודה ימות ומ"מ הייתי סובר שאף ר' יהודה סובר שני שבזוג ראשון יקרב ולמד שאף בזו חלק ר' יהודה מפני שהוא סובר שבעלי חיים נדחין כלומר שלא לחזור ולראות והילכך נשפך דם השעיר של שם אחר שנשחט והוא הדין למת ימות המשתלח שהרי נדחה במיתת האחר או בשפיכת דמו ואינו חוזר ונראה ויעשה כל המעשה בזוג שני ושני שבזוג ראשון ימות ונמצא חולק עם חכמים בשנים אחת בין מיתה לרעיה ואחת בדחייה בין במת בין בנשפך הדם וכן הדין במת המשתלח וחברו קיים שלר' יהודה ימות חברו ויעשה כל המעשה בזוג שני ולרבנן שני שבזוג ראשון יקרב ושני שבזוג שני ירעה והלכה כחכמים ומ"מ מה שאמר אח"כ מת המשתלח כלומר אחר שנשחט חברו אע"פ שעדיין הדם בכוס שישפך הדם שהרי נדחה אותו דם ואינו חוזר ונראה ויביא זוג שני ויעשה בו כל המעשה הלכה היא ואף חכמים מודים בה שהרי שחוטין נדחים הם לדברי הכל וכן הלכה:

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שביארנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמ' אלו הן:

דף סב:

אף במצורע נאמר ביום טהרתו ולקח למטהר שתי צפרים חיות ובשמיני לטהרתו יקח שני כבשים והיה יכול לומר בשניהם צפרים וכבשים שמיעוט צפרים שנים ומיעוט כבשים שנים ולדקדק בהם שנים ולא יותר אינו צריך שהרי בכבשים כתיב את הכבש אחד וגו' לאשם ובצפרים ושחט את הצפור האחת אלא ללמד שהם צריכים לכתחילה שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים אלא שבדיעבד אין בדבר עכוב שהרי נאמר אח"כ בכבשים ולקח את הכבש האחד והיה יכול לומר ולקח את האחד אלא שבא לרבות בדיעבד שלא עכב וכן בצפרים כתיב ושחט את הצפור האחת והיה יכול לומר ושחט את האחת אלא שבא ללמד שבדיעבד לא עכב אבל שאר דברים הכתובים בו כגון הבאת הקרבנות ועץ ארז ואזוב ושני תולעת ודאי מעכבין ומ"מ תמידין שבכל יום אע"פ שכתוב בהן כבשים בני שנה שנים ליום והיה מספיק לו שיאמר כבשים בני שנה ליום שהרי מיעוט כבשים שנים ולדקדק בו שנים ולא יותר אינו צריך שהרי נאמר את הכבש אחד תעשה בבקר אין אומרין באלו שבא ללמד להיות מצותם בשוים שלא מצינו בשום מקום שתהא שום מצוה בכך ולא נאמר שנים ליום אלא שתהא שחיטתן כנגד היום ר"ל כנגד השמש שכך אמרו שנים ליום כנגד היום אתה אומר כנגד היום או אינו אלא חובת היום כלומר ללמדנו שהוא צריך שנים בכל יום כשהוא אומר את הכבש אחד וכו' הרי חובת היום אמור הא מה תלמוד לומר שנים ליום כנגד היום הא כיצד תמיד של שחר נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה ושל בין הערבים על קרן צפונית מזרחית על טבעת שניה וביאור הדברים ששחיטתם טעונה צפון וא"כ בין בשל שחר בין בשל הערבים טעונים הם צפון אלא שמתוך ששחיטתם בזמן זריחת השמש ובזמן נטייתו לערוב היתה מצותם לשחטם כנגד השמש לרמוז על השפלת עובדיה וא"כ בשחרית שהחמה יוצאה מן המזרח וזורחת למערב היו מושכין אותה לצד המערב והיו שוחטין אותה בקרן צפונית מערבית אבל בין הערבים שהחמה במערב וזורחת למזרח היו מושכין אותה לצד המזרח והיו שוחטין אותה בקרן צפונית מזרחית וכבר ביארנו שטבעות היו בצפון המזבח שבהם היו מכניסין ראשי הבהמות והיו מהם כ"ד לכ"ד משמרות וכל הקרבנות היו שוחטים אותם כל אחת בשלה חוץ מן התמידין שמתוך שהיה זמן שחיטתם בזמן זריחת השמש ובזמן זריחתו לא היתה טבעת מתחלפת בהם למשמרות אלא היו כלם שוחטין בטבעות שבקרנות אלו ולא בטבעת ראשונה הסמוכה למזבח שגובה כותלי המזבח מעכב את השמש מלזרוח בסמוך להם כל כך אלא בטבעת השניה וי"מ סוגיא זו בדרך אחרת כמו שביארנו בפירושנו אלא שזו עיקר:

ומעתה אף המוספין שנאמר בהן בשל שבת וביום השבת שני כבשים אין אומרין שיבא ללמד להיות מצותם בשוים שהרי אינו מיותר שאע"פ שמיעוט שעירים שנים מ"מ צריך היה לדקדק משם לומר שנים ולא ארבעה שהרי לא נאמר בהם אחד אחד כשעירים וכבשים וצפרים שביארנו אע"פ שכל שאתה תופס מועט תפסת כל כיוצא בזה טרח וכתב זה קרא וגדולי הרבנים סוברים שהמוספים מצוה להיותם שוים ומוחקין בגרסת הספרים כמו שכתבנו בפירושינו ואין דבריהם נראין:

השוחט קדשים או המקריבן חוץ לעזרה במזיד חייב כרת ואם שחט והקריב אם התרוהו למלקות וכמו שידעת בחייבי כריתות שלקו שנפטרו מידי כריתתן חייב שתים ואין חיוב העלאה אלא בדבר הראוי לאישים ולא חיוב שחיטת חוץ אלא בקדשים הראויים ליקרב על המזבח אבל במה שאינו ראוי למזבח כגון בעל מום או שאר איסורי מזבח פטור היה ראוי ליקרב למחר אלא שהיום אינו ראוי ליקרב הן מחמת חסרון זמן שבבעלים כגון נזיר ויולדת שהקריבו בחוץ קודם מלאת וזב וזבה ומצורע בתוך ימי ספירו וכיוצא באלו הואיל ואינן ראויין היום לפנים בשום פנים ושחטן בחוץ פטור היה ראוי היום אלא שבשעה שהוא שוחט אינו ראוי עדיין מפני שהוא מחוסר איזה מעשה אע"פ שאינו מחוסר מעשה בגופו הואיל ומ"מ אותו מעשה צריך מצדו כגון שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל אף זה פטור אבל אם לא היה שם חסרון מעשה אלא חסרון זמן הואיל וזמנו בו ביום או שהוא מחוסר מעשה אלא שאין בו חסרון מעשה הבא מצד עצמו כגון שהיה שאר העבודות צריך להקדימו ועדיין לא נעשו כגון שעיר מוסף של יום הכפורים ששחטו בחוץ קודם עבודת היום חייב והיא שאמרו אין מחוסר זמן לבו ביום:

מעתה שני שעירי יום הכפורים ששחטן בחוץ עד שלא הגריל עליהם חייב שהרי משעת לקיחתם הם קדושים אחר שמתרומת הלשכה נקחו והם ראויים לבו ביום בלא חסרון מעשה ולא לפנים שהרי שעיר הנעשה בפנים צריך הוא הגרלה ונמצא מחוסר מעשה הצריך מצד עצמו ואע"פ שאינו מחוסר מעשה שבגופו שהרי העלאת הקלפי עושהו חטאת ואין הנחה מעכבת מ"מ מחוסר מעשה הוא הצריך לו מצד עצמו אלא שכל אחד מהם ראוי היום לשעיר מוסף הנעשה בחוץ בלא חסרון מעשה ואע"פ ששאר עבודות צריכות ליקדם לו אין זה מעשה הצריך מצד עצמו וכן אע"פ שעדיין אינו זמנו הואיל וזמנו בו ביום אין זה חסרון זמן משהגריל עליהם חייב על של שם שהרי ראוי לפנים ופטור על של עזאזל שאינו ראוי למזבח משעלה עליו הגורל לעזאזל אע"פ שלא התודה וגדולי המחברים כתבו בזו וידוי במקום הגרלה ר"ל קודם שהתודה ואחר שהתודה ומכח קצת שמועות שבזבחים ולא יראה כן:

דף סג.

שחט שלמים בחוץ קודם שיפתחו דלתות ההיכל פטור שהרי כיוצא בה בפנים פסול ששלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו פתח אהל מועד בזמן שפתוח ולא בזמן שנעול ונמצאו מחוסרים מעשה הצריך להם מצד עצמן:

שחט פסח בחוץ אין צריך לומר בזמנו שהוא חייב אלא אף בשאר ימות השנה כגון שהפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ושחטו ואח"כ נמצא הראשון חייב בין ששחטו לשמו ר"ל לשם פסח בין שלא לשמו שהפסח בשאר ימות השנה כל שמקריבו סתם שלמים הם ואין צריך עקירת שם פסח מעליו בשחיטתו ונמצא ראוי ליקרב לפנים לשלמים בלא חסרון זמן ומעשה ומעתה אף לשמו אע"פ שאינו מתקבל בפנים חייב הואיל וראוי מעכשיו בפנים לשלא לשמו בלא צורך עקירת השם:

מעתה זה שביארנו בזב וזבה ונזיר ומצורע ויולדת שהקריבו תוך זמן שפטורים דוקא בחטאות שבכולם ובאשם של מצורע שאין ראוים עכשיו לפנים בשום פנים לא לחובתם מפני שלא הגיע זמן חובתם ולא לנדבה מפני שאין חטאת ואשם באים נדבה אבל עולות שבכלם ושלמים שבנזיר חייב שהרי ראויים הם מעכשיו לנדבה ואף אשמות שבהן כל שהקריבן שלא לשמן אלא לשם שלמים חייב הואיל ועקר מהם שם אשם שהרי כל שלא לשמו כשר וא"ת אף לשמן יהא חייב הואיל ומעכשיו ראויים לשלא לשמן בפנים אינו כן שאינו כשר לפנים בשלא לשמן בסתם אלא בעקירת השם ונמצא מחוסר עקירת השם וכן בחטאת וכל קרבן שפטור או חייב על שחיטתו כך על העלאתו וכל שחייבנו בשחיטת חוץ פירושו בשעשה בו מעשה שחיטה בחוץ כגון ששחט בה רוב סימנין אבל אם שחט בה מיעוט סימנין בחוץ וגמרן בפנים יש אומרים מכח סוגיא זו [ש]הוא פטור וכשר וממה שנאמר לקצת גרסאות הכא במאי עסקינן ששחט מיעוט סימנין בחוץ וגמרן בפנים ומ"מ עיקר הדברים שאף זו פסולה שישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף וכן בשחט מיעוטן בדרום וגמרן בצפון:

דף סג:

הקדיש בהמה לבדק הבית אם שחטה בחוץ פטור ואע"פ שקדשי בדק הבית נקראים הם קרבן כדכתיב ונקרב את קרבן ד' וכו' טבעת עגיל וכומז מ"מ אינם ראוים לפתח אוהל מועד ולא סוף דבר בבהמה בעלת מום שהרי מצד אחר היא נפקעת מפתח אהל מועד אלא אפי' בבהמה תמימה ואע"פ שחטא שהרי המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה מ"מ הוקדשה ונפדית תמימה והדמים יפלו לבדק הבית ואם שחטו בחוץ פטור:

מחוסר זמן כגון בהמה תוך שבעה ימים פסול לקרבן אלא שאם הקריבו אינו לוקה שהרי לאו הבא מכלל עשה הוא שנאמר מיום השמיני והלאה ירצה וכו' הקדישו תוך שבעה ליקרב לאחר שבעה אין הקדש מזבח חל עליו כלל אלא הרי הוא כמקדיש בעל מום עובר וירעו עד שיוממו במום קבוע ויפדו ויצאו לחולין ויביא בדמיה קרבן:

שעיר המשתלח אע"פ שאינו בר קרבן מ"מ חסרון זמן פוסל בו שאין הגורל קובע אלא בראוי לשם כלומר שאם יפול עליו הגורל לשם יהא ראוי לו ולא עוד אלא אפילו במקום שאין צריך הגרלה חסרון זמן פוסל בו מכח המקרא שנאמר במחוסר זמן לקרבן אשה לד' ודרשו בו לד' לרבות שעיר המשתלח וכיצד הוא שלא יהא צריך הגרלה וכבר ביארנו שאם מת אחד מהן יביא שנים ויגריל ויזווג אותו הקם על שם המת עם הנשאר מן הזוג הראשון וכן ביארנו שאם נשפך דם השעיר של שם הרי הוא כמת וכן ביארנו שאם דם השעיר של שם בכוס ומת המשתלח שיבוא ויגריל ויזווג הקם תחת המשתלח עם דמו של ראשון שאין הדם דחוי במיתת המשתלח מ"מ אתה מוצאה בשהומם השעיר המשתלח אחר הגרלה שהמום פוסל בשעיר המשתלח אפילו מום עובר כדכתי' בבעלי מומין ואשה לא תתנו מהם [על המזבח] לד' ודרשו בו לד' לרבות שעיר המשתלח וכשהומם כשהוא חי וחללו על אחר שיביא במקומו שאין זה צריך הגרלה שהרי בא מכחו הוא ואעפ"כ חסרון זמן פוסל בו וכן אתה מוצאה כגון שהיה לו חולה שיש בו סכנה בתוך ביתו ושחטו לו את אמו של שעיר זה שכבר הוגרל ועלה עליו הגורל לעזאזל ביום הכפורים ובשחיטתו נעשה שעיר זה שכבר הוגרל מחוסר זמן מצד אותו ואת בנו שאי אפשר להמיתו ביום זה שאע"פ שלא נאסר אותו ואת בנו אלא בשחיטה אבל אם רצה לנחרם ביום אחד או לעקרם רשאי מ"מ דחייתו לצוק ר"ל לראש ההר וממנו למטה זו היא שחיטתו שהרי זהו הכשרו וכפרתו והרי הוא כשחיטה ובאלו מיהא הוצרך הכתוב ללמד שיהא חסרון זמן פוסל בהם וכשם שהמום פוסל בשעיר המשתלח כך הטריפות פוסל בו שנאמר יעמד חי:

בעלי מומין שנאסרו למזבח פירושן בין בהקדשן בין בשחיטתן בין בזריקת דמן בין בהקרבת איבריהן לעולה בין בהקטר אימוריהן וכולן בלא תעשה ולוקין כך אמרו רבותינו תמורה ו' ב' כל אשר בו מום לא תקריבו אזהרה למקדיש לא תקריבו אלה אזהרה לשוחט לא תקריבו לד' אזהרה לזורק את דמן ואשה לא תתנו מהם אזהרה למקטיר אמוריהן והוא הדין לאיבריהן ולא סוף דבר כלן (או) [אלא] אפי' מקצתן שנאמר מהם וזו מיהא דוקא בהקטרת כזית שאין הקטרה בפחות מכזית:

דף סד.

זה שביארנו שבעלי חיים אינן נידחין שלא להיות חוזר ונראה אין בה חלוק בין דחוי מעיקרו לנראה שנדחה וחוזר ונראה וזכר לדבר שמחוסר זמן דחוי מעיקרו הוא וחוזר ונראה לכשיגיע זמנו ובעל מום עובר נראה ונדחה וחוזר ונראה לכשיעבור דכתיב משחתם בהם מום בם בעוד שמום בם הוא דלא ירצה הא עבר מומן ירצה:

נתערבו איברין של בעלי מומים באיברי שאר קדשים אפי' אחד באלף יצאו כולם לבית השריפה ואפי' קרב אחד מן הראשים בשוגג אין אומרין שתולין לומר זה שקרב היה אותו של בעל מום ונקריב מיהא הראשים האחרים בחזקת תמימים וכן אם קרבו אחד מן הכרעים יקרבו כל הכרעים וכן בשאר האברים שמ"מ ספק תורה הוא ואפי' קרבו כולם חוץ מאחד הרי זה ישרף:

ומה שנתגלגל כאן בענין מצוה בראשון משלש קופות של תרומת הלשכה ומהפריש פסחו ואבד כבר ביארנוהו בפרק הוציאו לו נ"ה ב':

דף סד:

המפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונתכפר בה ואח"כ נמצאת הראשונה תמות וזו היא שכללנו בחטאות המתות נתכפרו בעליה באחרת נמצאת קודם שנתכפר ר"ל קודם זריקת דמה אלא שכבר נשחטה אף זו במיתה נמצאת קודם שנשחטה והרי שתיהן עומדות יראה ממסכת תמורה פרק ולד חטאת כ"ג א' שאם בא לשאול באיזה הוא מתכפר אומרין לו שיתכפר באבודה והמופרשת תחתיה תרעה ואם לא נמלך אלא שנתכפר באיזה שבירר לו השניה תמות וגדולי המחברים כתבו בבא לימלך שאומרין לו שיתכפר בשניה והאבודה תרעה ולא יראה כן:

דף סה.

הפריש שתי חטאות לאחריות מתכפר באיזה שירצה והשניה תרעה:

כבר ביארנו ששעיר המשתלח צריך לעמוד חי אף לאחר מתן דם חבירו עד שיתודה וכל שמת קודם שהתודה עליו צריך להביא אחר אע"פ שכבר נעשה מתן דמו של חבירו כמו שביררנו בפרק קלפי מ' א' אבל אם מת משהתודה עליו אין חוששין לו אע"פ שלא נשתלח שאין השילוח מעכב מעתה כל שמת המשתלח ועדיין חבירו קיים יביא שנים ויגריל ויזווג עם הנשאר את שעלה עכשיו (את) הגורל לעזאזל ואם נשחט של שם ואח"כ מת המשתלח אע"פ שעדיין הדם בכוס ישפך הדם ויביא שנים ויעשה כל

המעשה עליהם שהרי כשמת המשתלח נדחה הדם במיתת חבירו שהיה צריך להיות חי בשעת מתן דמים ולהתודות עליו אחר מתן דמים והשחוטים נדחים לדברי הכל כמו שביארנו במשנה:

בני העיר ששקלו את שקליהם כפי מה שעולה להם מחצית השקל לכל שנה ושלחום ביד שליח והוא שומר חנם ונגנבו ברשותו או אבדו אע"פ שמן הדין לא היה לנו להשביע את השליח בכך שהרי אין נשבעין על ההקדשות תקנת חכמים היא שישבע כדי שלא יזלזלו בהקדשות אלא שאם נתרמה תרומת שלש קופות של תרומת הלשכה קודם שידעו הגזברים בגניבה ואבידה כגון שבאו שלוחים לירושלים ואמרו להם מביאים היינו שקלים של בני מקום פלוני ואירע לנו כך ובאותה שעה כבר תרמו הגזברים תרומת הלשכה בין שנגנבו בשעת ההתרמה בין שלא נאבדו באותה שעה הבעלים פטורים מלשלם שהרי תרמו הם על האבוד שלא נודע לגזברים שאבדו ועל הגבוי ועל העתיד לגבות ונמצא ההפסד להקדש ולפיכך נשבעין השלוחים [לגזברים ואם לא נתרמה תרומה נשבעים] לבעלים ר"ל אותם בני העיר והם שוקלים תחתיהם ואם לאחר ששלמו הבעלים ושלחום לירושלים נמצאו אלו שאבדו או שהחזירום הגנבים אם נגנבו אלו ואלו שקלים ואין הבעלים יכולין ליהנות מהם שקדושים הם ואין עולין להם לשנה הבאה כלל הואיל ולשנה זו הופרשו שאין חובת שנה זו קריבה לשנה הבאה אלא מתערבים הם עם שקלים של שנה זו ואם נשתיירו דינם כדין שקלים עתיקים ואם מסרום לשומר שכר יש בה דינים אחרים ואף בזו שכתבנו יש חולקים בקצת דברים וכבר ביארנו הענין במציעא פרק הזהב:

פר ושעיר של יום הכפרים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהם ואח"כ נמצאו ירעו עד שיסתאבו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה כמו שהתבאר והן עצמן מיהא אע"פ שזכרים הם אין קרבים עולת נדבה גזירה אחר כפרה אטו לפני כפרה כלומר שמא יבואו לעשות כן לכתחלה:

דף סה:

זה שביארנו בכמה מקומות שמשהגיע ניסן אין מקריבין קרבנות צבור אלא מתרומה חדשה פירושו למצוה ומדכתיב החודש הזה לכם וכו' חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה ומ"מ אם הביא מן הישנה יצאו וכן אם לא הגיעה עדיין החדשה שנתעכבה לאיזו סיבה מביאים מן הישנה ושולח חטאתו ממדינת הים שמקריבין אותו בחזקת קיים כבר ביארנוה:

שעירי חטאות כלם בין שעירי הרגלים בין שעירי ע"ז בין שעירי יום הכפרים כלם צריכים להיות בני שנה וכלם פסולים לאחר שנה שכלם למדנו בתורת כהנים מחטאת ע"ז האמורה בפרשת שלח לך שהיא עז בת שנתה וכל שעברה שנתה יש פוסקים שאינה במיתה אלא שרועה ורואין אותה כאלו עומדת בבית הקברות שאין יכול ליטלה אלא שמניחה לשם ורועה ופר חטאת אינו בדין זה שהרי כל מקום שנאמר פר אינו אלא בן שתי שנים ואין דין עברה שנתה אלא בחטאות של בני שנה ושנה זו אינה מנויה אלא לשנות הלבנה והיא שנים עשר חודש מיום ליום ואם נתעברה השנה הרי חודש העיבור בכלל השנה וכן המוכר בית בבתי ערי חומה שגאולתם שנים עשר חודש שהן שנת הלבנה ולסוף שנים עשר חודש נחלט אם נתעברה השנה אינו נחלט עד סופה שנאמר עד מלאת לו שנה תמימה להביא חודש העבור:

דף סו.

אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה שכל אלו סתמן לבדק הבית ואין שם בית ויבוא לידי מכשול ואם הקדיש והחרים והעריך בהמה תעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח ועקור זה לא שיעקר פרסותיה שהרי יש כאן בזיון קדשים אלא נועל דלת בפניה והיא מתה מאליה ויש בשמועה זו קצת דינים וכבר ביארנום בראשון של ע"ז י"ג א':

פסח שלא קרב בראשון כגון שאבד והפריש אחר תחתיו והקריבו ואח"כ נמצא הראשון כבר ביארנו ס"ג א' שהוא קרב שלמים ואינו נמכר לצרכי פסח שני להקריבו לשם פסח וכל שכן שאינו ממתינו לפסח אחר שהרי קרבן פסח לבן שנה הוא צריך ונמצא שעברה שנתה וכן מי שהפריש מעות לפסח ואבדו והפריש אחרים תחתיהם ואח"כ נמצאו יקרב מהם שלמים:

המשנה השניה והכוונה בה בענין החלק השני והשלישי והוא שאמר בא לו אצל שעיר המשתלח וסמך שתי ידיו עליו והתודה וכך היה אומר אנא השם עוו ופשעו חטאו לפניך עמך בית ישראל אנא השם כפר נא לעונות ולפשעי' ולחטאים שעוו ושפשעו ושחטאו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו והם עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והכהנים והעם העומדים בעזרה בזמן ששומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול היו כורעים ומשתחווים ונופלין על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמר הר"ם כבר כתבתי לך כי סדר הוידוי חטא עון ופשע מסרו

למי שהוא מוליכו הכל כשרין להוליכו אלא שעשו כהנים גדולים קבע ולא היו מניחים את ישראל להוליכו אמ' ר' יוסי מעשה והוליכו ארי שעלה מצפרי וישראל היה באה הקבלה כי מה שאמר השם איש להכשיר את הזר וכבש היו עושין מפני הבבליים שהיו מתלשין בשערו ואומרים לו טול וצא טול וצא מיקירי ירושלם היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה עשר סוכות מירושלם ועד צוק ותשעים ריס ושבעה ומחצה לכל מיל הריס שני חלקי' מחמשה עשר מן המיל ובמיל שבעה ריסין ומחצה יהיה מירושלם עד המקום ששמו צוק שנים עשר מיל והם תשעים ריס והיה בין כל סוכה וסוכה מיל והוא אלפים אמה שהם תחום שבת נשאר בין הסוכה האחרונה ובין הצוק שני מילין על כל סוכה וסוכה אומרי' לו הרי מזון והרי מים ומלוין אותו מסוכה לסוכה חוץ מהאחרון שבהם שאינו מגיע עצמו לצוק אלא עומר מרחוק ורואה את מעשיו כבר ידעת כי בין כל סוכה וסוכה תחום שבת על כן היה אפשר להם ללוותו מסוכה לסוכה הסמוכה לה והסוכה האחרונה שבינה ובין צוק שני מילין אי אפשר לו להלך אלא מיל שהוא תחום שבת ולפיכך עומד מרחוק ומה היה עושה חלק לשון של זהורית חציו קשור בסלע וחציו קשור בין קרניו דוחפו לאחוריו מתגלגל ויורד לא היה מגיע למחצית ההר עד שנעשה איברים איברים בא וישב לו תחת סוכה האחרונה עד שתחשך מאמתי מטמא בגדים משיצא חומת ירושלם ר' שמעון אומר משעת דחייתו לצוק לא היה קושר הלשון כלה בצוק שמא ילבין קודם דחיית השעיר ויחשבו כי העוונות מתכפרים קודם שידחה השעיר ומה שחייב שלא יקשור אותו כלו בין קרניו שמא בשעת דחייתו יכוף ראשו ולא יראה לשון של זהורית אם הלבינה ויחלש דעתו שיחשוב שהכפרה לא נשלמה ולשון התורה במשלח השעיר שהוא מטמא בגדים אמר ית' והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ואין הלכה כר' שמעון בא לו אצל הפר ואצל השעיר הנשרפים קרען והוציא אימוריהן נתנן במגיס ומקטירן על גבי המזבח קלען במקלות והוציאן לבית השריפה מאמתי מטמאין הבגדים משיצאו חוץ לחומת העזרה ר' שמעון אומר משיצת האור ברובן קלען במקלות פירושו שירי חתיכות הבשר בכללם בלי הפשטה לאמרו ית' את עורם ואת בשרם ולשון התורה והשורף אותם יכבס בגדיו ואין הלכה כר' שמעון אמרו לו לכהן גדול הגיע השעיר למדבר ומנין היו יודעים שהגיע השעיר למדבר דורכאות היו עושין ומקיפין בסודרין ויודעי' שהגיע השעיר למדבר דורכאות הם מצבות גדולות שהשומרים עומדים שם ומניפין בסודרין אמ' ר' יהודה והלא סימן גדול היה להם שלשת מילין מירושלם עד בית הרדיא הולכין מיל חוזרין מיל ושוהין כדי מיל ויודעין שהגיע השעיר למדבר ור' יהודה סובר כי משהגיע השעיר למדבר נעשית מצותו אע"פ שלא הגיע לצוק ולפיכך

משערין שיעור כדי שיגיע לבית חורין שהיא במדבר בלבד ואין הלכה כר' יהודה אמר ר' ישמעאל והלא סימן אחר גדול היה להם לשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל וכיון שהגיע השעיר למדבר היה הלשון מלבין שנ' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו:

אמר המאירי בא לו אצל שעיר המשתלח וכו' כלומר אחר שסיים ענין מתנות הדם של פר ושעיר על הדרך שפירשנו בפרק חמשי נ"ד א' בא לו אצל שעיר המשתלח במקום שהניחו שם אחר שהגריל וקשר לשון של זהורית בראשו והעמידו כנגד שלוחו על הדרך שביארנו בפרק קלפי וסומך שתי ידיו עליו ומתודה על שם כל ישראל וכך היה אומר אנא השם פשעו חטאו לפניך וכו' וכבר ביארנו ל"ו ב' שלענין פסק מקדים הוא חטא לעון ופשע ואומר חטאו ועוו ופשעו לפניך עמך ישראל אנא השם כפר נא לחטאים לעונות ולפשעים שחטאו ועוו ופשעו לפניך ישראל עם קדושיך ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה וכו' לפני ד' והם עונים ברוך שם וכו' ופי' בגמ' שאף הכהנים בכלל ישראל הם שהרי וידוי זה עולה אף לכהנים בכל עבירות חוץ מטומאת מקדש וקדשיו כמו שהתבאר ואע"פ שאינו מזכירם בכלל ישראל הם:

מסרו וכו' כלומר אחר שהתודה עליו מסרו לאותו שמוליכו לעזאזל והכל כשרים להוליכו ופרשוה בגמ' מדכתיב ביד איש עתי איש לרבות את הזר אלא שהכהנים עשאו קבע בעצמם שלא היו מניחים את ישראל להוליכו ור' יוסי העיד שהוליכו אחד מצפרי וישראל היה:

וכבש היו עושים לו פי' בנין גבוה היו עושין לו מערב יום הכפורים בעזרה שעליו היה מהלך ודרך בו מוציאו מן העזרה מפני הבבליים שהיו שם והיו נמהרים ורגילים לתלוש בשערו של אותו המוליכו למהר לדבר שלא להשהות את העונות וכמו שאמרו בגמ' עליהם שהיו אומרים מה שהי צפירא דדרי חטאין סגיאין וכדי שלא יוכלו ליגע בו היו עושין לו בנין זה:

ומיקירי ירושלים ר"ל מחשוביהם היו מלוין אותו המוליך עד סוכה ראשונה ולפרש ענין סוכה זו בא לפרש אח"כ שעשר סוכות היו עושין לו בדרך והיו בני אדם הולכין מבערב בכל סוכה וסוכה ובין כל סוכה וסוכה תחום שבת וכן מירושלים עד סוכה ראשונה וכיצד הוא דבר זה תשעים ריס מירושלים עד הצוק ר"ל עד ראש ההר ואותו הר היה גבוה ותלול ותשעים ריס הם שנים עשר מילין שבעה ריסין ומחצה בכל מיל ומיל ובין כל סוכה וסוכה מיל שהוא שיעור אלפים אמה וכן מירושלים עד סוכה ראשונה וכשאתה חושב מירושלים עד הסוכה העשירית האוירים שמירושלים עד הראשונה וכל האוירים

שבין כל סוכה וסוכה מעשר סוכות תמצא עשרה מילין עד הסוכה האחרונה מיל בכל אויר ואויר ומן הסוכה האחרונה עד הצוק שני מילין ונמצא שבני ירושלים היו יכולים לילך עד הסוכה הראשונה ובני אדם שלנו בסוכות יכולים לילך זה עד סוכתו של זה ומתוך כך היו מלוין אותו מיקירי ירושלים עד הראשונה ובני הראשונה עד השניה וכן כלם בלא חילול שבת או יום הכפורים אבל המוליך מיהא יכול היה לחללו אפילו היה בשבת שכך אמרו עתי אפילו בשבת ומ"מ בני סוכה אחרונה לא היו יכולין ללוותו עד הצוק אלא עד אמצעית הדרך שמסוכה אחרונה עד הצוק שהרי שני מילין היו שם אלא היו מלוין אותו עד מיל ומתעכבים שם ורואין את מעשיו:

ובכל סוכה וסוכה היו אומרים לו הרי מים הרי מזון כלומר אם אתה חלוש ופי' בגמ' שמעולם לא נצרך אדם לכך אלא שמ"מ אינו דומה מי שיש לו פת בסלו וכו' וכמו שאמרו בתלמוד המערב אין היצר תאב אלא לדבר האסור לו:

מה היה עושה כלומר כשהגיע לצוק חלק לשון הזהורית שבראשו לשני חלקים וקשר חציו בסלע וחציו בין קרניו של שעיר ודוחפו לאחוריו ושאלו בגמ' ונקטריה כלו בסלע כלומר שהרי צריך הוא לו לראות אם היא מתלבנת ותתיישב דעתו בכך ותירץ הואיל ומצוה בשעיר לדוחפו לאחוריו זמנין דקדים ומלבין זהורית קודם שיפול ומתוך שמחתו אינו נותן לב לדחוף את השעיר ובתוך כך קושר חציה בין קרניו שהיו עיניו תלוים בה ומתוך שעוסק בה אינו נמנע מלדחפו וחזר ושאלו א"כ לקטריה כליה בין קרניו ותירץ דזמנין דגמיר לרישיה כלומר יכוף השעיר ראשו תחת גופו כשיפול לאחוריו ולא ירגיש אם הלבין אם לאו ונמצא לבו נוקפו ומתוך כך חולקו לשנים חציו קושר בסלע וחציו בין קרני השעיר והיה דוחפו לאחוריו ומתגלגל ויורד ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה איברים איברים כלומר מצד גובה ההר וכן שלא היה משופע כל כך אלא יוצאין ממנו ראשי צוקים וחרבות צורים בהרבה מקומות וזהו לשון ארץ גזרה וכשדחפו הוא חוזר ויושב לו תחת סוכה אחרונה עד שתחשך שמאחר שהוא במקום שאפשר לו לעמוד שם אינו מחלל יום הכפורים משם ואילך בחזרתו ומן הדין לא היה יכול לחזור שהיוצא חוץ לתחום אפילו יצא ברשות אין לו לחזור אלא ארבע אמות אלא מתוך שהיא מעונה וחלוש וירא לעמוד שם יחידי התירו לו בכך:

ומאימתי מטמא בגדים כלומר דכתי' והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס את בגדיו ומאימתי משיצא חוץ לחומת ירושלים הא משיצא מחומת העזרה עד חומת ירושלים אינו מטמא בגדים אבל משיצא מחומת ירושלים מטמא שהרי כתיב והמשלח כלומר משהתחיל להיות משלח ר"ל מלוה והשלוח מתחיל משיצא מחומת העיר שכל שהוא

בתוך העיר אינו קרוי לויה ונאמר בברייתא שמ"מ אינו מטמא אוכלין ומשקין שאין חי מטמא וכבוס בגדים זה גזרת הכתוב הוא רמז והערה למבינים על בגדים צואים ור"ש אומר משעת דחייתו לצוק מפני שהוא מפרש משלח לשון זריקה ואין הלכה כמותו אלא כת"ק ובגמ' ס"ז ב' אמרו המשלח ולא השולח את המשלח כלומר שהמלוים אותו אינן מיטמאים עמו וי"מ אותה על כהן גדול:

ואח"כ ר"ל אחר שמסר את השעיר למי שמוליכו חוזר לו אצל פר ושעיר הנשרפים ר"ל העומדים לישרף וקרעם והוציא את אימוריהם ונתנם במגיס ר"ל קערה שהיא מכלי שרת כדמתרגמינן קערות מגיסיא ומקטירן על גבי מזבח חיצון ושאלו בגמ' וכי השתא מקטר להו כלומר שהרי אינו מקטירם אלא בבגדי זהב עם אילו ואיל העם ופירש תני להקטירן כלומר נתנן במגיס להיות מזמנים בה להקטירן כשיגיע זמן:

קלעם במקלעות כלומר שאחר שנתן את האימורין במגיס מחתך את שאר הבשר לחתיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה ואינו מפרקן ונותנן בשני מוטות ויהו ארבעה מביאין אותן בלא הפשט ולא כנתוח עולה שהיו מפשיטין את העור ונותנין אותו לכהן ואח"כ מנתחין אותם אלא מנתחין אותם בלי הפשט עדין מחובר עם הבשר והפרש עם הכרס ושורפין כדכתי' ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדש יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם והוציאן לבית השרפה ר"ל על ידי אחרים:

ומאימתי מטמאין בגדים כלומר שהרי כתיב בהם והשורף אותם יכבס בגדיו ומאימתי וכו' משיצא חוץ לחומת עזרה שהרי חוץ למחנה כתיב והעזרה מחנה אחר ור' שמעון אומר משיצית האש ברובו כדכתיב והשורף ואין הלכה כמותו אלא כתנא קמא:

אמרו לו לכ"ג פי' שלא היה הכהן רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע שעיר למדבר כדכתי' ושלח את השעיר במדבר והדר ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה ובעוד שהיו משלחין היה הוא מתעסק בקריעת איברי הפר והשעיר וקליעתם והשתדלות הוצאתם עד שאמרו לו שהגיע השעיר למדבר והיאך היו יודעים בכך דודכאות היו עושין ר"ל מקומות גבוהים שצופים עומדים שם ומניפין בסודרין זה לזה ויודעין וכו' ור' יהודה היה נותן בהם סימנים אחרים אחר ששלשה מילין היו מירושלים עד בית חדודו שהוא ראש המדבר בתחתית ההר בתחילת עלייתו ומשהגיע לשם אע"פ שלא עלה לצוק נתקיים שלוחו למדבר ופי' בגמ' ס"ח ב' שמשהגיע לשם נעשית מצותו עד שאם מת מאליו קודם שדחפו אין צריך להביא אחר ומיקירי ירושלים מלוין אותו מיל ושוהין שם בשיעור מיל וחוזרין ויודעין שהגיע שעיר למדבר ומ"מ פסקו רבים שאין הלכה כר' יהודה וכל שמת

עד שלא נדחה צריך להביא אחר ויש פוסקים שאם מת אחר שהתודה עליו אין נזקקין לו כמו שכתבנו בפרק קלפי מ' א':
והלא סימן אחר היה להם שלשון של זהורית היו קושרין בפתח ההיכל וכשהגיע שעיר למדבר היה מלבין וסוף הענין מ"מ שכשהגיע שעיר למדבר מוציאין פר ושעיר לשרפה והוא בא לו לעזרת נשים לקרות בתורה כמו שיתבאר בפרק שביעי עם סיום העבודות:
זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שכתבנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף סו:

המשלח את השעיר לכתחילה מיהא צריך שיזמינוהו לכך מבערב וכשם שביארנו שאינו צריך כהן אלא אף הזר כשר בה כך הטמא וכן לא סוף דבר שהלוכו חוץ לתחום מותר בו אלא אף הוצאה גמורה כלומר אם אין השעיר יכול להלך כגון שחלה שהוא יכול להרכיבו על כתיפו ולהוציאו ואע"פ שלא אמרו החי נושא את עצמו אלא באדם וכן שאף לדעת האומר כן בבהמה בחולה מיהא הרי הוא ככפות בזו מיהא כל שהוא צריך לכך הותר בו חלול הוצאה לגמרי ואפי' חל להיות בשבת שהרי דין עירוב והוצאה אין בה חילוק בין שבת ליום הכפרים וכן אפי' נטמא אותו המזומן לכך והוא צריך ליכנס בעזרה עד מקום השעיר שיהא הכהן מוסרו לו שם נכנס לו בעזרה אפי' בטומאה ואם חלה המשלח משלחו ביד אחר ואם כשנדחה השעיר ראה שלא מת יורד אחריו וממיתו לשם בכל מה שאפשר לו להמיתו:
כל פסידא שבממון אין מחללין עליה את השבת אפי' היתה פסידא ידועה כגון להציל כשבה מפי ארי בהריגת הארי אבל כל שיש בה סכנת נפשות מחללין אפי' בדבר הנראה שלא יהו אחרים צריכים לכך אלא שהמסתכן עצמו יכול להשתדל בהצלתו בלי עזר אחרים וזהו ששאלו לר"א מהו להציל כבשה מפי ארי ר"ל בשבת ובהריגת הארי והשיבם לא שאלתוני אלא על הרועה כלומר שזו ששאלתם אינה כדאי לשאול שהאסור פשוט ומבורר אלא שמא על הרועה שאלתם וכששאלוהו על הרועה אמר להם לא שאלתוני אלא על הכבשה כלומר שעל הרועה אינה כדאי לשאול שהיתרה ברור וי"מ אותה בענין אחר כמו שכתבנו בפירושנו אלא שאין צורך בה לענין פסק:
ממזר הרי הוא אצל מורישו כשאר הבנים הכשרים לא נדחה שום בן זרע מירושת מורישו אלא הבא מן השפחה והנכרית וכן לענין יבום וזה ששאלוהו לר' אליעזר ולא השיבם אלא שדחה אותם בדברים שאין בהם טעם מהו לסוד את ביתו מהו לסוד את קברו לא

שהפליגם בדברים כמשיא את שואליו לדבר אחר מצד שאינו יודע להשיב אלא מפני שמעולם לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו וזו היא מדת חכמים שלא יהו נשענים יותר מדאי על בינתם במה שאין הקבלה בידם ומ"מ ראוי לשואל שלא יטריח לשאול בדברים הנעלמים וזהו ששאלו לר' אלעזר פלוני מהו לעוה"ב כלומר מה מעשיו בעיניך והשיבם לא שאלתוני אלא על פלוני כלומר עד שאתם שואלים אותי על פלוני שהוא מוחזק אצלכם ברשע שאלו על פלוני שהוא מוחזק אצלכם בצדיק כלומר ששאלה זו אינה שלנו וברוך היודע:

וכן מדרכי המוסר לתלמיד שלא להטריח את הרב שלא לצורך בדברים שאינם מצויים וזהו ששאלוהו חלה השעיר מהו להרכיבו על כתיפו והשיבם יכול להרכיב אני ואתם כלומר דבר רחוק הוא זה אדרבא השעיר בריא וחזק עד שיכול להרכיב אני ואתם וכן כששאלוהו חלה מהו לשלחו ביד אחר אמר להם אהא בשלום אני ואתם כלומר שלא תחושו על חליו של משלח וכן כששאלוהו דחפוהו ולא מת מהו לירד אחריו ולהמיתו אמר להם כן יאבדו כל אויביך וכו' כלומר שאי אפשר שלא ימות בדחיפתו:

וכן אין להדיוטות ולעמי הארץ להתראות בשאלותיהם לפני הרבנים הגדולים אלא שיהו שואלין לבני אדם אחרים גדולים מהם ודים בכך דרך צחות אמרו על אשה חכמה ששאלה לר' אליעזר מאחר שכולם היו שוים במעשה העגל מפני מה לא היתה מיתתם שוה כלומר שמצינו מהם בסייף כדכתיב הרגו איש את אחיו ומהם במיתה בידי שמים כדכתי' ויגוף ד' את העם ומהם בהדרוקן כדכתי' ויזר על פני המים וישק את בני ישראל ודרשו בו ע"ז מ"ד א' ונתכוון לבדקן כסוטות וכעס עליה ואמר אין חכמה של אשה אלא לפלך שנאמר וכל אשה חכמת לב בידיה טוו כלומר ומה לה להטריחינו בשאלות אלו תתעסק בפלכה ובעסתה ודיה ותשובת השאלה מיהא מתבארת בסמוך:

כבר ביארנו בשביעי של סנהדרין בענין ע"ז שהמשתחוה והזובח והמקטר והמנסך נסקל אע"פ שאין עבודתה בכך והם הנקראות עבודות שבפנים והזורק בכלל המנסך וכל שאינה מארבע עבודות אלו וכן שאין עבודתה בכך אלא שהוא ממיני כבוד כגון גיפוף (ונישוף) [ונשוק] עובר בלאו וכל שעבודתה בכך אפי' לא היה מארבע עבודות ולא ממיני כבוד נסקל ודינין אלו ביחידים אבל במרובין כגון עיר הנדחת בסייף כמו שביארנו שם וכן בני נח לא היה להם מיתה אלא בסייף ובמעשה העגל נעשה דין אחר דרך הוראת שעה והוא שאותם שהיו שם עדים והתראה בסייף כדכתי' איש חרבו על ירכו וכו' ויפול מן העם וכו' עדים בלא התראה במיתה כדכתי' ויגוף ד' את העם לא עדים ולא התראה בהדרוקן כדכתי' ויזר על פני המים וישק את בני ישראל שנתכוון לבדקם כסוטות ויש

אומרים זבח וקטר בסייף כדין בני נח גפף ונשק במיתה שמח בלבו בהדרוקן ולפי דרכך למדת ששבט לוי לא עבדו ע"ז א"כ מהו שנאמר האומר לאביו ולאמו כלומר שנעשו אכזרים עליהם לנקום נקמת ד' במעשה העגל אלמא אביו ואמו ואחיו ואחיותיו היו בכלל העובדים לא נאמר אביו אלא על אבי אמו מישראל אחיו על אחים מן האם בניו על בני הבנות הבאים מישראל ובני בנות הרי הם כבני בנים כמו שהתבאר ביבמות ס"ב ב' בענין מצות פריה ורביה:

דף סז.

איברי השעיר הרי הן מותרין בהנאה שנאמר במדבר מה מדבר מופקר אף איברי השעיר מופקרים לכל ועוד שלא אמרה תורה שלח לתקלה:

דף סז:

שלוח השעיר אע"פ שהוא נראה כדבר שאין בו טעם אין לאדם להרהר עליו ולחשוד עליו ועל כיוצא בו שהם דברי תוהו שהכל הערה נכבדת למבינים כמו שרמזנו בילדותינו בחיבור התשובה בהלכות יום הכפרים שבו ועל זו אמרו את משפטי תעשו דברים שאלמלא נכתבו דין הוא שיכתבו כגון ע"ז וגזל ועריות ושפיכות דמים וברכת השם וכיוצא באלו ואת חוקותי תשמרו דברים שהשטן מקטרג עליהם ואומות העולם משיבין עליהן כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח שמא תאמר מעשה תוהו הן תלמוד לומר אני ד' אני גזרתי ואין לך רשות להרהר עליהן:

דף סח.

אע"פ שביארנו שמשיצאו פר ושעיר חוץ לעזרה מטמאים שזהו מחנה אחת שהעזרה מחנה אחת והר הבית מחנה שני וירושלים מחנה שלישי השריפה מיהא לא היתה נעשית אלא חוץ לשלש מחנות שזהו חוץ לירושלים במקום הנקרא בית הדשן ושם היו נשרפים כל חטאות הנשרפות כתקנן כגון פר העלם ופר כהן משיח שכולם שוים לטמא בגדים ולישרף חוץ לשלש מחנות ולצפון ירושלים היה:

דף סח:

ולא היה צריך שיהו נותנין שם מדשן המזבח מצד מה שכתוב בו שפך הדשן ולא שיהא מקומו משופך ר"ל שיהא עשוי במדרון עד שישתפך הדשן הנתון בתוכו שאין קרוי שפך הדשן אלא על שם ששם שופכין את הדשן ואע"פ שהמוציאן לשריפה טמא המצית

את האור או המסדר את המערכה [טהור] וי"מ שהוא טמא שלא נאמר כאן טהור אלא לדעת האומר משיצית את האור ברובו ומ"מ כל שמסייע בשעת שריפה טמא ואפילו משנתחרך הפר ונפסדה צורתו מטמא עד שיעשה אפר הא משנעשה אפר אינו מטמא: **ושריפת** פרה אדומה היתה למזרח ירושלים כנגד פתח אהל מועד כמו שהתבאר: ונשלם הפרק תהלה לאל:

בא לו כהן גדול וכו' זה הפרק הכוונה בו להשלים ענייני עבודות היום על הסדר ולבאר עוד ענייני בגדי כהונה ועל זה הצד יחלקו ענייני הפרק לחמשה חלקים הראשון לבאר שכשהגיע שעיר למדבר היו מוציאין הפר והשעיר לשריפה והוא היה קורא ומברך השני לבאר ענין עבודת אילו ואיל העם בבגדי זהב השלישי הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן הרביעי בביאור עבודת תמיד הערב החמישי בענין בגדי כהונה וזהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיבואו בו הרבה דברים על ידי גלגול כענין סוגית התלמוד על הדרך שקדם וכמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה ממנו תיוחד לבאר ענין החלק הראשון והוא שאמר בא לו כהן גדול לקרות אם רוצה בבגדי בוץ קורא ואם לאו באסטלית לבן משלו חזן הכנסת נוטל את ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גדול וכהן גדול עומד ומקבל וקורא עומד וקורא אחרי מות ואך בעשור וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתו' בה ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה ומברך עליה שמנה ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודייה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים ועל שאר התפלה אמר הר"ם אצטלית לבן משלו להודיעך כי הקריאה אינה עבודה ומותר לו לקרות באי זה בגד שירצה ואמרו אם רצה בבגדי בוץ קורא הודיעך כי מותר לו ללבוש בגדי כהונה אפי' שלא בשעת עבודה כי העקר אצלנו בגדי כהונה נתנו ליהנות שלא בשעת עבודה והיו נותנים ספר תורה מיד ליד לתפארת וגדולה והקריאה היתה בעזרת נשים שמותר לאדם לישב שם כי אמרו עומד ראיה שהוא היה יושב קודם לכן אבל בעזרת ישראל ומה שאחריה לא ישב שום אדם כלל אלא מלכי בית דוד בלבד כמו שכתוב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ומה שחייב שיקרא ובעשור שבחומש הפקודים על פה לפי שאין אדם אחד קורא בשני ספרי תורות משום פגמו של ראשון ואין ראוי לגלול ספר תורה בצבור משום כבוד צבור ולפיכך לא היה גולל ספר תורה כדי שיגיע לחומש הפקודים ולא היה קורא גם כן בספר שני משום פגם ראשון נמצא שקורא על פה ואלו השמנה ברכות הראשונה אשר בחר בנו מכל העמים וגו' וקורא ואחר שישלים קריאתו מברך אשר נתן לנו תורת אמת וכו'

והיא הברכה השניה והשלישית רצה ה' אלהינו וכו' והרביעית מודים אנחנו לך וכו' והחמשית סלח לנו וכו' והששית מתפלל בהתמדת השכינה במקדש ושיקיים ה' הדרו והודו והשביעית מתפלל שיברך השם בכהנים ויקבל קרבנותיהם וכיוצא בזה והשמינית יתפלל שיושיע השם לישראל ויצילם וחותם ברוך אתה ה' שומע תפלה הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר השעיר הנשרפים הרואה פר ושעיר הנשרפים אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא לא מפני שאינו רשאי אלא שהיתה דרך רחוקה ומלאכת שניהם היתה כאחת הודיעך כי מותר לאדם שיניח מלראות עבודה וילך לראות עבודה אחרת:

אמר המאירי בא לו כ"ג כלומר אחר שמסר השעיר למשלח ונתעסק בקריעת פר ושעיר והוצאת אימוריהן וקליעת איבריהן והבאתם ונתברר לו בין כך שהגיע שעיר למדבר ומסר הפר והשעיר להוציאם לשריפה בא לו כ"ג לקרות בתורה ופי' בגמ' שבעזרת נשים היה בא ודקדקוה ממה שנאמר בסמוך וכהן גדול עומד וקורא אלמא שיושב היה והרי אמרו אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד אלא שבעזרת נשים היה קורא וקריאה זו יש אומרים שהיא מעכבת וכעין מה שאמרו בפרק ראשון ה' ב' לענין פרשת מלואים שמקראה שנצטוה לספר הענין לישראל מעכבת וממה שאמרו כאן שאני קריאה דצורך עבודה היא ומתוך כך הותרה בה לבישת בגדי כהונה (ש)אין הדברים נראין לעכב אלא שסדר הענין היה כן ומה שאמרו דצורך עבודה היא פירושו שמאחר שהותקנה בתוך העבודה הרי היא כעבודה להתיר בה לבישת בגדי כהונה הא שלא לצורך שום דבר שבעבודה שמא לא הותרה לבישת בגדי כהונה אף במקדש אלא שזו דחייה בעלמא היא והלכה שאף שלא לצורך כלל הותרה לבישתן במקדש כמו שיתבאר בסמוך ונשוב לדברינו והוא שבא לו בעזרת נשים לקרות ואם רצה לקרות בבגדי בוץ ר"ל בגדי לבן שהוא לובש עדיין קורא ואינו צריך להפשיטם לקריאתו ואם רצה לקרות באצטלית לבנה משלו ר"ל שאינה מבגדי כהונה קורא והוא הדין לכל שאר בגדים אלא שדבר בהוה שמנהג זקנים ואנשים של צורה להיות בגדיהם לבנים ביום הכפורים ולפי דרכך למדת ממשנתינו שני דברים אחד שהקריאה אינה עבודה שאילו היתה עבודה על כל פנים היה צריך בה או לבגדי לבן או לבגדי זהב אלא אינה עבודה ומתוך כך קורא באיזה בגד שירצה והשני שבגדי כהונה נתנו ליהנות במקדש וללבשם שם אף שלא בשעת עבודה ובלבד שלא יצא בהן למדינה שאלמלא כן הואיל והקריאה אינה עבודה היה צריך להפשיטם קודם קריאה תיכף שגמר עבודה המיוחדת ליום ואמר על קריאתו שכשהוא יושב בעזרת נשים וכל העם עומדים עליו שחזן בית הכנסת והוא השמש שעליו מוטלין צרכי הכנסת להכין את הכל נוטל ספר תורה מבית הכנסת שהיה סמוך לעזרה ומביאה

לראש הכנסת והוא הממונה על הנהגת הצבור בענייני התפלות למנות שליח צבור ומפטירין וקורין וראש הכנסת לסגן והוא הממונה תחתיו של כ"ג והסגן נותנה לכ"ג והטעם כדי להרבות בכבודו של כ"ג שכל אלו באים לשרתו על דרך ברב עם הדרת מלך והוא ששאלו בגמ' שמעת מינה חולקי' כבוד לתלמיד במקום הרב כלומר שהיה סבור שחזן הכנסת יאמר לראש הכנסת שיהא הוא קורא ושראש הכנסת יאמר כן לסגן ותירץ כלה משום כבודו דכ"ג הוא ולא לכבוד אחרים שאע"פ שראוי לכל אדם לחלוק כבוד לשלמעלה הימנו לפני הרב מיהא אין הקטן חולק כבוד לגדול אלא שיהיו כלם שוים לחלוק כבוד לרב ובתלמוד המערב אמרו בכל אתר את מר הולכין אצל התורה וכה את מר מוליכין את התורה אצלו פירוש כ"ג ביום הכפרים ומלך בפרשת הקהל אלא על ידי שהם גדולים התורה מתעלה בהם וכשבא הסגן אצלו עומד לו וקורא בה אחרי מות שהוא סדר עבודת היום וכן קורא בה אך בעשור שבפרשת אמור אל הכהנים ומפני שהיא סמוכה לפרש' אחרי מות ואין טורח צבור בגלילה שמזו לזו שהרי אפשר לגול מזו לזו בעוד שהתורגמן מתרגם ואין שהות בגלילתו בכדי שיפסיק התורגמן עד שיהא בה בשת לצבור בכך להיותם יושבים ומצפים ואחר שקרא בספר שתי פרשיות אלו גולל ספר תורה ואומר להם יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן ר"ל מענין עבודת היום וקורא ובעשור שבחומש הפקודים שבפרשת פנחס שהיא פרשת המוספין על פה ואינו גולל ספר תורה לשם לקרותה בספר מפני שרחוק הוא וישתהא בגלילתו בכדי שיפסיק התורגמן וכדי שלא להוציא לעז על ספר תורה שיהא חסר דבר מכל מה שעושין היום הוא אומר להם שיש שם דברים שלא קרא להם והוא ענין המוספין ושהוא קורא אותם להם על פה ושמא תאמר יביאו לו ספר אחר שיהא נגלל לשם כל שאחד קורא בשני ספרים יש לחוש לפגמו של ספר ראשון סבורים הם שאלמלא שהראשון פסול לא היה טורח להביא אחר ואע"פ שכמה פעמים מוציאים שני ספרי תורה להיות לשני קוראים ואף בראש חודש טבת שחל להיות בשבת מוציאים שלשה ספרים אחד לעניינו של יום ואחד לשל ראש חדש ואחד לשל חנוכה כבר למדת מכלל דברינו שכל שאחד קורא בספר אחד אין בו חשש פגם:

ואמר אח"כ שמברך עליה שמונה ברכות ר"ל אחר קריאתה ואינו מונה ברכה שלפניה או שמא ברכת התורה שלפניה ושלאחריה הוא מונה כאן באחת והוא שמתחיל למנותם הראשונה על התורה ר"ל שלפניה ושלאחריה ושתיהן מנויות באחת והשנית ברכת עבודה ר"ל שתהא עבודתו רצויה ושיתן לנו לב טהור לעבדו בלב שלם וחותם בה ובוחר בעבודת עמו ישראל והשלישית הודאה והיא על הדרך שהיא נתקנת בשמונה עשרה

הרביעית מחילת עון והיא ברכת סלח לנו ומרכיב בה מחול לעונותינו ביום הכפורים הזה וכיוצא בו והתבאר בתלמוד המערב שחותם בה ברוך אתה ד' מוחל עונות עמו ישראל החמישית על המקדש שעניינה שיעמידנו האל על מכונו ונתבאר בתלמוד המערב שהוא חותם בה השוכן בציון הששית על ישראל עניינה שיושיעם ד' וישמרם מכל צרה וצוקה ולא יסלק שכינתו מהם והתבאר בתלמוד המערב שחותם בה הבוחר בישראל השביעית על הכהנים עניינה שירצה בעבודתם ויתקבלו מעשיהם והתבאר בתלמוד המערב שחותם בה מקדש הכהנים השמינית על שאר תפלה פי' בגמ' ע' א' תפלה ותחנה ובקשה דרך כלל שיושיע ד' את ישראל וכולל דברים הצריכים להם לפי הזמן וחותם בה שומע תפלה ופי' בגמ' שאח"כ כל אחד היה מביא ספר תורה מביתו להראות חזיתו של ספר לרבים ר"ל נוי שלו (והדוקו) [והדורו] ודבר זה י"מ אותו לדעת האומר שאין עירוב והוצאה ליום הכפורים ואין צריך בכך שירושלים דלתותיה נעולות בלילה ושמא היו מערבין את כלה בעירוב אחד או שמא מבערב היו מביאין אותם לבית הכנסת:

הרואה כ"ג קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפים ופירש בה לא שאינו רשאי בכך אלו היה אפשר כן אלא שאי אפשר מפני שדרך רחוקה היתה ביניהם שהרי חוץ לשלש מחנות היו נשרפין והוא קורא בעזרת נשים ומלאכתם שוה ר"ל ששתיהן בשעה אחת ובא ללמד שמותר היה למי שירצה לראות שריפת הפר והשעיר להניח ספר תורה ולילך שם ואין אומרים בה אין מעבירין על המצות אלא הולך לאיזה שירצה שלא נאסרה העברה ממצוה למצוה אלא כשהוא עוסק בה ושמא תאמר ומה מצוה יש בראיית העבודות פירשוה בגמ' מצות ברב עם הדרת מלך:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמ' אלו הם:

דף סט.

מה שביארנו במשנתנו שבגדי כהנה מותר ליהנות בהם במקדש אף שלא בשעת עבודה לא סוף דבר ביום הכפורים ובקריאה שמ"מ יש בה קצת דרך עבודה הואיל והותקנה בה קריאת הפרשה אלא אף בשאר ימות השנה ובאכילה וכן לא סוף דבר באכילה שמ"מ יש בו קצת צרך עבודה שהרי אכילת הכהנים אף היא גומרת הכפרה כדכתי' ואכלו אותם אשר כפר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים אלא אף להלוך של חנם ומ"מ לא היו נוהגין לישן בהם אלא פושטין אותם ומקפלים אותם תחת ראשיהם

ואע"פ שבתפילין שאסרו לישן בהם נאסר גם כן אף הנחתם תחת הראש בזו מותר ואף בתפלין כנגד הראש מותר ואין גוזרין בה אטו תחת הראש אבל בגדי כהונה אף תחת הראש מותר:

ושמא תאמר והיאך נהנה בכלאים שהרי אבנט מיהא של כ"ג בשאר ימות השנה ושל כהן הדיוט של כלאים היו וא"ת שלא נאסרה אלא לבישה אבל הצעה מותרת והרי מ"מ יש בדבר איסור חכמים שכך אמרו לא יעלה עליך אבל אתה מותר להציעו תחתיך אלא שחכמים אסרו לעשות כן שמא תכרך נימא על בשרו ואין לומר בה כהנים זריזים הם שאין זריזות במקום שינה וא"ת שאיזה דבר היה מפסיק בנתיים שלא בשעת עבודה הרי אמרו אפילו עשר מצעות זו ע"ג זו וכלאים תחתיהן אסור לישב עליהן:

תדע שאף אנו כל שהתרנו בכך לא באבנט התרנו אלא בשאר בגדים או שמא אף באבנט ומפני שבגדי כהונה הואיל וחוטן כפול ששה קשין הם והרי הן כלבד קשה העשוי בנרש שהתירוהו שלא נאסרה אלא העלאה שיש בה חימום או הנאה לגוף ומ"מ יש בפסק זה של לבישת כלאים צרך לקצת דברים אחרים וקצרנו בה בכאן מפני שאין זה מקומה ושכבר הארכנו בה בכדי הצורך בסוף ראשון של ביצה ואין סוף הענין לבאר אלא דין בגדי כהונה ולמדת שמותר ליהנות בהם במקדש אף שלא בשעת עבודה ומ"מ אסור לצאת בהם למדינה שלא יהא נוהג בהם דרך חול ומה שהביאו כאן באחד מימים הכתובים במגילת תענית בזמן שבא אלכסנדרוס להחריב בית המקדש שיצא שמעון הצדיק לקראתו מעוטף בבגדי כהנה גדולה וירד אלכסנדרוס ממרכבתו והשתחוה ומסר אויביהם בידיהם וקבעוהו יום טוב שמא לא בגדי כהנה ממש היו אלא שראוים לכך ואף לכשתאמר בגדי כהונה ממש כל להוראת צורך שעה עת לעשות לד' הפרו תורתיך:

דף סט:

זה שביארנו במשנתנו שמדלגין בתורה כל שאין בגלילתו שהות בכדי שיפסיק התורגמן פירושו בענין אחד כגון זו שבמשנתנו שקורא אחרי מות ואך בעשור שהכל ענין של יום הכפורים אבל בשני ענינים אין מדלגין בה שדברי תורה אזהרות ועונשין ואין נוחות להבין בדילוג מענין לענין ובנביא מדלגין אף מענין לענין אלא שאף בזו דוקא בכדי שלא יפסיק התורגמן ולעולם אין מדלגין מנביא לנביא ובתרי עשר מיהא הכל כספר אחד ומדלגין בו מנביא לנביא ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו ר"ל למפרע ושאר הדברים שבסוגיא כבר ביארנום במשנה:

דף ע.

המשנה השניה והכוונה בה לבאר החלק השני והשלישי והרביעי בהשלמת סדרי העבודות והוא שאמר אם בבגדי בוץ קרא קדש ידיו ורגליו ופשט ירד וטבל ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו ויצא ועשה את אילו ואת איל העם ואת שבעת כבשים תמימים דברי ר' אליעזר ר' עקיבא אומר עם תמיד של שחר היו קרבין פר העולה והשעיר הנעשה בחוץ היו קרבים עם התמיד של בין הערבים אמר הר"ם ר' אליעזר סובר כי הקרבת יום צום כפור היה על סדר הכתובים והוא שיקרב תמיד של שחר ואחריו עבודת היום כאשר קדם בו הספר ואחריו תמיד של בין הערבים לפי שעבודת יום הכפרים בחמש ויקרא ופר העולה ושמנה כבשים בחמש הפקודים ור' עקיבא אומר שהסדר הוא שיקריב תמיד של שחר ואחריו פר העולה ושבעה כבשים לפי שהם קרבן מוסף והשם אמר במוספין מלבד עולת הבקר וכו' וסמך אותו לתמיד של שחר ור' אליעזר אומר שכן הוא אבל לא ביום העבודה ואח"כ עבודת היום ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ ואח"כ אילו ואיל העם ואח"כ אימורי חטאת ואח"כ תמיד של בין הערבים והלכה כר' עקיבא קדש ידיו ורגליו ופשט ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי לבן ולבש וקדש ידיו ורגליו נכנס והוציא את הכף ואת המחתה קדש ידיו ורגליו ופשט ירד וטבל ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו נכנס והקטיר את הקטורת של בין הערבים והטיב את הנרות קדש ידיו ורגליו ופשט הביאו לו בגדי עצמו ולבש ומלוין אותו עד ביתו ויום טוב היה עושה לאוהביו כשיצא בשלום:

אמר המאירי אם בבגדי בוץ קרא כלומר שלא פשט בגדי לבן לקריאתו שיצטרך קידוש לפשיטתו אלא שקרא בבגדי לבן כשגמר קריאתו מקדש ידיו ורגליו וטובל טבילה שלישית ומסתפג ר"ל שמתעטף כדי לשאוב מים שעליו ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו ויוצא לעשות אילו ואיל העם הא אלו היה קורא באצטלית לבנה היה מקדש קודם הקריאה [לפשיטת בגדי לבן ואחר הקריאה] לכבוד לבישת בגדי זהב:

וצריך שתדע שחמשה עשר בהמות היו קריבות בו ביום והם תמיד של שחר ותמיד של ערב שבכל יום ופר ואיל של אהרן והוא שנאמר באחרי מות בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה ושעיר ואיל של ישראל כדכתי' ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעולה ושני שעירים אלו אותו של עזאזל אינו ממנין חמשה עשר בהמות אלו שאין אנו מונין אלא אותם שהיו קריבות והרי שש בהמות ובפרשת המוספין בסדר פנחס הוזכרו עשר בהמות פר ואיל ושבעה כבשים כולם עולות ושעיר אחד לחטאת ומ"מ אינן אלא תשע שהאיל הנזכר כאן הוא האיל הנזכר בפרשת אחרי

מות באמרו ומאת עדת וכו' ואיל אחד לעולה ונמצא שנשארו בחשבונך חמשה עשר בהמות קריבות שלש מהם חטאות והם פרו של אהרן ושעיר של ישראל שעלה עליו הגורל לד' ושניהם פנימיים ר"ל שמתן דמם לפנים ונשרפים והשלישי שעיר חטאת של מוספין והוא קרב במזבח החיצון ונאכל לערב ושתים עשרה בהמות הנשארות והם אילו של אהרן ואיל העם והוא שהוזכר באחרי מות ונכפל בפרשת המוספין ופר של מוספין ושבעה כבשים של מוסף ושני תמידין כלם עולות ונמצא שלשה עשר בהמות קריבות במזבח החיצון ואם היה שבת היו מוסיפין שני כבשים למוסף והם עולות גם כן:

וראשונה להקרבה היתה של תמיד של שחר והאחרונה תמיד הערב ואחר תמיד של שחר היו קרבים פרו של אהרן ושעיר שהגורל לשם שהם עבודה המיוחסת לפנים ועכשיו באו לבאר במשנה זו בעבודת אילו ואיל העם וקרבנות המוספין כלם והקטר אימורין של פר ושעיר הפנימיים על איזה סדר הם נעשים ונחלקו בה ר' אליעזר ור' עקיבא שלדעת ר' אליעזר טובל ומקדש אחר מתן דמי פר ושעיר ועושה אילו ואיל העם שהן עולות ואחריהן עושה שבעת הכבשים של מוספין ולא הוזכר בדבריו זמן פר העולה של מוסף והקטר אימורין של פר ושעיר הפנימיים ולא שעיר חטאת של מוספין ופי' בגמ' לדבריו שאילו ואיל העם ואימורי פר ושעיר היה עושה בטבילה זו וממתין בשבעת הכבשים ופר העולה ושעיר המוספין עד תמיד של בין הערבים מפני שרוצה להקדימן בסדר שנכתבו ואילו ואיל העם ואימורי פר ושעיר נכתבו בפרשת אחרי מות ושבעת הכבשים ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ נכתבו בפרשת פנחס עם פרשת המוספין:

ור"ע חלק לומר ששבעת הכבשים היו קרבים עם תמיד של שחר ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים ונסתפקו בגמ' בפר העולה שהוזכר אמצעי בדבריו אם נקשר עם תמיד של שחר כלומר ששבעת הכבשים היו קרבים עם תמיד של שחר ופר העולה עמהם אבל שעיר הנעשה בחוץ נעשה עם תמיד הערב או אם הוא נקרב עם תמיד הערב כלומר ששבעה כבשים היו קרבים עם תמיד של שחר אבל פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ נעשין עם תמיד הערב וכן לא הוזכר בדבריו זמן בהקטרת אימורי פר ושעיר איזהו זמנם ופי' בגמ' לדבריו שפר העולה ושבעת הכבשים קרבים עם תמיד של שחר בטבילה ראשונה ממה שנאמר במוספין מלבד עולת הבקר שסמך המוספין לתמיד של שחר ואח"כ עושה בטבילה שנייה עבודת היום ר"ל מתנות דמי פר ושעיר ואחריהן בטבילה שלישית שעיר החטאת של מוספין ולא היה אפשר להקריבו בתוך טבילה של תמיד השחר עם שאר המוספין שהרי נאמר בו מלבד חטאת הכפורים אלמא שעיר פנים קודמו וכן אי אפשר לאחרו אחר עבודת היום שמאחר שכתב מלבד חטאת

הכפורים אלמא דכתביה סמוך ליה אלא עושהו בטבילה שלישית וכן עושה בטבילה זו אילו ואיל העם ואימורי חטאת ואחריהן בטבילה רביעית הוצאת כף ומחתה ואחריהן בטבילה חמשית תמיד של בין הערבים והלכה כר"ע ונמצא סדר עבודה שבשחרית פושט בגדי חול וטובל טבילה ראשונה במקום חול ולובש בגדי זהב ומקדש קדוש ראשון ועובד עבודת התמיד על סדרה וכולל עמה פר העולה ושבעת הכבשים ומקדש קדוש שני [וטובל] טבילה שניה בבית הפרוה ולובש בגדי לבן ומקדש קדוש שלישי ומתודה ומגריל ונכנס לפני לפנים לקטרת ולמתן דם הפר והשעיר ומשלח וקורא ומקדש קדוש רביעי וטובל טבילה שלישית ולובש בגדי זהב ומקדש קדוש חמשי ועושה שעיר החטאת של מוספין ואילו ואיל העם ומקטיר אימורי פר ושעיר ומקדש קדוש ששי וטובל טבילה רביעית ולובש בגדי לבן ומקדש קדוש שביעי ומוציא כף ומחתה ומקדש קדוש שמיני וטובל טבילה חמישית ומקדש קדוש תשיעי ועושה תמיד של בין הערבים ופושט ומקדש קדוש עשירי ולובש בגדי עצמו והולך לו:

וזהו שאמר אח"כ קדש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל ועלה ונסתפג ולבש בגדי לבן ונכנס לפנים להוציא כף ומחתה שהניח שם עד שיתאכלו כל הסימנין ואח"כ קדש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל ועלה ונסתפג ולבש בגדי זהב וקדש ידיו ורגליו והתעסק בעבודת תמיד הערב ולהקטיר קטורת של בין הערבים ולהטיב את הנרות ר"ל להדליקן והיא עבודה אחרונה על הדרך שהתבאר ומקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב ולובש בגדי עצמו ומשנתינו לדעת חכמים שסוברים בקידושין אלו שאחד מהם על הפשיטה ואחד על הלבישה ונמצא שבטבילה ראשונה לא היתה אלא קדוש אחד לפי שבגדי חול הוא פושט והוא נעשה עכשיו לכבוד הבגדים שהוא פושט כמו שהתבאר בפרקים הקודמים ואמר שאחר שלבש בגדי עצמו ויצא היו כל הצבור מלוים אותו עד ביתו והיה עושה יום טוב לכל אוהביו על שיצא בשלום ולא אירע בו שום פסול ולא שום מקרה רע ויש שואלים היאך הכין לו מבערב על הספק ומפרשים שמיני פרפראות היו שאדם מוצא מהן בכל שעה וי"מ שלמחרתו היה עושה יום טוב או שמא בוטח בקונו ומכין על הספק:

זהו ביאור המשנה וכלה על הדרך שכתבנו הלכה היא ומה שנכנס תחתיה בגמרא כך הוא:

דף ע:

כבר ביארנו בראשון של שבועות ששגגת טומאת מקדש וקדשיו כל שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלמה בנתיים בשעת המעשה זהו בדין קרבן עולה ויורד האמור

עליו בפרשת ויקרא אבל כל שהיתה לו ידיעה [בתחילה ולא] בסוף עד שיביא קרבן שעיר יום הכפרים הנעשה בפנים מכפר ואם לא היתה לו ידיעה בתחלה שנטמא אלא שבסוף נודע לו שכשנכנס למקדש היה טמא והרי אינו בר קרבן הואיל ולא היתה לו ידיעה בתחלה שכל שבשגגת מקדש וקדשיו לידיעה בתחלה ובסוף הוא צריך מה שאין כן בשגגת שאר הכריתות כמו שיתבאר במקומו שעיר יום הכפורים הנעשה בחוץ למוספין מכפר למדת ששניהם שוים לכפר על שגגת טומאת מקדש וקדשיו זה בידיעה בתחלה ולא בסוף וזה בידיעה בסוף ולא בתחלה:

כל הקרבנות צריכים לבא תמימים שנאמר תמים יהיה לרצון וכל המקריב בעל מום עובר בעשה ובלא תעשה הא כל שהוא תמים אפי' היה כחוש שבכחושים לא פסל אלא שמ"מ לכתחלה צריך להביא כל קרבנותיו מן המובחר שהוא מוצא בין של חובה בין של נדבה וזו היא ששנינו מנחות פ"ז א' מביאים עגלים ממואב וזבחים מחברון ועגלות מן השרון וגוזלות מהר המלך ויין מקדוחין וחלוטין וסלת ממכמש ויוחנה ושמן מתקוע וכל שכן שמי שמביאן מעדרו שראוי לו לברור המובחר שבהם וכל שהערים בכך עליו הכתוב אומר ארור נוכל ויש בעדרו זכר וכו' ולדעתי בא הנה נוכל בקמץ קטן במקום נוכל בפתח גדול על דרך בפועל כפיו נוקש רשע כמו נוקש בפתח כלומר ארור הוא מי שהוא בעל יכולת ויש בעדרו זכר ר"ל חשוב וזובח משחת לד':

דף עא.

כשהמשלח את השעיר רואה את הכהן גדול למחרתו או בלילה אחר שיבא לו מן הסוכה ובא להודיעו שעשה שליחותו כדרך כל שליח אם הוא מוצאו בשוק כלומר לפני בני אדם מכבדו ומיחס לו את השליחות ואומר אישי כהן גדול עשינו שליחותך ואם מצאו בביתו מיחס שליחותו לשם יתב' כלומר עשינו שליחותו של הקב"ה שמעמידנו בחיים ובשלוה:

כל שתלמידים נפטרים זה מזה בצאתם מבית רבם ראוי להם שיברכו זה את זה בדברים הצריכים להם והוא שהשי"ת יזמין להם צרכיהם בענין שיהא להם מקום לשקוד בלמודם ולא יהו צריכים להתבטל עליהם ונסח התלמוד בזה מחייה החיים ר"ל אותו שמעמידם בחייהם ובשלותם יתן לך חיים ארוכים טובים ומתוקנים וזהו שאמרו אתהלך לפני ד' בארצות החיים אלו יושבי שווקים כלומר שמוצאין שם מזונותיהם בריוח ואין צריכים להתבטל עליהם או שמא יש לפרש שדוד היה משבח עצמו שאפי' בתוך אותם יושבי שווקים היה הוא שוקד ללמוד תורה ואינו למד מהם ומ"מ חיים הוא שם מונח לכלל

הטובות וכן מות לכלל הצרות כמו שביררנו בחיבור התשובה בענין נחתם למיתה נחתם לחיים וזהו שאמרו ושנות חיים יוסיפו לך וכי יש שנים של חיים ושאינן של חיים אלא אלו שנותיו של אדם שמתהפכות מרעה לטובה ומטובה לרעה וכל שהן לטובה הוא קורא אותן שנות חיים:

תלמידי חכמים ראוי להם שלא להיות יצאנים אלא כבודם בישיבתם ובביתם דרך הערה אמרו אליכם אישים אקרא אלו תלמידי חכמים שדומים לנשים ר"ל בישיבתם בביתם ועושים גבורה כאנשים ומי שאינו תלמיד חכם ראוי לו מיהא שיהא אוהב תלמידי חכמים ומכבדם ומהנה אותם בכל דבר וכל שכן במה שצריך להם להצלחת למודם ושכרם שמור להם דרך הערה אמרו הרוצה שיהא יינו שמור לנסך על גבי המזבח ימלא גרונם של תלמידי חכמים יין ולמדוה ביין מפני שהיו התלמידים מחזרים אחר המשובח שבו על דרך אמרם ז"ל ע"ו ב' חמרא וריחני פקחי וכן ראוי לו שישתדל בכל כחו שיהא זרעו בעל תורה דרך הערה אמרו אם רואה אדם שתורה פוסקת מזרעו ישא בת תלמיד חכם שנאמר אם יזקין בארץ שרשו וגו' מריח מים יפריח:

דף עא:

וכן ראוי להם לכבד ת"ח על כל שאר בני אדם אפי' מכהן גדול אם לא היה כהן גדול תלמיד חכם כמו שאמרו יקרה היא מפנינים יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני לפנים ודרך הערה אמרו כאן על מה שאמרו במשנתינו שמלוין היו אותו עד ביתו מעשה בכ"ג אחד שהיה יוצא מבית המקדש הוו קא אזלי כולי עלמא בתריה כד חזיוה לשמעיה ואבטליון דהוו קא אתו שבקו לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון לסוף אתו לאפטורי מיניה אמר ייתון בני עממיא לשלם ואמר זה כמקנא על שמעיה ואבטליון שהיו גרים ובאים מבני בניו של סנחריב כמו שהוזכר במסכת גיטין נ"ז ב' ואמרו לו ייתון בני עממיא לשלם דעבדי עובדוהי דאהרן כלומר שהם רודפי שלום ובעלי מדות ולא ייתון בני אהרן לשלם דלא עבדין עובדוהי דאהרן כלומר שהם קנתרנים ומקנאים על כבוד זולתם ומספרים בגנות תלמידי חכמים:

המשנה השלישית והכוונה בה לבאר ענין החלק החמשי והוא שאמר כהן גדול משמש בשמנה כלים וההדיוט בארבעה בכתנת ובמכנסים ובמצנפת ובאבנט מוסיף עליו כהן גדול חשן ואפד ומעיל וציץ באלו נשאלים באורים ותומים ואין נשאלין להדיוט אלא למלך ולבית דין ולמי שצורך הצבור בו אמר הר"ם אמרו באלו נשאלין ר"ל שאין נשאלין באורים ובתומים אלא כהן גדול לובש אלו השמנה בגדים וצורת השאלה כיון שזכרנו

אותה כך היא כהן גדול היה מחזיר פניו לארון והשואל היה מחזיר פניו לאחרי הכהן והיה אומר לו האעשה כך וכך או לא והכהן משיבו עשה או לא תעשה כפי הנראה לו בחשן כי בחשן יש אלפא ביתא שלימה לפי שיש שם כתוב אברהם יצחק ויעקב ושמות שנים עשר שבטים כמו שפירש הכתו' ושם כתו' אחר שמותם שבטי יה והכהן הנשאל אינו אלא נביא כי הקבלה אצלנו כל כהן שמדבר ברוח הקדש ושכינה שורה עליו שואלין בו ושאין מדבר ברוח הקדש ואין שכינה שורה עליו אין שואלין בו ומה שהתנה שלא ישאל אלא מלך או אב בית דין וכיוצא בהם למה שאמר ביהושע שהיה מלך ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ד' ובאה הקבלה וכל בני ישראל זה משוח מלחמה וכל העדה זו סנהדרין וכמו כן מי שצורך הצבור בו נכנס תחת מאמר וכל בני ישראל אתו וכיון שזכרנו מה היה כתוב בחשן נודיעך איך היו שמות השבטים כתובים על אבני האפוד וזו היא צורתם:

ראובן:

לוי:

יששכר:

נפתלי:

גד:

יהוסף:

שמעון:

יהודה:

זבולן:

דן:

אשר:

בנימין:

מנין האותיות שהם בכל אבן ואבן חמשה ועשרים אותיות ושם יוסף כתוב יהוסף והרמז על זה באמרו עדות ביהוסף שמו והאבן שכתוב בתחלתה ראובן על כתפו הימנית והאבן שכתוב בתחלתה שמעון על כתפו השמאלית:

אמר המאירי כהן גדול משמש בשמונה כלים והדיוט בארבעה וכו' צריך שתדע שבגדי כהונה חלוקים לשלשה מינים והם של כהן הדיוט ושל כ"ג בכל השנה ושל כ"ג ביום הכפורים של הדיוט הם ארבעה כתנת ומכנסים ומגבעות ואבנט והם הם שנאמר עליהם בפרשת ואתה תצוה ולבני אהרן תעשה כתנות ועשית להם אבנטים ומגבעות תעשה להם [וכו'] ועשה להם מכנסי בד וכלם של פשתים לבד חוץ מן האבנט שהיה רקום

בצמר כדכתיב ויעש את הכתנות שש ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש ואת האבנט שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת השני של צמר אלא שהם חלוקים בצבע והוא שהתכלת צמר צבוע כעין רקיע והארגמן צבוע אדום והתולעת צמר צבוע בשני תולעת וי"מ בארגמן שהוא צמר צבוע במיני צבעונין ומעשה רוקם הוא שאותן הצורות נראות בפני האריג לבד ולא מן הצד האחר ומעשה חושב הוא שהצורה נראית משני הצדדין ולמדת שהאבנט הוא של פשתים ורקום בשלשה מיני צמר:

ושל כ"ג בכל השנה הם שמנה בגדים ארבעה אלו שהוזכרו בעצמם ומאותם המינים שהוזכרו אלא שהמגבעת קרויה בכהן גדול מצנפת ולדעת גדולי המפרשים יש ביניהם הפרש והוא שהמגבעת כעין כובע שלנו והוא לובשו בלא כריכה והמצנפת ארוך כעין צניף וכורך בה כריכות הרבה על ראשו ויש שפרשו ששתיהן כעין צניף וארכם שש עשרה אמה אלא שכהן גדול צונף בה על ראשו ופאת זקנו כמי שלופף בגד על מכתו וכהן הדיוט על עגול ראשו לבד ומוסיף עליהם ארבעה אחרים הנקראים בגדי זהב והם חשן ואפוד ומעיל וציץ וכל אלו שהוזכרו בפרשת ואתה תצוה ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ונאמר בפרשה אחרת ועשית ציץ וכו' והמכנסים לא הוזכרו כאן אלא שכשהוזכרו בכהן הדיוט נאמר ועשה להם מכנסי בד וכו' והיו על אהרן ועל בניו לכסות בשר ערוה ומינין שבארבעה אלו הציץ היה כלו של זהב והמעיל כלו של צמר והוא שגופו היה של תכלת כדכתיב ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת ושוליו היה של תכלת וארגמן ותולעת שני ששלשתם צמר כמו שביארנו ולא היה בו פשתן כלל ולא זהב באריגתו אלא שפעמוני זהב היו בשוליו אבל חשן ואפוד היתה אריגתן בחמשה מינין חוטי זהב ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש והכל היה נראה משני צדדין שנאמר מעשה חושב ושל כהן גדול ביום הכפרים בעבודות המיוחדות ליום הם אותם שהוזכרו תחלה ר"ל כתנת ומצנפת ומכנסים ואבנט אלא שכלן של פשתים לבד אפילו האבנט וזהו שאמרו י"ב ב' אבנטו של כ"ג ביום הכפורים אינו אבנטו של כל השנה והוא שנאמר באחרי מות כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף וסדר לבישתן הן לגדול הן להדיוט כבר ביארנוה בפרק ראשון ה' ב' אבל חוטין שבאריגתם כמו חוטין שזורים מכל מין ומין נתפרש בסוגיא הבאה על משנה זו:

והענין הוא שכל שהן שש חוטן כפול ששה ר"ל ששה חוטין של כל מין שבהם שזורים יחד וא"כ כתנת ומצנפת ומגבעת ומכנסים כל חוט שבהן שזור בששה חוטין וכן אבנט של כהן גדול ביום הכפורים וי"מ בבגדי לבן של כ"ג ביום הכפורים הואיל ולא נאמר בהן

שש אלא בד שאף באריגת חוט אחד בלא שזירה כשר אלא שלכתחילה צריכים ששה אבל אבנט של כ"ג כל השנה ושל כהן הדיוט שהוא ארבעת מינין וכל חוט שבהם כפול ששה נמצאת שזירתו עשרים וארבעה חוטים והמעיל שלא היה בו אלא מין אחד של צמר חוטו כפול ששה אלא שמצד שכתוב כליל תכלת ופי' כליל גדיל ואין גדיל בפחות משתים אתה כופל את החוטים ונמצאת שזירתו שנים עשר ושולי המעיל שהיו שלשה מינים היה כל חוט שבהם כפול שמונה עד שתהא שזירתם עשרים וארבעה שכך למדוה בגזרה שוה של תכלת תכלת מאבנט וחשן ואפוד היתה שזירתן עשרים ושמנה מפני שהיו בהם ארבעה מינים שכל חוט מהן כפול ששה וחוט אחד של זהב עם כל מין מהם כדכתיב וירקעו את פחי הזהב וכו' לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן ובתוך תולעת השני ובתוך השש ונמצאת שזירתם עשרים ושמנה:

ותכונת עשיית הבגדים והלימתם זה עם זה על גבי הכהן בלבישתם ושיעורם יתבאר עניינם במקומות מסדר קדשים אבל במשנה זו בא לבאר בכהן גדול משמש בשמנה וכהן הדיוט בארבעה ולא הוצרך לבאר שעבודת יום הכפרים לכ"ג בארבעה שהרי משם הוא פוסק אלא שעכשיו הוא אומרה בעבודת כל השנה וכל כהן ששמש בפחות מן הראוי לו או ביותר מן הראוי חלל עבודתו וחייב מיתה בידי שמים:

ואמר אח"כ באלו נשאלין באורים ותומים כלומר שאין אדם בא לשאול באורים ותומים אלא לכ"ג ואמרו עכשיו שאף הכ"ג אינו נשאל לשואל אלא כשהוא מלובש בשמנה בגדים אלו וכן אמר שאינו נשאל לכל אדם אא"כ למלך או לאב בית דין של סנהדרין או למי שצרך הצבור תלוי בו ופי' בגמ' כגון משוח מלחמה והביאוה ממה שכתוב ביהושע ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים וכו' הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה ודרשו בו הוא זה מלך וכל ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה אלו סנהדרין וכן כל מי שמנהיג את הצבור:

וצורת השאלה ותוכן עניינה היאך היה ולאיזה כהן שואלין בה יתבאר בגמ' שלא היו שואלין אלא לכהן ששכינה שורה עליו ושמדבר ברוח הקדש וזהו שאמרו כל כהן שמדבר ברוח הקדש ושכינה שורה עליו שואלין בו ושאינו מדבר ברוח הקדש ואין שכינה שורה עליו אין שואלין בו וזהו שבבית שני אע"פ שעשו בו אורים ותומים להשלים ענין הבגדים כמו שביארנו בפרק ראשון כ"א ב' מ"מ לא היו נשאלין בהם מפני שלא היתה בהם רוח הקדש וצורת השאלה יתבאר בגמ' גם כן שהכהן עומד פניו לארון והשואל עומד ופניו אחורי הכהן ושואל אעשה כך או לא אעשה כגון שתאמר הארדוף אחרי הגדוד הזה אם אין או האעלה למלחמה עם בנימין אחי ואינו שואל בקול רם שהרי

נאמר ושאל לו לא שאחרים שומעין עמו וכן אינו מהרהר בלבו שהרי נאמר על פיו יצאו אלא כדרך שנאמר בחנה שפתיה נעות וקולה לא ישמע ומיד רוח הקדש לובשת את הכהן ומביט בחושן שהיו כל האותיות כתובות בו בין שמות שנים עשר שבטים שבו ושם אברהם יצחק [ויעקב] ושבטי ישורון:

והאותיות הצריכות לתשובה נדמה לו במראה הנבואה כבולטות כנגד פניו והוא מצרפן ומשיב רדוף כי השג תשיג והצל תציל או עלה כי מחר אתנהו בידך או כל שנראה לו בצירוף האותיות הנראות לו כבולטות ויש שחלק בגמ' לומר שמצטרפות היו מאליהן ולא היה הכהן צריך לטרוח בצירופן ואין נשאלין על שני דברים כאחד ואם נשאל אין משיבין לו אלא על הראשון אא"כ הוצרכו שניהם לשאול כאחד כגון שהיה דבר נחוץ ואין לו שהות לשאול שני פעמים כגון הארדוף אחרי הגדוד הזה ואשיגנו:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא ממה שלא ביארנוהו במשנה אלו הן:

אף הפרוכת היתה באה ארבעה מינים תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר וכל חוט מהן כפול ששה ונמצאת שזירתן עשרים וארבע ואמרו ז"ל חולין צ' ב' שהיה עביה טפח וארכה ארבעים ורחבה עשרים:

כהן ערל אע"פ שלא אירע לו כן אלא מצד שמתו אחיו מחמת מילה הרי הוא כזר וכן כהן שנשתמד ושניהם רמוזים במה שאמר יחזקאל כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני ומ"מ אע"פ שחללו עבודתם אינן במיתה:

דף עב.

כל הקורע בבגדי כהונה דרך השחתה לוקה שהרי נאמר בשפת המעיל לא יקרע והוא הדין לשאר בגדים ואין אומרים שענין הכתוב אינו אלא עצה לעשות לו שפתו כדי שלא יקרע שאם כן היה לו לומר אשר לא יקרע:

המעיל האפוד והחשן כולם משתלשלים בלבישתם זה עם זה והוא שהמעיל היה כסות בעל שתי כנפים ומחובר כולו בגרון והחשן היה חתיכת בגד באורך אמה ורוחב חצי אמה והיה כופלו ונמצא ארכו ורחבו זרת שהוא חצי אמה וקובע בו ארבעה טורי אבן הנזכרים במקרא כל אחת מרובעת ומשוקעת בהיקף של זהב וכותב על כל אבן שם אחד מן השבטים עד שכל שמות השבטים מפותחים באבנים וכותב באבן ראשונה למעלה מראובן אברהם יצחק ויעקב ובאחרונה למטה מבנימין שבטי יה ועושה על כל זוית שבו טבעת זהב ועל שנים העליונים נותן שתי שרשרות זהב ובשל מטה שני פתילים של

תכלת והאפוד היה חתיכת בגד רחבה כגבו של אדם ועומדת בגבו מכתף לכתף ונמשכת מאחריו מכנגד אצילי הידים עד הירכים והיו יוצאות ברחבו מכאן ומכאן כמן שתי רצועות מאותו אריג בעצמו שחוגרין אותו בהם ואח"כ תופרין בו שתי חתיכות מאותו אריג בעצמו כשעור הכתפים ובאות על הכתפים אחת בכתף ימיני ואחת בכתף שמאלי וקובע בכל אחת מהן אבן שהם גדול ורחב מרובע ומושקע בהיקף של זהב ומפותח עליהן שמות השבטים ששה בעבר זה וששה בעבר זה וכותב שם יוסף בה"א ר"ל יהוסף כדי שיהיו כ"ה אותיות בכל צד שבאבן הימנית היה מתחיל בראובן ובשמאלית מתחיל בשמעון ונמצאו ששה של ימנית ראובן לוי יששכר נפתלי גד יהוסף זה למטה מזה והם עשרים וחמשה אותיות ובשמאלי כתובים שמעון יהודה זבולן בחסרון וא"ו שבין למ"ד לנו"ן דן אשר בנימן זה למטה מזה והם עשרים וחמש אותיות גם כן ועושה בכל אחד מכתפות אלו שתי טבעות אחד מלמעלה באמצע הכתף ואחד מלמטה במקום חבור הכתף לחשב האפוד ונותן בטבעות של מעלה שרשרות ומכניס שרשרות החשן בטבעות האפוד ושרשרות האפוד בטבעות החשן ופתילי תכלת שבצד התחתון של חשן מרכסן תחת אצילי ידיו ומכניסן בטבעות התחתונות של כתפות האפוד הסמוכים לחשב האפוד ועליהם נאמר וירכסו את החשן וכו' ונמצאו החשן והאפוד מדבקים זה בזה וכל המזיחו ר"ל המפרק את חבורן דרך השחתה לוקה שנאמר ולא יזח החשן וא"ת שלא בא אלא דרך עצה כלומר שיהדקם יפה עד שלא יזח א"כ היה לו לומר אשר לא יזח ומ"מ נמצא כשהוא לבוש שהחשן היה בא על לבו וחשב האפוד קשור תחת החשן ואפוד וחשן היו באים על המעיל ועל זה נקרא מעיל האפוד כי נמצא חשב האפוד חוגר תחת החשן על המעיל והוא שכתבתי ששלשתם משתלשלים בלבישתם זה עם זה וכבר ביארנו סדר לבישת הבגדים בפרק ראשון ה' ב':

הארון כשהיו נושאין אותו ממקום למקום לא היו רשאים לנשאו בבהמה או בעגלה אלא על הכתף וטבעות היו בארון (אחד) שנים בזויות שבקצה אחד לסוף ארכו של ארון למעלה סמוך לכפרת ושנים בקצה האחר ושני בדים היו באים בתוך הטבעות לאורך הארון ורחב הארון מפסיק בין שניהם ואותם הבדים היו ארוכים מכאן ומכאן יתר מאורך הארון שיהו נושאין אותו בהם וכל אחד מן הנושאים נותן ראש הבד על כתיפו ונושא וכל הנושאים פניהם לצד הארון ואחוריהם לצד חוץ ואותם בדים לא היו זזין מעולם מתוך הטבעות שנא' בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו וכל המסירן לוקה א"כ מהו שנאמר והובא את בדיו וכן ושמו בדיו והרי לא זזו משם תדע שראשי הבדים היו גסים מעט עד שלא יצאו מן הטבעות אא"כ בכח אדם אבל אורך הבדים היו דק והיו

הולכין ובאין בתוך הטבעות פעמים לצד זה ופעמים לצד זה וכשהיו נוסעים היו משוים אותם שתהא יציאתם מצד זה שוה ליציאתם מצד זה חציה לכאן וחציה לכאן כדי שיהא טורח המשא שוה לכל הנושאים ולא יקל לנושא מצד הארוך ולא יכבד לנושא מצד הקצר והיו מהדקין אותן שלא יתנדנדו בשעת הלוך ועל אותה השואה נאמר והובא את בדיו ובשעת חנייתם היו מפרקין אותו הדוק ומחזירין אותם לישנם ר"ל שהיו מושכין אותן דרך הטבעות להיות רובן יוצא לאחורי הארון ומעוטן לפניו:

דף עב:

בגדי כהונה לא היו נעשין ע"י חייט שיחתוך במספרים ויתפור במחט אלא לא היתה בהם תפירת מחט כלל וכל הבגד כתקונו ובשלמותו היה על ידי אריגה אלא שבתי הידים של כתנת היו נארגות בפני עצמן ומחוברות בגוף הכתנת על ידי תפירה במחט המגעת עד פס ידו:

ארון שעשה בצלאל כבר ידעת שנצטוה להיותו של עצי שטים מצופה זהב מבית ומחוץ ושיהא גבהו עם שוליו אמה וחצי שהם תשעה טפחים ולפיכך עשה בצלאל שלש ארונות אמצעי של עץ והושיבו בתוך אחד של זהב והושיב אחד של זהב לתוכו וחפה שפתם בזהב ונמצא ארון של עץ מצופה זהב מבית ומחוץ וארון של עץ עשאו גבוה תשעה עם שוליו שהיה עבין טפח ונמצא גובה חללו שמנה ופנימי של זהב עשאו בגובה שמנה עם עובי שוליו כשיעור שימלא חלל האמצעי ועובי שוליו היה טפח גם כן ונמצא חללו שבעה והחיצון היה של אחד עשר ומשהו עם עובי שוליו מפני שעובי שוליו היה טפח והוצרכו עוד תשעה בחללו שתהא שפתו שוה לשפת האחרים ונמצאו עשרה ועוד טפח שהיה עולה למעלה להשלים כנגד עובי הכפרת שהיה טפח שנאמר אל פני הכפרת ואין פנים פחותים מטפח והרי אחד עשר ומשהו הנשאר היה לזר זהב ר"ל כתר קטן שהיה עולה למעלה מן הכפרת והוא שאמרו שלשה זרים הם ונרמזו בהם שלשה כתרים של מזבח והוא רמז לכתר מלכות כתר כהונה זכה בו אהרן ואין לשבט אחר בו כלום כתר מלכות זכה בו דוד ואין לשבט אחר בו כלום כתר תורה הרי הוא מונח לכל מי שירצה והוא שכתוב ועשו ארון ולא נאמר בו ועשית כבשאר הכלים ללמדך שבידו הוא ללמוד ולהתחכם יגעתי ומצאתי האמן ובלבד שיתעסק בה לשמה שאם תאמר שלא לשמה אף היא משתכחת ממנו דרך הערה אמרו כתי' זר וקרינן זר זכה נעשה לו זר לא זכה ר"ל שנתעסק שלא לשמה הרי היא זרה הימנו ר"ל שמשתכחת ממנו ויש במקרא זה ר"ל

ועשו ארון רמז אחר והוא שכל תלמיד חכם בני עירו מצווים לעשות מלאכתו כדי שיהא לו פנאי לעסוק בתורה:

כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו ר"ל שעושה עבירות בסתר אינו תלמיד חכם אלא שנקרא תועבה שנאמר אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה כלומר שהוא שותה תורה כמים ועושה עולה שכל שלמד תורה ואין בו יראת שמים לקיימה נוח לו שלא למד והוא שאמר שלמה למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין ודרך הערה אמרו חכמים חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד וכן אמר אחד מהם לתלמידיו כשרואה אותם טורחים ללמוד ואינם מקיימים אותה כראוי במטותא מנייכו לא תירתו תרתי גיהנם וזהו שאמרו אשר שם משה זכה לקיימה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה מפני שהוא נענש יותר משלא למד כלל וכמו שאמרו עדות ד' נאמנה נאמנת היא להעיד בלומדיה כלומר אם מקיימין אותה אם לאו ולעולם יהא אדם משתדל ללמוד תורה בטהרה ר"ל שיהא נושא אשה תחלה ואח"כ ילמוד תורה ודוקא במקום שהבנות זריזות להיות עול ביתם מסור להם ואין לומר בו רחיים בצוארו ואחר שכן והוא רואה בעצמו שאין לבו פנוי בלא אשה ישא ואח"כ ילמוד כדי שיעמוד בלא הרהור עברה אבל במקום שעול הבית מוטל על האנשים ילמד תורה תחלה שמשנשא אין למודו מצוי כל כך דרך צחות אמרו רחיים בצוארו ויעסוק בתורה כמו שביארנו בראשון של קדושין כ"ט ב':

כבר ביארנו שכל שנאמר בו מעשה רוקם ענינו שלא היתה הצורה נראית אלא מצד אחד והוא בפני האריג לבד ומעשה חושב הוא שהצורה נראית משני צדדין והוא שאמרו כאן פרצוף אחד ושתי פרצופות אבל מה שאמרו שהרוקם הוא מעשה מחט אין הלכה כן אלא הכל היה באריג:

כ"ג שמת ממנין את בנו או הקודם לו לנחלה במקומו כל שהוא ממלא מקומו או בחכמה או ביראת שמים ושאר השררות כל הזוכה לה זוכה לו ולזרעו אחר שזרעו ראוי לכך חוץ ממשוח מלחמה שאין בנו מתמנה תחתיו לעולם אא"כ ממנין אותו מתחלה כשאר הכהנים וכן כל שמשוח מלחמה עובד במקדש אינו עובד אלא בארבעה בגדים ככהן הדיוט:

דף עג.

דברים שבין כ"ג לכהן הדיוט שכ"ג מביא קרבן פר על שגגת כרת כדכתיב בפרשת אם הכהן המשיח וכו' והדיוט כשבה או שעירה כשאר יחידים וגירסא הנכונה פר הבא על

המצות או פר כהן משיח אבל מי שגורס את שניהם שבוש הוא וכן שכהן גדול מקריב פר משלו ביום הכפורים ומביא בכל יום עשירית האיפה למנחת חבתים וכהן הדיוט אינו מביאה אלא ביום שנתחנך וכן שכהן גדול אינו פורע ר"ל שאינו מגדל פרע שלשים יום אף באבילות ואפילו לא היה בא למקדש אבל כהן הדיוט אינו אסור אלא בשעת ביאה למקדש ולא פורם ר"ל קורע אלא שפורם למטה בשולי בגדיו וכהן הדיוט מלמעלה ואינו מיטמא לקרוביו אפילו לאב ואם והדיוט מטמא לקרובים האמורים בתורה וכן מצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה והרוצח והוא שהמית בשוגג וגלה לערי מקלט חוזר במיתתו ומקריב אונן ר"ל שאפילו מת לו מת אינו מניח עבודתו אלא שאינו אוכל בקדשים כל אותה הלילה ומקריב בראש והוא שאומר עולה זו אני מקטיר חטאת זו אני מקריב ואינו צריך פייס ונוטל חלק בראש לומר חטאת זו או אשם זה אני אוכל ועובד בשמנה בגדים וכל עבודת יום הכפורים אינה כשרה אלא בו אבל חייב הוא על שגגת טומאת מקדש וקדשיו קרבן כשאר בני אדם וכל שביארנו שנוהג בכ"ג אין בו חלוק בין משוח בשמן המשחה למרובה בגדים והם הכהנים שנתמנו אחר שנגנזה צלוחית של שמן המשחה מיאשיה ואילך חוץ מפר הבא על מצות שנאמר בו בהדיא והכהן המשיח ואע"פ שבמנחת חביתין נאמר [גם] כן המשיח בתורת כהנים הביאוהו ממה שנאמ' בו והכהן וכולם נוהגות במשוח שעבר מחמת שלא נתמנה אלא לפיסולו של ראשון וכשחזר הראשון לעבודתו זה עובר ואם בא לשמש כל דיני כהונה גדולה עליו חוץ מפר יום הכפורים ועשירית האיפה שבכל יום ומפני שאי אפשר להביא מהן שתים וכלם אינן נוהגות במשוח מלחמה חוץ מחמשה האמורות בפרשת והכהן הגדול מאחיו והם לא פורע ולא פורם ואין מיטמא לקרובים ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה ושאר דברים אין בו דין כהונה גדולה כלל אלא שיש פוסקין ששואלין לו לישאל באורים ותומים וכשהוא נשאל צריך ללבוש שמונה בגדים ככהן גדול שהרי הם בחשן ומשוח שעבר מיהא לא ישמש לכתחלה אא"כ ברשות משום איבה ר"ל שלא יקנא בו כהן גדול: **כל** שהכהן נשאל באורים והוא בא להשיב מה שראה לנשאל אינו צריך לפרט בתשובתו כה אמר ד' אלא שיאמר מה שהאותיות מורות לבד שהוא תשובת עצם הענין כגון עלה והצלת רדוף כי השג תשיג והצל תציל ואע"פ שגזרת נביא שהיא לרעה חוזרת בתשובה כדרך שאתה מוצא בנינוה גזרת אורים ותומים אינה חוזרת שלא היו שואלים אלא לדבר בחון ואין הלב פנוי לתשובה גמורה כל כך ושאר דברים שבצורת השאלה ועניניה האמורים בסוגיא כבר ביארנום במשנה: ונשלם הפרק תהלה לאל:

יום הכפורים וכו' כבר ביארנו בפתיחת המסכתא על החלק הרביעי ממנה שבא לבאר דברים שבעינוי וטכסיסי התשובה והתפלה ושזה הפרק אמנם יבא לבאר אלו הענינים ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לשלשה חלקים הראשון לבאר שחמשה ענויים בכלליהם ופרטיהם ועונש העובר עליהם השני לבאר בו מי שהוא חייב (בענינים) [בעינוים] אלו ומי הוא שנפטר מהם ובכלל זה שיש שם צדדים שאף האחרים רשאים לחלל קדושת היום עליו השלישי לבאר ענייני התשובה ויום הכפורים על איזה צד מכפר ובכלל זה סדור התפלות ותכונתם זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיבואו בו דברים על ידי גלגול כענין סוגיית התלמוד על הדרך שקדם וכמו שיתבאר:

דף עג:

והמשנה הראשונה ממנה תחל לבאר חמשה ענויים והוא שאמר יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרין אמר הר"ם לא באה מלשון התורה המניעה מאלו הדברים ביום צום כפור אבל אמר הכתוב לשון ענוי חמש פעמים אמר שבת שבתון וגו' ואמר שבת שבתון ואמר ובעשור לחדש וגו' ואמר אך בעשור לחדש ונאמר והיתה זאת לכם ובאה [הקבלה] כי באו לאסור חמשה דברים מהנאות הגוף והם האכילה והרחיצה במים והסיכה בשמן ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ובא בכל אחת מאלו המלות בספרים מלת ענוי לפי שהם רמזים ואסמכתות ועקר אסורן קבלה וכלן יתחייב בעושה אחת מהן מכת מרדות וזהו ענין אמרם אסור מלבד האכילה והשתיה שהוא חייב כרת כשיאכל השיעור הנזכר ואם אכל פחות מכשיעור הוא אסור וחייב מכת מרדות ואמר השם ית' בעובר על הענוי והאבדתי הנפש ההיא מקרב עמה ובאה הקבלה דבר שהנפש תלויה בו זה אכילה ושתיה ואמרו המלך והכלה כי המלך צריך שיהיה עמו הנוי אמר מלך ביפיו תחזינה עיניך וכן הכלה כדי שלא תתגנה על בעלה ולפיכך התרנו להם רחיצת פניהם:

אמר המאירי יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה וכו' פי' בגמ' שחמשה ענוין כתובים בתורה ביום הכפרים בעשור ובעשור ואך בעשור שבת שבתון שבת שבתון והם מקראות שבכל אחד מהם נאמר לשון ענוי בסדר אחרי מות כתו' בעשור לחדש תענו את נפשותיכם [ובאותה פרשה גם כן כתוב שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשותיכם] ובסדר פנחס ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם ובסדר אמור אל הכהנים אך בעשור

לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא מקרא קדש יהיה לכם ועניתם וכו' ובאותה פרשה גם כן כתוב שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשותיכם ואע"פ שסתם תענית אינו אלא באכילה ובשתיה הם עמדו ותקנו חמשה ענויים הנזכרים במשנתנו כנגד אלו ואע"פ שבמשנתנו ששה ענויים הוזכרו בה פי' בגמ' ע"ו א' ששתיה בכלל אכילה היא ושניהם נחשבים כאחד ומתוך שמצאו בארבעה האחרים שמניעתם נכללת בקצת מקראות בענין ענוי אף הם כללום בענוי יום הכפורים ומ"מ אין עונש כרת או קרבן ולא איסור תורה אלא על אכילה ושתיה שהיא סתם ענוי אבל האחרים באיסור חכמים ולמרדות ופי' בברייתא של מכות שהמרדות אין בו אומד כלל אלא אפי' היה חלוש ביותר מכין אותו עד שתצא נפשו או יקבל עליו לשוב ושלא לחזור עוד בכך ויראה שאם קבל עליו מיד מכין אותו מיהא על מה שעשה כפי האומד ועל דין ענויין אלו אמר שיום הכפורים אסור באכילה ושתיה וברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ומה שתפס בה לשון איסור הוא מצד ארבעה ענויים הנזכרים שאין בהם כרת שעל אכילה ושתיה הרי כרת יש בה או שמא אף על אכילה ושתיה ולחצי שיעור כמו שהתבאר בגמרא:

המלך והכלה ירחצו את פניהם כלומר שהתירו מכלל איסור רחיצה לאלו שירחצו את פניהם בידיהם מלך [משום דכתיב מלך] ביפיו תחזינה עיניך כלומר שאין מטכסיס המלכות להתראות בשום נוול ובכלה כדי שלא תתגנה על בעלה ופי' בגמ' ע"ח ב' שכל שלשים יום נקראת כלה לענין זה ועל דרך שאמרו כתובות ד' א' במת אביו של חתן או אמה של כלה שאין מונעים תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום:

והחיה ר"ל היולדת תנעול את הסנדל פירשוה בגמ' ע"ח ב' משום ר"ל שהצנה קשה לה ואע"פ שאין בה סכנה שהיתר מנעל לחולה אף בשאין בו סכנה הוא ואף לשאר בני אדם וכן כל שמחמת עקרב מותר דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרים ר"ל בכולם במלך וכלה וחיה ומ"מ הלכה כרבי אליעזר:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

חצי שיעור אסור מן התורה אלא שאין בו מלקות ואחר שהוא אסור מן התורה אם נשבע שלא יאכל חצי זית חלב יראה מסוגיא זו שאין שבועה חלה עליו שהרי מושבע ועומד הוא אע"פ שאין בה מלקות ומ"מ אנו פסקנו בשבועות כ"א ב' שהשבועה חלה עליו ופירשנו הטעם שאף ר' יוחנן לא אמרה שהוא מן התורה אלא כיון דחזי לאיצטרופי והרי זה התחלת אכילת איסור אבל כשנשבע על חצי שיעור הרי הוא מגלה דעתו שאינו מכוין לצירוף ואף ר' יוחנן מודה שהוא מדברי סופרים וכבר ביארנו שם שכל שהוא מדברי סופרים שבועה חלה עליו ומ"מ סוגיא זו מעידה כדעת ראשון והוא שהקשה לריש לקיש

דאמ' חצי שיעור מותר מאי איכא למימר ותירץ שאף לר"ל אסור הוא מדרבנן והקשה אי הכי לא ניחול עליה קרבן שבועה שהרי אף איסורי סופרים מושבע ועומד הוא בהם וכדתנן שבועות ל' א' בשבועת העדות שאינה נוהגת בפסולים להעיד וכללנו בהם כל שאינו ראוי להעיד אף מדברי סופרים כגון משחק בקוביא ותירץ בה שכל שאינו ראוי להעיד מאיזה טעם שיהיה אינו בר הגדה כגון מלך שאינו מעיד אע"פ שהוא כשר אבל במקום אחר כל איסורי סופרים חלה עליהם שבועה ואינו קרוי בהם מושבע ועומד וכן הלכה כמו שביארנו במקומו ומ"מ הרי שאמרו בסוגיא זו אי הכי לא ניחול עליה קרבן שבועה אלמא כל שכן לר' יוחנן שהוא באיסור תורה שאין שבועה חלה עליו ומ"מ אנו מפרשים כן אי הכי לא ניחול עליה וכו' דלר' יוחנן הא לא קשיא לי דדילמא אף אנא אמינא אליביה דלא ולא קשיא ליה מתניתי' דשבועות שאמרו שהשבועה חלה על הנבילות שהרי הוא פירשה דוקא בכולל אלא לר"ל דמוקים מתניתי' דשבועות בחצי שיעור קשיא ומ"מ אין זה אלא דרך סוגיא ולדידן אף לר' יוחנן חיילא אלא דניחא ליה במתניתי' דשבועות לאוקמא באכילה גמורה ולכולל ודינין אלו של שבועת איסורין בכולל או בחצי שיעור ועניני שבועת העדות ומה שאמרו באומר לא אוכל שאין דעתו אלא על אכילה גמורה כשיעור איסורה ושבעלמא אין אדם חייב בכל שהוא אף למכות ודלא כר"ש כבר ביארנו הכל כדי הצורך במס' שבועות:

דף עד.

העושה מלאכה ביום הכפורים במזיד חייב כרת ובשוגג חייב חטאת וכל המלאכו' האסורות בשבת הן של תורה הן של סופרים אסורות בו כללו של דבר אין בין שבת ליום הכפורים לענין מלאכה אלא שהשבת זדונו בסקילה ויום הכפורים זדונו בהכרת:

חלב הבהמה אסור ושל חיה מותר שהרי בפרשת קדושים נאמר איסור חלב ודבר למד מענינו שלא אסרה תורה אלא ממין בהמה שקרבה על גבי המזבח וחיה אינה קרבה אבל הדם אף של חיה ועוף אסור שהרי נאמר בו כל דם לא תאכלו [וגו'] לעוף ולבהמה וחיה בכלל בהמה היא והכוי בין חלבו בין דמו אסור ואף לדברי האומר שבריה בפני עצמה היא ואינו לא בכלל בהמה ולא בכלל חיה אף הוא סובר שהתורה רבתהו בין לחלב בין לדם מכל חלב ומכל דם:

דף עד:

יש אכילות שאדם מוזהר על אכילתם בעון חמור ויש אכילות שאדם מוזהר על אכילתם בעון קל ויש שאדם מורשה על אכילתם ויש שאדם מצווה על אכילתם כיצד הפיגול והנותר הרי הם בכרת הטבל הרי הוא במיתה בידי שמים הנבילות ודומיהן בלאו החולין הרי אכילתם רשות התרומה והמעשרות יש מצוה על אכילתם אלא שאינם בבל תותיר הקדשים יש מצוה באכילתם והם בבל תותיר וכל אכילה בכלל ענוי וענוי סתם על אכילה ושתיה הוא נאמר כמו שביארנו ויש ענויים שמדברי סופרים כמו שביארנו במשנה והם דברים שמניעתם הפסק תענוג ושמצינו בהם לשון ענוי אבל שיתחייב לענות עצמו בישיבת חמה אם העת חם או בישיבת צנה אם העת קר אע"פ שזה הוא בודאי ענוי לא מפני שלא מצינו בו לשון ענוי אין זה חייב בו שהרי הכתוב הקיש תענית למלאכה מדכתיב תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו מה מלאכה בשב ואל תעשה אף ענוי בשב ואל תעשה ר"ל במניעת תענוג ולא בהבאת צער:

לעולם יזיר אדם עצמו מן היין שכל הנמשך אחריו יותר מדאי ומשתכר תמיד מאבד את הדעת ומשתבש וכל העבירות נעשות לו כהתר דרך צחות אמרו כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים כל הנותן עינו בכוס כל העריות ושאר עבירות דומות עליו למישור:

דף עה.

לעולם לא תהא שנאת אדם מונעתו מלהטיב לחבירו בכל מה שאפשר לו להיטיב והוא שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך וילמד אדם ממדת קונו דרך צחות אמרו בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר [ודם] אדם מקניט את חבירו יורד עמו עד לחייו מדת[ו] של הקב"ה קלל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו יורד לקרקע מזונותיו עמו קלל את העבד אוכל מה שרבו אוכל ושותה מה שרבו שותה קלל את האשה הכל רציון אחריה קלל את האדמה הכל ניזונין ממנה:

דף עה:

ומה שנתגלגל כאן במה שנצטוה משה על הושט ועל הקנה ועל רוב א' בעוף ועל רוב שנים בבהמה יתבאר במקומו בע"ה:

דף עו.

כבר התבאר ששתוי יין הנכנס למקדש ועבד חייב מיתה בידי שמים ועבודתו פסולה ומ"מ שאר המשכרים כגון דבש וחלב ודבילה קעילית לוקה ועבודתו כשרה שאין חלול עבודה אלא בשכרות של יין וכן הנזיר מותר בדבש וחלב ודבילה קעילית שלא נאסר אלא בשכרות של יין:

דף עו:

בנדרים הלך אחר לשון בני אדם שבאותו מקום ושבאותו זמן ושבאותה לשון נדר מן התירוש אם דרכם לקרוא תירוש לכל מיני מתיקה ואין קורין תירוש ליין ולתירוש האמור בתורה הרי זה אסור בכל מיני מתיקה ומותר ביין ותירוש ואם קורין תירוש ליין חדש הרי זה אסור בו כלל הדברים הלך בהם אחר לשון בני אדם כמו שיתבאר במקומו:

דף עז:

רחיצה שאמרו לא סוף דבר בכל גופו אלא אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו ואם היה מלוכלך בטיט או צואה רוחץ מקום הטינופת כדרכו ואינו חושש ואם היה כל גופו מלוכלך טובל כל גופו ואינו חושש שאין האיסור אלא במתכוין להנאה ותענוג וכן הדין בסיכה אע"פ שאסור לסוך מקצת גופו ככל גופו אם היה חולה אפילו חולי שאין בו סכנה או שיש לו חטטין בראשו סך במקומות הצריכים לכך ואינו חושש ואין אוסרים לו סיכה מחשש שחיקת סמנין שהדברים אמורים בשמנים שאף הבריאים דרכם לסוך בהם שמותר לסוך בהם אף בשבת כמו שהתבאר במקומו:

מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת ודבר זה מקצת חכמי צרפת פירשוהו אף בנטלה ידיה שחרית ולא עוד אלא שהם מתירים ליטול את הידים בשחרית משום רוח רעה ששורה על הידים ומביאים ראיה שהרי התירו להדיח ידה כשנותנת פת לתינוק משום שיבתא קל וחומר שאנו מתירין לו מסכנת עצמו והרי אמרו שבת ק"ח ב' יד לעין תקצץ יד לפה תקצץ ומה שהוצרכו להתיר בהדחת ידה פירושו משום שיבתא מועטת שאע"פ שנטל בשחרית מ"מ אחר שהסיח דעתו יש לחוש משום שיבתא מועטת שהיא כדאי להזיק לקטן ולא לגדול ומה שפירשו באוכל מחמת מאכיל שאין המאכיל צריך נטילת ידים פי' במאכיל לגדול שאין שיבתא מועטת מזקת לו ומ"מ יש להקשות בזה ממה שאמרו בפ' כל הבשר ק"ז ב' אבוה דשמואל אשכחיה לשמואל בריה דהוה בכי אמ' ליה אמאי קא בכית אמר ליה דמחיין רבאי אמ' ליה ואמאי מחייך

א"ל דאמך לי ספית אומצא לבראי כי לא משית ידך אמר ליה ואת אמאי לא משית ידך אמ' ליה הוא אכיל ואנא משינא אמ' לא מסתייא דלא גמירי אלא דמימחא נמי מחו דהא אוכל מחמת מאכיל אין מאכיל צריך נטילת ידים אלא אוכל והרי אוכל זה קטן היה ואעפ"כ אמרו שאין המאכיל צריך נטילת ידים אלא זו שבכאן בשלא נטלה ידיה שחרית אבל בנטלה שחרית אינה צריכה ליטול בשעה שנותנת פת לתינוק וא"כ למדנו שלא היתה רשאה ליטול שחרית שאם כן תיטול שתי ידיה מצד עצמה אלא ודאי אין התר נטילה משום שיבתא אלא לצריך להאכיל ומה שאמרו יד לעין תיקצץ קללה היא להזהיר על הנקיות ואף לבודק עצמו הם אומרים שלא ליטול ידיו אלא יתפלל כדרך הטמאים שמתפללים או יתנקה בעפר צרורות ואף גדולי המחברים נראה דעתם שאף לבודק עצמו אסור לו ליטול:

ומ"מ רוב גאונים מתירים והדבר נאה להיות תפלת יום הכפורים בטהרה ואף גדולי המפרשים מתירים נטילה אף למי שלא בדק עצמו ולא עוד אלא שמצריכים לה שהרי מצוה היא שמברכין עליה ולא הוצרכו להתיר באשה בהדחת ידה אחת אלא בנותנת פת לתינוק בלילה קודם שחרית שאין עדיין חובת נטילה עליה אלא שהיא צריכה להדחת יד אחת משום שיבתא וכל שמחצי הלילה ואילך יש שם שיבתא אבל בשחרית נוטלת היא מצד עצמה שהנטילה מצוה היא והרי כל טבילת מצוה הותרה כמו שיתבאר ואם בדק עצמו אפילו בשאר שעות היום נוטל אע"פ שאין צריך לתפלה שכל שאינו מתכוין להנאה מותר כל שכן במקום שיש שם נדנוד מצוה כזה שבדק עצמו שבודאי מצוה עליו להיות כל שעה מוכן לתורה ולתפלה וכן שיש שם סרך נקיות וכמו שאמרו כ"ח א' זה [ה]כלל במקדש כל המטיל מים טעון קדוש ידים ורגלים והוא הדין אם ראה קרי ורצה לטבול שמותר אע"פ שאמרו ברכות כ"ב א' בטלוה לטבילותא מ"מ הואיל ואין כוונתו להקר אלא לטהרה ונקיות ושתהא תפלתו עריבה עליו כשהיא בטהרה מותר:

אלא שקשה לי לשטה זו היאך נאמר ששמאי הזקן היה מאכיל את בנו קודם שחרית ואין הדבר נאה לומר שיהא הוא זקוק לכך אלא בבן הכרוך אחריו ושהיה הוא מחנכו אף קודם זמנו ומאכילו אחר שהגיעה שעה הראויה לו אלא שנראה לי שזו שבפרק כל הבשר עדיין נטילת המאכיל לא נתרחקה כל כך שתתחדש שם רוח רעה וזוהמא שבשחרית היה אבל זו שבכאן היה הענין בתינוקות שמתחילין לחנכם אף קודם זמנם ונטילת ידים שבשחרית כבר נתרחקה הרבה ונתחדשה שם רוח רעה וזוהמא אם מתוך שינה אם מתוך היסח הדעת ארוך ומתוך כך הוצרכו להדחת יד אחת או שמא זו שבפרק כל הבשר אף המאכיל קטן היה והולך לבית הספר ואין זוהמא מצויה בו כל כך לחוש

בה כבגדול שהוצרכנו להתיר בו הדחת יד אחת ומ"מ רחיצת הפנים אין ספק באיסורה אלא שמי שעיניו נוזלות או איזו ליחה מתקבצת בעיניו הרי היא כמקום טנופת ומותר להעביר היד טופחת עליהם אבל פנים עצמן לא התירו בהם אלא העברת מפה מצוננת כמו שיתבאר:

ובתלמוד המערב אמרו ר' יוסה בריה דר' יהושע בן לוי בתענית צבור מרחיץ ידיו ופניו כדרכו בתשעה באב מרחיץ ידיו ומעבירם על עיניו ביום הכפורים מרחיץ ידיו ומקנחם ומעביר את המפה על פניו:

ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שהוא גדול ממנו עובר במים עד צוארו ואינו חושש שהרי אין כאן כוונת הנאה ויש בו סרך מצוה ואף רב אצל תלמיד אע"פ שבגמ' נשאר בספק יראה שכל שמתכוין בה למצוה או לצד מוסר שמותר ולא עוד אלא אף במקום שאין שם צד מצוה אחר שהדבר ידוע שאין שם כוונת הנאה ויש חשש פסידא מותר והוא שהתירו לשומרי פירות לעבור במים עד צוארם ומ"מ החזרה אסורה להם שהרי אין כאן פסידא יתר עליו ההולך לדבר מצוה שאף החזרה הותרה לו שאם לא כן נמצאת מכשילו לעתיד לבא שלא יבאו למצוה:

כל שהתרנו לו לעבור במים צריך להזהר שלא להוציא ידו מתחת חפת חלוקו ר"ל מתחת שולי בגדיו עד שיגביה שולי החלוק על זרועותיו שאין זה נראה כמלבוש אלא כמי שנושאה על כתפו וכבר אמרו שבת קמ"ז א' היוצא בטלית מקופלת בשבת חייב חטאת:

כל שהתרנו לעבור במים עד צווארו פירושו שלא לחוש לאיסור ומ"מ לענין שמירת נפש כל שיש בו לחוש לסכנה יזהר בעצמו ולא יהא אדם מוסר עצמו לסכנות וכל מסירה לסכנות אסור ודרך כלל אסרו לעבור בנחל שוטף כל שמימיו ממתניו ולמעלה ובאמת המים מיהא ר"ל שאינם מים שוטפים אף עד צווארו מותר שאין כאן סכנה:

דף עח.

כבר ידעת שכל טבילה צריך שיהו המים בכדי שיהא כל הגוף עולה בהם וצריך שלא יהו זרועותיה נדחקים על צדדיה ולא ירכותיה סמוכות זו לזו ומתוך כך אינה עומדת זקופה ממש ולא שוחה שטוחה מכל וכל אלא דרך גדילתה והוא לענין ירכותיה ושוקיה כדרך הלוכה ולענין זרועותיה כדרך שמשתמשת בהם תמיד וכאורגת לבית השחי וכעורכת לבית הסתרים וכמניקה את בנה לתחת הדד וכל שעומדת כן אע"פ שיש שם קמטים שאין המים נכנסין בהן אין מקפידין בכך ולמדת מ"מ שאינה צריכה למים עמוקים כל

כך שתהא יכולה לעמוד בהם עד צוארה במים וכבר ביארנו ענינים אלו בכדי צרכם באחרון של נדה ס"ז א':

היה שבת ורצה לעבור במים לאיזו סבה אם היו מנעלים ברגליו מותר לעבור במנעליו דרך מלבוש ר"ל כשהן ברגליו ואין חוששין שמא יבוא לשלפם מעל רגליו ולהביאם ביד ברה"ר אבל סנדל שאין קשורו והדוקו על הרגל חזק כבמנעל אסור לכתחלה שמא יפול מרגלו ויעבירנו ויש חולקים להתיר לכתחלה אף בסנדל וממה שאמרו בסוגיא זו אנא חזיתיה לרבינא דמטא עורקמא דמיא ועברינהו לסנדליה דרך מלבוש ואין הדברים נראין חדא שהרי רב אשי חלק עמו ואמר סנדל לכתחלה לא ועוד שהרי רבינא עצמו חזר לחוש לדברי רב אשי והוא שאמרו ריש גלותא איקלע להגרוניא ויש גורסין לאכזותא והוא שם עיר רפרם וכולהו רבנן אתו לפירקא רבינא לא אתא בעא רפרם לאפוקי מדעתיה דריש גלותא ר"ל לפרסם סבתו כדי להוציא הדבר מלבו של ריש גלותא שלא ישנאנו בכך א"ל מאי טעמא לא אתי מר לפירקא א"ל כייבן לי כרעאי א"ל וניסום מר סנדלא כלומר שהן רחבות אמר ליה עורקמא דמיא הוה באורחא א"ל ונעברינהו מר לסנדליה דרך מלבוש א"ל הא אמר רב אשי סנדל לכתחלה לא:

מכלל דברינו למדת שכל שהוא נעשה ברחיצה להקר ולהתענג אסור לא סוף דבר רחיצה בלבד אלא אף ישיבה במקומות הלחים לכוונה זו אסור מעתה אסור לישב על גבי הטיט ביום הכפורים ופירשוה דוקא בטופח על מנת להטפיח הא בפחות מכן מותר שאין איסור להצטנן ולהקר אלא במקום שיש שם לחות מים ומגדולי החכמים היו מצטננים בפירות בדלועים וקשואים ודומיהן ומהם בתינוקת שבשרם רך וקר ומהם בכוסות של כסף ומ"מ דוקא שאין מים בתוך הכוס שאילו יש שם מים אפילו לא היה מלא יש לחוש שמא יתנועע הכלי ויפלו מים על בשרו ואין צריך לומר בכוס מלא או בשל חרס אפי' בחסר שהרי המים יוצאים דרך דפנותיו:

מטפחת היתה לו לריב"ל ערב תשעה באב היו מביאין אותה והיו שורין אותה במים ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו ומעבירה על גבי עיניו ואינו חושש ערב יום הכפורים מביאין לו ושורה אותה ועושה אותה כמין כלים נגובים ר"ל שהיה סוחטה מאתמול ומתנגבת כל הלילה ולמחר מעבירה על גבי עיניו ר"ל להצטנן בה ולא הוזכרה כאן פניו ידיו ורגליו שלא לרחיצה היה מתכוין אלא להצטנן והראיה ממה שהביאוה בסוגיא זו עם הדברים שהתירו להצטנן בהם ונטילת ידים מיהא כבר ביארנו את דינה אם לאיסור אם להיתר ויש גורסין בשמועה זו שבערב תשעה באב לא היה שורה במים אלא מביאין לו מטפחת ומקנח בה פניו ידיו ורגליו ולמחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש ולא

שיהא תשעה באב חמור מיום הכפורים אלא משום תוספת אבילות ומ"מ מפה שרויה ביום הכפורים עצמו או מאתמול ועדיין לא נסחטה אסור ביום הכפורים משני צדדים אחד משום לחות שבה ואחת משום סחיטה:

ראיית מומין שבבכור אם הוא מום עובר לאסרו או קבוע להתירו צריך מומחה ומורשה מפי נשיא כמו שיתבאר במקומו אפי' זקן ויושב בישיבת סנהדרין צריך ליטול רשות להתיר בכורות:

החשוד בדבר נחלקו בו ר' מאיר ורבן שמעון בן גמליאל שר' מאיר אומר לא דנו ולא מעידו ורבן שמעון בן גמליאל אומר נאמן הוא בשל אחרים ואינו נאמן בשל עצמו והלכה כרבן שמעון בן גמליאל ומ"מ יש אומרים דוקא בשאינו חשוד גמור אלא חששא בעלמא וכגון זו שנחלקו בבכורות פרק פסולי המוקדשין ל"ה א' שחששו לכל כהן בבכור להתיר בו את האסור או אף להטיל בו מום שהרי בזמן הזה אין לו היתר אלא במום אבל חשוד גמור לא דנו ולא מעידו ומביאים ראיה מסתם משנה שבבכורות פרק עד כמה ל' א' החשוד להיות מוכר תרומה לשם חולין אין לוקחים ממנו אפילו מים ומלח זה הכלל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ולא נזכר שם מחלוקת ומ"מ רוב מפרשים פסקוה אף בחשוד גמור ואין הלכה כסתם משנה שכתבנו שהרי סתם ואח"כ מחלוקת הוא:

דף עח:

כשם שיצאו מקצת דברים מכלל איסור רחיצה כמו שכתבנו כך הדין והענין באיסור נעילת הסנדל ומותר לצאת בסנדל של שעם בין ביום הכפורים בין בתענית צבור ר"ל אותם הנגזרים על המטר ושאסורים בנעילת הסנדל כמו שביארנו במקומו ושעם הוא מין ממיני הגמי והגמא וכן אמרו רב יהודה נפיק ברהיטני והוא גם כן ממיני הגמי ויש גורסין ברהיטני או ברחיטני ושניהם פירושם מנעל שעשוי מתבן של חטים וכן אמרו אביי נפיק בדהוצי והוא מנעל העשוי מחריות של דקל רבא נפיק בדיקולי והוא העשוי מנצרי דקל בחור ועושים בהם הסלים וכל אלו היתרם מפני שאין להם שם מנעל:

כבר ביארנו בששי של שבת ס"ו א' שהקיטע אינו יוצא בקב שלו והוא שעושין לו צורת רגל של עץ וחוקקין בה בכדי להניח ראש שוקו בתוכו וקושרו עם השוק וטעם איסורו התבאר כאן שלא מפני שאינו מנעל עד שתאמר עליו שמאחר שאינו מנעל משאוי הוא אלא ודאי מנעל הוא ולא נאסר בשבת אלא דלמא שליף וא"כ ביום הכפורים מיהא אסור אף בבית הואיל ומנעל הוא ולענין טומאה אע"פ שיש בו בית קיבול כמו שכתבנו אינו מקבל טומאה שאין קבולו עשוי לטלטל מה שבתוכו על ידו שאין השוק מיטלטל אגב

הקב הא אם חקק בו כל כך שיש בו בכדי להניח שם בגדים רכים ומוכין להניח שוקו בתוך הקב עליהם הרי זה מקבל טומאה ושאר הדברים שהזכרנו הואיל ואינם מנעל מותרים ולא סוף דבר בבית ובחצר אלא אף ברשות הרבים שהרי אין בהם חשש דלמא שליף ואע"פ שאינם מנעל והיה לנו לומר שכל שאינו מנעל משאוי הוא אצל הרגל אינו כן אלא כל שהוא לבוש בו כמנעל ואין בו השש שליפה מותר אחר שאין שם מנעל עליו ואפילו היה בו קצת תענוג שהרי אמרו רבה בר בר חנה הוה כריך סודרא ונפיק וכן הדין בבתי שוקים שאין האיסור אלא באותם ששם מנעל עליהם כגון של עור ושל עץ:

זהו הנראה לי בענין זה ומ"מ הרבה מפרשים כתבו שכל שאין שם מנעל עליו משאוי הוא ולא הותרו אלו בכאן אלא במבוי המעורב או בחצר המעורבת אבל ברשות הרבים לא וכמו שאמרו ביבמות פרק מצות חליצה ק"ב ב' אבל מטייל הוא ביום הכפורים באנפוליא בתוך ביתו אלמא שברה"ר אסור ואע"פ שאמרו שם שכל שברה"ר אסור בחצירו אסור חוץ מכבול ופאה באלו הקילו שאף בחצר אין התירה פשוט אצל הכל ועל ידי שאלה לחכם הוא שמתירין לו והרי הוא מזכיר איסורו בשעת התירו ועקר הדברים כדעת ראשון וכבר כתבנו מענין זה בששי של שבת:

היתר התינוקות שהם קטנים עד שלא הגיעו לחינוך לא סוף דבר שמותרין באכילה ושתיה אלא אף ברחיצה וסיכה מותרים מפני שהם דברים הצריכים לגדולו ומותר אף בסיוע גדול אבל נעילת הסנדל הואיל ואין בה תועלת לגדולו אסור לעשות מיהא על ידי גדול אלא שאם נעל מעצמו אין מוחין בידו ואע"פ שמתחלת הסוגיא יראה שכולם אסורים על ידי גדול וכמו שאמרו רחיצה וסיכה נמי אמרי אחריני עבדי הרי מ"מ אמרו בסוף השמועה והא מותרין לכתחלה קתני כלומר עד שאם בא גדול לימלך אומרים לו לסייעו ולעשות על ידו ואף לכשיאמרו אחריני עבדי להו לא נקפיד שאם עשו כדין עשו והשיבו שכל שמועיל בגדול התינוק מותר אף על ידי גדול ויש אומרין שלא הותר על ידי גדול אלא באכילה ושתיה וסוגיא זו דוקא על ידי עצמו ומנעל אף על ידי עצמו אין מניחין לו והם מפרשים במה שאמר והא מותרים קתני כלומר ואם טעם ההיתר אינו אלא מפני שיאמרו מאתמול סכום והרחיצום היאך מותרין לכתחלה עד שהשיבו שכל שמועיל בגדול התינוק הותר על ידי עצמו ולא חששו לחשד הרואים הא על ידי גדול אסור ומנעל וסנדל אף על ידי עצמם אסור שאע"פ שקטן אוכל נבילות אין בית דין מצווים להפרישו שלא אמרו לא תאכלום לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים אלא שלא להאכילו בידים מ"מ אביו ואמו מצווים להפרישו ולגעור בו כדי להפרישו לקדושה ומ"מ נראה

כדעת ראשון שלא אמרו כן אלא באיסורין ומשום דאתי למיסרך וכדכתיב חנוך לנער על פי דרכו אבל מנעל וסנדל אין כאן סרך ולא אסרוהו אלא שלא לעשות כן על ידי גדול:

המשנה השניה והיא מענין החלק הראשון ג"כ והוא שאמר האוכל ביום הכפורים ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה והשותה כמלא לוגמיו חייב כל האוכלין מצטרפין לככותבת וכל המשקי' מצטרפין למלא לוגמיו האוכל והשותה אינם מצטרפים אמר הר"ם כותבת הגסה היא תמרה גדולה אמרו כותבת הגסה שאמרו חסרה מכביצה ופי' גרעינתה ידוע ומלת לוגמיו הוא שישתה כל כך שכשמסלק אותו ששתה לצד אחד מפיו יהיה אותו הצד בולט ונראה וממה שאתה חייב לזכרו תמיד כי כל השיעורין שהם בכל התורה הם הלכה למשה מסיני והלכה כר' אליעזר אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת אכל ועשה מלאכה חייב שתי חטאות אכל אוכלין שאין ראויין לאכילה ושותה משקין שאינן ראויין לשתייה והשותה ציר ומורייס פטור ציר הוא מה ששותת מן הדג כששורין אותו במלח ומורייס ידוע:

אמר המאירי האוכל ביום הכפורים ככותבת הגסה ר"ל האוכל ביום הכפורים שיעורו לחיוב כרת ככותבת הגסה שאע"פ ששאר איסורין שיעורן בכזית טעם הדבר מפני שיש בהם לשון אכילה וכל שהוא כזית אכילה היא אבל ביום הכפורים כתוב בו לשון ענוי וקים להו לרבנן שכל שאינו אוכל ככותבת אין דעתו מתיישבת כלל ואינו יוצא מכלל ענוי אבל ככותבת אע"פ שאינה משבעת מישבת היא דעת המתענה ויוצא הוא בה מכלל ענוי:

כמוה וכגרעינתה שאלו בגמ' ע"ט א' בגרעינתה או שלא בגרעינתה כלומר בגרעינתה שיהא שיעור אכילתו ככותבת כמות שהיא עם גרעינתה שאין בשיעור זה תוספת עם הגרעינה והרי היא גסה שלא בגרעינה כמו שהיא בגרעינה או שמא שלא בגרעינה כלומר שלא יתחייב עד שיאכל כשיעור כותבת ועוד כשיעור גרעינה ופירשה רב אשי לחומרא כמה דגסה תנן כלומר שהיא עם גרעינתה ובתלמוד המערב נראה שפרשוה בדרך אחרת וששיעור בגרעינתה גדול משיעור שלא בגרעינתה ופירוש הענין בגרעינתה ר"ל שהגרעינה תהיה בתוכה ותהא הכותבת כולה שלימה ויהא החלל שבין הגרעינה לגוף הכותבת מכלל השיעור או שלא בגרעינתה ר"ל שאין הגרעינה בתוכה אלא שמשערין אותה מבחוץ ויהא שיעור האכילה משוער לגוף הגרעין ובגוף הכותבת ולא שיהיה בכללו שיעור החלל ופירשה רב אשי לקולא כמות שהיא בגרעינתה והחלל מכלל השיעור ומ"מ שם פסקוה לחומרא והוא שאמרו שם אמר ר' יוסה צריך למעך את חללה דאל"כ לתני כמוה וכגרעינתה וכחללה ומ"מ כל הפוסקים הביאוה כפירוש

ראשון ופסקו כרב אשי והביאו בסתם ככותבת הגסה ויתבאר בגמ' על שיעור זה שהוא פחות מכביצה וכן פי' שם ששיעור זה שוה לכל אדם אפילו לעוג מלך הבשן ואע"פ שאין בשיעור זה כדי ישוב הדעת אצלו כך נתברר להם שאי אפשר [שלא] (ש)יתיישב דעתו בכך אלא ששאר בני אדם דעתם מתיישב בה זמן רב ולעוג מלך הבשן זמן מועט:

וכן התבאר שם ששיעור זה שוה לכל אוכלין שאף לולבי גפנים מישבין את הדעת אלא שהאוכלים החשובים מישבין אותו שיעור גדול מן האחרים:

והשותה מלא לוגמיו והעלו בה בגמ' מלא לוגמיו ממש מלא שני הצדדין ולא כשיעור שאם יסלק את היין לצד אחד יראה באותו הצד כמלא לוגמיו אלא מלא שני לוגמיו ממש שאין הלכה כשמואל שאמרה כן אלא מלא שני לוגמיו ממש וכסתם משנתנו וסתם ברייתא שאמרו בית הלל מלא לוגמיו וזהו משוער כל אדם בשלו שאין דעתו מתישב אלא במלא לוגמיו של עצמו והוא שאמרו בתוספתא הכל לפי מה שהוא אדם מלא קומצו למנחות מלא חפניו לקטרת מלא לוגמיו ליום הכפורים ולדעת מה שפסקנו במלא שני לוגמיו ממש יראה ממה שפי' בגמ' שאף באדם בינוני הוא יתר מרביעית ואין צריך לומר עוג מלך הבשן שאף מצד אחד הוא יתר מרביעית שהרי כשהיה שמואל אומר מלא לוגמיו מצד אחד והקשו לו ממה שאמרו שבית שמאי אמרו רביעית ובית הלל מלא לוגמיו תירצוה גם כן מצד אחד כשמואל והקשו א"כ הוה ליה מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל [ד]מצד אחד ודאי אינו רביעית ונמצאו בית הלל מחייבין בפחות מבית שמאי אלמא שמתחלה כשהיה מפרש מלא לוגמיו ממש היה יותר מרביעית או שמא אין מלא לוגמיו אלא ברביעית וחומרת בית שמאי היתה ששיעורו רביעית אף לאדם גדול ביותר ובית הלל שיערו ברביעית לבינוני בדבריהם אלא שבגדול ביותר כמלא לוגמיו דוקא ואע"פ שבכל מקום הולכין ברביעית בזו משום יישוב הדעת נגעו בה וכן נתברר להם שבשיעור זה הדעת מתישב ולא בפחות:

כל האוכלין מצטרפין לככותבת אפי' מלח שעל הצלי ואע"פ שהמלח אין ראוי לאכילה בפני עצמו ואוכל אוכלין שאינן ראויין פטור כמו שיתבאר בסמוך הואיל ומ"מ דרך בני אדם לאכלו עם הצלי או עם הבשר הרי הוא מצטרף וכן ציר שעל גבי ירק כגון הציר שטובלו בגרגיר או בחומץ אע"פ שאוכל ומשקה אין מצטרפין:

הואיל והמשקה מכשיר את האוכל ונאכל עמו מצטרף ויראה לי בשרה פתו ביין שדינו כדין ציר שעל גבי ירק והוא שאמרו כל אכשורי אוכלא אוכלא הוא ואע"פ שהמכשיר משקה כגון ציר ויין וכן כל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו אבל אכילה ושתיה אין

מצטרפת כלל ר"ל שאם אכל כחצי כותבת ושתה כחצי שיעור מלא לוגמיו פטור שאין הדעת מתישבת בכך:

אכל ושתה בהעלם אחת ר"ל כל אחד בשיעורו אינו חייב אלא חטאת אחת שהשתיה בכלל אכילה היא והרי הוא כדין שני זיתי חלב בהעלם אחד אבל אם אכל ועשה מלאכה בהעלם אחד חייב שני חטאות שזהו כחלב ודם בהעלם אחד:

אכל אוכלין שאין ראויין לאכילה כגון נבלה מוסרחת או עשבים המרים פטור הא אוכלים האסורים ראויים הם לענין זה וכל שכן שנתוסף איסורם אלא בשאין ראויין לאכילה נאמרה ומפני שאין בזה יישוב הדעת וכן אם שתה משקין שאין ראויים כגון ציר או מורייס וכיוצא בהם:

זהו ביאור המשנה וכולה הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף עט.

שעורה שאמרו לענין עצם כשעורה פירושו בקליפתה שאם תאמר בקלוף אף היא חושלא נקראת ולא שעורה וכן פירשוה ביבישה שאם תאמר בלחה שהיא גסה יותר אף היא שבולת נקראת ולא שעורה:

אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואכילת עראי היא כביצה ואם היא תרומה אוכלין אותה על ידי כריכת מפה בלא נטילת ידים שמתוך חומרתה נזהר הוא שלא ליגע בה ואכילה זו טעונה ברכה כמו שביארנו בברכות ל"ז ב' ומה שהזכירו כאן על ר' צדוק שלא בירך אחריו אין הלכה כן ומה שראוי לפרש על שמועה זו ובדין אכילת עראי חוץ לסוכה ומנין הסעודות והשלמתם במיני תרגימא ושהפירות אין טעונין סוכה ומיני תרגימא כגון מיני לפתן טעונין סוכה כבר ביארנו הכל בשני של סוכה כ"ו ב':

דף עט:

החמץ והשאור שניהם שיעורם בכזית וברכת זימון שיעורה בכזית וכן מי שהיה בידו בשר קדשים קלים ושכח ויצא עמה חוץ לירושלים אם עבר צופים הואיל ועבר תחום הקדש שורפו במקומו ואם לא עבר צופים אם יש בו כזית חוזר ושורפו בירושלים בביתו ואם אין לו בית שורפו בבית הבירה מעצי המערכה שחזרתו כאיסורו מה איסורו בכזית אף חזרתו בכזית:

דף פ.

ומ"מ שיעורו לטומאת אוכלין לטמא אחרים בכביצה וכן בכל האוכלין שנאמר מכל האוכל אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת ושיערו חכמים שאין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת וכבר ביארנוה במסכת ברכות פרק זמון מ"ט ב' וכן ענין השב מידיעהו מביא קרבן על שגגתו שאינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו ביארנו במסכת הוריות ב' א' ודין בן פקועה ברביעי של חולין ד' ב':

דף פ:

אכל חצי שיעור ושהה ואכל חצי שיעור אחר אם לא שהה מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה בכדי אכילת פרס הרי אלו מצטרפות ואם שהה כדי אכילת פרס אין מצטרפות ושיעור זה בין לאיסורים ששיעורן בכזית בין לאיסורים ששיעורן בככותבת ואין אומרין שמאחר ששיעורו גדול שיהא מצטרף בשהיות מרובות שאין יישוב הדעת אף בככותבת אא"כ הם בתוך שיעור אכילת פרס:

אע"פ שאין אדם מקבל טומאה מן האוכלין גזרו חכמים שאם אכל אוכלים טמאין אפילו אכילת חצי פרס בכדי שיעור אכילת פרס שיהא טמא וזו היא הנקראת טומאת הגויה וסמכוהו מן המקרא אל תשקצו את נפשותיכם ואל תטמאו בהם כלומר אל תשקצו באכילה ולא תטמאו באכילה גם כן ואע"פ שאין ישראל מוזהרין על הטומאה דהא כתיב אמור אל הכהנים וגו' הדר כתיב ונטמתם בם ומ"מ אסמכתא בעלמא היא שאין טומאה מן התורה על ידי אכילה אלא בנבלת עוף טהור:

כשם שביארנו במשנה באוכל אוכלין שאינן ראויים לאכילה שהוא פטור כך הדין באוכל אוכלין ראויים אלא שאכלם אכילה גסה ושלא להנאה ואדרבא שהוא קץ בה ומזקת לו פטור שאע"פ שאכילה זו ראוייה לרעב אינה ראוייה לשבע ומ"מ מכין אותו מכת מרדות:

אף לענין תרומה זר שאכלה אכילה גסה ר"ל שכבר היה שבע אינו משלם את החומש שנאמר איש כי יאכל פרט למזיק את עצמו וכן אם כסס שעורים של תרומה אינו משלם את החומש מפני שהזיק עצמו:

וי"מ פרט למזיק מזיק את התרומה כלומר שאינו אוכלה אלא מזיקה ומשחיתה ולשון כסיסה האמור כאן בשעורים פירושו אכילה אלא שכל שאין דרכו באכילה קרוי כסיסה ובחטים משלם קרן וחומש כמו שביארנו בששי של ברכות ל"ו א':

דף פא.

זר שבלע שיזפין של תרומה בשגגה ר"ל פירות הנקראות פירונא"ש ובלעם בלא כסיסה הרי זה משלם קרן וחומש שאכילה זו אכילה היא ואפילו הקיאם אח"כ שכבר נתחייב בתשלומין כשבלעם ואם בא אחר ובלעם בשגגה אחר שזה הקיאם אינו משלם כלום אלא לראשון ואינו משלם לו אלא כשיעורן בעצים או בדמי עצים שהרי אין ראויות אלא להסקה:

כזית מן המת מטמא טומאת שבעה וכזית נבלה מטמאה טומאת ערב וכעדשה מן השרץ מטמאה טומאת ערב כזית הבא משני מתים או כזית [משתי] נבילות או כעדשה משני שרצים כל אלו מצטרפין לטמא שהרי טומאתן ושיעורן שוה אם במת לכזית ולשבעה ואם בנבילה לכזית ולטומאת ערב אם בשרץ לכעדשה ולטומאת ערב וכל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין אבל אם שוין בטומאה ולא בשיעור כגון שרץ ונבילה ששניהם שוים לטומאת ערב ואין שוים לשיעור שהרי זה בכעדשה וזה בכזית אין שניהם מצטרפין לטמא את הנוגע אף לטומאה קלה שבהם וכן אם היו שוים בשיעור ולא בטומאה כגון מת ונבילה וכל שכן אם אין שוין לא לשיעור ולא לטומאה כגון מת ושרץ:

יום הכפורים צריך להוסיף בו מחול על הקדש ומן התורה חייבי' בתוספת והוא שאמרו ועניתם את נפשותיכם בתשעה יכול בתשעה מתענין תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום שכן מוסיפי' מחול על הקדש אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב ואף שבתות וימים טובים צריכים תוספת והוא שאמרו בברייתא זו אין לי אלא יום הכפורים שבתות וימים טובים מנין תלמוד לומר תשבתו שבתכם כל מקום שנאמר שבות אתה מוסיף עליהם מחול על הקודש ומ"מ תוספת זה של יוה"כ אין חייבין עליו כרת לא באכילה ושתיה ולא במלאכה שנאמר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה וכן כל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה על עצומו של יום אתה ענוש כרת ואי אתה ענוש כרת על התוספת ואף אזהרת לאו אין בו שהרי כתוב ועניתם את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה בעצומו של יום וכו' אלא שמ"מ למדוה מבתשעה כמו שכתבנו ותוספת זה אין לו שיעור אלא כל שמקבלו קודם בין השמשות מעט דיו:

ומצוה להרבות בסעודה בתשיעי שכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי שהרי אף באכילתו הוא מכוין כדי שיהא יכול [להתענות] ונמצאת (אכילה) [אכילתו] לשם מצוה:

דף פא:

כסס פלפלין ביום הכפורים פטור שאין דרך אכילתו בכך במה דברים אמורים ביבש אבל בלח דרך אכילה הוא וחייב שהפלפלין אוכלין הם ובכלל פירות שהרי חייבין בערלה וכן אם כסס זנגביל פטור ביבש אבל בלח חייב שאף הוא בכלל פרי ומין מאכל אע"פ שאין ערלה נוהגת בו וכמו שאמרו ברכות ל"ו ב' האי הימלטא דבי הינדואי שריא ומברכינן עליה בורא פרי האדמה והימלטא זו עיקרא זנגביל ועיקר התירה שאם מדין געולי גוים אתה בא נותן טעם לפגם הוא ואם מדין בישולי גוים נאכל כמות שהוא חי הוא אלמא שדרך אכילתו אף כשהוא חי וכן ממה שמברכין עליו בורא פרי האדמה שאם לא היה בכלל אוכלין לא היו מברכין עליו כן וכבר ביארנו עניינה במסכת ברכות פרק כיצד מברכין:

לולבי גפנים שאמרנו שהאוכל אותם ביום הכפורים חייב דוקא כל שלבלבו בארץ ישראל מראש השנה ועד יום הכפורים אבל אם לבלבו קודם ראש השנה כבר נתקשו ועץ בעלמא הם ופטור באכילתם וכן האוכל עלי גפנים ועלי קנים פטור:

מזג חומץ ושתאו חייב כרת שהרי מיישב הוא את הדעת אבל חומץ חי הרי הוא בכלל הדברים שאינם ראויים ופטור אפילו שתה הרבה מהם שכל שאינו ראוי אינו מישב את הדעת אף בשיעור גדול ומה שנאמר כאן טובא מי אמרי לרווחא דמילתא נאמר כלומר אפילו הייתי בא להתיר לכתחלה טובא מי אמרי דכל שכן שאף בשיעור מועט לכתחלה אסור ומכין אותו מכת מרדות:

דף פב.

המשנה השלישית והכוונה להתחיל בה בביאור החלק השני והוא שאמר התינוקות אין מענין אותם ביום הכפורי' אבל מחנכין אותם קודם לשנה וקודם לשתים בשביל שיהיו רגילים למצות אמר הר"ם מחנכין אותם מלמדים אותם מגזרת חנוך לנער ומרגילין אותן להתענות קודם שיהיו חייבים בתענית בשתי שנים לבריאים ובשנה אחת לחולים ודע כי הזכרים משלש עשרה שנה שלמים והנקבות משתים עשרה שנה שלמים הם חייבות להתענות אם הביאו שתי שערות כי הנקבות סובלות התענית יותר מן הזכרים לפי שמזג הזכרים חם ונמס גופם יותר והזכרי' והנקבות מאחת עשרה שנה מתענין כל היום כלו מדרבנן כדי לחנכן במצות ומתשע שנים ומעשר שנים מתענין שעות מן היום בין זכרים בין נקבות בשוה כדי שיתחנכו להתענות ואין מאכילין אותם עד שיצערם הרעב:

אמר המאירי התינוקות אין מענין אותם ביום הכפורים אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שתים כדי להרגילם במצוות משנה זו וסוגיא שלה ופסק היוצא ממנה מבולבל ביד מפרשים ומה שנראה לנו לפסוק בענין זה דרך כלל הוא ששני מיני חנוך הם אחד חנוך שעות ואחד השלמת תענית קודם חיוב זמן תורה וכבר ידעת שזמן חיוב תורה לתינוק הוא בן שלש עשרה שנה ויום אחד ר"ל התחלת זמן שנת ארבע עשרה ולתינוקת בת שתים עשרה שנה ויום אחד ר"ל בתחלת שלש עשרה ודרך כלל נראה שהתינוקות מתחילין לחנוך שעות ארבע שנים לפני פרקם בבריא שתים לשעות ושתים להשלמה מדברי סופרים ובחולה שתים לפני פרקם אחד לחנוך שעות ואחד להשלמה מדברי סופרים וחנוך שעות הוא שאם היו רגילים לאכול בשתי שעות אוכל בשלש או בארבע כפי כח התינוק וענין חולה לא סוף דבר חולה ממש אלא שטבעיו חלושים ואין בו כח לסבול את הענוי:

נמצא הענין שבתינוק ובבריא בן תשע ובן עשר ר"ל שנגמרו תשע ונכנס לעשירית או נגמרו עשר ונכנס לאחד עשרה מתענין לשעות וכן אחת עשרה ושתים עשרה ר"ל שנגמרו אחת עשרה ונכנס לשנת שתים עשרה או נגמרו שנים עשרה ונכנס לשנת שלש עשרה משלים מדרבנן ובן שלש עשרה ר"ל כשנגמרו שלש עשרה ונכנס לארבע עשרה משלים מן התורה ועל דרך זה בתינוקת בת שמנה ובת תשע לשעות בת עשר ואחת עשרה להשלמה מדברי סופרים ובת שתים עשרה שנה ויום אחד להשלמה מדאורייתא ובחולה בתינוק בן אחת עשרה לשעות בן שתים עשרה להשלמה מדברי סופרים ובתינוקת בת עשר לשעות ובת אחת עשרה להשלמה מדברי סופרים:

זו היא שיטתנו בענין זה אלא שמצד שנתבלבלו בה קצת מפרשים אני רואה להעירך בבאור סוגיא זו היאך היא מתיישבת לשיטה זו ואיזו גירסא אנו גורסים והענין הוא לשיטתינו שדעת משנתנו להקדים השלמה מדברי סופרים שתים לבריא ואחת לחולה על הדרך שביארנו אבל קודם זמן השלמה של סופרים אין דעת משנתנו להקדים לחנוך שעות אלא שנה אחת אף לבריא ופי' משנתנו התינוקות אין מענין אותם ביום הכפורים אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שתים ולא דברה משנה זו אלא בחינוך שעות ולפני שנה ולפני שתים אין פירושו לפני פרקן אלא לפני שנה הסמוכה לפרקן ולפני שתים הסמוכות לפרקן נמצא שלפני שנה הוא שתי שנים קודם שנת הפרק ושנה הסמוכה לפרק בהשלמה ולפני שתים הם שלש שנים קודם הפרק ושתים הסמוכות לפרק בהשלמה וזה שאינו תופש לשון לפני פרקן עצמו מפני שברור לו בשנה שלפני פרקן שהוא בדין השלמה מדברי סופרים וכן בשתים לבריא ובא לחקור בשנים שלפני

אותן שני השלמה שבהן חינוך שעות לבד ושאלו בגמ' על זה השתא לפני שנים מחנכין לפני שנה מיבעיא ותירצו כאן לחולה כאן לבריא כלומר לחולה שאין לו להשלמת סופרים אלא שנה הסמוכה לפרקן מחנכין אותו לשעות שנה שלפניה שהיא שתים לפני הפרק ולבריא שהוא בהשלמת סופרים שתים הסמוכות לפרקן מחנכין אותן לשעות שנה שלפני השתים נמצא שלדעת משנתנו שאין חינוך שעות לא לבריא ולא לחולה אלא שנה אחת אלא שלבריא מוסיפין לשעות כפי כוחו אבל להשלמה שתים לבריא ואחת לחולה ובאו בגמ' רב הונא ורב נחמן להוסיף לבריא שנה אחרת לחינוך שעות ונמצאו שתים לשעות ושתים להשלמה ולא דיברו בדין חולה כלל אלא שעמד על דעת המשנה לדונו בדין שנה לחינוך שעות ושנה להשלמה מדברי סופרים שעקר כוונתם אינו אלא להשוות שנים של חינוך שעות לשנים של השלמת סופרים וזהו שאמרו אמר רב הונא בן שמנה ובן תשע מחנכין אותם לשעות אלא שבתשע מוסיפין לו שעות יותר מבשמונה בן עשר ובן אחת עשרה משלימין מדברי סופרים בן שתים עשרה משלימין מדאורייתא בתינוקת ורב נחמן אמר בן תשע ובן עשר מחנכין לשעות בן אחת עשרה ובן שתים עשרה משלימין מדרבנן בן שלש עשרה משלימין מדאורייתא בתינוק כלומר כל סדר זה הוא בתינוק ורב הונא ורב נחמן לא חלקו כלל אלא שזה דבר בתינוק וזה דבר בתינוקת כמו שכתבנו וכן הלכה לפי שיטתנו כמו שביארנו במשנה ומ"מ בסוגיא זו אמרו עוד ור' יוחנן אמר בן עשר ובן אחת עשרה מחנכין לשעות בן שתים עשרה משלימין מדאורייתא בתינוקת ובן שלש עשרה בתינוק ונראין הדברים שר' יוחנן אין לו השלמה מדברי סופרים כלל אלא חינוך שעות והוא סובר שמחנכין שתי שנים לפני הפרק וזהו שאמר בן עשר ובן אחד עשרה מחנכין לשעות ובן שתים עשרה מדאורייתא וזהו בתינוקת ובן שלש עשרה בתינוק להשלמה דאורייתא ולא הוצרך לומר בו בן אחת עשרה ובן שתים עשרה לשעות שמובן הוא מאליו שאין מוסיפין לתינוק לפני פרקו יותר מבתנוקת לפני פרקה וא"כ בן אחת עשרה ובן שתים עשרה לחנוך של שעות ובן שלש עשרה להשלמת תורה בתינוק וגדולי הפוסקים כתבו בכאן בנוסח זה אע"ג דפליג ר' יוחנן ואמר דהשלמה דרבנן לית ליה קיימא לן כרב הונא ורב נחמן ובת עשר ובת אחת עשרה לתינוקת ובן אחת עשרה ובן שתים עשרה בתינוק משלימין מדרבנן ובן תשע ובן עשר מחנכין לשעות פירושו על התינוק והיה להם להזכיר בת שמנה ובת תשע מחנכין לשעות בתינוקת אלא שקצרו בלשונם:

זהו הנראה לנו בדבריהם להסכימם עם שיטתנו:

וסוגית הגמרא צריך לישבה לשיטה זו וגירסא שלנו ופירושה כך היא תנן התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שתים בשלמא לרב הונא ורב נחמן לפני שנה לדבריהם לפני שתים לדבריהם ר"ל שמאחר שביארנו במשנתנו לפני שנה הסמוכה לפרקן ולפני שתים הסמוכות לפרקן ולא תפש בה לפני פרקן ממש הורה שבשנה שלפני פרקן ממש יש בו השלמת סופרים וא"כ אין בה מקום להזכרת חנוך שעות וביאר הוא דין חנוך שעות לשנה שלפני השלמת סופרים וכן במה שאמר לפני שתים ור"ל בשתיהן לפני שנה שמשלימין בה מדבריהם בחולה ולפני שתים שמשלימין בהם מדבריהם בבריא אלא לר' יוחנן אחר שאין שם השלמה מדברי סופרים היה לו לומר לפני פרקן ממש ותירץ אימא שנה או שתים סמוך לפרקן ר"ל שנה לחולה ושתים לבריא ומ"מ רוב ספרים גורסין בשלמא לרב הונא ורב נחמן שנה לדבריהם שתים דאורייתא ולבעלי גירסא זו פירוש אחר ופסק אחר שלא כדעתנו ומ"מ גירסא זו שכתבנו ר"ל לפני שנה לדבריהם לפני שתים לדבריהם כן מצאנוה בגמרא ספרדית מדוייקת הרבה ואף הנוסחא האחרת אפשר לפרשה לשיטתינו שהיה המקשה סבור שלא דברה משנתינו אלא בחולני ואמר לפני שנה של השלמת סופרים שהיא שתים לפני השלמה של תורה ואחר כך הקשו לרב הונא ורב נחמן ממה שאמרו שם תני רבה בר שמואל התינוקות אין מענין אותם ביום הכפורים אבל מחנכין אותם שנה או שתים סמוך לפרקם נמצא שהוא סומך חנוך שעות לפרקן ממש ואין השלמת סופרים בנתים ותירץ מאי חנוך השלמת סופרים שהרי שני מיני חנוך הם כמו שביארנו במשנה:

זהו ביאור הסוגיא ופסק שלה לדעתינו וכבר הסכמנו דבריהם של גדולי הפוסקים לשטה זו וגדולי הדורות שלפנינו נוטים לדעת אחרת לומר שרב הונא ורב נחמן חולקים זה עם זה ודעתם שרב הונא ורב נחמן ור' יוחנן דעת שלשתם שוה לחנוך שעות שהוא שתי שנים לפני זמן השלמה אם להשלמת סופרים לרב הונא ורב נחמן אם להשלמת תורה לרבי יוחנן וכן דעת שלשתם שוה להשלמת תורה שהיא שתים עשרה לתינוקת ושלש עשרה לתינוק לא נחלקו אלא בהשלמה מדברי סופרים שלדעת רב הונא היא שתי שנים קודם הפרק בין לתינוק בין לתינוקת כל אחד לפי פרקו ולרב נחמן שנה אחת לפני הפרק בין לתינוק בין לתינוקת ולר' יוחנן אין השלמה מדברי סופרים כלל לא בתינוק ולא בתינוקת:

זהו כלל דבריהם והם גורסין בשמועה זו אמר רב הונא בן שמנה ובן תשע לחינוך שעות בן עשר ובן אחת עשרה להשלמת סופרים בת שתים עשרה להשלמת תורה בתינוקת ובתינוק בן תשע ובן עשר לשעות בן אחת עשרה ובן שתים עשרה להשלמת סופרים ובן

שלש עשרה להשלמה של תורה ולרב נחמן בן תשע ובן עשר לחנוך שעות בן אחת עשרה להשלמת סופרים בן שתים עשרה לשל תורה בתינוקת ובתינוק בן עשר ובן אחת עשרה לשעות בן שתים עשרה להשלמת סופרים בן שלש עשרה לשל תורה ולר' יוחנן בן אחת עשרה ובן שתים עשרה לשעות ובן שלש עשרה להשלמת תורה בתינוק ובתינוקת בת עשר ובת אחת עשרה לשעות ובת שתים עשרה להשלמת תורה ואין גורסין בדברי רב הונא תינוקת ולא בדברי רב נחמן תינוק זו היא שיטתם וכבר טרחו ליישב את הסוגיא לדעתם וגדולי המחברים לא נתחוורו לנו דבריהם בשמועה זו אלא שאף גדולי המגיהים הרגישו בהם וכן יש בסוגיא זו להרבה מפרשים דרכים אחרים הן לענין ביאור הן לענין פסק וכבר כתבתי רובם בחיבור התשובה בהלכות יום הכפורים שבו ועיקר הדברים כמו שכתבנו:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה לפי מה שנראה לנו ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

המשנה הרביעית והכוונה בה בענין החלק השני ג"כ והוא שאמר עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה חולה מאכילין אותו על פי בקיאין אם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די אמר הר"ם וכן אם הריחה עוברה בשר קדש או בשר חזיר ונתעוורר טבעה ותאותה לאכול מאכילין אותה ממנו עד שתתישב נפשה ובקיאין הם המהירים במלאכתן ורוצה בו בכאן הבקיאים מן הרופאים ובזה הענין משפטים אבארם לך והוא כי החולה כשישאל לאכל אפי' כל הרופאים אומרי' אינו צריך מאכילין אותו על פי עצמו עד שישבע ואם הורה רופא בקי שהוא צריך לאכול והוא אומר אינו צריך מאכילין אותו על פי רופא ואין שומעין לחולה ואם הם בשוה במנין ובחכמה כפי סברתנו שמאכילין אותו כי העקר אצלנו ספק נפשות להקל מי שאחזו בולמוס מאכילי' אותו אפי' דברים טמאים עד שיאורו עיניו מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו ר' מתיא בן חרש מתיר ועוד אמר ר' מתיא בן חרש החושש בפיו מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת בולמוס מין ממיני החולי שנופל בו האדם ואינו מרגיש כל וזה החולה והוא ממיני החולים הנקראים בלשון חכמים נכפים ויארע לאלו הנזכרים בכאן כמו נשיכה בפי האצטומכא וכשיאכלו יקל ויאורו עיניהם ודברים טמאים הם הדברים האסורים כשקצים ורמשים ובהמה טמאה וזולתם ולאלו וכיוצא בהם אין נותנין להם בתחלה האיסור החמור אבל נותנין להם האיסור הקל יותר אם נתישבה דעתם מוטב ואם לאו נותנין להם מה שהוא אסור יותר ממנו וחושש בפיו הוא שיתאכלו החניכים שאם יניחם

יתאכל החיך וסם שם העקר איזה עקר שיהיה ואין הלכה כר' מתיא בן חרש בזה שהוא מתיר להאכיל לאדם ביום צום כפור הכבד של כלב שוטה כשנשך כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגלה וחכמים סוברים כי אין עוברים על המצות כי אם ברפואה בלבד ר"ל בדברים שהם מרפאין בטבעם והוא דבר אמתי הוציאו הדעת והנסיון קרוב לאמת אבל להתרפאות בדברי' שהם מרפאין בסגולתם אסור כי כחם חלוש אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק והוא טענה חלושה מן הטוען וזה העקר דעהו וזכרהו כי הוא עקר גדול ואמרו כל ספק נפשות דוחה את השבת להזהירך ולזרז אותך להקדים ולהתחיל בזה הענין ושלא לאחרו אפי' בשבת הראשונה מן החולי שהחולה סובל חליו ושלא נאמר אין ספק כי החולי יתמיד עד לשבת אחרת ונצטרך לחלל עליו השבת על כן לא נניחהו היום עד למחר כדי שלא נחלל עליו שתי שבתות:

אמר המאירי עוברה שהריחה וכו' כלומר שכבר התבאר פסחים נ"ד ב' שעוברות ומניקות מתענות ביום הכפורים ועם כל זה עוברה שהריחה ונתאוית למה שהריחה עד שאם לא תאכל נמצאו היא ועוברה מסוכנים מאכילין אותה עד שתשוב נפשה שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש והוא הדין לכל מקום שיש בו סכנה כגון חולי אלא שתפשה בעוברה שאין שם חולי ובא ללמד שמאחר שתאותה מביאתה לחשש סכנה מאכילין אותה וכן ללמד שאין עוברה צריכה אומד אלא מאכילין אותה אחר שהיא מתאוה לאותו מאכל ויתבאר בגמ' שמתחלה מודיעין אותה חומר האיסור ואם נתיישבה דעתה מוטב ואם לא קבלה את הדברים מביאין לה מן הקל שבאותו איסור כגון רוטב או חצי שיעור ונותנין לתוך פיה ואם לא נתישבה דעתה בכך מביאין לה מן החמור שבה עד שתתישב דעתה:

חולה מאכילין אותו על פי בקיאים ר"ל רופאים בקיאים שיהיו מעידים על סכנת ענויו ואם אין שם בקיאים מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די ודבר זה לא נתברר במשנה כל צרכו ולא עוד אלא שנראה ממנה שכל שיש שם בקיאים אין מאכילין אותו על פי עצמו ואינו כן וכלל הדברים בדין זה לפי מה שיתבאר בגמ' פ"ג א' הוא שכל שהחולה שיש בו סכנה אומר צריך אני אין משגיחין לרופא כלל לא יחיד ולא רבים ומאכילין אותו על פיו כלל גדול בדבר לב יודע מרת נפשו:

חולה אומר איני צריך ורופא אומר צריך שומעין לרופא ואע"פ שלב יודע מרת נפשו שמא תיעוב מאכל הוא שנזדמן בחליו:

חולה אומר איני צריך ורופא אחר מסייעו לומר כן ורופא אחד אומר צריך אין מאכילין אותו שאין דבריו של אחד במקום שנים אחר שהחולה בכלל האומרים שאינו צריך ואין צריך לומר אם שנים וחולה עמהם אומרים שאין צריך ורופא אחד אומר שצריך:

שני רופאים אומרים צריך וכמה רופאים אומרים שאינו צריך אפילו היה החולה עצמו מצטרף עם אותם שאמרו אינו צריך מאכילין אותו אחר ששנים אומרים צריך שהרי אמרו תרי כמאה ואע"פ שאמרו שאין אומרים תרי כמאה אלא לענין עדות אבל לענין אומדנא הולכין אחר רוב דעות דוקא באומדנא דממונא אבל בזו ספק נפשות להקל ואומרין בו תרי כמאה ולשיטת פי' זה אנו גורסין בגמרא ואע"ג דאמר רב חסדא כי אמרינן תרי כמאה הני מילי לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר רוב דעות אזלינן הני מילי לענין אומדנא דממונא כגון שומא ששמין לבעל חוב אבל הכא ספק נפשות להקל ולמדת שדין תרי כמאה בזו הוא שדנין אותן השנים שאמרו צריך כאותם השלשה או יותר שאמרו אינו צריך ואע"פ שבמנין סנהדרין הולכין אחר הרוב בדיני נפשות אין הענין אלא מפני שהדבר צריך מנין מתחלתו להיות הרוב נדון ככולו:

ויש גורסין ואף על גב דאמר רב חסדא תרי כמאה ומאה כתרי כלומר ואין עושין כלום על פי עדותם וכל שכן בזו שהרוב אומרים שאינו צריך שאין לעשות דבר על פי שום כת מהם ושלא נאכילהו הני מילי בממונא אבל הכא ספק נפשות להקל ועושים על פי הכת המתרת:

וגדולי המחברים כתבו שכל שאין התולה אומר צריך והיו מקצת הרופאים אומרים צריך ומקצתם אומרים אינו צריך הולכים אחר רוב דעות והדברים מתמיהים ואף דברי גדולי הפוסקים אין דבריהם מתבררים כל כך בענין זה:

ויש מי שכתב שזו שהזכירוה במשנה זו בלשון בקיאים הוא ללמד שאם יש שם רופא מומחה ומוחזק בבקיאות ואומר צריך וכמה רופאים שאין בקיאים כל כך אומרים שאינו צריך הולכים אחר היחיד שכל שאין שם בקיאות אין שם רוב ומגדולי הדור מביאים ראיה לדבר זה ממה שאמרו ביבמות פרק ראשון י"ד א' בבית שמאי ובית הלל שבית הלל רוב אצל בית שמאי ונסתפקו שם אם נדונם כרוב אחר שבית שמאי היו מחודדים יותר מהם ויש לדון משם שלענין נפשות מיהא הולכין אחר הבקיאות אף במקום רוב להקל:

מי שאחזו בולמוס והוא חולי הבא לסבת ליחה ארסית נושכת בפי האצטומכא ומכאיבתו כאב חזק מבטל הרגש החושים הדקים ותמיתהו בקרוב ומתחבולות הרפואה להטריד האצטומכא באיזה מאכל ומיד יקל החולי ומראיתו חוזרת קודם לשאר ההרגשים לדקות חוש הראות והוא סימן שנתרפא ואמר שקודם שנתרפא מאכילין

אותו אפילו דברים טמאים כגון נבלות שקצים ורמשים אם נזדמנו להם קודם הדברים הטהורים ואין משתדלים לאחרו עד שנתקן לו מן הטהורים כדרך שאנו עושים לשאר חולים שהרי בשהייה מועטת הוא מסתכן ומ"מ אם אפשר בטהורים בשיעור שוה להכנת הטמאים מקדימין לו הטהורים כמו שהתבאר וכן משהאירו עיניו מונעין אותו מן הטמאים ואם היה בלילה ואין שם אורה עד שנכיר אם האירו עיניו אם לאו יש בזה סימן שכל שהוא מבחין בטעם המאכל בין טעם יפה לטעם נבאש כבר נתיישבה דעתו והאירו עיניו וכן התבאר בגמרא:

מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו ר"ל מיותרת הכבד והטעם מפני שאינה רפואה אע"פ שההמון נוהגים כן ואין להאכיל את האיסור במקום שאין בו רפואה ור' מתיא בן חרש מתיר מפני שהוא חושב עליו שיש לו רפואה בענין זה והלכה כת"ק שכל שאין בו רפואה אף על פי שנהגו ההמון בכך אין עושין אותו בשבת ומכאן אמרו למטה פ"ד א' שאין מקיזין לסרוכני והוא חולי הגרון והיו יודעים שאין הקזה מועלת בו אלא שנהגו העם להקיז עליה ומ"מ כל שהרופא מסכים שהיא מועלת יעשו ויעשו שלא כל הצדדים שוים:

ועוד אמר ר' מתיא בן חרש החושש בפיו מטילין לו סם בשבת מפני שהוא ספק [נפשות] שכל חולי הפה וכאב השניים דינו כמכה של חלל וענין זה פירושו באכול החניכים והזלת הדם מהם שהוא חולי מתחיל בפה וגומר בבני מעיין ומתוך כך הוא חולי של סכנה כמו שביארנו בצפדינא במסכת עבודה זרה כ"ח א' ובזו הלכה כר' מתיא וי"מ בזו של משנתינו אכול החנכים לבד והוא מחשש שמא יתעכל החיך ויסתכן:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שכתבנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

עוברה שהריחה בשר קדש או בשר חזיר או שהריחה ביום הכפורים לוחשין לה ודורשין לפניה ומודיעין אותה חומר האיסור אם נתישבה דעתה מוטב ואם לא נתישבה דעתה תוחבין לה כוש ברוטב ואם לא נתישבה דעתה מביאין לה רוטב עצמו ואם לא נתישבה דעתה עדיין מאכילין אותה גוף האיסור ומכאן אתה דן שנותנין לה תחלה חצי שיעור ואם לא נתישבה דעתה נותנין לה שיעור שלם שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים עבודה זרה מדכתיב בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך גילוי עריות דכתיב כי כאשר יקום איש על רעהו וכו' מקיש רוצח לנערה המאורסה ונערה המאורסה לרוצח מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח כן ומה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה כן ושפיכות דמים אינו צריך ראיה

שהרי יש כאן איבוד נפש וכבר ביארנו ענין זה ביאור מרווח במסכת סנהדרין פרק סורר ע"ד ב':

דף פב:

כשלוחשין לעוברה להודיע חומר האיסור מצרפין בדבריהם הבטחה על העובר שאם תתישב דעתה תהא בטוחה על העובר שתהא יראת שמים מצויה בו דרך הערה אמרו בסוגיא זו ההיא עוברא דארחא אתא לקמיה דרבי אמר לחושו לה דהאידנא יומא דכיפורי הוא לחישו לה ואלחישה קרא עליה בטרם אצרך בבטן ידעתיך נפק מינה ר' יוחנן ההיא עוברא דארחא אתו לקמיה דרבי חנינא אמר להו לחישו לה עבדו הכי ולא אילחישא קרא עליה זורו רשעים מרחם נפק מינה שבתאי אוצר פירי וכבר ידעת שאסור לאצור פירות וכל שיש בהם חיי נפש בארץ ישראל שלא להפקיע את השערים אא"כ בקצת דברים על דרך רפואה על הדרך שאמרו ע"ז מ' ב' ברוך שמסר עולמו לשומרים:

דף פג.

מאחר שביארנו בכל שאנו צריכים להאכילו איסור שמאכילין אותו מן הקל שבו תחלה אתה למד שאם יש שם איסור קל ואיסור חמור מאכילין אותו מן הקל תחלה מעתה היו לפניו טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית ר"ל אף לאחר הביעור שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה טבל ונבילה מאכילין אותו נבלה שהטבל במיתה והנבלה בלאו וטבל זה פירשוהו בסוגיא זו בדלא אפשר בחולין] כלומר שעל כל פנים הוא צריך לכל הטבל שאילו היה מספיק לו לכשתנטל תרומתו ודאי מתקנין אותו ואף בשבת שמוטב לעבור באיסור הפרשה כדי להאכילו היתר ואפי' לא היה טבל זה אלא מדרבנן כגון עציץ שאינו נקוב מותר לעבור איסור חכמים בהפרשה כדי שלא להאכילן אף איסור חכמים הא לא דברו בשמועה זו אלא כשהוא צריך לאכילת כל הטבל:

היה לפניו טבל ותרומה שאכילת שניהם במיתה בידי שמים והוא צריך לכל הטבל מאכילין אותו את הטבל שהתרומה חמורה מן הטבל שהטבל יש לו תיקון לישראל משא"כ בתרומה מעתה מי שנשכו נחש קורין לו בשבת רופא ממקום למקום אף חוץ לתחום וקורעין לו תרנגולת לתת על גבי מכתו שזו היא רפואתו וגוזזין לו כרישין ר"ל כרתי מן המחובר ומאכילין אותו ואם יספיקו לו אחר המעשר מעשרין אותם ואח"כ מאכילין ואם אין מספיקין לו יאכלהו בטבלו שמאחר שאיסורם שוה באכילתם נמצא מעשר חמור הואיל ואין לו תקנה לישראל מצד תרומת מעשר שבו והוא צריך לה ואין

בזה חילוק בין טבל של סופרים לטבל של תורה שמ"מ אם מן התורה ואם מדברי סופרים איסור אכילת הטבל ואיסור אכילת המעשר שוים הם וזו שאמרו לא אמר ר' אלא במעשר דרבנן דחיה בעלמא היא:

דף פג:

זה שאנו מתירין לעצמנו לתקן לחולה את האיסור כדי להאכילו היתר לא סוף דבר בשאיסור האכילה חמור מאיסור התיקון אלא אף כשהם שוים שהרי התירו כאן תיקון הפרשה שהיא איסור חכמים כדי שלא להאכילו טבל של סופרים כגון עציץ שאינו נקוב ויש חולקים לומר דוקא כשאיסור האכילה חמור וזו האמורה בטבל של עציץ שאינו נקוב הוא מפני שהטבל כללו מן התורה ואע"פ שזה מדברי סופרים שמא יבאו לטעות על ידו בשל תורה והוא שאמרו בסוגיא זו בשמועת מי שנשכו נחש וגוזזים לו כרישים ואין צריך לעשר [דברי רבי] ראב"ש אומר לא יאכל עד שיעשר ופירשו בה לא אמר רבי אין צריך לעשר אלא במעשר ירק שאם יאכלנו אין לטעות בשל תורה אבל דגן אף בעציץ שאינו נקוב הואיל ויש בו לטעות בשל תורה לא יאכל עד שיעשר אלמא כל שאיסור התיקון והאכילה שוים ואין חשש באיסור אכילתו לבא להקל באיסור תורה מוטב יאכל את האיסור ולא נהא אנו עוברים על תקונו ואין לנו היתר תיקון אלא בשאיסור האכילה חמור מן התיקון או שיש בו חשש לבא לידי איסור חמור ודברים אלו אי אפשר לישבם ולא עוד אלא שעל כרחנו אף בשאסור התיקון חמור מאסור האכילה מוטב לנו לתקנו שאם לא כן היאך שוחטין לחולה במקום שהנבילה מצויה והלא הנבילה אינה לחולה אלא באיסור לאו והשחיטה לשוחט באיסור סקילה אלא כשאמרו מאכילין אותו מן הקל פירושו בקל דידיה שכל לענין חולה שיש בו סכנה חול גמור הוא אלא שאם יש בתיקונים שלנו קלים וחמורים מחזרים אחר הקלים על הדרך שביארנו וזו של רבי אנו מפרשים בה לא אמר רבי אלא בירק שאינו טבול אלא מדברי סופרים אבל מה שהוא טבול מן התורה ודאי טבל חמור שאינו ראוי לא לכהן ולא לישראל ואף זו אינה אלא דחיה בעלמא ואין הלכה כן:

דף פד.

מי שנשבע לאחד מן האומות על דעת עצמו והוא מכוין בשבועתו לדרך אחרת אסור לעבור על שבועתו מפני חילול השם שהגוי חושב שהשבועה קיימת וחושדו עליה ומ"מ

כל שמודיעו תחלה שאינו עובר על שבועתו בכך ומודיעו הסיבה עד שהוא מכיר בכך מותר:

כבר ידעת שכל חולי שיש בו סכנה מחללין את השבת וסרונכי והוא בועה גדולה או נפח שעל הבשר אף שלא על ידי בועה אף הם בכלל חולי שיש בו סכנה הם ומחללים עליהם את השבת וכן בקצת חליי השיניים והחנכים על הדרך שביארנו במשנה וכשם שמחללים עליהם את השבת כך בדברים האסורים כל שהדבר ידוע שרפואת אותו חולי בהם מתירין אותו באכילתם אבל כל שאין רפואת אותו חולי בכך אלא שנוהגים כן אסור וגדולי המחברים כתבו בפירוש המשנה שכל שאינו מרפא מצד טבעו אע"פ שמרפא מצד סגלתו אין מתירין לו מפני שכחו חלוש ואינו מצד הדעת:

דף פד:

חולה שאמדוהו לשתי גרוגרות ורצו עשרה בני אדם והביאו עשרה גרוגרות בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורים ואפי' הבריא בראשונה וכך היא שנויה במסכת מנחות פרק ר' ישמעאל ס"ד א' וכן שאם יש שתי גרוגרות בשני עוקצין ושלש גרוגרות בעוקץ אחד מביאין את השלש הואיל וממעט בקצירה:

כל שהתרנו בענין ספק נפשות להקל אף בספק שבת אחרת כן ר"ל שאם חלה בשבת ואמרו עליו שהוא צריך לרפואה שמנה ימים רצופים שנמצאו בהם שתי שבתות אין אומרין נמתין שלא להתחיל ברפואתו עד מוצאי שבת כדי שלא נחלל עליו אלא שבת אחת שהרי היום מיהא אינו בספק מיתה אלא מתחילין ברפואתו מיד:

מחמין חמין לחולה לכתחלה בשבת בין להשקותו שהוא דבר מועט בין להברותו ר"ל להרחיצו כדי לחזק איבריו אע"פ שרחיצה זו של חיזוק איברים אין בה צורך למהירות כל כך והיה לנו לומר שנמתין לה כדי שלא נחלל בה שבת שמ"מ ממהרת היא בחזוק איבריו ואין משהין לו שום דבר תועלת לגמור רפואת החולי וזה שנאמר בסוגיא זו אין אומרין נמתין לו עד שיבריא י"מ בו אין אומרין להמתין מצד שיש לחוש שמא יבריא מאליו ולא יצטרך היום לכך ונראה לי בפירושו אין אומרין להמתין בדברים אלו עד שיבריא ר"ל אא"כ הבריא ונתברר שאינו צריך ואין צריך לעשות דברים אלו לא על ידי גוים ולא ע"י קטנים אלא אף בגדולים וצריך להזהר שלא לעשותם על ידי נשים וכותים מפני שמצטרפין לדעת אחרת ר"ל שמתעצלין בדבר מפני שמפקפקים על שאנו מצוים אותם לעשות ואין אנו עושים בעצמינו שמא יש סרך איסור בדבר ושאנו מקילים בהם שלא להקפיד אם יתלה הקולר בצוארם וי"מ בה שמדמין מלתא למלתא ויבואו להקל

במה שאין בו סכנה ואין נראה כן ויש גורסין אבל מצטרפין לדעת אחרת ומפרשים בה שאם נשים וכותים אומרים צריך אין מחללין על פיהם אפילו הוחזקו בבקיאים אבל מצטרפין לדעת אחרת ר"ל שאם אמרו שלשה אינו צריך ואחד ואשה עמו אומרים צריך הרי אומדנת האשה חשובה לעשות צירופה כשנים אומרים צריך להיות נקראים תרי וכבר ביארנו תרי כמאה וכו':

מפקחין פיקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין אף במקום שיש עמה סרך למלאכה אחרת כיצד ראה תינוק שנפל בים פורש מצודה ומעלהו והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין אע"פ שהוא יודע בודאי שצד דגים עמו ובלבד שלא יתכוין לצוד את הדגים ואם נתכוין לכך פטור מ"מ הואיל והוא מתכוין גם כן להעלות את התינוק ולא עוד אלא אפי' נתכוין להעלות דגים לבד ולא לתינוק כל שהעלה תינוק עמו פטור ואצ"ל אם כיון לתינוק והעלה דגים לבד שפטור ובתלמוד המערב אמרו במסכת שבת פרק אורג ראה תינוק מבעבע בנהר ונתכוין להעלותו ולהעלות נחיל של דגים עמו מותר היה מפקח בגל ונתכוין להעלותו ולהעלות צרור של זהובים עמו מותר ויראה על מותר זה שפירושו פטור שלכתחלה ודאי כך שמצרף כונת איסור עם כונת היתר אסור:

ראה תינוק שנפל לבור עוקר חוליא להשפיל שפת הבור ומעלהו ואע"פ שמתקן בה מדריגה לצורך חול בשעת עקירתו ננעלה דלת בפני תינוק ויש לחוש שמא יבעת וימות שובר את הדלת ומוציאו ואע"פ שהוא מבקע עצים לנסרים שהוא צריך להם:

נפלה דליקה ויש שם אדם שיש לחוש לו מכבין אותה להציל אותו ממנה והורסים כדי להפסיק בדליקה שלא תתפשט למקום שיש לחוש שם לסכנת נפשות ואפי' היתה הדליקה בחצר אחת והתינוק בחצר אחרת הואיל ומ"מ יש לחוש שתתפשט הדליקה לשם ואע"פ שבשעת כיבוי הוא ממעך את הקרקע ומשוה גומות:

פיקוח נפש אין הולכין בו אחר הרוב כיצד חצר שהיו בו ישראלים ועובדי האלילים עמהם שאין אנו מצווים לחלל שבת עליהם אחר שאין להם שום דת ונפלה עליהם מפלת מפקחין על הכל ולא סוף דבר בשישראל רוב או כשהם מחצה שספק נפשות להקל אלא אף בתשעה מהם גוי' וישראל אחד ביניהם ולא סוף דבר כשהיו במקום קביעותם שהרי כל קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא אף כשפירשו ממקום קביעותם ומ"מ יש בזה צד שאין מפקחין והוא שאמרו הא דפריש כולהו הא דפריש מקצתיהו כלומר פירשו כולם ממקום קביעותם והלכו זה בבית זה וזה בבית זה ולא נשאר שם אפילו אחד ונפל מפולת על אחד מהן מפקחין שהרי אי אפשר שלא היה אחד מן הפורשים ישראל ושמא זה

שהרי חזקת רוב גוים כבר הלכה לה אבל אם נשתייר אפילו אחד בחצר ראשונה אומרים על הפורש שמן הרוב פירש ואין מפקחין הא כל שנפל בחצר ראשונה הואיל והוחזק שם ישראל מפקחין אפי' לא נשתייר שם אלא אחד וי"מ בהיפך שאם פרשו כולם ואחר שפירשו הלך אחד מהם לחצר אחרת אין מפקחין שהרי לא הוחזק כאן ישראל אבל אם לא פירשו אלא מקצתם והלכו להם ונכנס אחד מהם לבית אחד ונפלה עליו מפולת מפקחין שחוששין שמא זה הוא הישראל מאחר שלא בעקרה כל החבורה ממקומה והרי החבורה נידונת כמחצה על מחצה כל הפורש ממנה מפקחין עליו ואם הוא מחצה ישראל מפקחין על כל ספק מהם בין בפריש כולהו בין בפריש מקצתיהו וי"מ פריש כולהו מפקחין שאין כאן אלא חדא ספיקא פריש מקצתיהו אין מפקחין שיש כאן תרי ספיקי ואין זה כלום שבפקוח נפש אף בתרי ספיקי מפקחין וכמו שאמרו פ"ג א' מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק גוי ספק ישראל מפקחין ואע"פ שאפשר לפרשה באו או מ"מ הדברים נראין שאפי' היו שם כל הספיקות ביחד מפקחין וכן כתבוה גדולי המפרשים:

דף פה.

עיר שישראל ועובדי האלילים דרים שם אם רוב גוים מחזיקים אותו בגוי להאכילו נבילות עד שיגדל ויקבל עליו גירות ומ"מ מפקחין עליו ומצווין אנו להחיותו מספק אם רוב ישראל מחזירין לו אבידה כישראל גמור מחצה על מחצה אין אנו צריכין להחזיר אבידה ואם נגח שור שלנו את שלו פטורים מלשלם נגח שור שלו את שלנו משלם מחצה ועל המחצה האחרת הוא טוען אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול ששור של ישראל שנגח שור של עובדי אלילים פטור ושלהם שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם כמו שביארנו במקומו ולענין יוחסין אין מיחסין תינוק זה אם הוא נקבה לכהונה אף בדרך שאין לחוש לאסופי על הדרכים שהתבארו במקומו אבל מפקחין עליו את הגל אפילו ברוב גוים:

המשנה החמישית והיא מענין החלק השני גם כן והוא שאמר מי שנפלה עליו מפלת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק נכרי ספק ישראל מפקחין עליו מצאהו חי מפקחין עליו ואם מת יניחוהו אמר הר"ם מפקחין שחופרין ומחפשין אותו וכשמגיע לחוטמו ולא ימצא לו נשמה אז אסור לו לחפור יותר לפי שבודאי הוא מת ואם מצאו חי אע"פ שהוא בענין שאינו יכול לחיות אלא זמן מועט וימות לפי שעה חופרין עליו ומוציאין אותו וזהו ענין אמרו מצאוהו חי מפקחין עליו ואמרו ואם מת יניחוהו

כי מן החכמים מי שסובר מצילין את המת מפני הדליקה והודיענו בכאן שמניחי' אותו תחת המפלת ואין על זה חולק:

אמר המאירי מי שנפלה עליו מפולת ספק ישנו שם ספק אינו שם הואיל ויש לחוש שהוא שם וכן אפי' נצטרף בו ספק אחר והוא שאף כשתמצא לומר שהוא שם שמא כבר מת ואין החילול מועיל בו וכן אף כשתמצא לומר שהוא חי ספק גוי ספק ישראל מחללין עליו ומפקחין התחילו לפקח ובדקו בחוטמו ומצאוהו חי משלימין בפקוחו אע"פ שנתברר שאי אפשר לו לחיות אפי' שעה אחת שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה ואם מת יניחוהו שאע"פ שמצילין את המת מן הדליקה להעבירו מחצר לחצר בלא עירוב בזו כך אמרו אי לא שרית ליה טלטול שלא לצורך מתוך שאדם בהול על מתו אתי לכבויי אבל במפולת אין גזירה שהרי אין כאן חשש איסור תורה שנתיר את הפיקוח בשבילו ופי' בגמ' שכשבודק בזה אם חי אם מת אם בדק מצד ראשו כל שהגיע עד חוטמו ומצאו מת אין צריך עוד בדיקה אבל אם בדק דרך מרגלותיו כגון שנזדמן לו הפקוח כן אע"פ שבדק עד טבורו או לבו ומצאו מת אין סומך בכך עד שיגיע לחוטמו וכן פירשו שם שאם היו הרבה בני אדם במפולת זה על גבי זה ומצא עליונים מתים אל יאמר שכבר מתו התחתונים אלא יפקח ויבדוק מעשה היה ונמצאו עליונים מתים ותחתונים חיים:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה היא ומה שנכנס תחתיה בגמרא כך הוא:

הבא במחתרת וקם עליו בעל הבית והרגו פטור מפני שסתם הדברים שהגנב אף על עסקי נפשות הוא בא שאם יקום עליו בעל הבית ויתריס כנגדו שיהרגהו לפיכך אם הדבר ברור שאינו בא על עסקי נפשות כגון אב במחתרת של בן אם הרגו חייב וכבר ביארנוה במקומה במסכת סנהדרין ע"ב א':

כהן שהרג במזיד אין מזבח קולטו ואפי' רצה לעבוד מוסרין אותו לידון שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות ומ"מ אם התחיל בעבודה ממתינין לו עד שיגמור שנאמר מעם מזבחי ולא מעל מזבחי וכן אם הרג בשוגג אין מזבח קולט לחייב עליו גואל הדם אלא כהן ועבודה בידו ונמצא שהזר אינו נקלט במזבח ומ"מ כל שאינו חייב מיתה מן הדין אלא שמתירא מן המלך שמא יהרגוהו בדיני מלכות או בית דין בהוראת שעה מזבח קולטו ואין אומרין שאינו קולטו אלא במי שחייב מיתת בית דין בעדים והתראה כמו שביארנו במסכת סנהדרין ל"ה ב' ובמסכת מכות י"ב א' וזה שאמרנו מעם מזבחי ולא מעל מזבחי דוקא להמית על הדרך שביארנו אבל להחיות מוסרין אותו כלומר שאם היה יוצא ליהרג וטען שפלוני כהן יודע לו זכות מוסרין לו שני תלמידי חכמים לילך שם

לראות אם יש ממש בדבריו ואם יש ממש בדבריו מביאין אותו ואפילו היה עובד עבודה יניחוה ויבא אחר תחתיו וי"מ במה שכתבנו דוקא להמית כגון שהיה יודע בעדות לחייב את הרוצח שאם היה עובד עבודה אין מזקיקין אותו לבא ולהעיד עד שיגמור:

דף פה:

עבודה ומילה בזמנה דוחות את השבת וכן פקוח נפש דוחה את השבת דרך הערה אמרו ושמרו בני ישראל את השבת חלל עליו שבת זו כדי שישמור שבתות הרבה וכן אמרו קדש היא לכם היא מסורה בידכם ואין אתם מסורים בידה וכלל הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם:

המשנה הששית והכוונה להתחיל בה בביאור החלק השלישי והוא שאמר חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה והתשובה מכפרת על עבירות הקלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות היא תולה עד שיבא יום הכפרים ויכפר אמר הר"ם שמור אלו העקרים וסמוך עליהם והוא כי כשהאדם שגג בעשה ולא תעשה או מזיד בעשה ועשה תשובה מכפרין לו לאלתר והתשובה היא שיתודה על עונותיו לפני השם ויתנחם על מה שחטא ויקבל עליו שלא ישוב לאותו עון לעולם אמר בוידוי ובפרישה מן העון ומודה ועוזב ירוחם ואמר בחרטה על העון כי אחרי שובי נחמתי וכשהזיד בלאו ועשה תשובה תשובה תולה ויום הכפרים מכפר וכששגג בכריתות ומיתות בית דין במה שהוא חייב עליו חטאת או שחטא חטא שהוא חייב עליו אשם ודאי והביא אשמו וחטאתו ועשה תשובה נתכפר לו במקומו לאלתר ולשון הכתוב הוא כי מביא חטאת צריך תשובה שנ' והתודה אשר חטא עליה וכשהזיד בכריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה ויום הכפרים תולין ויסורין ממרקין וכשימות נגמרה כפרתו הוא אמרו אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון וכל זה כשעבר ברצונו אבל באונס פטור וכל זה בזמן שאין עבודת יום הכפרים אבל בזמן שהיתה העבודה כבר ידעת כי בשעיר המשתלח היו מתכפרין כל העונות כמו שנבאר בתחלת שבועות האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר ושבינו לבין חבירו אין יום הכפור' [מכפר] עד שירצה את חברו את זו דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפרים מכפר ושבינו לבין חברו אין יום הכפרים מכפר עד שירצה את חברו אמ' ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנ' וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם

מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם וגו' ואומ' מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל אמרו אחטא ויום הכפרים מכפר אין יום הכפרים מכפר כמו אמרם אין מספיקי' בידו לעשות תשובה ולפיכך לא יעזרהו השם שיעשה בצום כפור מה שראוי לו לעשות כדי שיתכפרו לו עונותיו באותו היום ושעיר המשתלח אינו מכפר עונות שבין אדם לחברו:

אמר המאירי חטאת ואשם ודאי מכפרין ר"ל על העונות שהם באים עליהם שבודאי יש תשובה ווידוי עמהם שאם לא כן לא היה מזקיק עצמו לכך ומ"מ אשם תלוי אינו מכפר לגמרי שהרי לכשיודע לו צריך לקרבן אחר כמו שביארנו במקומו מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה שזהו כלל גדול שאין שום דבר מכפר אלא בתשובה התשובה ר"ל לבד בלא מיתה ובלא יום הכפרים מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה אבל על החמורות כגון כריתות ומיתות בית דין תשובה [תולה] עד שיבוא יום הכפורים ויכפר כלומר שתכלית התשובה נמצאת בו ומ"מ הוא הדין שהתשובה הגמורה מכפרת בכל עת שאין הפרגוד ננעל בפני התשובה אלא שסתם הדברים שהיא נמצאת שלימה יותר בזמן הזה משאר הזמנים:

האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב ר"ל שמתמיד הדבור על מחשבה זו נעשית היא לו כהיתר ואין מספיקין בידו מן השמים לעשות תשובה אא"כ זכות תולה לו בכך אחטא ויום הכפרים מכפר אין יום הכפרים מכפר מאחר שאין יצרו תוקפו בעבירה ומתרצה בה על סמך יום הכפרים אף הוא נכשל במחשבתו:

עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר שהרי יש שם תשובה שהיא חרטה על מה שעשה ושגומר בדעתו שלא לשוב בה עוד אבל שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו אם גזלו שישיבהו ויפייסהו ואם הקניטו שירצהו בדברים ויפייסהו למחול לו:

ואת זו דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו כלומר אותם שביניכם לד' הא שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שיבא וירצה את חברו:

אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ד' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל:

זהו ביאור המשנה ודברים הצריכים לענין התשובה הם דברים ארוכי הענינים ולא נשלמו כולם בפרק זה וכבר ביארנום ביאור מרווח בחיבור התשובה בהלכות תשובה שבו:

ומ"מ דברים שנכנסו תחת משנה זו בגמרא הן מענין התשובה הן משאר דברים שנתגלגלו בה אלו הם:

חייבי חטאות ואשמות ודאים שעבר עליהם יום הכפרים חייבים שאין יום הכפרים מפקיעם אבל חייבי אשמות תלויים שעבר עליהם יום הכפרים פטורים:

דף פו.

בסוגיא זו נאמר שכל שעבר על מצות עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנ' שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם עבר על לא תעשה תשובה תולה ויום הכפרים מכפר שנ' כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וכו' עבר על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכפרים תולין ויסורין ממרקין שנ' ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם אבל כל שיש בידו חילול השם כלם תולין ומיתה ממרקת שנ' אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון ודברים אלו הערה להזהר ולהפליג בתשובה לפי חומר העון ולעולם אין הפרגוד ננעל בפני התשובה הגמורה וכבר כתבנו שאין דעתינו להאריך בכאן בענייני התשובה שכבר ביארנו עניינה ביחוד בביאור מרווח בילדותינו בחיבור התשובה:

כל תלמיד חכם המביא עצמו לידי חשד כגון שלוקח בהקפה במקום שאין רגילין בה ועושה עצמו כשוכח כדי שלא יפרע וכן שהוא פורש מדברי תורה להבלי הזמן הרי זה חילול השם וכל שכן כשהוא חשוד בעבירות עד שחבריו בושין משמועתו וזהו שאמרו ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידיך שבזמן שאדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ומשא ומתן שלו באמונה ודיבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי מי שלמד תורה ואוי לו למי שלא למד תורה ראיתם פלוני שלמד תורה כמה נאים מעשיו וכמה מתוקנים דרכיו אשרי אביו שגדלו אשרי רבו שלמדו תורה ועליו נאמר ויאמר כי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר וכל מי שקרא ושנה ושמש תלמידי חכמים ואין משא ומתן שלו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו ראיתם פלוני שלמד תורה כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכוערים דרכיו אוי לו לאביו שגדלו אוי לו לרבו שלמדו תורה ועליו נאמר באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו:

כל שאינו שב מאהבה אלא מיראה או על ידי יסורין תשובתו מ"מ כשהיא בתנאים הצריכים לה תשובה גמורה היא אלא שמ"מ כשהיא מאהבה ובלא סיבה היא מעולה ביותר ועליה נאמר שהיא מגעת עד כסא הכבוד וכבר הרחבנו בענין זה וביארנו הענין על מדריגות בחיבור התשובה:

דף פו:

ומן המדרגות הגדולות שבה מי שבא דבר עבירה בידו על הצד שכבר חטא בה באותו מקום ר"ל שאין סבת המקום גורמת לו להתבייש ובאותה אשה ר"ל שאינו מפקפק שלא תשמע לו ובאותו הפרק ר"ל שהוא עדיין בתוקף יצרו ועקר בחרותו ונמצא שאין לתשובתו שום סבה אלא יראת שמים גמורה:

עבירות שבין אדם למקום אינו צריך לפרסמן לבני אדם אלא שיתודה עליהם בינו לבין עצמו ועל זה נאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אבל שבינו לבין חבירו צריך לפרסמם שהרי צריך הוא לרצות את חבירו ועל זה נאמר מכסה פשעיו לא יצליח:

עבירות שהתודה עליהם יום הכפרים זה לא יתודה עליהם יום הכפורים אחר ומ"מ אם עשה כן אין קפידא בכך והרי כתוב כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד ולא נאמר כסיל שונה באולתו אלא על העובר עבירה ושונה בה וצריך לפרוט את החטא שמתודה עליו ומ"מ יש פוסקים שאין צריך לפרוט וכן הדברים נראין שהלכה כר' עקיבא מחברו ואף הרבה גאונים נהגו שלא להזכיר שום פרט אלא אבל חטאנו עוינו והרשענו פשענו ומרינו וסרנו ממצותיך וכו' וכמו שביארנו כל זה בחיבור התשובה בהלכות יום הכפורים שבו:

שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד משה אמר יכתב סורחני שנאמר יען לא האמנתם בי להקדישני דוד אמר אל יכתב סורחני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה למה הדבר דומה לשתי נשים שלוקות בבית דין אחת מפני שקלקלה ואחת מפני שאכלה פגי שביעית אמרה להם אותה שאכלה פגי שביעית הודיעו על מה אני לוקה שלא יאמרו שתיהן לוקות על ענין אחד ומה הוא עון של אכילת פגי שביעית מפני שאינן מבושלות ואכילתם הפסד וכתוב לאכלה ולא להפסד:

החנפים והם הרשעים המראים עצמם כצדיקים מצוה לפרסמם מפני חילול השם שמא ילמדו בני אדם ממעשיהם ושהם רשעים מוחלטים גמורים כל שהם שבים בתשובה גמורה הרי הם בכלל הצדיקים ותשובתם מעכבת פורענות אף לאחר גזר דין שלות רשעים סופה תקלה מפני שבתוך שלותם מהרהרים בעבירות ובאים לידי מעשה והרשות מקברת בעליה שיאמר וימת יוסף ואח"כ וכל אחיו ערום נכנס לה וערום יוצא הימנה ולואי שתהא יציאה בלא חטא כביאה:

דף פז.

כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא נוחל גן עדן ותלמידיו יורדין לגיהנם וכל המזכה את הרבים אין חטא בא לידו שלא ירד הוא לגיהנם ותלמידיו נוחלין גן עדן שנא' כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת:
המקניט את חבירו אפילו בדברים שהוא צריך לפייסו כמו שביארנו במשנה צריך לפייסו בשלש חבורות של שלשה בני אדם כלומר שיפייסהו שלשה פעמים כל אחת בשלשה בני אדם ר"ל שאם לא מחל לו בראשונה יחזר אחריו שניה ושלישית ומכאן ואילך אינו צריך ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לד' אלקי ולפלוני זה שעשיתי לו כך וכך ומדת חסידים שלא להתעקש שלא למחול אדרבא ראוי לו להמציא עצמו אצל אותו שחטא לו שיהא מזומן לו לבקש ממנו מחילה וימחול לו וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו:
עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה רכילות לשון הרע בעל חימה ובעל מחשבה רעה והמתחבר לרשע והרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעליה והמסתכל בעריות והחולק עם הגנב והאומר אחטא ואשוב והמתכבד בקלון חבירו והפורש מן הצבור והמבזה רבותיו ר"ל שאינו נוהג בכבודם כראוי שאלו מבזה ממש אף בשאר ת"ח הוא אפיקורס כמו שביארנו בפרק חלק צ' א' והמעכב את הרבים מלעשות מצוה והמטה את חבירו מדרך טובה לדרך רעה והמשתמש בעבוטו של עני והמקבל שוחד ע"מ להטות את הדין והמוצא אבידה ואינו מחזירה והרואה את בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בידו והאוכל שור יתומים ואלמנות והחולק על דברי חכמים והחושד בכשרים והשונא את התוכחת והמלעיג על המצות ודברים אלו אין סבת עכוב התשובה שוה בכלם וכבר ביארנו כל הענין ביאור מרווח בילדותינו בחיבור התשובה:

דף פז:

מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשיכה תיכף לקבלת קדושת היום ומ"מ חכמים תקנו שיתודה קודם אכילה שמא יארע לו שכרות או דבר קלקלה בסעודה ולא יתודה כראוי ואע"פ שהתודה ערבית צריך להתודות בכל תפלות היום שחרית ומוסף ומנחה ונעילה והיכן אומרה יחיד אחר תפלתו ושליח צבור באמצע ועקר הוידוי אבל חטאנו וכו' עד ולא שוה לנו אלא שנהגו להוסיף בו נוסחאות ישנות מימי התלמוד וכמו שהוזכרה כאן אתה יודע רזי עולם שאנו נוהגים בו ביום הכפורים ורבון העולמים שאנו נוהגים בה בכל יום ואלקי עד שלא נוצרתי שנוהגין מראש השנה ועד יום הכפרים ולעולם יקדים

וידוי השגגות לוידוי הזדונות והוא שיאמר חטאנו עוינו ופשענו והוא שאמרו ל"ו ב' חטאים אלו השגגות עונות אלו הזדונות פשעים אלו המרדים וכן צריך שיתודה מעומד ובהשתחואה וכמו שאמרו בסוגיא זו במר שמואל כי מטא שליחא דציבורא אבל חטאנו קם כלומר שקם להתודות עם שליח צבור:

שלשה פעמים כהנים נושאים ידיהם ביום הכפורים שחרית מוסף ונעילה אבל מנחה אין בה נשיאות כפים לא ביום הכפורים ולא בשום תענית שיהא בו נעילה שנמצאת תפלת המנחה שבו מבעוד יום אבל תענית שאין בו נעילה הואיל ומנחה שבו סמוכה לשקיעת החמה אין זו שעת שכרות והרי היא כנעילה לענין נשיאת כפים וכבר ביארנוה במסכת תענית כ"ו ב':

נעילה היא תפלה יתירה ר"ל שאינה אלא כשאר תפלות שמתפלל שבע ומתודה וחותם בוידוי ר"ל שבסוף התפלה הוא מתודה וי"מ שחותם מלך מוחל לעוונותינו וכו' ומעביר אשמותינו וכו' שזהו לשון וידוי והוא שאמרו מאי נעילה צלותא יתירתא ואין הלכה כדברי האומר מה אנו ר"ל שאין שם תפלה בברכות אלא נסח וידוי לבד אלא צלותא יתירתא שלש ראשונות ושלש אחרונות ובאמצע אתה בחרתנו וכו' ולבסוף מה אנו שהוא הוידוי הכל כשאר תפלות אלא שנהגו לשנות הנסח מעט מאתה יודע רזי עולם ואילך לאתה נותן יד לפושעים:

בתלמוד המערב של מסכת ברכות נחלקו בזמנה של תפלה זו והוא שאמרו שם מאי נעילה רב אמר נעילת שערי שמים ושמואל אמר נעילת שערי היכל אחוה דרב יהודה הוה צייר גולתיה דרב בצומא רבא אמר ליה רב כד תחמי שמשא בריש דקלי הב לי גולתאי ואצל תפלת נעילה מחלפא שיטתיה תמן אמר בנעילת שערי שמים והכא אמר בנעילת שערי היכל כלומר שסימן נעילת שערי היכל ועזרה בשעת שקיעת החמה הוא ונעילת שערי שמים הוא מאוחר לשיעור זה קרוב לצאת הכוכבים ותירץ אמר רב מתנא מגו דהוה רב מאריך בצלותיה סגי הוה מטי לנעילת שערי שמים ונמצא זמן מובחר לנעילה שתהא התחלתה בשעת שקיעת החמה ואפשר להאריכה עד קרוב לצאת הכוכבים:

תפלת נעילה פוטרת של ערבית אף לדעת האומר שתפלת ערבית חובה שהרי ביארנו שהנעילה תפלה גמורה היא ומאחר שכן פוטרת היא של ערבית ואע"פ שהנעילה בשבע ברכות לבד ושל ערבית בשמנה עשרה הואיל ומ"מ תפלה גמורה היא עומדת במקומה וכבר מצינו כיוצא בה בשכח ולא התפלל תפלת מנחה מבערב שבת שמתפלל בערבית של שבת שתים של שבת ומ"מ נהגו הכל להתפלל תפלת ערבית אחריה בחובה גמורה אע"פ שעיקרה רשות היא אלא שקבעוה בחובה וכל שמתפלל ערבית במוצאי שבת

ויום טוב אינו רשאי לומר הביננו אלא שיתפלל שמנה עשרה שלימות שהרי צריך לומר הבדלה בחונן הדעת כמו שביארנו במסכת ברכות כ"ח ב':

דף פח.

הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל בעוד שהקרי שעל בשרו לח ואין צריך שפשוף שהמים מעבירין אותו לשעתו ואין כאן חציצה ואם ראה מבערב שכבר נתייבש בשעת טבילתו ישפשף בידו על מקומו ואח"כ יטבול וגדולי המחברים כתבו שבזמן הזה אסור ולא נאמרה שמועה זו לדעתם אלא בזמן שתקנו טבילה לבעלי קריין שהיה בעל קרי אסור בדברי תורה ותפלה אבל עכשו שנתבטלה אסור לו לטבול לסבה זו ביום הכפורים אלא מעביר סודר על הלח ומשפשף במים את היבש ומתפלל שמאחר שאין טבילה זו אלא מנהג אין מנהג להתיר את האיסור ומ"מ רוב פוסקים מסכימים להתיר וכן שמענוה לחכמים גדולים שלחשוה לתלמידיהם על ידי מעשה מפני שלא היתה תפלת יום הכפורים חביבה להם אא"כ בטהרה יתירה ועוד שהרי מ"מ כל שאין כוונתו לתענוג מותר וזה אין כוונתו להקר אלא שהוא בא ליטהר וראוי לסייעו ואף גדולי הפוסקים הביאוה בהלכותיהם וכן הדברים נראין:

שמועה זו שהוזכרה כאן בחייבי טבילות נתבלבלו בה קצת מפרשים מתוך שינוי נוסחאות שבה ורוב מפרשים גורסין בה כל חייבי טבילות טובלין כדרכן ביום הכפורים אם הוא יום זמן טבילה שלהם שהרי כל חייבי טבילות טבילתן ביום ונדה יולדת טובלות כדרכן בלילי יום הכפורים ר"ל בכניסתו אם הגיע בו סוף שבעה שהרי נדה ויולדת אין טבילתן אלא בלילה והטעם לאלו אינו משום תפלה שהרי לא נאסרה תפלה לטמא אלא לבעל קרי אלא ודאי משום טבילה בזמנה ואמר אח"כ בעל קרי וכו' ופירושה בראה מאתמול שאין כאן דין טבילה בזמנה אלא משום תפלה ואמר על זה בעל קרי טובל והולך עד המנחה ר"ל אם ראה מאתמול ושכח ולא טבל ונזכר לו קודם המנחה וטובל כדי שיוכל להתפלל תפלת המנחה אבל אם נזכר מן המנחה ולמעלה לא יטבול אלא ימתין עד שתחשך מפני שהם סוברים תפלת נעילה בלילה ואף כשתאמר ביום מ"מ תפלת ערבית פוטרתה ר' יוסי אומר טובל והולך כל היום מפני שהוא סובר תפלת נעילה ביום וכן שאין נעילה וערבית פוטרות זו את זו שהרי צריך לטבול להתפלל נעילה ורוב פוסקים כתבוה כחכמים ומאחר שתפלת נעילה פוטרת של ערבית זמנה אף משתשקע החמה ומזכיר בה של יום הכפורים הואיל וזמן התוספת הוא או שמא יתפלל ערבית ולא יזכיר בה של יום הכפורים שהרי נעילה וערבית פוטרות זו את זו אבל שאר טמאים לענין

פסק אין טובלין ביום הכפורים שאם משום תפלה הרי לא נאסרו בה ואם משום טבילה בזמנה הלכה פסוקה טבילה בזמנה לאו מצוה ובעל קרי כל שראה אחר שהתפלל מנחה אינו טובל שהרי משום תפלה אינו צריך וטבילה בזמנה אינה מצוה ואפי' ראה ביומו אינו טובל אבל אם ראה או נזכר קודם תפלת המנחה טובל מפני התפלה:

ומ"מ לענין ביאור גדולי הרבנים גורסין כגירסא שכתבנו אלא שמפרשין בבעל קרי שראה היום ויש כאן דין טבילה בזמנה ומתוך (כאן) [כך] גדולי קדמונינו מתמיהים שאר חייבי טבילות למה טובלין ביום הכפורים אם מטעם תפלה הרי יכולים להתפלל שלא אסרן אלא בבעלי קרי אם מטעם טבילה בזמנה הרי פסקנו שאין טבילה בזמנה וא"ת שהם סוברים שטבילה בזמנה מצוה כמו שכתבנו נאמר כן בבעל קרי לטבול אף מן המנחה ולמעלה מצד טבילה בזמנה אף לכשתאמר שזמן נעילה בלילה הואיל וראה ביומו עד שמתוך כך הם גורסים כל חייבי טבילות טבילתן ביום כלומר בכל ימות השנה נדה ויולדת טבילתן בלילה אבל ביום הכפורים לא ובבעל קרי הוא שמותר משום תפלה ולמה שפירשנו מיהא אין כאן קושיא ומ"מ אנו צריכים לישב את השמועה הסמוכה לה שהקשו ממנה דר"י אדר"י והוא שאמרו הזב והזבה וכו' ואף זו אנו גורסים בה הזב והזבה המצורע והמצורעת בועל נדה וטמא מת טובלין כדרכן ר"ל שאם חל שביעי שלהן ביום הכפורים טובלין כדרכן לאכול תרומה לערב וכן נדה ויולדת שטבילתן בלילה ר"ל שעבר שביעי שכך אמרו פסחים צ' ב' תהיה בנדתה שתהא בטומאתה כל שבעה טובלת כדרכה ר"ל שאם חל שביעי שלה ערב יום הכפורים טובלת בליל כניסת יום הכפרים ומדין טבילה בזמנה ונחלקו אח"כ בבעל קרי שלדעת תנא קמא טובל כל היום ולר' יוסי מן המנחה ולמעלה לא והיה סבור שאף זה בראה מאתמול ומשום תפלה וקשיא דר' יוסי אדר' יוסי דרבנן אדרבנן מיהא אפשר שאחרים היו אבל דר' יוסי אדר' יוסי קשיא ותירצוה בצלי כלומר שכבר התפלל תפלת נעילה סמוך לשקיעת החמה ושאלו א"כ מאי טעמייהו דרבנן דהא משום תפלה ליכא ומשום טבילה בזמנה נמי ליכא ותירץ לו שבעל קרי הנזכר בברייתא אחרונה פירושו בראה ביומו והתירו חכמים אף בדצלי משום טבילה בזמנה ור' יוסי הנזכר בה הוא ר' יוסי בר' יהודה שסובר אין טבילה בזמנה מצוה וכן הלכה על הדרך שכתבנו:

וי"א שזה שכתבנו שחייבי שאר טבילות אין טובלין ביום הכפורים דוקא שלא לצורך כגון שאין שם טהרות אבל כל שהוא לצורך כגון בזמן טהרות וכדי להעריב שמשו אחריה טבילת מצוה היא ומותרת ומ"מ כל שמתכוין לטהרה ובלא כוונת תענוג נראה שמותר

מתורת רשות אלא שאין מצוה בכך ומ"מ גדולי הדורות שלפנינו פוסקים שטבילה בזמנה מצוה מפני שר' יהודה סובר כן בסוגיא זו וכן בית שמאי ובית הלל במסכת נדה ל' א':

מי שהיה שם כתוב על בשרו אפילו לא היה הכתב חוצץ כגון שהיה הדיו לח לא ירחץ ולא יסוך מתורת רשות שמא ימחק ולא יעמוד במקום הטינופת מפני קדושת השם שעליו נזדמנה לו טבילת מצוה אין אומרים הואיל ואין טבילה בזמנה מצוה ימתין עד שימחק מאליו אלא כורך בגד או גמי עליו וטובל ואע"פ שאי אפשר לו להדקו משום חציצה וא"כ מה הועיל בכריכתו מ"מ מועיל הוא שלא לעבור עליו שטף מים בחזקה וצריך להזהר שלא לשפשף שהרי נמצא מוחק בידים וגדולי המחברים פירשו איסור זה מתורת סבה אחרת וכבר ביארנו הענין במסכת שבת פרק כתבי ק"כ א' וכן מה שאמרו באשה שיצתה מלאה ובאה ריקנית שמאחר שפסקנו שאין טבילה בזמנה מצוה דיה לטבילה באחרונה כבר ביארנוהו שם במסכת שבת בקצור אלא שתכלית הענין יתבאר במסכת נדה פרק המפלת כ"ט ב' בע"ה:

הרבה דברים היו ראויים ליכתב בפרק זה בענין התפלות ונסח שבהם ומנהגים ישנים שערערו עליהם קצת מפרשים כגון מנהג הכפרה על ידי תרנגול ונסח כל נדרי וכן בענייני התשובה אלא שנמנענו מלהזכירם מצד שכבר ביארנו הכל ביאור מרווח בילדותנו בחבור התשובה בע"ה: ונשלם הפרק תהלה לאל:

ומהנה נשלם מה שנראה לכללו בפסקי מסכת יומא תהלה לאל יבא אחריו מה שיראה לכללו במסכת סוכה בעזרת הצור ובישועתו